

Микола Горбатюк

ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА ВІННИЧЧИНИ:

ОРГАНІЗАЦІЙНІ, АКСІОЛОГІЧНІ
Й ПОВЕДІНКОВІ МОДЕЛІ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень
ім. І. Ф. Кураса

Микола Горбатюк

**ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА ВІННИЧЧИНИ:
ОРГАНІЗАЦІЙНІ, АКСІОЛОГІЧНІ
Й ПОВЕДІНКОВІ МОДЕЛІ**

Монографія

Київ
2023

УДК 323.39:316.62:001.891 (477.44)

Г 67

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса
НАН України (протокол № 6 від 22 грудня 2022 р.)*

Рецензенти

Бевз Т. А., доктор історичних наук, професор

Кочубей Л. О., доктор політичних наук, професор

Ротар Н. Ю., доктор політичних наук, професор

Горбатюк М. В.

Г 67 Політична еліта Вінниччини: організаційні, аксіологічні й поведінкові моделі : монографія. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 296 с.

ISBN 978-617-14-0126-6

У монографії на основі широкого кола різнопланових джерел і літератури досліджено процес становлення регіональної політичної еліти Вінниччини – проаналізовано її структуру на різних історичних етапах, а також головні механізми рекрутування та канали просування елітних акторів. Показано іманентний зв'язок старої компартійної еліти радянського часу із сучасною регіональною політичною елітою Вінниччини. Виявлено та охарактеризовано ключові цінності та ідентичності регіональної еліти, встановлено, що реальні цінності різко контрастують із декларованими. Детально висвітлено політичну поведінку представників політичної еліти регіону. З'ясовано важливу роль неформальних зв'язків та практик у формуванні, структуруванні та функціонуванні політичної еліти області.

Розрахована на вчених-суспільствознавців, політиків, експертів та усіх, хто цікавиться регіональними політичними елітами в Україні.

УДК 323.39:316.62:001.891 (477.44)

© Горбатюк М. В., 2023

© Інститут політичних і
етнонаціональних досліджень

ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023

ISBN 978-617-14-0126-6

DOI: 10.53317/978-617-14-0126-6

NATIONAL ACADEMY OF SCIENCE OF UKRAINE
Kuras Institute of Political and Ethnic Studies

Mykola Horbatiuk

**THE POLITICAL ELITE OF VINNYTSIA
REGION: ORGANIZATIONAL, AXIOLOGICAL
AND BEHAVIORAL MODELS**

Monogrfaph

Kyiv
2023

UDC 323.39:316.62:001.891 (477.44)

H 67

*Recommended for publication by the Academic Council of Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Science of Ukraine
(Report № 6 from December 22, 2022)*

Reviewers

Bevz T. A., Doctor of History, Professor

Kochubei L. O., Doctor of Political Science, Professor

Rotar N. Yu., Doctor of Political Science, Professor

Horbatiuk M. V.

H 67 The political elite of Vinnytsia region: organizational, axiological and behavioral models: monograph. Kyiv : Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the NAS of Ukraine, 2023. 296 p.

ISBN 978-617-14-0126-6

In the monograph, based on a wide range of diverse sources and literature, the author analyzes the process of establishing of the regional political elite of Vinnytsia region – its structure at various historical stages, as well as the main mechanisms of recruitment and promotion channels of elite actors. The immanent connection of the old Communist Party elite of the Soviet era with the modern regional political elite of Vinnytsia region is shown. The key values and identities of the regional elite have been identified and characterized, and it has been established that the real values are in stark contrast to the declared ones. The political behavior of representatives of the political elite of the region is covered in detail. The important role of informal connections and practices in the formation, structuring and functioning of the political elite of the region is clarified.

Intended for sociologists, politicians, experts and anyone interested in the regional political elites of Ukraine.

UDC 323.39:316.62:001.891 (477.44)

© Horbatiuk M. V., 2023

ISBN 978-617-14-0126-6

© Kuras Institute of Political and Ethnic

DOI: 10.53317/978-617-14-0126-6

Studies of the NAS of Ukraine, 2023

ЗМІСТ

Вступ	7
Розділ 1. Характеристика наукових досліджень щодо формування та функціонування регіональної політичної еліти Вінниччини	15
Розділ 2. Джерела до вивчення регіональної політичної еліти Вінниччини	40
Розділ 3. Становлення регіональної політичної еліти, ключові актори, їх структура та специфіка формування	80
Розділ 4. Цінності та ідентичності регіональної політичної еліти Вінниччини	109
Розділ 5. Політична поведінка регіональної політичної еліти Вінниччини	159
Висновки	288

CONTENT

Introduction	7
Chapter 1. Characteristics of scientific research on the formation and functioning of the regional political elite of Vinnytsia region	15
Chapter 2. Sources for studying the regional political elite of Vinnytsia region	40
Chapter 3. Formation of the regional political elite, key actors, their structure and specifics of formation	80
Chapter 4. Values and identities of the regional political elite of Vinnytsia region	109
Chapter 5. Political behavior of the regional political elite of Vinnytsia region	159
Conclusions	288

*Ні для держави, ні для громадян
не буде кінця нещастям, доки володарем держави
не стане плем'я філософів*

Платон

*Питання в реальній дійсності полягає лише
в одному: торжествуватиме хороша меншість –
аристократія чи погана меншість – охлократія*

М. Бердяєв

ВСТУП

Забезпечення сталого суспільного розвитку держави потребує наявності соціальної групи – політичної еліти, що виражала б інтереси суспільства в цілому і здійснювала б управління ним в ім'я підтримки існуючого ладу. Наявність еліти, орієнтованої на побудову національної держави, гуманістичні цінності, забезпечення верховенства права і дотримання прав і свобод громадян, такої, що бачить роль і місце країни у світі і спроможна вести її обраним шляхом, є важливою запорукою демократичного вектора розвитку новітньої України.

Не менш важливим є формування елітного прошарку на місцевому рівні, здатного забезпечити динамічний соціально-економічний розвиток регіону і його політичну стабільність, а також координувати свої дії із загальнонаціональною елітою. Власне, від цих факторів, як показали історичні події, залежать не лише державотворчі процеси, економічний розвиток, єдність суспільства, а й цілісність України як унітарної держави. Позиція частини регіональної політичної еліти АР Крим, Донецької та Луганської областей наочно продемонструвала важливість останньої тези. Сепаратистський з'їзд у Северодонецьку у листопаді 2004 р. виявив наявність цілого прошарку регіональних політиків, готових пожертвувати єдністю держави на угоду своїм місцевим клановим інтересам, а відсутність кримінальних справ проти них створив прецедент безкарності і фактично легалізував сепаратистський

дискурс у внутрішній політиці України. Плекання місцевою елітою Донбасу і Криму паростків ненависті до всього українського, надмірне вихваляння Росії і пануючої у ній «стабільності», вкупі з бідністю місцевого населення і їх нерозумінням політичних процесів, створило сприятливий ґрунт для окупації Криму та створення псевдореспублік на території Луганської і Донецької областей навесні–влітку 2014 р. Позиція частини регіональних політичних еліт, їх колаборація з ворогом, стала важливим фактором, що посприяв швидкому просуванню російських військ на Півдні України в ході повномасштабного вторгнення навесні 2022 р.

Крім того, передбачається, що морально-етичні цінності політичних еліт мають бути прикладом для наслідування для пересічних громадян, а самі представники елітних прошарків повинні сприяти формуванню у населення демократичних поглядів. Натомість, спостерігається протилежне – значна частина регіональної політичної еліти переймається переважно питаннями здобуття і утримання влади заради власного збагачення, а ігнорування ними закону, зловживання владою, зверхнє ставлення до людей – стало «притчею во язицїх». З іншого боку, сформоване в часи Російської імперії та СРСР патерналістське сприйняття можновладців гальмує розвиток громадської ініціативи, валідує у простих людей нездатність самостійно приймати рішення і покладатися на власні сили.

Сприйняття політичної еліти українським суспільством досить дихотомічне. Ця двоякість виражається у тому, що, з одного боку, народ визнає потребу в існуванні певної групи, яка має визначати магістральний вектор розвитку держави і суспільства та реалізувати його, з іншого боку, низька якість «проводирів», їх фіксація на задоволенні власних, часто вкрай меркантильних потреб стає причиною різкої критики еліти, наголошуванні на її «не елітності» і аж до заперечення наявності політичної еліти у державі.

Через поведінку українських можновладців, і регіональна еліта у цьому контексті не є винятком, суспільство постійно ніби перебуває на гойдалках обожнювання–обезцінювання представників еліти. Захоплення новими політиками, що приходили до влади внаслідок різких соціально-політичних криз (Помаранчева

революція, Євромайдан, Революція Гідності), змінювалося розчаруванням, що вело до обрання кардинально протилежної групи політиків, що пропагували подібні цінності, але ще не були настільки токсичними, як їхні попередники. Опитування, проведене у квітні 2021 р., показало: 72% опитаних вважали, що «в Україні немає справжньої політичної еліти»¹.

Термін «еліта» давно вийшов за межі наукових концептів у повсякденну мову і вживається у досить поверховому розумінні – для визначення соціального статусу певної групи людей, їх належності до вищих ланок соціальної ієрархії, означення певної керівної меншості.

Першочергово «еліта» (від фр. *élite* – обране) інтерпретувалася як «кращий», «вибраний», «обраний» і передбачала, що «вищі» одночасно є «духовною аристократією», котра подає приклади справедливості, доброчесності і шляхетності, вказує морально-етичні орієнтири. Класичні теорії еліт (В. Парето, М. Вебера, Х. Ортеги-і-Гассета) були мерократичними, тобто використовували ціннісний підхід до виокремлення «обраної меншості» – представник еліти мав володіти знаннями, талантами, харизмою, волею та іншими особливими якостями.

Зміни, що відбулися у суспільстві, призвели до того, що ціннісний підхід до еліти вичерпав себе. Йому на зміну прийшов функціональний (альтіметричний) підхід, у межах якого визнається, що бути кращою – це не головне для еліти. Основним чинником елітності стало володіння владою і власністю, а накопичений фінансовий капітал надав змогу формувати і підтримувати авторитет та використовувати доступні інтелектуальні ресурси для утримання влади. Нині основним носієм культурних та морально-етичних цінностей виступає середній клас – соціальний прошарок інтелектуалів, що є носіями ідеєтворчого потенціалу. Втім, найчастіше вони

¹ 72% українців вважають, що в державі немає справжньої політичної еліти – опитування. URL: <https://cs.detector.media/community/texts/184277/2021-04-08-72-ukraintsv-vvazhayut-shcho-v-derzhavi-nemaie-spravzhnoi-politychnoi-elity-opytuvannya/>

не є частиною політичної еліти, а остання зацікавлена у використанні продукту діяльності інтелектуалів у вигідному для неї ключі.

У сфері сучасних наукових досліджень в Україні розуміння політичної еліти, як національної, так і регіональної, доволі контроверсійне. До цього часу немає єдиного підходу до визначення цього феномену. Тривають суперечки щодо того, як правильно називати політичну верхівку суспільства – «політична еліта», «правлячий клас», «політичний клас» чи «політичний істеблішмент». Проте значна кількість наукових досліджень про національну та регіональну політичну еліту, що побачили світ у минулому десятилітті, свідчить про стійкий інтерес до цього питання.

Актуальність формування і функціонування регіональних політичних еліт полягає у їхній ключовій ролі у соціально-економічному розвитку регіонів, формуванні сприятливого інвестиційного клімату, забезпеченні гідних умов проживання для місцевого населення, особливо зважаючи на те, що їх основним завданням є формування нормативного, бюджетного, управлінського та організаційного простору для успішної діяльності органів регіональної влади й управління. Актуальним є питання їх вивчення і з огляду на те, що регіональні політичні еліти беруть безпосередню участь у виробленні й утвердженні суспільних норм і цінностей на місцях, а через представництво в органах законодавчої і виконавчої влади та місцевого самоврядування – у творенні нового інституційного порядку, виборі зовнішньо- і внутрішньополітичного курсу, управлінні державою загалом. Важливість дослідження регіональних політичних еліт посилюється також їхнім дуалізмом: з одного боку, вони представляють центральну владу на місцях і є провідниками загальнодержавної політики, а з іншого боку – через нестійкість офіційних інститутів влади і періодичну зміну шляхів політичного розвитку вони схильні формувати «вотчини», де відстоюють переважно власні, а не державні інтереси. До того ж, неузгодженість дій еліти загальнонаціональної і регіональної, наявність у частини останньої сепаратистських настроїв ставили під загрозу національну єдність унітарної Української держави.

Вивчення політичних еліт різних регіонів України додатково актуалізує суттєва відмінність між ними. На їх формування,

цінності і поведінку мали вплив історичні, географічні, соціокультурні, демографічні та релігійні фактори. Для прикладу, чинниками формування політичних еліт Галичини були традиції парламентаризму і самоврядування часів Австро-Угорщини, цінності греко-католицької церкви, пам'ять про визвольну боротьбу УПА; на регіональні політичні еліти Донбасу і Півдня України значний вплив мали урбанізованість суспільства, індустріальний уклад економіки, російський культурний вплив; особливістю еліт Дніпропетровщини та Запоріжжя була значна інкорпорованість до центральних еліт СРСР і пов'язаність із військово-промисловим комплексом; ну а на формування політичних еліт центральних та північних областей впливали традиційний уклад життя суспільства і переважання сільського господарства у структурі економіки.

Регіональні політичні еліти різняться і за наявністю у них певних капіталів, які вони використовують у боротьбі за владу. Виходячи із теорії П. Бурдьє, можемо окреслити чотири види капіталів регіональної політичної еліти – соціальний (стійка мережа соціальних відносин, довіра), економічний (право власності на об'єкти господарського призначення і фінансові можливості), символічний (репутація, престиж, здатність продукувати і втілювати ідеї бачення майбутнього), культурний (навички усної і писемної мови, освіченість, морально-етичні та естетичні цінності, вміння взаємодіяти з людьми).

Водночас, на регіональному рівні деякі представники політичної еліти демонструють високу політичну живучість, обіймаючи ключові посади у місцевому самоврядуванні по 20–25 років, а часом і більше. Той факт, що їм вдалося втриматися у владних кріслах настільки довго, незважаючи на значні пертурбації у державі, народження і згасання політичних зірок, кардинальну зміну національних політичних еліт та вектора економічного і політичного розвитку держави, нашою думкою про існування певного механізму отримання і утримання влади, притаманного регіональним політичним елітам, який потребує вивчення.

У нашому дослідженні, керуючись структурно-функціональним підходом до визначення регіональної політичної еліти, слідом

за вченими Р. Туровським², О. Гаман-Голутвиною³, І. Ворчаковою⁴, М. Токарем⁵, А. Тухліною⁶ та групою авторів статті «Positional Approach to the Political Elite Criteria Selection in Democratic States»⁷, під регіональною елітою розуміємо сукупність осіб, які займають статусні позиції в структурах влади або безпосередньо впливають на ці структури і процес прийняття політичних рішень у регіоні. Еліта забезпечує узгодження інтересів суб'єктів політичного процесу на рівні регіону, а також регіональної та національної еліт, високостатусних груп різних регіонів між собою. При цьому ми ігноруємо ціннісний підхід до визначення регіональної політичної еліти і вважаємо, що до владної еліти належать особи, які володіють реальною владою і впливом, незалежно від їхніх інтелектуальних і/чи моральних/етичних якостей⁸, а також, незалежно від того, які фактори зумовили входження до неї, – походження, багатство чи заслуги⁹.

Для нашого дослідження було обрано регіональну політичну еліту Вінницької області як типового аграрно-промислового

² Туровский Р. Ф. Политическая регионалистика. Москва : Изд-во ГУ ВШЭ, 2006. С. 633.

³ Гаман-Голутвина О. В. Определение основных понятий элитологии. *Полис*. 2000. № 3. С. 99.

⁴ Ворчакова І. Є. Регіональна політична еліта: принципи структуризації та можливості лобіювання інтересів. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна, серія «Питання політології»*. 2014. Том 27. № 1132. С. 83. URL: <https://periodicals.karazin.ua/politology/article/view/1359/1116>

⁵ Токар М. Регіональна політична еліта: тенденції творення. *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Політологія. Соціологія. Філософія* / М. Вегеш (гол. ред.). Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла». 2009. Вип. 13. С. 297.

⁶ Тухлина А. А. Региональная политическая элита современной России. *Вестник ЧГПУ им. И. Я. Яковлева*. № 1 (69). Ч. 2. 2011. С. 160–163.

⁷ Murugova V., Skorobogatov A., Bagaeva I., Volkova N., Pavlova V., Zhuravlev V., Apraksina N. *Positional Approach to the Political Elite Criteria Selection in Democratic States. Journal of Sustainable Development*. 2015. Vol. 8, № 3. P. 271–276. URL: <http://www.ccsenet.org/journal/index.php/jsd/article/view/49370>

⁸ Petrov N. Russia's Regional elites in 2010: Twenty Years On. *20 Years Without the Berlin Wall: A Breakthrough to Freedom* / Ed. by Natalia Bubnova; Carnegie Moscow Center. Moscow, 2011. P. 130.

⁹ Гаман-Голутвина О. В. Политические элиты России: вехи исторической эволюции. Москва : Интеллект, 1998. С. 24.

регіону України, що як і в інших регіонах формувалася на основі вихідців з комсомолу, партноменклатури, державного сектору та бізнесу, але діяла в умовах відносно обмежених ресурсів економіки, орієнтованої на виробництво і переробку сільськогосподарської продукції. Цей предмет дослідження цікавий з огляду на низку причин. По-перше, через свою майже повну невивченість – якщо про «донецьких», «дніпропетровських», «львівських» і «харківських» з різною інтенсивністю говорили і писали впродовж усього періоду незалежності, то «вінницькі» ввійшли в національний дискурс тільки після обрання П. Порошенка Президентом України. По-друге, область і її політична еліта цікава тим, що саме в цьому регіоні зароджувалася і базувалася бізнес-імперія одного із найбільших українських олігархів П. Порошенка. По-третє, значний дослідницький інтерес викликає перехід від високої конфліктності у середовищі еліти у 1990-х – початку 2000-х рр. до відносно компромісної взаємодії з середини 2000-х. По-четверте, гнучка поведінка регіональної еліти Вінниччини забезпечила збереження влади привладною групою на тривалий час, що призвело до низької ротації у її середовищі. По-п'яте, заслугове на увагу спроба інкорпорації регіональної політичної еліти у національну, «похід на Київ» якої значно відрізнявся від спроб інших регіональних еліт.

Мета дослідження – на основі аналізу наявних джерел і літератури проаналізувати якісні та кількісні параметри регіональної політичної еліти Вінниччини, особливості її формування і трансформації, цінності, ідентичності та політичну поведінку представників елітного прошарку. Мета зумовила необхідність вирішення низки дослідницьких завдань:

- обґрунтувати актуальність теми дослідження, з'ясувати ступінь наукового осмислення проблеми;
- проаналізувати джерельну базу дослідження;
- з'ясувати особливості процесу формування регіональної політичної еліти Вінниччини та дослідити питання механізмів і каналів її рекрутування;
- створити власну модель структури регіональної політичної еліти Вінницької області;

– виявити та охарактеризувати специфіку ресурсів політичної еліти регіону;

– виявити ключові мотиви входження у владу та проаналізувати специфіку цінностей та ідентичностей політичної еліти Вінницької області;

– дослідити політичну поведінку регіональної політичної еліти Вінниччини, охарактеризувати її особливості та наслідки;

– проаналізувати негативні вияви політичної поведінки, такі як політична корупція, популізм, політичний піар, підкуп виборців, порушення передвиборчих обіцянок, зловживання владою тощо.

Вирішенню вказаних завдань підпорядкована структура роботи, яка складається зі вступної частини та п'яти розділів. Зауважимо, що досліджувана тема не лише важлива та актуальна, але й широка і багатогранна, тому автор не претендує на її повне і всебічне висвітлення. Сподіваємося, що пропонована книга стане певним внеском у вивчення регіональних політичних еліт в Україні.

Розділ 1

Характеристика наукових досліджень щодо формування та функціонування регіональної політичної еліти Вінниччини

Побіжний аналіз наукових досліджень продемонстрував відсутність стійкого і глибокого інтересу вітчизняної політичної науки до дослідження регіональних політичних еліт. Незначний інтерес до цієї проблематики важко пояснити, оскільки регіональні політичні еліти продемонстрували свою здатність впливати на політичний процес не лише на регіональному рівні, а й на загальнодержавному. Звісно, ключову роль у державному будівництві відігравали політичні еліти регіонів, що мають значний економічний, науковий та культурний потенціал, таких як Дніпропетровщина, Донеччина, Харківщина чи Львівщина. Водночас, як показали історичні події, і еліти молодотужних у економічному плані аграрних регіонів, таких як Вінницька область, здатні впливати на загальнодержавну політику. У цьому контексті варто згадати роль, яку відіграла політична еліта Вінниччини у революційних подіях 2004 та 2014 рр., а також пролобійовану В. Гройсманом реформу децентралізації. Історія формування і діяльності політичної еліти Вінниччини, у широкому сенсі, та місцевої політико-економічної групи, що дістала назву «партії вінничан», у вузькому, не обмежується подіями двох майданів, а сягає часів проголошення незалежності України і вимагає дослідження великої кількості наразі невивчених джерел.

Усю літературу, у якій висвітлюються питання походження, функціонування, ротації регіональної політичної еліти Вінниччини можна поділити на кілька груп: 1) наукові статті; 2) дослідження та доповіді аналітичних центрів; 3) аналітичні статті у засобах масової інформації (далі – ЗМІ) та журналістські розслідування.

Перш за все варто зазначити, що наукових досліджень, у яких би цілісно досліджувалася політична еліта Вінницької області, фактично немає. У тих поодиноких наукових статтях, які нам вдалося віднайти і які ми відносимо до першої групи публікацій, регіональна еліта Вінниччини згадується побіжно або ж у них розкриваються лише деякі, часто несуттєві аспекти теми.

Про вихідців із Вінницької області, як одне із джерел формування київського істеблішменту і владної еліти України, писав М. Шульга у дослідженні «Правляча еліта сучасної України»¹⁰. Автори монографії «Владна еліта у контексті суспільного розвитку» вказували на те, що для таких відомих діячів як, Л. Кравчук і А. Матвієнко, Вінниччина була «політичним трампліном» для проходження до Верховної Ради України і скликання¹¹. Вони ж зауважували, що у часи президентства Л. Кравчука зростав вплив «вінницького клану»¹².

Регіональна політична еліта Вінниччини побіжно згадується у дисертаційних дослідженнях В. Добіжі¹³ та Л. Мандзій¹⁴, монографії В. Корнієнка та В. Добіжі¹⁵. Зокрема, у розділі «Регіональні аспекти політичної свідомості та культури владної еліти» В. Корнієнко і В. Добіжа вказують (правда, без посилення на першоджерело) на те, що станом на 2001 р. в елітних прошарках різних сфер соціального життя вихідці з Вінницької області були представлені непропорційно більшим колом (якщо співвіднести цей показник із її часткою в населенні України). Так, на вихідців з області припадало 6 % в елітних прошарках українського суспільства, тоді як частка Вінниччини щодо населення України становила всього 4 %¹⁶.

Становлення політичних партій на Вінниччині показано у тезах доповіді А. Ткаченка та С. Калитка¹⁷. Позицію регіональної еліти

¹⁰ Шульга М. Правляча еліта сучасної України. Київ : Український центр досліджень миру, конверсії і конфліктів; Фонд Ф. Еберта, 1998. 92 с.

¹¹ Пилипенко В. С., Привалов Ю. О., Ніколаєвський В. М. Владна еліта у контексті суспільного розвитку. Київ : Фоліант, 2008. С. 76.

¹² Пилипенко В. С., Привалов Ю. О., Ніколаєвський В. М. Владна еліта у контексті суспільного розвитку. Київ : Фоліант, 2008. С. 76.

¹³ Добіжа В. В. Формування політичної культури сучасної владної еліти в Україні : дис... канд. політ. наук : 23.00.03 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2008. 211 с.

¹⁴ Мандзій Л. С. Правляча політична еліта України: суть та етапи становлення : дис... канд. політ. наук : 23.00.02 / Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. Львів, 2003. 172 с.

¹⁵ Корнієнко В. О., Добіжа В. В. Формування політичної культури сучасної владної еліти в Україні : монографія. Вінниця : ВНТУ, 2009. 160 с.

¹⁶ Корнієнко В. О., Добіжа В. В. Регіональні аспекти політичної свідомості та культури владної еліти. *Формування політичної культури сучасної владної еліти в Україні* : монографія. Вінниця : ВНТУ, 2009. С. 89–98.

¹⁷ Ткаченко А. Д., Калитко С. Л. Сучасні політичні партії Вінниччини. *Тези та доповіді 12-ї Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції*. Вінниця, 1993. С. 71–72.

Вінниччини стосовно реформи децентралізації висвітлено у монографії А. Кавунця і В. Дороха «Особливості об'єднання територіальних громад в Україні (регіональний аспект)»¹⁸. Зусилля політичної еліти Вінниці, спрямовані на налагодження міжнародної співпраці і залучення іноземних інвестицій, проаналізував М. Кошелюк¹⁹. Розклад сил у обласній, районних та міських радах Вінницької області перед парламентськими виборами 2019 р. проаналізував доцент Донецького національного університету ім. Василя Стуса В. Кокорський²⁰. Він констатував домінування партії Блок Петра Порошенка «Солідарність» та її сателітів як «типовий приклад клієнтелістської орієнтації еліт у системі патримоніального президенціалізму»²¹. Корисними для дослідження теми є статті, у яких проаналізовано регіональну ідентичність і регіональний патріотизм мешканців Вінниці; здійснено порівняння цих явищ у Вінниці, Києві та Запоріжжі^{22,23}. Питання становлення і функціонування регіональної

¹⁸ Кавунець А. В. Дорох В. В. Особливості об'єднання територіальних громад в Україні (регіональний аспект). [Вінниця]: ТОВ «Прес Корпорейшн Лімітед», 2016. URL: <http://sg.vn.ua/wp-content/uploads/2017/06/Knyga-new.pdf>

¹⁹ Кошелюк М. Вінниця відкрита до співпраці. *Місцеве самоврядування та регіональний розвиток в Україні*. 2013. № 1 (січень–березень). С. 21–23.

²⁰ Кокорський В. Конфігурація політичних сил у Вінницькій області напередодні парламентських виборів 2019 р. *Наука, освіта, суспільство: реалії, виклики, перспективи: зб. матеріалів конференції*. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. Т. 1. С. 55–57. URL: <http://jnos.donnu.edu.ua/article/view/6502>

²¹ Кокорський В. Конфігурація політичних сил у Вінницькій області напередодні парламентських виборів 2019 р. *Наука, освіта, суспільство: реалії, виклики, перспективи: зб. матеріалів конференції*. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. Т. 1. С. 55. URL: <http://jnos.donnu.edu.ua/article/view/6502>.

²² Гнатюк О. М. Регіональна ідентичність мешканців міста Вінниці: вплив географії походження та віку. *Шевченківська весна, матеріали Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених*. Київ, 2011. Вип. IX. С. 133–134.

²³ Мельничук А. Л., Гнатюк О. М., Растворова М. О. Порівняльний аналіз регіональної ідентичності міст Запоріжжя, Вінниці та Києва. *Регіональні проблеми України: Географічний аналіз та пошук шляхів вирішення: зб. наук. пр.* Херсон: ПП. Вишемирский, 2011. С. 212–222. URL: http://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/%D0%A0%D0%B5%D0%B3%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8_2011.pdf?id=731c200b-4058-4f56-a405-3299812c60b2

політичної еліти Вінниччини також висвітлено у низці наукових розвідок автора цієї монографії^{24;25;26;27;28;29;30;31}.

До другої групи публікацій належать дослідження та доповіді аналітичних центрів. Деяку інформацію про залученість регіональної еліти Вінниччини у реалізацію стратегій регіонального розвитку у 2015–2017 рр. можна здобути із аналітичного звіту Поліського фонду міжнародних та регіональних досліджень³². Крім того, фахівці фонду у двох звітах «Регіони України» за 2014 і 2015 рр.

²⁴ Горбатюк М. Вплив регіональної і місцевих політичних еліт на проведення реформи децентралізації у Вінницькій області. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2019/1 (97). С. 97–122.

²⁵ Горбатюк М. В. Діяльність НДП як «партії влади» у контексті формування регіонального політичного режиму (на прикладі Вінницької області). *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2018/1 (93). С. 55–120.

²⁶ Горбатюк М. Децентралізація і регіональні політичні еліти (на прикладі Вінницької області). *Народна творчість та етнологія*. 2019. № 3 (379). С. 76–88. URL: http://nte.etnolog.org.ua/download/pdf/nte_3_2019.pdf

²⁷ Горбатюк М. Становлення регіональної політичної еліти Вінниччини. *Українознавство: науковий журнал* / Науково-дослідний інститут українознавства. 2022. Номер 3 (84). С. 133–152. URL: [http://ndiu.org.ua/book/journal/2022/3\(84\)-w.pdf](http://ndiu.org.ua/book/journal/2022/3(84)-w.pdf)

²⁸ Горбатюк М. Утвердження європейських цінностей в українських регіонах: досвід Вінницької міської ради. *Влада та управління: Збірник наукових праць*. Вип. 7. Чернівці : «Букрек», 2020. С. 255–271.

²⁹ Горбатюк М. В. Вплив «номенклатури» на формування регіональної політичної еліти (на прикладі Вінницької області). *Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції*. Київ: «Інформаційно-аналітичне агентство», 2020. С. 351–356.

³⁰ Горбатюк М. В. Популізм у діяльності регіональних політичних еліт (на прикладі Вінниччини). *Популізм і громадянське суспільство: межі перетину: тези виступів наукової конференції* / Кафедра політології НаУКМА [та ін.]. Київ, 2019. С. 15–19.

³¹ Горбатюк М. В. Ціннісні орієнтири регіональної політичної еліти Вінниччини. *Політичні процеси сучасності: глобальний та регіональний виміри. Збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 27–28 травня 2021 року*. Івано-Франківськ, 2021. С. 179–194.

³² Регіональна політика в Україні: підсумки розробки та перспективи реалізації стратегій регіонального розвитку / упоряд. Є. Романенко. Чернівці : Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень, 2016. С. 78–79. URL: <https://pfirs.org/produkti/book/63/1.html?page=1>

проаналізували питання суспільно-політичної ситуації, політичного ландшафту, зміни регіональних еліт на Вінниччині, надали інформацію про найактивніших політичних діячів та найбільш помітні політичні партії, політичну приналежність керманів області та міст обласного значення, найбільш активні громадські організації області тощо^{33,34}.

У аналітичній доповіді «Політична карта Вінницької області» Всеукраїнська громадська організація Громадянська мережа ОПОРА (далі – Громадянська мережа ОПОРА) наводить низку даних про економічне та суспільно-політичне життя у Вінницькій області станом на 2012 р., у тому числі про впливові бізнес-групи області, політичну ситуацію (кількість і чисельність осередків політичних сил; перелік керівників органів влади (обласної та районних рад і державних адміністрацій) і органів місцевого самоврядування (голів обласного центру та міст обласного підпорядкування) та їх партійну належність; перелік депутатів Верховної Ради України від області, ситуацію на медіа-ринку (телебачення; друковані видання; інтернет-видання)³⁵. Позиції місцевих політиків напередодні виборів до місцевих органів влади у жовтні 2010 р. відображено у «Дайджест: Київська, Вінницька, Черкаська, Кіровоградська, Чернігівська, Житомирська області»³⁶. Також на сайті організації Громадянська мережа ОПОРА наявна інформація про використання народними депутатами від Вінниччини бюджетних коштів для «самопіару»³⁷, рівень публічності депутатів

³³ Регіони України – 2015. Чернігів: Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень. 2016. С. 3–6. URL: <https://pfirs.org/produkti/book/62/1.html?page=1>

³⁴ Регіони України – 2014. Чернігів: Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень. 2016. URL: <https://pfirs.org/produkti/book/51-regioni-ukrajini-2014-3-produkti.html>

³⁵ Політична карта Вінницької області. URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/1646-9572-1446978588-politychna-karta-vinnycckoji-oblasti>

³⁶ Дайджест: Київська, Вінницька, Черкаська, Кіровоградська, Чернігівська, Житомирська області. URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/600-2010-10-01>

³⁷ Вінниччина: народні депутати продовжують «піаритись» на державних коштах та використовувати непряму агітацію. URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/vybory-prezidenta/vybory-prezidenta-2019/46687-vinnichchina-narodni-deputati-prodovzhuyut-piaritys-na-derzhavnikh-koshtakh-ta-vikoristovuvati-nepryamu-agitatsiyu>

Вінницької міської ради у 2014–2016 рр.^{38;39}, гендерні особливості виборів депутатів облради у 2015 р.⁴⁰ та голів сільських, селищних і міських рад та депутатів у 2016 р.⁴¹ тощо.

У дослідженні «Україна: рік після виборів. Моніторинг регіонів»⁴², підготовленому спільно Лабораторією законодавчих ініціатив, Громадянською мережею ОПОРА та Комітетом виборців України, представлені результати моніторингу десяти областей України, який тривав упродовж року після парламентських виборів 2006 р. У розділі, присвяченому Вінницькій області (автори О. Дудник, О. Левченко), наведено узагальнені дані про вікові і гендерні особливості депутатів Вінницької обласної та міської рад, рід їхньої діяльності і політичну належність (с. 50–51); інформацію про трудовий шлях і основні напрями діяльності таких представників регіональної політичної еліти, як голова Вінницької обласної ради Г. Заболотний, голова Вінницької ОДА О. Домбровський, заступники голови ОДА В. Коровій (з економічних питань), В. Жердецький (з питань освіти і науки), Л. Спірідонова (зі соціально-гуманітарних питань), В. Черній (з питань агропромислового комплексу) (с. 51–53); відомості про роботу народних депутатів України (П. Порошенко, Г. Калетнік, с. 53–54); суспільно-політичні та економічні питання, що перебували у фокусі уваги влади (с. 55–

³⁸ Індекс публічності 2015: Що змінилося за рік у Вінницькій міській раді? URL: <https://www.oporaua.org/news/samovriaduvannia/8631-indeks-publichnosti-2015-shcho-zminylosja-za-rik-u-vinnyckij-miskij-radi>

³⁹ Індекс публічності 2016: чи є зміни у роботі Вінницької міської ради? URL: <https://www.oporaua.org/news/samovriaduvannia/44017-indeks-publichnosti-2016-chy-ie-zminy-u-roboti-vinnytskoi-miskoi-rady>

⁴⁰ Найбільше жінок у списку кандидатів у депутати до Вінницької облради в партії «Народний контроль». URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/mistsevi-vybory/mistsevi-vybory-2015/8709-najbilshe-zhinok-u-spysku-kandydativ-u-deputatydo-vinnytskoi-oblrady-v-partiji-lnarodnyj-kontrolr>

⁴¹ Вінничина: На посади голів балотуються переважно чоловіки, жінки в основному хочуть бути депутатами. URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/pershi-vybory-v-obiednanikh-gromadakh/43616-vinnichina-na-posadi-goliv-balotuyut-sya-perevazhno-choloviki-zhinki-v-osnovnomu-khochut-buti-deputatami>

⁴² Україна: рік після виборів. Моніторинг регіонів / за заг. ред. І. О. Когута; Лабораторія законодавчих ініціатив. Київ–Львів : Видавництво «Мс», 2007. 336 с. URL: https://www.parlament.org.ua/docs/files/8/1200058184_ans.pdf

57); вияви хабарництва та корупційні справи у діяльності представників місцевої влади та керівників місцевих підприємств (с. 58). Також з дослідження можемо почерпнути інформацію про взаємовпливи між місцевою політичною елітою, з одного боку, та регіональним бізнесом, громадянським суспільством та засобами масової інформації – з іншого (с. 60–74)⁴³.

Результати опитування представників обласних державних адміністрацій про досвід розробки та реалізації стратегій регіонального розвитку, проведеного у листопаді–грудні 2006 р. Канадським інститутом урбаністики спільно з Фундацією міжнародної освіти (Канада) та Асоціацією агенцій регіонального розвитку України, відображено у аналітичному звіті «Стратегічне планування розвитку регіонів України»⁴⁴.

Розумінню впливу регіональних політичних еліт на соціально-економічний розвиток Вінницької області у досліджуваній період сприяють такі аналітичні звіти, як «Регіональний розвиток України. Січень–вересень 2017» групи радників з впровадження державної регіональної політики в Україні Програми «U-LEAD з Європою»⁴⁵, національна доповідь «Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів», підготовлена Інститутом економіки, природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України⁴⁶, «Регіональний портрет України» Українського

⁴³ Дудник О., Левченко О. Вінницька область. *Україна: рік після виборів. Моніторинг регіонів* / за заг. ред. І. О. Когути; Лабораторія законодавчих ініціатив. Київ–Львів : Видавництво «Мс», 2007. С. 49–74. URL: https://www.parliament.org.ua/docs/files/8/1200058184_ans.pdf

⁴⁴ Стратегічне планування розвитку регіонів України. Аналітичний звіт, підготовлений експертом проекту Валентиною Мамоною / Канадський інститут урбаністики, Фундація міжнародної освіти (Канада), Асоціація агенцій регіонального розвитку України. Київ, 2007. 39 с. URL: http://derzhava.in.ua/Lists/2/Attachments/1805/Report_on_Strategic_Planning_for_Ukraine_2007_UKR.pdf?Mobile=1

⁴⁵ Аналітичний звіт. Регіональний розвиток України. Січень–вересень 2017 / Група радників з впровадження державної регіональної політики в Україні Програми «U-LEAD з Європою». URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/157/Regional_development_of_Ukraine_Analytical_report_01-09.2017__1_.pdf

⁴⁶ Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів : національна доповідь / за ред. акад. НАН України Е. М. Лібанової, акад. НААН України М. А. Хвесика. Київ : ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. 776 с.

незалежного центру політичних досліджень⁴⁷ тощо. Питання впливу місцевих політичних еліт на малий і середній бізнес у Вінницькій області вивчалоя у аналітичних матеріалах Інституту економічних досліджень та політичних консультацій: «Вінницька область: Щорічна оцінка ділового клімату в Україні»^{48:49}, «Регіональний профіль МСП Вінницької області (2016/2017 роки)»⁵⁰, «Експортний профіль Вінницької області (2016–2017 роки)»⁵¹, «Експрес-аналіз місцевого бізнес-клімату Вінницької, Запорізької, Івано-Франківської та Полтавської областей»⁵² та інших^{53:54}.

Всесторонньо оцінити рівень прозорості, відкритості та підзвітності муніципальних інституцій обласного центру м. Вінниці, а також окремих суб'єктів (міського голови, виконавчого органу міськради та її депутатів) у їхній взаємодії з мешканцями можна за

⁴⁷ Регіональний портрет України / Український незалежний центр політичних досліджень ; уклад. С. А. Горобчишина [та ін.] ; заг. ред. Ю. Тищенко. Київ : УНЦПД, 2003. 335 с.

⁴⁸ Беспалько В., Кузяків О., Федець І. Щорічна оцінка ділового клімату в Україні: 2015 рік. Вінницька область. Київ, 2016. 46 с. URL: http://www.ier.com.ua/ua/sme_development/working_papers_sme?pid=5531

⁴⁹ Щорічна оцінка ділового клімату в Україні: 2016 рік. Вінницька область / Кузяків О., Федець І., Беспалько В., Фрейк Н. [Київ, 2017]. 68 с. URL: http://www.ier.com.ua/files//Projects/2015/LEV/Vinnytsya_2016-2017_ABCA_report.pdf

⁵⁰ Регіональний профіль МСП Вінницької області (2016/2017 роки) / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. URL: http://www.ier.com.ua/ua/sme_development/Regional_profiles_LEV?pid=5718

⁵¹ Експортний профіль Вінницької області (2016–2017 роки) / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. URL: http://www.ier.com.ua/files//Projects/2015/LEV/Export_Profile_Vinnytsya_2016_2017.pdf

⁵² Демченкова О., Мосунов Б., Ковра І., Єременко Н. Підсумковий звіт «Експрес-аналіз місцевого бізнес-клімату Вінницької, Запорізької, Івано-Франківської та Полтавської областей» / Федерація канадських муніципалітетів; Проект міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст». 2021. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/705/Report-EBA.pdf>

⁵³ Публічна дискусія «Регіональна стратегія розвитку МСП Вінницької області: від намірів до конкретних дій» / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. URL: http://www.ier.com.ua/ua/public_events?e=194

⁵⁴ Зона вільної торгівлі з ЄС: очікування Вінничини напередодні підписання Угоди про Асоціацію / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/News/2013/25.10.2013_vin_press.pdf

допомогою Індексу публічності місцевого самоврядування, що проводиться активістами Громадянської мережі ОПОРА та її регіональними партнерами з 2013 р. Аналітичні звіти дозволяють зрозуміти, наскільки публічно приймаються рішення і втілюється в життя політика муніципалітету і яким є внесок основних суб'єктів місцевого самоврядування в цей процес^{55,56,57,58}.

У аналітичній доповіді «Правляча еліта сучасної України» показано, скільки вихідців із Вінницької області працювало у кожному із перших восьми урядів незалежної України (1990–1997 рр., від уряду В. Фокіна до другого уряду П. Лазаренка), їх загальну кількість у досліджуваній період та середню кількість в одному складі уряду⁵⁹.

Завдяки Індексу підтримки реформ (ІПР), що розробила і постійно оновлює незалежна аналітична платформа VoxUkraine, можемо оцінити, як депутати Верховної Ради України VII скликання від Вінниччини підтримували реформаторські закони. ІПР показує, наскільки максимально можливий внесок зробив обранець у прийняття 247 прогресивних та 9 антиреформаторських законів, які використовувалися в індексі. Також розраховано, як змінювався ІПР кожного нардепа з початку його роботи у Раді VII скликання, а також його внесок у 10 напрямів реформ⁶⁰.

До третьої групи публікацій з теми належать аналітичні статті у засобах масової інформації та журналістські розслідування. Велику кількість журналістських аналітичних матеріалів присвячено

⁵⁵ Індекс публічності місцевого самоврядування 2014 / Громадянська мережа ОПОРА. URL: https://publicityindex.org/wp-content/uploads/2015/01/all_ukrainian.pdf

⁵⁶ Рейтинг міста Вінниця 2015 / Індекс публічності місцевого самоврядування. URL: <https://publicityindex.org/city/vinnitsya-2/>

⁵⁷ Рейтинг міста Вінниця 2016 / Індекс публічності місцевого самоврядування. URL: <https://publicityindex.org/city/uk-vinnitsya/>

⁵⁸ Рейтинг міста Вінниця 2017 / Індекс публічності місцевого самоврядування. URL: <https://publicityindex.org/city/vinnitsya-3/>

⁵⁹ Правляча еліта сучасної України. Аналітична доповідь. Київ. № 10. Січень 1998 / М. Шульга, О. Потехін, Н. Бойко, О. Парохонська, Т. Шульга; Інститут соціології НАН України. URL: <http://i-soc.com.ua/institute/elit.pdf>

⁶⁰ ККД депутата: як депутат підтримує реформи. URL: <https://voxukraine.org/ipr/index.html?filter=all>

тому періоду у політичній історії Вінниччини, коли ключову роль у регіоні відігравала Народно-демократична партія (далі – НДП), а лєвова частка представників обласної і районної політичної еліти і держслужбовців належали до цієї політичної сили^{61;62}. Формування НДП на Вінниччині як «партії влади», яке характеризувалося масовим вступом місцевої бюрократії до партійних лав, у ретроспективній статті «Партія влади у окремо взятій області», що охоплює період 1996–2000 рр., проаналізувала С. Кабачинська⁶³. У її ж публікації «Батьківщина чує, батьківщина знає» проаналізовано позиції регіональної політичної еліти Вінниччини після відмови частини НДП на чолі з А. Матвієнком підтримати кандидатуру Л. Кучми на президентських виборах 1999 р.⁶⁴ Про вплив партії на життя регіону у 1999 і 2002 рр. дізнаємося зі статей голови Вінницького обласного осередку НДП С. Татусяка^{65;66}. Низка статей відображає позиції членів партії у часи втрати нею впливу^{67;68;69}.

Значна частина регіональної політичної еліти Вінниччини тривалий час, (принаймні у 2000–2016 рр.) належала до своєрідної

⁶¹ Білей Н. Оркестру потрібна перша скрипка. *Україна і світ сьогодні*. 2001. 17–23 листопада. С. 6.

⁶² Білей Н. «Серйозна партія – не розкішна кава...». *Україна і світ сьогодні*. 2001. 15–21 вересня. С. 4.

⁶³ Кабачинская С. Партия власти в отдельно взятой области. URL: https://zn.ua/internal/partiya_vlasti_v_otdelno_vzyatoy_oblasti.html

⁶⁴ Кабачинская С. Родина слышит, родина знает. URL: https://cc.bingj.com/cache.aspx?q=url%3ahttps%3a%2f%2fzn.ua%2fARCHIVE%2frodina_slyshit%2c_rodina_znaet.html&d=5020237212419409&mkt=en-WW&setlang=uk-UA&w=IQcTEB632rjq8IiqxX09A3kTBjkGTvv7

⁶⁵ Татусяк С. Ми є справді серйозною силою. *Панорама*. 2000. 28 жовтня.

⁶⁶ Татусяк С. Здійснилась мрія про об'єднання центристських та національно-демократичних сил. *Вінниччина*. 1999. 16 квітня.

⁶⁷ Литвенюк О. Домбровський не змінить партійного квитка. URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/dombrovskiy-ne-zminit-partijnogo-kvitka-20681.html>

⁶⁸ Литвенюк О. Гайсановський пішов з посади голови Вінницького міського осередку НДП, проте він продовжує залишатися в політиці. URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/gaysanovskiy-pishov-z-posadi-golovi-vinnitskogo-miskogo-oseredku-ndp-p-21724.html>

⁶⁹ Родінкова В. Вінницьких членів НДП примушують вступати до інших партій. URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/vinnitskih-chleniv-ndp-primushuyut-vstupati-do-inshih-partiy-23557.html>

кланової структури, яку місцеві журналісти охрестили «партією вінничан». Зокрема, згадку про голову Вінницької ОДА Ю. Іванова як «батька “партії вінничан”» знаходимо у місцевого журналіста Ю. Пархомчука⁷⁰. Вінницька журналістка Т. Пархомчук на сторінках газети «Україна молода» стверджувала, що «опорою для Петра Порошенка як політика й бізнесмена» стала «партія вінничан»... Саме вона сприяла розвитку його бізнесу в області»⁷¹. Про «партію вінничан» ішлося у аналітичних матеріалах сайтів «5 канал»⁷², korrespondent.net⁷³, gazeta.ua⁷⁴, «33-й канал»⁷⁵, «Вінниця.info»⁷⁶, «Місто»⁷⁷ тощо. Неодноразово «партію вінничан» згадував у своїй книзі «Четверта кров» колишній головний редактор газети Вінницької облдержадміністрації «Подолія» (газета припинила існування у 2008 р.) В. Климончук, який пов'язував діяльність цієї структури із О. Домбровським та Г. Заболотним⁷⁸.

Детальну характеристику «партії вінничан», як явища у політичному житті Вінниччини, дав місцевий громадський діяч і публіцист А. Якименко у статті «Партія Вінничан: децентралізація

⁷⁰ Пархомчук Ю. Інша історія найвідоміших вінничан. URL: <https://www.myvin.com.ua/ua/blogs/b27.html>

⁷¹ Пархомчук Т. Граблі й лопати своєї вотчини. URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/2631/180/92503/>

⁷² Вінницькі майданівці розгромили маєток родича Пшонки прокурора Мрихіна. URL: <https://www.5.ua/suspilstvo/vinnitski-maidanivtsi-rozhromyly-maietok-rodycha-pshonky-prokurora-mrykhina-44064.html>

⁷³ Корреспондент: Путем «донецких». Порошенко формирует окружение из земляков. URL: <https://korrespondent.net/ukraine/politics/3459717-korrespondent-putem-donetskykh-poroshenko-formyruet-okruzhnenye-yz-zemliakov>

⁷⁴ Барцьось В. У Вороновиці на Вінниччині закривають школу, щоби побудувати сміттєзвалище. URL: <https://gazeta.ua/blog/36666/u-voronovici-na-vinnichchini-zakrivayut-shkolu-schobi-pobuduvati-smittyezvalische?mobile=true>

⁷⁵ Чому Палій рвав портрети Порошенка та Гройсмана і оголошував голодування? URL: <http://33kanal.com/chomu-palij-rvav-portreti-poroshenka-ta.html>

⁷⁶ Заболотний і Домбровський «кристалізували» партію вінничан. URL: <http://www.vinnitsa.info/news/politics/zabolotniy-i-dombrovskiy-kristallizovali-partiyu-vinnichan.html>

⁷⁷ Добринська Л. Чотири роки губернатора. Олександр Домбровський – про владний ескалатор, свій хрест, гармонію в житті. URL: <http://www.misto.vn.ua/index.php?action=1&k=5266&page=1>

⁷⁸ Климчук В. Четверта кров. Моє життя в журналістиці – чудове, трагічне і типове. Вінниця : ПП Балюк І.Б., 2013. С. 50, 71, 132, 138, 139, 141, 144.

та децентралізатори», що була опублікована у січні 2015 р. на інформаційно-аналітичному порталі «Хвиля». Зокрема, він виокремив такі ознаки цієї неформальної структури, як закритість, ієрархічність, клановість, провінційність, популізм, хуторянство, самоізоляція, чітка ідентифікація за територіальною належністю тощо⁷⁹. Питання створення і функціонування «партії вінничан», методів взаємодії її членів між собою та із органами державної влади на регіональному та загальнодержавному рівні, контролю за розподілом і перерозподілом ресурсів у регіоні тощо висвітлені у публіцистичних статтях Т. Пархомчук⁸⁰ та О. Логінова⁸¹. Механізми збереження влади «партією вінничан», що полягали в узгодженні інтересів різних груп та формуванні і використанні потужної місцевої команди, висвітлено у статтях Л. Волошиної⁸², Т. Пархомчук⁸³, низці публікацій «Радіо Свобода»⁸⁴ і «Ділова столиця»⁸⁵.

Про життєвий шлях, політичну і державну діяльність представників вищого прошарку вінницької політичної еліти – голів облдержадміністрацій та облрад – повідомляли публікації регіональних та загальнодержавних ЗМІ. Так, про А. Матвієнка, одного із ключових політиків Вінниччини другої половини 1990-х – початку 2000-х рр., голову ОДА у 1996–1998 рр., народного депутата I, III, IV, V, VI, VIII скликань дізнаємося зі статті

⁷⁹ Якименко А. Партія вінничан: децентралізація та децентралізатори. URL: <http://hvylya.net/analytics/politics/partiya-vinnichan-detsentralizatsiya-ta-detsentralizatori.html>

⁸⁰ Пархомчук Т. Граблі й лопати своєї вотчини. URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/2631/180/92503/>

⁸¹ О. Логінов: «Вінницька область – це “партія вінничан”, яка не формувалася з 1944 року». URL: <https://www.unian.ua/vinnica/559908-ologinov-vinnitska-oblast-tse-partiya-vinnichan-yaka-ne-formatuvalasya-z-1944-roku.html>

⁸² Волошина Л. Вінниччина отстояла губернатора. URL: <http://www.dsnews.ua/politics/art22815>

⁸³ Пархомчук Т. Передостанній із могикан. URL: https://zn.ua/ukr/internal/peredostanniy_iz_mogikan.html

⁸⁴ Губернатор Вінниччини відмовився від участі у парламентських виборах за списками НСНУ. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/962408.html>

⁸⁵ Домбровский выбрал губернаторство. URL: <http://www.dsnews.ua/politics/art30767>

І. Гаврилової⁸⁶. Про його наступника – М. Чумака писали газети «День»⁸⁷, «Урядовий кур'єр»⁸⁸ та Інформаційне агентство Укрінформ⁸⁹.

Обставини призначення головою Вінницької ОДА Д. Дворкіса, який на той час уже обіймав посади голови Вінницької міської ради і був народним депутатом України III скликання, його складні відносини із Вінницькою обласною радою і проводом пануючої на той час у регіоні НДП проаналізувала С. Кабачинська у статтях «Полігон»⁹⁰ та «Вінницька мердепіада»⁹¹. Про конфлікт між Д. Дворкісом та вінницькою політичною елітою загалом і Д. Дворкісом та Вінницькою облрадою, що закінчився висловленням недовіри останньому, зокрема, йдеться у публікаціях В. Мельника^{92;93;94} та О. Середи⁹⁵. Обставини замаху на вбивство Д. Дворкіса відразу після його відставки з посади голови ОДА висвітлено у статті С. Кабачинської «Тягар слави»⁹⁶.

⁸⁶ Гаврилова І. Анатолій Матвієнко: «Сірість, приведена до влади, згубна...». URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/nota-bene/anatoliy-matviienko-sirist-privedena-do-vladi-zgubna>

⁸⁷ Мельник В. Екс-губернатор Вінниччини Микола Чумак: «При нинішній владі я на державну роботу не піду». URL: <http://day.kyiv.ua/uk/article/podrobici/eks-gubernator-vinnichchini-mikola-chumak-pri-ninishniy-vladi-ya-na-derzhavnu>

⁸⁸ Чебан О. Чумак М.: «Легкого хліба не буває». *Урядовий кур'єр*. 1999. 30 березня. С. 5.

⁸⁹ Захар'яш Є. У Вінниці – новий керівник адміністрації. *Інформаційне агентство Укрінформ*. 1998. 28 квітня. С. 3.

⁹⁰ Кабачинская С. Полигон. URL: https://zn.ua/politics_archive/poligon.html

⁹¹ Кабачинская С. Винницкая мердепиада. URL: https://zn.ua/internal/vinnitskaya_merdepiada.html

⁹² Мельник В. Вінниччина нового губернатора не прийняла. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-ukrayini/vinnichchina-novogo-gubernatora-ne-prinyala>

⁹³ Мельник В. Каліф на два місяці. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/podrobici/kalif-na-dva-misyaci>

⁹⁴ Мельник В. Губернатори знову винні у «розвалі економіки». *День*. 1999. 4 листопада. С. 2.

⁹⁵ Середи О. Чи піде Дворкіс з Вінниці? URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/nota-bene/chi-pide-dvorkis-z-vinnici>

⁹⁶ Кабачинская С. Бремя славы. URL: https://zn.ua/internal/bremya_slavy.html

Діяльності Ю. Іванова на посаді голови Вінницької ОДА присвячено статті С. Кабачинської⁹⁷ та К. Бондаренка⁹⁸, у яких, зокрема, висвітлена позиція голови ОДА щодо розвитку сільськогосподарського виробництва, цукрової і переробної галузі в області, взаємовідносини із міським головою Вінниці В. Ваховським (якого називали ставлеником Ю. Іванова) та обласним осередком НДП тощо. Про одного із двох «варягів» у Вінницькій облдержадміністрації за весь час її існування – В. Коцемира писали «Українська правда»⁹⁹, «Дзеркало тижня»¹⁰⁰ та «КомментарииУА»¹⁰¹. Так, у статті «Чужий-1» Т. Пархомчук детально проаналізувала розклад політичних сил в області після призначення В. Коцемира головою ОДА, його взаємовідносини із місцевою політичною елітою А. Матвієнком, Ю. Івановим, Г. Заболотним¹⁰²; А. Моржковський у дописі «Коцемира сменили на переправе» розглянув звільнення В. Коцемира з посади голови Вінницької ОДА влітку 2004 р. як боротьбу на регіональному рівні між Партією регіонів та Соціал-демократичною партією України (об'єднаною) (далі – СДПУ(о))¹⁰³.

Призначення головою Вінницької ОДА Г. Калетніка влітку 2004 р., незадовго до президентських виборів, проаналізувала Т. Пархомчук. У статтях «Губернатор-«NEXT»»¹⁰⁴, «Зміна губернатора Вінничини як черговий дзвінок «донецьким»?..»¹⁰⁵ та

⁹⁷ Кабачинська С. Погода на врожай. URL: https://zn.ua/ukr/internal/pogoda_na_vrozhay.html

⁹⁸ Бондаренко К. Ода на честь голів ОДА. *Політика і культура*. 2000. № 18. С. 15–17.

⁹⁹ Новый «неприметный» губернатор Винничини – «варяг» от Партии регионов. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2002/05/10/4367493/>

¹⁰⁰ Пархомчук Т. «Чужий»-1. URL: <https://zn.ua/ukr/internal/chuzhiy-1.html>

¹⁰¹ Моржковский А. Коцемира сменили на переправе. URL: <https://comments.ua/politics/27806-Kotsemira-smenili-pereprave.html>

¹⁰² Пархомчук Т. «Чужий»-1. URL: <https://zn.ua/ukr/internal/chuzhiy-1.html>

¹⁰³ Моржковский А. Коцемира сменили на переправе. URL: <https://comments.ua/politics/27806-Kotsemira-smenili-pereprave.html>

¹⁰⁴ Пархомчук Т. Губернатор-«NEXT». URL: <https://zn.ua/ukr/internal/gubernator-next.html>

¹⁰⁵ Пархомчук Т. Зміна губернатора Вінничини як черговий дзвінок «донецьким»? URL: https://zn.ua/ukr/politics_archive/zmina_gubernatora_vinnichchini_yak_chergoviy_dzvinok_donetskim.html

«100 днів після наказу за 22 дні до виборів»¹⁰⁶ вона детально розглянула причини його призначення, систему взаємовідносин у регіоні між «регіоналами» та «есдеками», економічні інтереси різних політичних гравців у області, зробила історичний екскурс у часи перебування Г. Калетніка на посаді голови Вінницької обласної ради (1998–2002) тощо.

Про призначення керівником Вінницької області міського голови Вінниці О. Домбровського у лютому 2005 р., його союзників та суперників у регіоні, інтереси ключових політичних акторів у зв'язку із цим призначенням ідеться у статті «Дзеркала тижня» «27 государевих очей: не було б косоокості»¹⁰⁷. Стаття «Звідки у Вінниці проблеми з головою»¹⁰⁸ проливає світло на боротьбу за крісло міського голови Вінниці після призначення О. Домбровського головою ОДА. Декілька статей Т. Пархомчук присвячена діяльності О. Домбровського на посаді голови ОДА та спробам його звільнення у 2005 та 2008 рр.^{109;110;111}. Низку статей у зв'язку із призначенням О. Домбровського, що ілюструють функціонування регіональної еліти, опублікували місцеві ЗМІ, зокрема, «20 хвилин»¹¹². Наявні і декілька статей, що ілюструють тіньову

¹⁰⁶ Пархомчук Т. 100 днів після наказу за 22 дні до виборів. Незадоволення «ЛТДешних» інвесторів вінницьким губернатором вважати недійсним? URL: https://zn.ua/ukr/LAW/100_dniv_pislya_nakazu_za_22_dni_do_vivoriv_nezadovolennya_ItDeshnih_investoriv_vinnitskim_gubernato.html

¹⁰⁷ Пархомчук Т. 27 государевих очей: не було б косоокості: Вінниччина. URL: https://zn.ua/ukr/politics_archive/27_gosudarevih_ochey_ne_bulo_b_kosookosti.html

¹⁰⁸ Пархомчук Т. Звідки у Вінниці проблеми з головою. URL: https://zn.ua/ukr/internal/zvidki_u_vinnitsi_problemi_z_golovoyu.html

¹⁰⁹ Пархомчук Т. Відставка відставки? URL: https://zn.ua/ukr/internal/vidstavka_vidstavki.html

¹¹⁰ Пархомчук Т. Лінія фронту – губернаторські крісла. URL: https://zn.ua/ukr/internal/liniya_frontu_gubernatorski_krisla.html

¹¹¹ Пархомчук Т. Передостанній із могикан. URL: https://zn.ua/ukr/internal/peredostanniy_iz_mogikan.html

¹¹² НДП вважає нелогічним вихід Домбровського з партії. URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/ndp-vvazhae-nelogichnim-vihid-dombrovskogo-z-partiyi-27622.html>

сторону політичної діяльності О. Домбровського, демонструють його зв'язки і матеріальні статки^{113;114;115}.

Обставини призначення головою Вінницької ОДА В. Демішкана і взаємовідносини із регіональною елітою впродовж зовсім короткого періоду його перебування на посаді висвітлено у статті «Чужі тут не ходять»¹¹⁶. Про призначення голів райдержадміністрацій Вінницької області у 2010 р. ідеться у статті «РЕГІОНАЛЬНА політика кадрів Демішкана»¹¹⁷.

Низка статей присвячена діяльності голови Вінницької ОДА у грудні 2012 р. – березні 2014 р. І. Мовчана. Зокрема, М. Зотов показав ставлення до цього призначення місцевих політичних лідерів О. Домбровського, М. Джиги, В. Гройсмана, Г. Ткачука^{118;119}, Т. Пархомчук намагалася з'ясувати, «чиєю людиною» був І. Мовчан¹²⁰, а В. Скрипник проаналізував наявні бізнес активи сім'ї Мовчанів та причини занепаду бізнесу у 2013–2014 рр.¹²¹. Оцінка діяльності І. Мовчана на посаді керівника області представниками регіональної

¹¹³ Александр Домбровский. Второй после Президента. Часть 1. URL: <https://skeleton-info.org/aleksandr-dombrovskij/>

¹¹⁴ Домбровский Александр. Второй после Президента. Часть 2. URL: <https://skeleton-info.org/dombrovskij-aleksandr-vtoroj-posle-prezidenta-chast-2/>

¹¹⁵ Александр Домбровский: отец винницкого клана и особа, приближенная к Гаранту. URL: https://antikor.com.ua/articles/224800-aleksandr_dombrovskij_otets_vinnitskogo_klana_i_osoba_priblihnennaja_k_garantu

¹¹⁶ Кабачинська С., Якель Р., Пархомчук Т., Орел С., Самар В. Чужі тут не ходять. URL: https://zn.ua/ukr/internal/chuzhi_tut_ne_hodyat-1.html

¹¹⁷ Шапаров О. РЕГІОНАЛЬНА політика кадрів Демішкана. URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/regionalna-politika-kadriv-demishkana-175103.html>

¹¹⁸ Зотов М. «Він налаштований ефективно працювати». Новим губернатором Вінницької області став Іван Мовчан URL: <https://day.kyiv.ua/article/podrobytsi-vin-nalashтовanyu-efektyvno-pratsyuvaty>

¹¹⁹ Зотов М. Новий губернатор Вінниччини – Іван Мовчан. URL: <http://misto.vn.ua/news/item/id/5515>

¹²⁰ Пархомчук Т. Чого чекати від нового губернатора. URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/chogo-chekati-vid-novogo-gubernatora-10256679.html>

¹²¹ Скрипник В. Родина останнього губернатора-регіонала Мовчана влізла у великі борги. URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/rodina-ostannogo-gubernatora-regionala-movchana-vlizla-u-veliki-borgi-10456551.html>

політичної еліти викладена у статті «Як відомі вінничани оцінюють діяльність Мовчана на посаді губернатора»¹²².

Велику кількість віднайдених нами аналітичних дописів у загальнодержавних і регіональних ЗМІ присвячено обранню та діяльності міських голів Вінниці: Д. Дворкіса, В. Ваховського^{123;124;125}, О. Домбровського¹²⁶, В. Гройсмана^{127;128}, С. Моргунова¹²⁹. Про хід виборів міського голови Вінниці у 2000 р., коли розгорнулася запекла боротьба між головними претендентами В. Ваховським і Ю. Коробкіним, ідеться у статті В. Грінченко¹³⁰. Згаданий журналістський допис цікавий і тим, що у ньому показано позиції різних представників міської еліти. Обставини зміщення секретаря і в.о. голови Вінницької міської ради В. Козака

¹²² Як відомі вінничани оцінюють діяльність Мовчана на посаді губернатора. URL: <http://www.vinnitsa.info/news/yak-vidomi-vinnichani-otsinyuyut-diyalnist-movchana-na-posadi-gubernatora.html>

¹²³ Кабачинская С. По апробированному сценарию. URL: https://zn.ua/internal/po_aprobirovannomu_stsenariyu.html

¹²⁴ «Собор» кандидата на мера не висуває, але братиме участь у його виборах. *Вінниччина*. 2000. 5 травня. С. 2.

¹²⁵ Похоронили экс-мэра Владимира Ваховского, который хитростью «выбил» у Кучмы деньги для Винницы. URL: <https://real-vin.com/2013-03-03-13-26-42-2>

¹²⁶ Пархомчук Т. Карфаген має бути... розграбовано, або національні особливості провінційного поділу очима вінницького мера. URL: https://zn.ua/ukr/internal/karfagen_mae_buti_rozgrabovano_abo_natsionalni_osoblivosti_tsi_provintsijnogo_peredilu_ochima_vinnitsko.html

¹²⁷ Пархомчук Т. Вінницький мер Володимир Гройсман: «Молодість – не вада, а запас міцності». URL: https://zn.ua/ukr/internal/vinnitskiy_mer_volodimir_groysman_molodist_ne_vada_a_zapas_mitsnosti.html

¹²⁸ Пархомчук Т. Вінницький мер Володимир Гройсман: «Субсидії повинні канути в Лету. Цільова допомога напряму – і жодних тінювих схем». URL: https://zn.ua/ukr/economics_of_regions/vinnitskiy_mer_volodimir_groysman_subsidiyi_povinni_kanuti_v_letu_tsilova_dopomoga_napryamu_i_zhodn.html

¹²⁹ Гарашук А. Під аркою в парку буде фонтан, а транспортного колапсу у Вінниці не буде – Сергій Моргунов. URL: <http://www.vinnitsa.info/news/pid-arkoyu-v-parku-bude-fontan-a-transportnogo-kolapsu-u-vinnitsi-ne-bude-sergiy-morgunov.html>

¹³⁰ Грінченко В. Коробкіна на виборах мера пресують вже традиційно. URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/korobkina-na-viborah-mera-presuyut-vzhe-traditsiyno-37802.html>

і призначення на цю посаду В. Гройсмана розглянуто у статті Т. Пархомчук¹³¹.

Політичний портрет Г. Заболотного – Представника Президента України, голови РДА та голови райради у Бершадському районі (1992–1998), заступника, першого заступника голови Вінницької ОДА у 1998–2006 рр., голови Вінницької обласної ради у 2006–2010 рр., народного депутата VII і VIII скликань знаходимо на декількох сайтах журналістських розслідувань¹³². Обставини призначення Г. Заболотного заступником голови ОДА у 2005 р. і обрання головою Вінницької обласної ради у 2006 р. висвітлені у статті Т. Пархомчук «А бютівці тут тихі»¹³³.

Особливості політичної біографії голови Вінницької обласної ради у 2010–2014 рр., заступника голови облдержадміністрації у 1998–1999, 2001–2005 рр., народного депутата IV скликання С. Татусяка дізнаємося із публікацій на сайті «Антикор»¹³⁴ та статті О. Пустовіт¹³⁵. Про голову обласної ради у 2014–2015 рр. С. Свитка йдеться у матеріалі «Інформаційної Вінниччини»¹³⁶.

Зрозуміти стратегію призначень голів ОДА у 1995–2010 рр. спробувала газета «Місто» у публікації «Чужі тут “в губернатори” не ходять...»¹³⁷. Подібна стаття, з якої ми можемо отримати інформацію про деякі психологічні риси очільників області у

¹³¹ Пархомчук Т. Чужі тут не ходять. На Вінниччині триває передвиборна зачистка влади. URL: https://zn.ua/ukr/internal/chuzhi_tut_ne_hodyat_na_vinnichchini_trivae_peredviborna_zachistka_vladi.html

¹³² Логінов О. Григорій Заболотний: спроба політичного портрета. *Свобода слова*. 2010. 21 квітня.

¹³³ Пархомчук Т. А бютівці тут тихі. URL: https://zn.ua/ukr/internal/a_byutivtsi_tut_tihii.html

¹³⁴ Вінницький регіональний хамелеон Сергей Татусяк, хто он? URL: https://antikor.com.ua/articles/52685-vinnitskij_regionaljnyj_hameleon_sergej_tatusjak_kto_on

¹³⁵ Пустовіт О. Сергій Татусяк – спікер Вінницького обласного парламенту. URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/sergiy-tatusyak--spiker-vinnitskogo-oblasnogo-parlamentu-10186859.html>

¹³⁶ Землероб, «рухивець» та холостяк. Хто він, новий голова Вінницької обласної ради? URL: <http://i-vin.info/news/zemlerob-rukivets-ta-kholostyak-khto-vin-novyy-golova-vinnitskoyi-oblasnoyi-rady-4799>

¹³⁷ Чужі тут «в губернатори» не ходять... *Місто*. 2010. 26 лютого. URL: <https://www.rada.gov.ua/uploads/documents/27038.doc>

1992–2010 рр., дані про їхнє життя після звільнення з посади голови ОДА, розміщена на сайті gazeta.ua¹³⁸.

Значно рідше ЗМІ приділяли увагу районному керівництву області. Втім, нам вдалося відшукати низку статей. Зокрема, це статті про обставини звільнення голови Барської РДА В. Масного внаслідок його конфлікту із тогочасним головою Вінницької ОДА В. Коцемиром¹³⁹, про діяльність голови Оратівської районної Ради М. Цимбалюка¹⁴⁰ та голови Іллінецької районної державної адміністрації А. Лисака¹⁴¹.

Починаючи з 1998 р. Вінницьку область асоціювали із особистістю П. Порошенка, бізнес якого переважно був зосереджений у цьому регіоні. Про те, як П. Порошенко розбудовував свою кондитерську бізнес-імперію, ідеться у статті «Шоколадные бароны»¹⁴². Вплив П. Порошенка на політичний ландшафт Вінниччини розкрито у статті О. Пустовіт «ПоRoshenKO – міністр закордонних і вінницьких справ»¹⁴³.

У грудні 2003 р. газета «2000» присвятила П. Порошенку відразу 8 шпальт. Перш за все, була дана характеристика особистості політика¹⁴⁴. Найбільш цікавими для нашого дослідження є статті А. Вольфа ««Трагичная фигура» украинской политики»¹⁴⁵ і

¹³⁸ Мураховська В., Щербатюк Т., Кантоністова А. «Я вращаюсь у колах, де знали, що гроші знеціняться». URL: https://gazeta.ua/articles/vinnitsa-newspaper/_avraschavsya-u-kolah-de-znalischo-groshi-znecinyatsya/340119

¹³⁹ Пархомчук Т. Пане Президенте, вам повістка. Чиновники, звільнені в липні на продовольчій переправі, вимагають сатисфакції. URL: https://zn.ua/ukr/internal/pane_prezidente,_vam_povistka_chinovniki,_zvileni_v_lipni_na_prodoVOLchiy_perepravi,_vimagayut_sati.html

¹⁴⁰ Кавун М. Демократія по-оратівськи. *Робітничка газета*. 1995. 30 березня.

¹⁴¹ Рік на посаді голови державної адміністрації Андрія Лисака: що зроблено. *Трудова слава*. 2016. 17 листопада. № 47. С. 1–2. URL: <http://illintsirada.gov.ua/userfiles/Trydova%20slava/47.pdf>

¹⁴² Шоколадные бароны. URL: <https://delo.ua/investgazeta/shokoladnye-barony-262221/>

¹⁴³ Пустовіт О. ПоRoshenKO – міністр закордонних і вінницьких справ. URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/poroshenko--ministr-zakordonnih-i-vinnitskih-sprav-159743.html>

¹⁴⁴ Субботин В. СДПІ: студент, десантник, предприниматель, политик. *2000*. 2003. 19 декабря. С. В 3.

¹⁴⁵ Вольф А. «Трагичная фигура» украинской политики. *2000*. 2003. 19 декабря. С. В 2, 6.

«Вечный неопозиционер»¹⁴⁶, де детально простежується політична біографія П. Порошенка, зокрема його участь у парламентський виборах 1998 р., співпраця з СДПУ(о), створення власної партії «Солідарність» і її участь у політичному житті на загальнодержавному (фракція «Солідарність» у Верховній Раді України) та регіональному (однойменна фракція у Вінницькій міській раді) рівнях, участь у створенні «Партії регіонального відродження України». Окремо варто виділити блок, де автор проаналізував мотиви і обставини приєднання П. Порошенка до національно-демократичного блоку на чолі з В. Ющенком.

У низці статей В. Суботіна дана детальна характеристика бізнес-активів сім'ї П. Порошенка станом на 2003 р. Зокрема у статті «Бизнес-империя Порошенко» проаналізовано структуру концерну «Укрпромінвест» (у т.ч. на території Вінницької області), показано зв'язки з офшорними компаніями¹⁴⁷. У статтях «Бізнес на хвилях» і «Транспортний світ Укрпромінвесту» детально розглянуто автомобіле- і суднобудівний напрями роботи концерну^{148;149}. Окремо проаналізовані медіа-активи П. Порошенка та показано його ставлення до редакційної політики підконтрольних ЗМІ¹⁵⁰. У статті «Не все так прозранчо в этом доме?» розглядаються можливі факти використання П. Порошенком політичної влади з метою створення сприятливих умов для ведення свого бізнесу¹⁵¹.

Про психологічні особливості П. Порошенка, його взаємини з найближчим оточенням вінницького періоду пише Б. Буткевич¹⁵². Політичний портрет П. Порошенка після Помаранчевої революції 2004 р. змальовує оглядач газети «Факти» А. Артазей¹⁵³. Відразу

¹⁴⁶ Вольф А. «Вечный неопозиционер». 2000. 2003. 19 декабря. С. В 1, 6.

¹⁴⁷ Суботин В. Бизнес-империя Порошенко. 2000. 2003. 19 декабря. С. В 1, 4-5.

¹⁴⁸ Суботин В. Бизнес на волнах. Судостроительное направление Укрпромінвеста. 2000. 2003. 19 декабря. С. В 2.

¹⁴⁹ Суботин В. Транспортный мир Укрпромінвеста. 2000. 2003. 19 декабря. С. В 7.

¹⁵⁰ Каленюк А. «Офицер» свободы слова. 2000. 2003. 19 декабря. С. В 7, 8.

¹⁵¹ Суботин В. Не все так прозранчо в этом доме? 2000. 2003. 19 декабря. С. В 8.

¹⁵² Буткевич Б. Збірна президента. URL: <https://tyzhden.ua/Politics/165404>

¹⁵³ Артазей А. Петр Порошенко живет недалеко от Верховной Рады в квартире площадью 120 квадратных метров и за прошлый год задекларировал доход в два миллиона гривен. URL: <https://fakty.ua/61469-petr-poroshenko-zhivet-nedaleko-ot-verhovnoj-rady-v-kvartire-plocshadyu-120-kvadratnyh-metrov-i-za-proshlyj-god-zadeklariroval-dohod-v-dva-milliona-griven>

після перемоги П. Порошенка на президентських виборах 2014 р. його політичну біографію опублікував часопис «Український тиждень»¹⁵⁴.

У низці статей проаналізовані різні аспекти політичної ситуації на Вінниччині після перемоги Помаранчевої революції, зокрема внутрішньополітичну боротьбу у середовищі партії Народний Союз «Наша Україна»¹⁵⁵.

Ролі Вінниччини, вінницької політичної еліти і безпосередньо П. Порошенка у загальнодержавних політичних процесах після Помаранчевої революції у статті «Влада та бізнес – партнери?» торкається політолог О. Молдован¹⁵⁶.

Ротація регіональних політичних еліт найчастіше відбувається під час парламентських та місцевих виборів. З огляду на це певний інтерес для нашого дослідження становлять аналітичні газетні статті, у яких відображено перебіг на Вінниччині парламентських виборів 2002–2012 рр.^{157;158;159;160;161;162}. Протистояння між «партією вінничан» і кланом Калетників на парламентських виборах 2012 р.

¹⁵⁴ Малко Р. Майстер політичної реінкарнації. *Український тиждень*. 2014. № 25 (345). 20–26 червня. С. 16–17. URL: http://shron2.chtyvo.org.ua/Ukrainskyi_tyzhden/2014_N25_345_Prezident_perekhidnoho_periodu.pdf

¹⁵⁵ Пархомчук Т. «Нашоукраїнці» вимагають заборонити діяльність НСНУ. У Вінниці суд уже призупинив реєстрацію місцевого помаранчевого осередку. Столичний Подільський суд поки в роздумах. URL: https://zn.ua/ukr/internal/nashoukrayintsi_vimagayut_zaboroniti_diyalnist_nsnu_u_vinnitsi_sud_uzhe_prizupini_v_reestratsiyu_mist.html

¹⁵⁶ Молдован О. Влада та бізнес – партнери? Нові керівники мусять довести, що це так. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/vlada-ta-biznes-partneri>

¹⁵⁷ Пархомчук Т. Летять качки, або нові перевибори Шурика. https://zn.ua/ukr/internal/letyat_kachki_abo_novi_perevibori_shurika.html

¹⁵⁸ Пархомчук Т. По другому колу. URL: https://zn.ua/ukr/internal/po_drugomu_kolu.html

¹⁵⁹ Пархомчук Т. Особливості провінційного оскарження. URL: https://zn.ua/ukr/internal/osoblivosti_provintsiynogo_oskarzhennya.html

¹⁶⁰ Вінниччина після виборів: місяць чуток і очікувань. URL: <http://www.vinnitsa.info/news/vinnichchina-pislya-viboriv-misyats-chutok-i-ochikuvan.html>

¹⁶¹ Владислав Телень. «Вибори на Вінниччині схожі на сімейний бізнес». URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/vladislav-telen-vibori-na-vinnichchini-shozhi-nasimeyniy-biznes-10238569.html>

¹⁶² Пархомчук Т. Пардепи, візьміть округи. URL: https://zn.ua/ukr/politics_archive/pardepi_vizmit_okrugi.html

відображено у статтях «Кланові війни за Вінниччину. Калетник VS Порошенко»¹⁶³, «Війни за Вінниччину. Калетник VS Демчак»¹⁶⁴ та ін.¹⁶⁵.

Передвиборчу боротьбу на місцевих виборах 2006 р., шанси різних політичних сил на отримання депутатських мандатів та посади голови у Вінницькій обласній і міській радах проаналізовано у статті Т. Пархомчук «Повернення колишніх губернаторів»¹⁶⁶. Партійні списки, до яких були занесені кандидати у депутати обласної ради на місцевих виборах 2006 р., проаналізувала газета «20 хвилин»¹⁶⁷. Про характер взаємодії між представниками регіональної еліти у обласній і міській радах дізнаємось із публікацій газети «Ділова столиця» «Вінницькі демократи живуть дружно»¹⁶⁸ і «Вінницька капітуляція»¹⁶⁹. Політичну ситуацію у регіоні напередодні місцевих виборів 2010 р. та роботу новообраної обласної ради охарактеризувала Т. Пархомчук^{170;171}.

Про кандидатів у народні депутати України, що балотувалися на мажоритарних округах у Вінницькій області на парламентських виборах 2014 р., дізнаємося зі статті М. Зотова¹⁷². Місцеві ЗМІ

¹⁶³ Ніколаєнко Т. Кланові війни за Вінниччину. Калетник VS Порошенко. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2012/09/28/6973633/>

¹⁶⁴ Ніколаєнко Т. Війни за Вінниччину. Калетник VS Демчак. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2012/10/3/6973912/>

¹⁶⁵ Уманська Д. Округ № 18: Округ, за який Демчак посидів і в Раді, і в тюрмі. URL: <https://vn.depo.ua/ukr/vn/okrug-18-20180614790676>

¹⁶⁶ Пархомчук Т. Повернення колишніх губернаторів. https://zn.ua/ukr/internal/povernennya_kolishnih_gubernatoriv.html

¹⁶⁷ «All Star» вінницьких партсписків. URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/all-star-vinnitskih-partspiskiv-35959.html>

¹⁶⁸ Вінницькі демократи живуть дружно. Представители одной административной команды поделили между собой. URL: <http://www.dsnews.ua/politics/art24518>

¹⁶⁹ Вінницька капітуляція. URL: <http://www.dsnews.ua/politics/art27298>

¹⁷⁰ Пархомчук Т. Партійний перетин пропорційної системи. URL: https://zn.ua/ukr/internal/partiyniy_peretin_proportsiynoyi_sistemi.html

¹⁷¹ Пархомчук Т. Як депутати Вінницької облради волю виборців здавали. URL: https://zn.ua/ukr/internal/yak_deputati_vinnitskoyi_oblradi_volyu_vibortsiv_zdavali.html

¹⁷² Зотов М. Син президента, колишній губернатор і «Міс Вінниця»... URL: <http://misto.vn.ua/news/item/id/7602>

також доволі активно писали про законодавчу діяльність народних депутатів від Вінниччини у Верховній Раді України VIII скликання¹⁷³.

Низка публікацій у ЗМІ присвячена представникам вінницької регіональної політичної еліти, що вийшла на загальнодержавний рівень після подій 2014 р. Зокрема, це статті про А. Шиньковича^{174;175}, І. Мельничука¹⁷⁶, І. Спориша¹⁷⁷, О. Порошенка¹⁷⁸, П. Юрчишина¹⁷⁹, Р. Демчака^{180;181}, М. Кучера¹⁸², Г. Ткачука, А. Реву¹⁸³, В. Кістіона¹⁸⁴, М. Продана¹⁸⁵ тощо. Статки, якими володіли депутати Верховної

¹⁷³ За рік каденції народні депутати-вінничани написали 236 запитів. URL: <https://www.myvin.com.ua/ua/news/vinpol/38793.html>

¹⁷⁴ Алексеев И. «Белый воротничок» Гереги, представитель регионала Калетника или какой Шинькович депутат?! URL: http://antikor.com.ua/articles/61863-belyj_vorotnichok_geregi_predstavitelj_regionala_kaletnika_ili_kakoj_shinkovich_deputat

¹⁷⁵ Нові обличчя Верховної Ради: Андрій Шинькович. URL: <https://www.depo.ua/ukr/politics/novye-litsa-verhovnoy-rady-andrey-shinkovich-31102014164200>

¹⁷⁶ Як працював у Верховній Раді депутат від 14 округу Іван Мельничук: аналіз роботи. URL: <https://barnews.city/articles/33240/yak-pracyuvav-u-verhovnij-radi-deputat-vid-14-okругu-ivan-melnychuk-analiz-roboti>

¹⁷⁷ Нові обличчя Верховної Ради: Іван Спориш. URL: <https://www.depo.ua/ukr/politics/novye-litsa-verhovnoy-rady-ivan-sporysh-19012015180000>

¹⁷⁸ Гайда Т. Чому не звітує депутат-мажоритарник Порошенко. URL: <https://www.chesno.org/post/659/>

¹⁷⁹ Гайда Т. Від нардепа Юрчишина депутатам міськрад дали по 500 грн і фейкові грамоти Верховної Ради. URL: <https://www.chesno.org/post/598/>

¹⁸⁰ ФАРИ Вінниччини: 4 схеми нардепа Демчака. URL: https://antikor.com.ua/articles/155284-fari_vinnichchini_4_shemi_nardepa_demchaka

¹⁸¹ Руслан Демчак – комбінатор и аферист под крылом Президента. URL: https://antikor.com.ua/ru/articles/68241-ruslan_demchak_kombinator_i_ aferist_pod_krylom_prezidenta

¹⁸² Как тихоня-нардеп Николай Кучер создаст аграрный Чернобыль в Украине. URL: https://antikor.com.ua/articles/195139-kak_tihonja-nardep_nikolaj_kucher_sozdast_agrarnyj_chernobylyj_v_ukraine

¹⁸³ Варис С. Андрей Рева: министр антисоциальной политики Украины. URL: <https://skelet-info.org/andrej-reva-ministr-antisocialnoj-politiki-ukrainy/>

¹⁸⁴ Іванцова А. Життя по-вінницьки. Бастіон Кістіона (розслідування). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27690379.html>

¹⁸⁵ Кто он – Продан Мирослав Васильевич – новый начальник ГФС. URL: <https://skelet-info.org/kto-on-prodan-miroslav-vasilevich-novyj-nachalnik-gfs/>

Ради України VIII скликання від регіону, у кількох публікаціях проаналізував інтернет-портал «Інформаційна Вінниччина»^{186;187;188}.

Після перемоги П. Порошенка на президентських виборах 2014 р. і появи великої кількості вихідців з Вінниччини на найвищих державних посадах журналісти почали писати про появу «вінницького клану», що за своїми цілями і методами був подібний до «донецького» чи «дніпропетровського». Перш за все варто згадати про публікації, у яких аналізується роль П. Порошенка у творенні «клану», зокрема, це статті аналітичного порталу «Слово і діло»^{189;190}, А. Жук, О. Гриценко і О. Сухова¹⁹¹, І. Білої¹⁹². Роль В. Гройсмана у «розставлянні» «вінницьких» на керівні пости у виконавчій владі розглянуто у статтях О. Василевської-Смаглюк¹⁹³, А. Рябоконь¹⁹⁴ та ін.¹⁹⁵. Про особливості боротьби «вінницьких» з

¹⁸⁶ Нардепи-аграрники з Вінниччини багаті землею, а їхні молодші колеги – готівкою. URL: <http://i-vin.info/news/nardepy-agrarnyky-z-vinnychchynu-bagatizemleju-a-yikhni-molodshi-kolegy-gotivkoju-18569>

¹⁸⁷ Що показали в е-деклараціях вінничани О. Порошенко, С. Кудлаєнко й О. Домбровський? URL: <http://i-vin.info/news/shcho-pokazaly-v-e-deklaratsiyakh-vinnychany-o-poroshenko-s-kudlayenko-y-o-dombrovskyy-18527>

¹⁸⁸ Готівка у кишенях вінницький нардепів: Юрчишин – 11 млн грн, Ткачук – 10 млн грн, Шинькович – 7 млн грн. URL: <http://i-vin.info/news/gotivka-ukyshenyakh-vinnyskyu-nardepiv-yurchyshyn-11-mln-grn-tkachuk-10-mln-grn-shynkovych-7-mln-grn-18582>

¹⁸⁹ Вінницький клан на Печерських пагорбах. Кого привів до влади Президент України. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2015/05/27/infografika/polityka/vinnyczkuj-klan-na-pecherskykh-pahorбах.-koho-pryviv-do-vlady-prezydent-ukrayiny>

¹⁹⁰ Вінницький клан розростається: Сергій Борзов – заступник голови ДУС. URL: <https://www.slovoidilo.ua/news/3263/2014-06-18/vinnickij-klan-razraastaetsya-sergej-borzov---zampredsdatelya-gud.html>

¹⁹¹ Сухов О., Гриценко О., Жук А. Олігархи під наглядом. Петро Порошенко і всі у сім'ї. URL: https://kurs.if.ua/articles/oligarhy_pid_naglyadom_petro_poroshenko_i_znovu_simya_45291.html

¹⁹² Біла І. «Вінницький клан» у владі посиляться? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27661004.html>

¹⁹³ Василевська-Смаглюк О. Кабмін – не фонтан. Підсумки уряду Гройсмана за рік. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2017/03/10/kolonka/olha-vasylevskaia-smahliuk/polityka/kabmin-ne-fontan.-pidsumky-uryadu-hrojsmana-za-rik>

¹⁹⁴ Рябоконь А. «Кадри расставляют винницкие». Гройсман пошел по пути Януковича. URL: <https://vesti-ukr.com/politika/221721-vinnitsa>

¹⁹⁵ Рінгіс А., П'єцух М. Віджав своє. Шлях Гройсмана у прем'єри. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2016/04/14/7105475/>

«харківськими», «одеськими», «дніпропетровськими» і «львівськими» писав М. Детинченко у статті «Українська “гра престолів”»¹⁹⁶. Про фактичну перемогу «вінничан» над кланом Калетників ідеться у статті О. Леменова «Сімейні традиції Калетників»¹⁹⁷. Ситуацію, у яку потрапили «вінницькі» після поразки П. Порошенка на президентських виборах 2019 р., проаналізував В. Горковчук у статті «Сутінки “вінницьких”. Переформатування політичного проекту»¹⁹⁸.

Проведений аналіз наукових праць, аналітичних звітів та публікацій у ЗМІ продемонстрував, що ні регіональна політична еліта Вінниччини в цілому, ні окремі її специфічні особливості не були предметом окремого наукового дослідження. У працях вітчизняних учених регіональна еліта Вінниччини згадується побіжно, переважно у контексті вивчення загальнонаціональної політичної еліти. Автори аналітичних звітів зосереджують свою увагу на конкретних, обмежених незначними часовими рамками аспектах діяльності регіональної політичної еліти, що, на нашу думку, не сприяє формуванню цілісного уявлення про неї. Подібна вада наявна і у журналістських публікаціях, які часто хоч і подають глибокий аналіз, але стосується він якоїсь конкретної події чи особи.

Відсутність наукових праць, які б дали загальне уявлення про проблему виникнення, формування і функціонування регіональної політичної еліти Вінниччини, додатково актуалізують наше дослідження. Водночас зауважимо, що наявна база досліджень та доповідей аналітичних центрів, аналітичних статей у засобах масової інформації та журналістських розслідувань є досить об’ємною, що робить справу вивчення регіональної політичної еліти Вінниччини доволі перспективною.

¹⁹⁶ Детинченко М. Українська «гра престолів». URL: https://ipress.ua/articles/ukrainska_gra_prestoliv_139959.html

¹⁹⁷ Леменов О. Сімейні традиції Калетників. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2015/03/11/533165/>

¹⁹⁸ Горковчук В. Сутінки «вінницьких». Переформатування політичного проекту. URL: <http://politarena.info/featured/sutinky-vinnyskykh-pereformatuvannia-politychnoho-proektu/>

Розділ 2

Джерела до вивчення регіональної політичної еліти Вінниччини

Вивчення регіональної політичної еліти Вінницької області потребує використання комплексу джерел, що відображають процес їх появи, формування, рекрутування, функціонування, взаємодії на вертикальному (центр-регіон) і горизонтальному (регіон-регіон) рівнях тощо. В ході дослідження автор використав різні типи джерел, які було розділено на сім груп. До **першої** групи віднесено нормативно-правові акти різних органів влади. До **другої** групи належать сайти центральних і місцевих органів влади, місцевого самоврядування, а також персональні сайти окремих політиків, що є джерелом інформації про хід та наслідки виборів, представників політичних еліт, склад та рішення представницьких органів влади тощо. Публікації у ЗМІ, що об'єднані у **третьою** групу, є, перш за все, джерелом інформації про процес прийняття політичних рішень та відображають позиції еліт. У **четверту** групу об'єднані архівні документи, що містять інформацію про кандидатів у депутати та депутатів рад усіх рівнів – заяви, облікові картки, біографічні відомості, декларації, списки зареєстрованих кандидатів, передвиборчі програми кандидатів, протоколи окружних виборчих комісій про реєстрацію кандидатів та результати виборів тощо. Довідники, що становлять **п'яту** групу джерел, є переважно джерелом біографічних відомостей про представників регіональної еліти. Неофіційна оцінка політичних рішень та «закулісся» їх прийняття, інформація про неформальні практики міститься у спогадах, що становлять **шосту** групу джерел. Насамкінець, у **окремій групі**, незначну як за обсягом, так і за значенням, виділено агітаційні матеріали.

До **першої групи** джерел належать нормативно-правові акти центральних та місцевих органів влади. Юридичними підставами для функціонування регіональних політичних еліт є нормативно-правові акти центральних та місцевих органів влади, зокрема –

низка законів України¹⁹⁹, указів Президента України²⁰⁰, постанов²⁰¹ та розпоряджень²⁰² Кабінету Міністрів України.

Значний інтерес для дослідження теми становлять укази та розпорядження Президента України про призначення голів обласної та районних державних адміністрацій, а також документи про нагородження представників регіональних еліт відзнаками вищих органів державної влади.

Цінними для дослідження є локальні офіційні документи, що відображають позицію місцевої еліти Вінниччини щодо соціально-економічного розвитку регіону: «Стратегія збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до

¹⁹⁹ «Про державну службу» (2015), «Про службу в органах місцевого самоврядування» (2001), «Про місцеве самоврядування в Україні» (1997), «Про інформацію» (1992), «Про доступ до публічної інформації» (2011), «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (1992), «Про засади запобігання і протидії корупції» (2011), «Про звернення громадян» (1996), «Про громадські об'єднання» (2012), «Про політичні партії в Україні» (2001), «Про свободу совісті та релігійні організації» (1991), «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» (1997) тощо.

²⁰⁰ «Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади» (2002), «Про забезпечення умов для більш широкої участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» (2004), «Про Національну Раду з узгодження діяльності загальнодержавних і регіональних органів та місцевого самоврядування» (2000), «Про Раду регіонів» (2010), «Про Раду регіонального розвитку» (2015), «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» (2010), «Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації» (2011), «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні» (2016) тощо.

²⁰¹ «Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади» (2002), «Про заходи щодо подальшого забезпечення відкритості у діяльності органів виконавчої влади» (2002), «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади» (2008), «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» (2010) тощо.

²⁰² «Про залучення представників молодіжних громадських організацій до роботи на громадських засадах в центральних органах виконавчої влади» (2002), «Про роботу центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення відкритості у своїй діяльності, зв'язків з громадськістю та взаємодії із засобами масової інформації» (2004), «Про схвалення Концепції проекту Закону України “Про основні засади державної комунікативної політики”» (2010), «Про проведення публічного громадського обговорення системних соціально-економічних реформ» (2010) тощо.

2020 року»²⁰³, «Програма економічного і соціального розвитку Вінницької області на 2017 рік»²⁰⁴, «Програма економічного і соціального розвитку Вінницької області на 2018 рік»²⁰⁵, «Програма економічного і соціального розвитку Вінницької області на 2019 рік»²⁰⁶, «Програма розвитку туризму у Вінницькій області на 2017–2020 роки»²⁰⁷, «Стратегія розвитку малого та середнього підприємництва Вінницької області на період до 2020 року»²⁰⁸, «Інформація про надходження та використання коштів місцевих бюджетів»²⁰⁹, Бюджет Вінницької області (за роками)²¹⁰, «Стратегія

²⁰³ Стратегія збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2020 року (нова редакція): Рішення Вінницької обласної ради від 24 червня 2015 року № 893. URL: <http://www.vin.gov.ua/invest/rehionalni-prohramy-rozvytku/624-stratehiia-zbalansovanoho-rehionalnoho-rozvytku-vinnyskoi-oblasti-na-period-do-2020-roku-nova-redaktsiia>

²⁰⁴ Програма економічного і соціального розвитку Вінницької області на 2017 рік: Рішення Вінницької обласної ради від 20 грудня 2016 року № 220. URL: <http://dmsrr.gov.ua/uploads/ekonomichna%20sytuatsiya/%D0%A0%D1%96%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20220.rar>

²⁰⁵ Програма економічного і соціального розвитку Вінницької області на 2018 рік: Рішення Вінницької обласної ради від 20 грудня 2017 року № 508. URL: <http://dmsrr.gov.ua/uploads/ekonomichna%20sytuatsiya/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0%20%D1%81%D0%BE%D1%86-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%20%D0%BD%D0%B0%202018%20%D1%80.rar>

²⁰⁶ Програма економічного і соціального розвитку Вінницької області на 2019 рік: Рішення Вінницької обласної ради від 4 грудня 2018 р. № 702. URL: <https://vinrada.gov.ua/upload/files/7sklikannya/36PozaSes/702.pdf>

²⁰⁷ Програма розвитку туризму у Вінницькій області на 2017–2020 роки: Рішення Вінницької обласної ради від 30 червня 2017 р. № 380. URL: <http://www.vin.gov.ua/invest/rehionalni-prohramy-rozvytku/8519-prohrama-rozvytku-turyzmu-u-vinnyskii-oblasti-na-2017-2020-roky>

²⁰⁸ Стратегія розвитку малого та середнього підприємництва Вінницької області на період до 2020 року: Рішення Вінницької обласної ради від 20 грудня 2017 р. № 576. URL: <http://dmsrr.gov.ua/uploads/ekonomichna%20sytuatsiya/small%20pidpr.zip>

²⁰⁹ Інформація про надходження та використання коштів місцевих бюджетів. URL: <http://www.vin.gov.ua/info/publichni-dokumenty-ta-zvity/156-informatsiia-pro-biudzhetni-koshty/1583-informatsiia-pro-nadkhodzheniia-ta-vykorystannia-koshtiv-mistsevykh-biudzhetyv>

²¹⁰ Про обласний бюджет області на 2018 рік: Рішення Вінницької обласної ради від 20 грудня 2017 р. № 509. URL: <http://www.vin.gov.ua/info/publichni-dokumenty-ta-zvity/156-informatsiia-pro-biudzhetni-koshty/10459-biudzhetyv-vinnyskoi-oblasti-na-2018-rik>

розвитку «Вінниця – 2020»²¹¹, «Концепція інтегрованого розвитку м. Вінниці 2030»²¹² та інші.

До **другої групи** джерел відносимо сайти центральних і місцевих органів влади та місцевого самоврядування, а також персональні сайти окремих політиків. Так, дані про перебіг виборчих кампаній (президентських і парламентських) і, зокрема, про кандидатів у депутати від Вінницької області, результати голосування мешканців регіону за президента і депутатів рад усіх рівнів містяться на вебсайті Центральної виборчої комісії України (cvk.gov.ua). Ускладнює роботу над темою відсутність на сайті даних про парламентські вибори у 1990-х рр. та місцеві вибори до 2010 р.

Сайт Вінницької обласної ради (vinrada.gov.ua) є джерелом інформації про представницьку владу регіону. На сайті подано відомості про голову обласної ради В. Соколового, список депутатів поточного VIII скликання із короткими біографічними відомостями, даними про місце роботи, партійну і фракційну належність, помічників депутатів тощо. Варто зазначити, що окремо подані звіти більшості депутатів, у яких відображені їхня діяльність і виконання пунктів передвиборчої програми. Із розділу «Історія» сайту можна почерпнути інформацію про історію і сьогодення Вінниччини, її символіку, керівників області у 1932–2022 рр., депутатів ради II–VIII скликань тощо. Розміщена на сайті база документів є найбільш повним електронним архівом документів обласної влади у відкритому доступі, яка містить проекти рішень облради V–VIII скликань, розпорядження голови обласної ради за 2006–2022 рр., протоколи та висновки постійних комісій і протоколи засідань та рішення президії обласної ради VIII скликання тощо.

²¹¹ Стратегія розвитку «Вінниця – 2020». URL: https://vmci.vn.ua/wp-content/uploads/2019/02/vinnytisia_2020.pdf

²¹² Концепція інтегрованого розвитку м. Вінниці 2030. URL: https://city2030.org.ua/sites/default/files/documents/%D0%9A%D0%86%D0%A0%D0%9C%20%D0%92%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8F%202030%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0%20%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%96%D1%8F_0.pdf

Про голову Вінницької обласної державної адміністрації (далі – ОДА), його заступників та їх діяльність, яка значною мірою відображена у звітах про виконання «Програм економічного і соціального розвитку Вінницької області» та «Аналітичних довідках щодо соціально-економічного розвитку Вінницької області», дізнаємося із офіційного сайту ОДА (vin.gov.ua).

Джерелом достовірної інформації про керівників районів Вінницької області та їх заступників (проаналізовано 27 районів області, що існували до їх ліквідації в результаті прийняття Верховною Радою України 17 липня 2020 р. постанови «Про утворення та ліквідацію районів») були сайти районних державних адміністрацій (далі – РДА). Практично на всіх сайтах була інформація про керівництво, апарат, структурні підрозділи РДА, розпорядження голови РДА та інші нормативно-правові документи районного значення, інформація про діяльність РДА, центри надання адміністративних послуг, співпрацю з громадськістю тощо. Водночас, доводиться констатувати, що особи, які обіймали ключові посади у райдержадміністраціях, приблизно у половині випадків були недостатньо публічними. Так, із 27 досліджених нами сайтів (станом на початок 2020 р.) біографічні довідки про голову РДА містили лише 16, про першого заступника (заступників) – 14; всі інші сайти подавали лише прізвище та ім'я і координати для зв'язку. При цьому повні біографії – рідкість. Доволі часто ця інформація обмежувалася даними про дату і місце народження та освіти. На жаль, на сайтах РДА містилася лише інформація про діючих керівників і були відсутні дані про їх попередників. Рубрики «Кращий державний службовець» існували номінально і переважно містили лише посилання на нормативно-правові документи, якими вони регулювалися і не містили інформації про проведення чи результати конкурсу.

Проаналізувати, як взаємодіє районна політична еліта з громадськістю, можна за допомогою рубрик «Громадська рада», «Громадянське суспільство», «Консультації з громадськістю», «Прозора влада» та ін. Втім, у цьому напрямі роботи спостерігається формальний підхід – зазначені рубрики часто пусті. Лише на 19 сайтах із 27 було наведено склад громадських рад, і на 12 з 27 сайтів було розміщено інформацію про їх діяльність (детальніше див. табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

**Інформація про змістове наповнення сайтів районних
державних адміністрацій Вінницької області
(станом на початок 2020 р.)**

Район	Адреса сайту районної державної адміністрації	Інформація про голову РДА	Інформація про заступників голови та керівника апарату РДА	Керівництво та апарат РДА (список членів)	Розпорядження голови РДА (2016-2019 рр.)	Склад громадської ради при РДА	Інформація про роботу громадської ради при РДА
Барський	http://www.barrda.gov.ua/	+	+	+	+	+	+
Бершадський	http://rdabershad.gov.ua/	+	+	+	+	+	+
Вінницький	http://www.vinrda.gov.ua/	+	+	+	+/-	-	+
Гайсинський	https://gaysin-rda.gov.ua	+	+	+	+	+	-
Жмеринський	https://zhmerynka-rda.gov.ua	+	+	+	+	+	+
Іллінецький	http://illrda.gov.ua	+	-	+	+	+	-
Калинівський	http://kalynivka-rda.gov.ua	+	+	+	+	-	-
Козятинський	https://kazatin-rda.gov.ua/	+	+	+	+	+	-
Крижопільський	http://kryzh.gov.ua	+	+	+	+	+	+
Липовецький	http://www.lip-rda.gov.ua	-	-	+	+	+	-
Літинський	http://lityn-administratsia.gov.ua/	-	-	+	+	+	+
Могилів-Подільський	http://rda-m-p.gov.ua/	+	-	+	+	-	+
Мурованокурило-вельцький	https://mkrda.gov.ua/	-	-	+	+	-	-
Немирівський	https://www.nemyriv-rda.gov.ua/	+	+	+	+	-	-
Оратівський	http://orrda.gov.ua/	+	+	+	+	+	-
Піщанський	https://pischanka-rda.gov.ua/	-	-	+	+/-	-	-
Погребищенський	https://pogrda.gov.ua	-	-	+	+	+	+

Продовження таблиці 2.1.

Теплицький	http://www.teplykrda.gov.ua/	+	+	+	+	+	+/-
Тиврівський	https://tyvrivska-rda.gov.ua/	+	+	+	+	+	+
Томашпільський	http://tomrda.gov.ua/	-	-	+	+	+	+
Тростянецький	https://trostrda.gov.ua/	-	-	+	+	+	-
Тулчинський	http://tulchin-rda.gov.ua/	+	+	+	+	+	-
Хмільницький	http://rda-hm.gov.ua/	+	+	+	+	+	+
Чернівецький	http://rda.chervlada.gov.ua	-	-	+	+	+	-
Чечельницький	http://rda.chechelnik-rada.gov.ua/	-	-	+	-	-	-
Шаргородський	http://rda.sharayrada.gov.ua/	-	-	+	+	+	+
Ямпільський	http://yamp.gov.ua	-	-	+	+/-	-	-

Джерело: складено автором на основі опрацювання сайтів районних державних адміністрацій Вінницької області.

Сайти районних рад Вінницької області є найбільш повним джерелом про їхню діяльність. Станом на початок 2020 р. власні сайти мали усі районні ради області. Винятком була лише Барська районна рада, відомості про діяльність якої містилися на окремій сторінці на сайті Барської районної державної адміністрації²¹³.

Більшість сайтів районних рад містили відомості лише про депутатів ради поточного VII скликання. Утім, частина сайтів мали розділи, де було додатково розміщено інформацію про особовий склад рад попередніх скликань: Тиврівської районної ради – III–VII скликань, Барської, Вінницької, Калинівської, Погребищенської, Теплицької райрад – VI скликання. Персональний склад рад усіх семи скликань був представлений лише на сайтах двох райрад – Гайсинської та Липовецької. Близько половини списків членів рад містили інформацію про партійну належність депутатів, дещо більше – дату народження і місце роботи. Частина сайтів містили лише перелік прізвищ депутатів (детальніше див. табл. 2.2).

²¹³ Райрада. Барська районна державна адміністрація. URL: <http://www.barrda.gov.ua/rayrada>

Таблиця 2.2.

**Інформація про змістове наповнення сайтів районних рад
Вінницької області (станом на початок 2020 р.)**

Район	Сайт районної ради	Інформація про голову ради	Список членів ради поточного скликання	Інформація про рішення районної ради	Звіти голови районної ради	Інформація про місцеве самоврядування (сільські і селищні ради, ради ОТГ)	Суб'єктивна оцінка змістового наповнення сайту (1–10 балів)
Барський	http://www.barrda.gov.ua/rayrada	-	+	+	-	-	3
Бершадський	http://rada-bershad.gov.ua http://old.rada-bershad.gov.ua	+	+	+	+	-	6
Вінницький	http://vinrayrada.gov.ua	-	+	+	-	+	8
Гайсинський	http://gayrayrada.gov.ua	+	+	+	-	+	9
Жмеринський	http://zhmrada.gov.ua	+	+	+	-	-	3
Іллінецький	http://illintsi-rada.gov.ua	-	+	+	-	+	6
Калинівський	http://kalynivka-rr.org.ua	+	+	+	+	+	8
Козятинський	http://krr.gov.ua	-	+	+	-	+	7
Крижопільський	http://rayrada.krz.gov.ua	+	+	+	-	-	5
Липовецький	http://lipovec-rada.org.ua	-	+	+	-	+/-	4
Літинський	https://litin-rada.gov.ua	-	+	+	-	+/-	4
Могилів-Подільський	http://mogpod-rayrada.org.ua	+	+	+	-	+	7
Муровано-куриловецький	https://mk-rayrada.gov.ua	+	+	+	-	+/-	6
Немирівський	http://nemyrivska.rayrada.org.ua	-	+	+	-	+	4
Оратівський	http://orativrada.org.ua	-	+	+	-	+	4
Піщанський	https://pischanka-rayrada.gov.ua	-	+	+	-	+/-	4

Продовження таблиці 2.2.

Погребищенський	http://pograirada.gov.ua	+	+	+	-	-	5
Теплицький	http://www.teprada.gov.ua	+	+	+	-	+	6
Тиврівський	https://tvrada.gov.ua	+	+	+	+	-	9
Томашпільський	http://tomrayrada.org.ua	+	+	+	-	+/-	5
Тростянецький	https://trostyanec-rayrada.gov.ua	+	+	-	-	+/-	4
Тулчинський	http://tulchin-rada.org.ua	-	+	+	-	+	5
Хмільницький	http://hmrayrada.vn.ua	-	+	+	-	+/-	3
Чернівецький	http://chervlada.gov.ua	-	+	-	-	+/-	2
Чечельницький	http://chechelnik-rada.gov.ua	+	+	-	+	+/-	5
Шаргородський	http://rayrada.sharrayrada.gov.ua	-	+	+	-	+	5
Ямпільський	http://yampilrad.gov.ua	+	+	+	-	-	5

Джерело: складено автором на основі опрацювання сайтів районних рад Вінницької області.

Позиції депутатів районних рад з тих чи інших питань, що стосувалися ситуації на місцях, можна було дізнатися із деяких сайтів райрад. Так, на сайті Вінницької районної ради велася рубрика «Депутатська сторінка»²¹⁴, на сайті Козятинської районної ради було розміщено декілька виступів голови ради В. Слободянюка²¹⁵. Формальний підхід до спілкування з виборцями використовував голова Жмеринської районної ради С. Гринчук: сайт ради містив рубрику «Виступи, інтерв'ю, вітання», дописи у якій обмежувалися лише привітаннями з нагоди державних і професійних свят²¹⁶. Утім, незважаючи на наявність таких публікацій, вони давали зовсім побіжне уявлення про роботу голови і депутатів районних рад.

До цієї ж групи джерел також відносимо персональні сайти вінницьких політичних і громадських діячів. Надзвичайно інформаційно-насиченим був персональний сайт Вінницького міського

²¹⁴ Депутатська сторінка. Вінницька районна рада. URL: <http://vinrayrada.gov.ua/deputatska-storinka>

²¹⁵ Віктор Слободянюк: «Районна рада всіляко сприятиме дотриманню законності у вирішенні гострих питань». URL: <http://krr.gov.ua/golova-rajonnoi-radi/statti-ta-komentari/viktor-slobodyanjuk-rajonna-rada-vsilyako-spriyatime-dotrimannju-zakonnosti-u-virishenni-gostrih-pitan>

²¹⁶ Виступи, інтерв'ю, вітання. Жмеринська районна рада. URL: <http://zhmrada.gov.ua/golovna/vistupi,-%D1%96nterv%E2%80%99yu,-v%D1%96tannya>

голови (2002–2005), голови Вінницької ОДА (2005–2010), народного депутата України VII і VIII скликань О. Домбровського. Сайт діяв з 2012 р. і регулярно поповнювався. Традиційно на ресурсі були наявні дані біографічного характеру, інформація про законодавчу діяльність, помічників депутата, публікації про реакцію політика на основні суспільно-політичні події в Україні, його вплив на життя регіону тощо²¹⁷.

На противагу цьому, сайт голови Вінницької обласної ради (2006–2010) народного депутата України VII і VIII скликань Г. Заболотного був дуже бідним на інформацію. Сайт також було створено у 2012 р., і з того часу він не наповнювався. На сайті була наявна біографія та рекламна брошура політичного діяча і його передвиборча програма, як кандидата у народні депутати на парламентських виборах 2012 р.²¹⁸

Інформаційний ресурс голови Вінницької облради (1998–2002), голови Вінницької ОДА (2004–2005), народного депутата України IV, V, VII скликань Г. Калетніка регулярно поповнюється до цього часу. Там можна знайти дані про життєвий шлях політика, його виступи і статті, а також публікації про нього у засобах масової інформації, що дають уявлення про його політичну діяльність²¹⁹.

На сайті депутата Верховної Ради України від виборчого округу № 18 Вінницької області Р. Демчака наявні біографічні дані про політичного діяча, відомості про його роботу як народного депутата, передвиборча програма із посиланнями на конкретні дії політика, спрямовані на виконання її пунктів, одне інтерв'ю та адреси громадських приймалень²²⁰.

Зі сайта депутата Верховної Ради України I скликання, активного громадсько-політичного діяча Вінниці, ректора Вінницького національного технічного університету (до 2010 р.) Б. Мокіна

²¹⁷ Персональний сайт. Олександр Домбровський. URL: <http://dombrowskiy.com>

²¹⁸ Заболотний Григорій Михайлович. Офіційний сайт Народного депутата України. URL: <http://www.zabolotniy.vinnitsa.com>

²¹⁹ Калетнік Григорій Миколайович. Персональний сайт. URL: <http://www.kaletnik.com.ua/>

²²⁰ Руслан Демчак. URL: <http://demchak-ruslan.com.ua>

можна почерпнути інформацію як про нього самого, так і про деяких представників політичної еліти обласного центру²²¹.

На цей час припинили існування сайти колишніх народних депутатів П. Порошенка (poroshenko.org), О. Калетник (kaletnyk.org.ua), колишнього депутата Вінницької обласної ради від міста Ладжижина та директора ПрАТ «Зернопродукт МХП», народного депутата України VIII та IX скликання) М. Кучера (mykola-kucher.com), депутата вінницької міської ради кількох скликань Г. Ткачука (tkachukrada.com), а також сайт благодійної організації «Фонд Демчака зі сприяння економічному розвитку регіону» (охоплював Оратівський, Іллінецький, Немирівський, Погребищенський та Липовецький райони) (demchak.com.ua). Також на цей час неактивні сайти згаданих вище О. Домборовського (dombrowskiy.com) та Г. Заболотного (zabolotniy.vinnitsa.com).

До **третьої групи** джерел відносимо матеріали медіапростору Вінничини. Детальна інформація про функціонування регіональних політичних еліт міститься у місцевих ЗМІ: від часу проголошення незалежності у 1991 р. і до середини 2000-х років – переважно у газетах, зі середини 2000-х і до нинішнього часу – на місцевих інформаційних інтернет-ресурсах.

У радянські часи на Вінничині видавалося лише 2 обласні газети – «Вінницька правда» і «Комсомольське плем'я». Поява значної кількості періодичних видань у регіоні та їх динамічний розвиток почався після здобуття Україною незалежності. Процеси демократизації та розвитку ринкової економіки вимагали нових підходів до подачі новин, що посприяло появі великої кількості нових газет найрізноманітнішої тематики. Всього, за даними Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва, у 1991–2017 рр. в області виходило 82 назви газет²²².

Ключові події політичного та економічного життя регіону у 1990-х – першій половині 2000-х, інформація про місцевих політиків цього періоду, їхню позицію, способи прийняття рішень та їх наслідки відображено у таких газетах, як: «Вінницька газета» (1993 – до цього часу; засновник – Вінницька міська рада), «Подолія» (1991–

²²¹ Мокін Борис Іванович. Персональний сайт. URL: <http://www.mokin.com.ua>

²²² Огороднік В., Козакевич М. Вінницькі газети сьогодні і вчора. URL: <https://pokolinnya21.wordpress.com/2017/12/13>

2007; до 1991 р. – «Комсомольське плем'я»; засновник – Вінницька обласна державна адміністрація), «Независимый курьер» (пізніше – «Курьер»; 1997–2015), «Віта» (1994–2000), «Новини Вінниччини» (зараз – «Події. Факти. Новини Вінниччини»; 1997 – до цього часу); «Іштар» (1992–1998); «Подільські відомості» (1997–1999); «33-й канал» (1992 – до цього часу); «Південний Буг» (1991–1997); «Вінницькі реалії» (2009 – до цього часу); «Вінниця експрес» (1997–1999); «Вінницькі вісті» (1992–1998); «Вечерняя Винница» (1992–1993); «Вінницькі відомості» (1996–2008); «Дев'ятий вал» (2001–2004); «20 хвилин» (2005–2014); «Місто» (2004 – до цього часу)²²³. Найбільш впливовими друківаними виданнями регіону на час написання цього дослідження були «RIA», «33-й канал», «Місто», «Реал», «Вінницька газета».

Джерелом інформації про діяльність регіональної політичної еліти на рівні районів та міст є районні та міські комунальні газети. Загалом у 27 районах області станом на 2014 р. їх нараховувалося 32 видання: «Барчани», «Бершадський край», «Вінницька газета», «Вісник Козятинщини», «Вісті Тепличчини», «Гайсинський вісник», «Життєві обрії», «Жмеринський меридіан», «Колос», «Краєни», «Липовецькі вісті», «Літинський вісник», «Маяк», «Наше Придністров'я», «Нове місто», «Обрії Оратівщини», «Піщанські вісті», «Подільська зоря», «Подільський край», «Прапор перемоги», «Прибузькі новини», «Сільські новини», «Слово Придністров'я», «Томашпільський вісник», «Трибуна праці», «Тростянецькі вісті», «Трудова слава», «Гульчинський край», «Чернівецька зоря», «Чечельницький вісник», «Шаргородщина», «Ямпільські вісті»²²⁴. У Томашпільському, Тиврівському, Тростянецькому та Жмеринському районах видавалося по два часописи, у інших – по одному²²⁵.

²²³ Огороднік В., Козакевич М. Вінницькі газети сьогодні і вчора. URL: <http://pokolinnya21.wordpress.com/2017/12/13>

²²⁴ Гандзюк В. Тенденції розвитку районної преси Вінниччини в умовах сучасного мас-медійного середовища. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. 2014. Вип. 4. С. 352. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZPNDZP_2014_4_28

²²⁵ Гандзюк В. Тенденції розвитку районної преси Вінниччини в умовах сучасного мас-медійного середовища. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. 2014. Вип. 4. С. 352. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZPNDZP_2014_4_28

Газетні публікації 1990 – середини 2000-х рр. є чи не найбільш повним джерелом для дослідження регіональної політичної еліти. Так, на шпальтах місцевих газет відображена участь місцевої влади у поступовому переведенні планової економіки на ринкові рейки, зокрема, це статті про діяльність зовнішньоекономічної асоціації «Вінінтер»²²⁶, госпрозрахункової фірми «Вінницязовнішсервіс»²²⁷, контакти місцевої влади з іноземними підприємцями²²⁸ та ін.^{229;230}.

Окремою темою для газетних публікацій цього періоду було проведення Всесоюзного референдуму про збереження СРСР 17 березня 1991 р.²³¹ та Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р. щодо проголошення незалежності України, та їх оцінка місцевими партійними і державними діячами^{232;233;234}. У низці статей відображено ставлення місцевої політичної еліти до спроби державного перевороту в СРСР 19–21 серпня 1991 р.^{235;236;237;238;239}.

²²⁶ Дворчін П. «Вінінтер» – асоціація підприємців. *Вінницька правда*. 1991. 16 квітня.

²²⁷ Кулик-Куличенко В. А. Фірма запрошує партнерів. *Вінницька правда*. 1991. 31 серпня.

²²⁸ Максименко К. Політики будують хати, а торговці прокладають шляхи між ними. *Панорама*. 1991. 2 листопада.

²²⁹ Дерев'яно В. Як торгують у США, чому ми навчилися і що запровадимо у себе. *Вінницька правда*. 1991. 25 червня.

²³⁰ Пастушенко Л. Вінниця чекає на комерсантів. *Радянська Україна*. 1991. 20 червня.

²³¹ Союзний договір: «так» і «ні». *Вінницька правда*. 1991. 23, 25, 30 січня.

²³² Костін М. На правах суверенності. *Вінницька правда*. 1991. 15 березня.

²³³ Сорока І. Чому ми за Союз. *Вінницька правда*. 1991. 15 березня.

²³⁴ Дідик М. А. «Ми вірили, що так буде...». *Вінниччина*. 1991. 3 грудня.

²³⁵ Мокін Б. І. Роздуми під час та після путчу. *Вінницька правда*. 1991.

3 вересня.

²³⁶ Зінченко А. Тривожний серпень. *Панорама*. 1991. 29 серпня.

²³⁷ [Интервью с должностными лицами об их отношении к перевороту 19 августа 1991 года: Дидьком Н. А., Костиным Н. Ф., Лысенко В. Г., Я. Гижинским (католическая церковь), митрополитом Агафангелом, Бодлевым Н. Ф. (типография), Михтюком А. А. (Вінницький гарнизон), Дубовым А. Я. (МВД); Школьным В. Г. (обком ЛКСМУ)]. *Наше слово*. 1991. № 5 (сентябрь).

²³⁸ Дідик М. А. Консолідувати наші сили, помисли і дії. *Вінницька правда*. 1991. 29 серпня.

²³⁹ Хто і як діяв у умовах серпневого путчу? *Вінниччина*. 1991. 11 жовтня.

Зміна політичних орієнтацій колишніх членів КПРС та департизація в області відображена у статтях М. Барася²⁴⁰, В. Лазаренка²⁴¹, А. Тетянчук²⁴², виступах у пресі колишнього народного депутата СРСР В. Бавули²⁴³. Певне уявлення про позиції місцевих еліт на завершальному етапі існування СРСР та початковому етапі української незалежності дають опубліковані виступи та інтерв'ю народних депутатів А. Матвієнка²⁴⁴, А. Зінченка^{245;246}, В. Рябокони²⁴⁷, В. Хижняка²⁴⁸.

У газетних публікаціях наявний цінний емпіричний матеріал про діяльність місцевої управлінської еліти (керівників промислових і сільськогосподарських підприємств) і її адаптацію до нових економічних і політичних умов у першій половині 1990-х рр. Зокрема, на шпальтах місцевої преси знаходимо інформацію про керівників заводу «Кристал»²⁴⁹, Вінницької картографічної фабрики²⁵⁰, Виробничого об'єднання «Хімпром»²⁵¹, заводу «Маяк»²⁵², Державного підшипникового заводу – 18²⁵³, Вінницького швейного виробничого об'єднання ім. Володарського²⁵⁴, Вінницького консервного заводу²⁵⁵, Калинівського заводу сільськогосподарської техніки «Агромаш»²⁵⁶,

²⁴⁰ Барась Н. Как устроились бывшие. *Правда Украины*. 1991. 10 декабря.

²⁴¹ Лазаренко В. Департизуємось. *Голос України*. 1991. 29 серпня. С. 5.

²⁴² Тетянчук А. Час істини. *Панорама*. 1991. 17 вересня.

²⁴³ Бавула В. С. «Я стала свободной». *Резонанс*. 1991. № 25 (декабрь).

²⁴⁴ Скачок В. Поза регламентом. *Сільські обрії*. 1991. № 8. С. 2–3.

²⁴⁵ Зінченко А. Л. Проблеми Вінницького Замостя. *Вінницька правда*. 1991.

3 січня.

²⁴⁶ Зінченко А. Дерево з плоду пізнається. *Голос України*. 1991. 25 квітня.

²⁴⁷ Костко В. Рябокони В. П.: «Мені не соромно дивитися людям у вічі».

Вінниччина. 1991. 5 листопада.

²⁴⁸ Хижняк В. М. Треба шукати реальні шляхи: Виступ народного депутата УРСР на другій сесії Верховної Ради Української РСР. *Прибузькі новини*. 1991. 5 січня.

²⁴⁹ Барась Н. Валюта «Кристалла». *Правда Украины*. 1992. 28 августа.

²⁵⁰ Барась Н. По следам бюрократической клячи. *Правда Украины*. 1992.

11 августа.

²⁵¹ Чебан О. Гаврилюк Л. М.: «Хімпром» бачить перспективу. *Панорама*. 1992. 12 грудня.

²⁵² Охоче купить кожен. *Панорама*. 1992. 22 вересня.

²⁵³ Влашук В. Феномен ДПЗ-18. *Пульс*. 1992. № 18 (травень).

²⁵⁴ Гавриш Л. Т. Самоїдна економіка не для «Володарки». *Подолія*. 1992. 4 серпня.

²⁵⁵ Непийвода Ю. Перейти рубікон. *Земля Поділля*. 1992. 14 листопада.

²⁵⁶ Новий профіль «Агромашу». *Вінниччина*. 1992. 29 липня.

Вінницького інструментального заводу²⁵⁷ тощо. Особливу увагу у цей час місцеві газети приділяли функціонуванню ключових для агропромислового комплексу Вінниччини цукрової та спиртової галузей^{258;259}.

Низка газетних публікацій присвячена залученості політичної еліти Вінницької області до створення та діяльності місцевих осередків політичних партій. Партійне будівництво на Вінниччині розпочалося задовго до розпаду СРСР із появи осередків Народного Руху України (далі – НРУ). У 1990 р. газети «Комсомольське плем'я» та «Вінницька правда» приділяли значну увагу конференціям та вічам НРУ^{260;261;262} та окремим місцевим діячам політичної сили²⁶³.

Після проголошення незалежності України у Вінницькій області почали виникати місцеві осередки загальнодержавних політичних партій. На сторінках газет віднаходимо матеріали про участь регіональних еліт у розбудові місцевих осередків Соціалістичної партії України (далі – СПУ)²⁶⁴, Демократичної партії України²⁶⁵, Української республіканської партії²⁶⁶, Конгресу українських націоналістів^{267;268}, Організації Українських націоналістів²⁶⁹, «Партії праці»²⁷⁰, Комуністичної партії України²⁷¹, «Міжрегіонального блоку

²⁵⁷ Пічкур Д. Не в цехах, а на складах. *Вінниччина*. 1992. 15 жовтня.

²⁵⁸ Трудові будні спиртовиків. *Південний Буг*. 1992. Липень (№ 28).

²⁵⁹ Белозерова Л. Дидык Н. А. «Золотая» валюта республіки. *Правда України*. 1992. 3 марта.

²⁶⁰ Мельник В. Рання втома чи хвороба зростання? *Комсомольське плем'я*. 1990. 25 вересня.

²⁶¹ Надзвичайна конференція. *Вінницька правда*. 1990. 8 серпня.

²⁶² Вітковський В. Рух «прикрив» рух. *Молодь України*. 1991. 28 серпня.

²⁶³ Васюнько В. Вінницький Рух: лідери справжні та уявні. *Вінницька правда*. 1990. 16 вересня.

²⁶⁴ Бондарчук І. Наша сила – в єдності. *Вінниччина*. 1993. 4 лютого.

²⁶⁵ Ковтун Т. Копецький В.: Що радять демократи. *Вінниччина*. 1993. 13 серпня.

²⁶⁶ Пилипенко А. УРП на Вінниччині. *Вінницькі вісті*. 1993. № 3 (лютий). С. 2.

²⁶⁷ Пархомчук Ю. Націоналісти голосували, рухівці протестували, а львівські бандерівці раділи, що приїхали без автоматів. Усім було дуже холодно. *Подолія*. 1993. 5 січня.

²⁶⁸ Фінклер В. Знову розкол. *Українське слово*. 1995. 3 серпня (№ 31). С. 4.

²⁶⁹ ОУН в Україні – це партія. *Подолія*. 1995. 21 жовтня.

²⁷⁰ Партія праці у Вінниці. *Бізнес-контакт*. 1993. 19 листопада (№ 41). С. 8.

²⁷¹ Дереч Д., Креймер М. Об'єднані збори комуністів. *Вінниччина*. 1993. 8 червня.

реформ»²⁷², Всеукраїнського союзу робітників²⁷³, політичного об'єднання «Нова Україна»^{274;275}, Партії зелених України²⁷⁶, Ліберальної партії України²⁷⁷, Соціал-демократичної партії України (об'єднаної)²⁷⁸, Всеукраїнського об'єднання «Громада»²⁷⁹. Вінницький журналіст С. Вовк опублікував статті про історію Української республіканської партії та НРУ на Вінниччині у 1990–1992 рр.^{280;281}, а В. Пашковський – про політичне життя і діяльність партії у Бершадському районі у 1991–1995 рр.²⁸². Низка газетних статей є джерелом інформації про загальні риси партійного будівництва в області^{283;284;285;286;287;288}.

Дослідження політичних еліт Вінницької області неможливе без аналізу інформації про народних депутатів України від регіону. Обласні і районні ЗМІ регулярно публікували біографічні дані та матеріали про діяльність депутатів, їх інтерв'ю, аналітичні статті про них тощо. Зокрема, нами були віднайдені публікації про депутатів

²⁷² Без партії реформ реформи здійснити неможливо: Заява установчої конференції Вінницької регіональної організації партії «Міжрегіональний блок реформ». *Подолія*. 1995. 27 травня.

²⁷³ Звернення делегатів першої конференції обласної організації Всеукраїнського союзу робітників до всіх трудящих області. *Вінницька правда*. 1995. Жовтень (№ 10).

²⁷⁴ Іванов Ю. З нами, з «Новою Україною» – до нової держави. *Подолія*. 1995. 8 серпня.

²⁷⁵ Расенко О. «Нова Україна» і її мета. *Панорама*. 1999. 15 грудня.

²⁷⁶ Кульматицький В. Заява Вінницької міської організації Партії зелених України з приводу 5-ї річниці ПЗУ. *Вінниччина*. 1995. 28 жовтня.

²⁷⁷ Андрушак І. Прийшов час конструктивної праці! *Панорама*. 1999. 22 грудня.

²⁷⁸ Чернишук С. Вінницькі соціал-демократи проти «ліберала» Л. Кучми. *День*. 1999. 9 червня. С. 2.

²⁷⁹ «Громада» готується до з'їзду партії. *Вінницька газета*. 1999. 14 січня.

²⁸⁰ Вовк С. Таємна директива «спрацювала». *Вінниччина*. 1992. 31 березня.

²⁸¹ Вовк С. Що у Вінниці ім'я власне Рух? *Вінницькі вісті*. 1992. Квітень (№13). С. 2.

²⁸² Пашковський В. Політичні пристрасті чи політичний штиль? *Бершадський край*. 1995. 23 грудня.

²⁸³ Рибалко В. Є й такі партії у нашій області. *Вінницька правда*. 1991. 27 серпня.

²⁸⁴ Ковтун Т. Хто є хто. *Вінниччина*. 1995. 18 листопада.

²⁸⁵ Малахова О. Нарешті, дещо прояснилось. *Вінниччина*. 1993. 8 жовтня.

²⁸⁶ Політичні партії; благодійні фонди. *Вінниччина*. 1995. 22 лютого. С. 3.

²⁸⁷ Політичні партії та громадські організації на Вінниччині. *Вінниччина*. 1995. 16 серпня. С. 3

²⁸⁸ Скільки партій на Вінниччині? *Вінниччина*. 1995. 28 червня.

Верховної Ради України І скликання (1990–1994) – О. Гудиму²⁸⁹, А. Зінченка²⁹⁰, Б. Мокіна²⁹¹, А. Матвієнка²⁹², І. Попика²⁹³, В. Хижняка²⁹⁴; ІІ скликання (1994–1998) – Н. Марковську^{295;296}, І. Квятковського^{297;298}, А. Юхимчука²⁹⁹, М. Парасунько, І. Ямкового³⁰⁰; ІІІ скликання (1998–2002) – О. Зарубінського³⁰¹, І. Квятковського³⁰², А. Матвієнка^{303;304;305}, П. Порошенка^{306;307;308}, Є. Смірнова³⁰⁹, О. Юхновського³¹⁰, О. Шпака³¹¹, В. Петрова³¹² та ін.

-
- ²⁸⁹ Дунська О. Колесо історії котиться назад. *Прибузькі новини*. 1993. 4 березня.
- ²⁹⁰ Вище Бога вознісся нардеп Зінченко. *Подолія*. 1993. 13 листопада.
- ²⁹¹ Мокін Б. І. Про те, що залишилось за кадром. *Панорама*. 1993. 30 січня.
- ²⁹² Матвієнко А. С.: «Покладаймося на власні сили». *Бершадський край*. 1993. 8 жовтня.
- ²⁹³ Байдалюк П. Попик І. В.: «Належу до центристів». *Подолія*. 1993. 24 квітня.
- ²⁹⁴ Хижняк В. М. Керуватися думкою народу. *Прибузькі новини*. 1993. 29 травня.
- ²⁹⁵ Марковська Н. Факти свідчать. *Вінницька газета*. 1995. 21 листопада.
- ²⁹⁶ Марковська Н.: «Більшість питань виборців я вирішувала». *Вінницька газета*. 1998. 24 січня.
- ²⁹⁷ Педорук Д. Приймає народний депутат. *Вінницька газета*. 1995. 12 грудня.
- ²⁹⁸ Квятковський І. Вінниця стала розмінною картою у проходженні до Верховної Ради України, – стверджує народний депутат. *33-й канал*. 1998. 22 січня. С. 5.
- ²⁹⁹ Депутати-вінничани в парламенті. *Вінниччина*. 1995. 24 січня.
- ³⁰⁰ Мандатоносці, які сидять на двох стільцях одночасно. *Подолія*. 1995. 3 жовтня.
- ³⁰¹ Мельник В. Зарубінський О.: «Я залишаюся вінничанином». *Панорама*. 1998. 20 травня.
- ³⁰² Педорук Д. Нардепи – дітям. *Вінницька газета*. 1999. 12 січня.
- ³⁰³ Матвієнко А.: «Нікому не буде гірше від того, що комусь добре». *Подолія*. 1998. 10 листопада.
- ³⁰⁴ Дончик Т. Звіт на фоні політичних варіацій. *Вінниччина*. 1999. 20 жовтня.
- ³⁰⁵ Матвієнко А. Українське обличчя. *Українська газета*. 2001. 24 травня. С. 3.
- ³⁰⁶ Безпапірний І. Попереду Порошенко, а за ним – розвалений міст. *Вінницька газета*. 1998. 17 листопада.
- ³⁰⁷ Дончик Т. Петро Порошенко пішов у велику політику. *Вінниччина*. 2000. 18 березня.
- ³⁰⁸ Білей Н. Концерт з шоколадним присмаком. *Україна і світ сьогодні*. 2001. 20–26 жовтня. С. 3.
- ³⁰⁹ Андрущенко В. Смірнов Є.: «Головне – робота на окрузі, на конкретного виборця». *Вінниччина*. 1998. 17 листопада.
- ³¹⁰ Рабечук В. Юхновський О.: «Перелічу і дні, і літа. Кому яке добро зробив?». *Вінницька газета*. 1998. 13 серпня.
- ³¹¹ Дончик Т., Яремчук О. Шпак О.: «Вся політика держави повинна бути підкорена інтересам людини...». *Вінниччина*. 2000. 21 липня.
- ³¹² Мельник В. Петров В. Б.: «Парламент має бути противагою виконавчій владі». *Панорама*. 1998. 18 липня.

Проблеми взаємодії місцевих політичних еліт із Центром певною мірою висвітлені у публікаціях, присвячених візитам у Вінницьку область ключових державних діячів, народних депутатів та політиків. Зокрема, це статті про перебування на Вінниччині: кандидатів у Президенти України на виборах 1991 р. В. Гриньова³¹³, Л. Кравчука^{314;315;316}, Л. Лук'яненка³¹⁷, В. Чорновола^{318;319}, І. Юхновського³²⁰, В. Яворівського³²¹, прем'єр-міністра України В. Фокіна (червень, 1992 р.)³²², Голови Верховної Ради України І. Плюща (липень, 1992)^{323;324;325}, віцепрем'єр-міністра України М. Жулинського (травень, 1993)³²⁶, прем'єр-міністра України Л. Кучми (червень, 1993)³²⁷, Президента України Л. Кравчука (липень, 1993)^{328;329}, голови Федерації профспілок України, народного депутата України

³¹³ Гриньов В. Б.: «Всю енергію я б спрямував у сферу економічну». *Вінниччина*. 1991. 26 листопада.

³¹⁴ Л. М. Кравчук на Вінниччині. *Вінниччина*. 1991. 29 травня.

³¹⁵ Кравчук Л. М.: «Поступитись суверенітетом – значить зрадити Україні». *Панорама*. 1991. 30 травня.

³¹⁶ Донченко Г. Служити людям. *Вінницька правда*. 1991. 20 червня.

³¹⁷ Костко О. Шість зустрічей з вінничанами. *Вінниччина*. 1991. 16 листопада.

³¹⁸ Чорновіл В. «Сьогодні нам потрібен Президент народного довір'я». *Панорама*. 1991. 19 жовтня.

³¹⁹ Костко О. Чорновіл В. М.: «Майбутнє залежить від нас самих». *Вінниччина*. 1991. 17 жовтня.

³²⁰ Юхновський І. Р.: «Україна може існувати тільки як демократична держава»: Слово до виборців. *Вінниччина*. 1991. 28 листопада.

³²¹ В. О. Яворівський у Вінниці. *Вінниччина*. 1991. 14 листопада.

³²² Омельченко К. Сьогодні книги, завтра – акції та облігації. *Вінниччина*. 1992. 16 червня.

³²³ Дончик Т. Приїзд на Вінниччину додав мені оптимізму. *Вінниччина*. 1992. 31 липня.

³²⁴ Економічним реформам – енергію і пошук. *Голос України*. 1992. 31 липня.

³²⁵ Плющ І. С. на Вінниччині. *Вінниччина*. 1992. 30 липня.

³²⁶ На Миколу Жулинського Вінниччина справила гарне враження. *Вінниччина*. 1993. 6 травня.

³²⁷ Паламарчук В. Гарантії уряду – хліборобам. *Вінницька газета*. 1993. 29 червня.

³²⁸ Костко О. Кравчук Л.: «Я просто здивований, побачивши ті можливості, які має Вінниччина». *Вінниччина*. 1993. 10 липня.

³²⁹ Сметанин В. Так зачем все-таки Президент и министр обороны летали в Винницу и Хмельницкий? *Киевские ведомости*. 1993. 10 июля. С. 2.

О. Стояна (квітень, 1995)³³⁰, віце-прем'єр-міністра України А. Кінаха (листопад, 1995)³³¹, Президента України Л. Кучми (березень, 1995³³²; жовтень, 1999³³³; грудень, 2000³³⁴), голови Народного Руху України В. Чорновола (грудень, 1995)³³⁵, прем'єр-міністра України П. Лазаренка (лютий, 1998)³³⁶, першого секретаря Центрального комітету Комуністичної партії України П. Симоненка (лютий, липень, 1998)^{337:338}, прем'єр-міністра України В. Пустовойтенка (серпень, 1998³³⁹; червень, жовтень, 1999)^{340:341}, народного депутата, кандидата у Президенти України Є. Марчука (червень, 1999)³⁴², народного депутата, голови Соціалістичної партії України О. Мороза (листопад, 1998³⁴³; серпень, 1999³⁴⁴; січень, 2000³⁴⁵), Голови

³³⁰ З депутатським візитом. *Профспілкoва газета*. 1995. 12 квітня (№ 15).

³³¹ Коваленко О. Візит короткий, а програма довгострокова. *Вінницька газета*. 1995. 18 листопада.

³³² Лазаренко В. Що пожнемо і зберемо. *Бізнес-контакт*. 1995. 10 березня. С. 1–2.

³³³ Президент пізнає Вінничину, Вінничина – Президента. *Панорама*. 1999. 23 жовтня.

³³⁴ Кучма Л. Люди льоду міцніші, стійкіші біди. *Подолія*. 2000. 13 грудня.

³³⁵ Дідик В. Чорновіл В.: «Ніяка “рука” не створить справжнього порядку». *Подолія*. 1995. 2 грудня.

³³⁶ Григ В. Приїхав до Вінниці Хазяїн. *Вінницькі вісті*. 1998. 6 лютого. С. 2, 4.

³³⁷ Степаненко А. Петро Симоненко на Вінничині. *Вінницька газета*. 1998. 19 лютого.

³³⁸ Маковій А. П. М. Симоненко у Вінниці. *Вінницька газета*. 1999. 24 липня. С. 2.

³³⁹ Вінничина зустрічала прем'єра гостинно, але вимогливо. *Подолія*. 1998. 1 серпня.

³⁴⁰ Білей Н. Борги віддавати важко, але треба. *Вінницькі відомості*. 1999. 24 червня. С. 3.

³⁴¹ Білей Н. Прем'єр-міністр України Валерій Пустовойтенко відвідав Вінничину. *Вінницькі відомості*. 1999. 28 жовтня. С. 4.

³⁴² Коваленко О. Євген Марчук: «Нам треба добиватись формування нової, якісно іншої влади». *Вінницька газета*. 1999. 2 червня.

³⁴³ Безпапірний І. «Вітаю представників вільної Вінниці». *Вінницька газета*. 1998. 14 листопада.

³⁴⁴ Степаненко А. Олександр Мороз на Вінничині. *Вінницька газета*. 1999. 17 серпня.

³⁴⁵ Стрелкова Н. Політичне життя 2000 року на Вінничині розпочав Мороз. *33-й канал*. 2000. 6 січня. С. 2.

Верховної Ради України О. Ткаченка (вересень, 1999)³⁴⁶, прем'єр-міністра України А. Кінаха (липень, 2001)^{347;348}, Голови Верховної Ради І. Плюща (вересень, 2000)³⁴⁹, міністра внутрішніх справ України Ю. Кравченка (вересень, 2000)³⁵⁰, прем'єр-міністра України В. Ющенка (березень, 2000)³⁵¹. Завдяки використанню цих статей можемо прослідкувати динаміку взаємовідносин між конкретними політичними акторами, визначити ключові питання, які стояли на порядку денному в ході цих візитів, визначити способи взаємодії регіональної та центральної політичних еліт тощо.

Зі здобуттям Україною незалежності розпочався процес переходу старих компартійних регіональних еліт у новостворені демократичні інституції. 5 березня 1992 р. було ухвалено Закон України «Про представника Президента України». Першим главою місцевої державної адміністрації у Вінницькій області було призначено голову Вінницької обласної ради народних депутатів, народного депутата України М. Дідика (березень, 1992 – жовтень, 1994). Діяльність представника Президента України широко відображена у газетних публікаціях того часу, зокрема, це його інтерв'ю^{352;353}, виступи на засіданнях облвиконкому³⁵⁴, статті про

³⁴⁶ Дончик Т. Ткаченко О.: «Я вірю у вінничан і хочу, щоб вони вірили мені...». *Вінниччина*. 1999. 28 вересня.

³⁴⁷ Головка О., Чебан О. Ціни на зерно будуть стабільними. *Урядовий кур'єр*. 2001. 20 липня. С. 1, 2.

³⁴⁸ Поїздка на Вінниччину. *Демократична Україна*. 2001. 20 липня.

³⁴⁹ Захар'яш Є. Перебування голови Верховної Ради Івана Плюща на Вінниччині. *Подолля*. 2000. 19 вересня.

³⁵⁰ Близько 600 «авторитетів» відправлено за ґрати. *Урядовий кур'єр*. 2000. 5 вересня. С. 6.

³⁵¹ Сікорський Ю. Реформування АПК – шлях до стабільності. *Панорама*. 2000. 8 березня.

³⁵² Пастушенко Л. Дідик М. А.: «Я – за консолідацію». *Демократична Україна*. 1992. 7 квітня.

³⁵³ Дидик Н. Кресло-мягкое, должность-жесткая. *Правда Украины*. 1992. 10 ноября.

³⁵⁴ Дідик М. А. Не сподіватись на «манну небесну», а брати ініціативу в свої руки: Виступ на засіданні облвиконкому 18 січня. *Вінниччина*. 1992. 21 січня.

офіційні зустрічі³⁵⁵, формування облдержадміністрації³⁵⁶, її членів^{357;358;359} тощо³⁶⁰.

Не менш репрезентативно представлено у місцевій пресі матеріали про діяльність у 1992–1994 рр. представників Президента України у районах Вінницької області, зокрема, І. Масного (Чечельницький р-н)³⁶¹, Г. Калетніка (Ямпільський р-н)³⁶², М. Пеленка (Липовецький р-н)³⁶³, О. Кравця (Тиврівський р-н)³⁶⁴, М. Матієнка (Немирівський р-н)³⁶⁵, а також голів міських рад: В. Кондрицького (Ладизжин)³⁶⁶, М. Малюти (Могилів-Подільський)³⁶⁷ тощо.

Після призначення М. Дідика представником Президента України у Вінницькій області крісло голови облради посів його заступник – П. Ткач, чию політичну постать можемо проаналізувати завдяки опублікованим у місцевій пресі його інтерв'ю та виступам на сесіях облради^{368;369;370}. Низка публікацій відображає

³⁵⁵ Представник Президента починає і... переконує. *Панорама*. 1992. 4 квітня.

³⁵⁶ Ковтун А. Перший тайм ми вже відіграли. *Панорама*. 1992. 16 травня.

³⁵⁷ Команда Миколи Дідика: Політичні портрети членів облдержадміністрації. *Подолія*. 1992. 14 липня.

³⁵⁸ Команда Миколи Дідика: Політичні портрети членів обласної державної адміністрації. *Подолія*. 1993. 26 січня.

³⁵⁹ Мустафін В. А. Влада: сьогодні і завтра. *Подолія*. 1992. 24 березня.

³⁶⁰ Каменюк М. Між молотом і ковадлом. *Демократична Україна*. 1993. 5 червня.

³⁶¹ З живим інтересом. *Чечельницький вісник*. 1993. 12 лютого.

³⁶² Мельник В. Вчи народ, але й вчись у нього. *Земля Поділля*. 1993. 24 лютого.

³⁶³ Пастушенко Л. Переплутав кишені. *Демократична Україна*. 1993. 15 червня.

³⁶⁴ Дробчак Г. Ще не вмерла анонімка: На Вінниччині вона почуватється привільно. *Сільські вісті*. 1993. 24 вересня.

³⁶⁵ Матієнко М. С.: «Не всі надії виправдалися». *Прибузькі новини*. 1993. 12 червня.

³⁶⁶ Балан Л. Кондрицький В. В.: «Саме тут у Ладизжині». *Подолія*. 1993. 5 січня.

³⁶⁷ Лосенко В. Малюта М.: «Ради завжди були народними... Були і запишаються». *Панорама*. 1993. 24 лютого.

³⁶⁸ Костко О. Ткач П. І.: «Ради були і залишаються найбільш демократичними органами влади». *Вінниччина*. 1993. 21 серпня.

³⁶⁹ Ткач П.: «Люди мають бачити в Радах і держадміністрація захисників народних інтересів». *Вінниччина*. 1993. 16 лютого.

³⁷⁰ Ткач П. І.: «Співпраця об'єднає наші зусилля». *Панорама*. 1993. 17 листопада.

діяльність самої ради у цей період^{371;372;373;374}. Наявні також публікації про обрання П. Ткача народним депутатом України на довиборах у грудні 1992 р.³⁷⁵.

На виборах у липні 1994 р. у боротьбі за крісло голови обласної ради переміг керівник одного з найбільш потужних на той час сільськогосподарських підприємств регіону СТОВ «Липівка» М. Мельник. Невдовзі він також обійняв посаду голови Вінницької ОДА. Джерелом для дослідження регіонального політичного бомонду того часу можуть бути інтерв'ю та виступи М. Мельника^{376;377;378;379}, статті про його кадрову політику^{380;381;382;383}, роботу обласної ради³⁸⁴ та облдержадміністрації³⁸⁵.

Перманентний конфлікт між головою Вінницької міськради Д. Дворкісом і головою облради та облдержадміністрації М. Мельником, що тривав упродовж усієї каденції останнього – з липня 1995 р. до червня 1996 р., – відображений у низці статей,

³⁷¹ Депутати хочуть щоб про них більше писали, журналісти – щоб їм створили умови для цього. *Вінниччина*. 1993. 2 квітня.

³⁷² Є всі умови стабілізувати виробництво. *Вінниччина*. 1993. 18 травня.

³⁷³ Пастушенко Л. Хоч сій, хоч плач. *Демократична Україна*. 1993. 23 лютого.

³⁷⁴ Костко О. Сьогодні у Вінниці – чотири «князівства». А завтра? *Вінниччина*. 1992. 26 вересня.

³⁷⁵ Ткач П. І. – народний депутат України. *Вінниччина*. 1992. 8 грудня.

³⁷⁶ Мельник М.: «Існуючі негаразди можна подолати». *Бізнес-контакт*. 1995. 17 листопада (№ 45). С. 2.

³⁷⁷ Мельник М. Є. Альтернативи реформам немає. *Вінниччина*. 1995. 21 лютого.

³⁷⁸ Кимак Л. Мельник М.: «Здолати кризу можна». *Панорама*. 1995. 23 серпня.

³⁷⁹ Мельник М. Є.: «Не варто згущувати фарби». *Панорама*. 1995. 1 листопада.

³⁸⁰ Призначені голови районних державних адміністрацій Вінниччини. *Вінниччина*. 1995. 19 вересня.

³⁸¹ Структурні підрозділи облдержадміністрації. *Вінниччина*. 1995. 1 грудня.

³⁸² Ковтун Т. Миколі Мельнику допомагають формувати «команду». *Вінниччина*. 1995. 11 серпня.

³⁸³ Формування команди продовжується. *Подолія*. 1995. 12 грудня.

³⁸⁴ Рішення приймаються. А криза в області поглиблюється. *Подолія*. 1995. 17 серпня.

³⁸⁵ «Жертва влади» з «подвійною мораллю». *Подолія*. 1995. 28 жовтня.

опублікованих у обласних газетах. При цьому варто зауважити, що «Вінниччина» перебувала на боці М. Мельника^{386;387;388}, «Подолія» і «Вінницькі відомості» – підтримували Д. Дворкіса^{389;390;391}, а «Вінницька газета» намагалась дотримуватися нейтральної позиції^{392;393}. Відгомін протистояння між двома ключовими фігурами Вінницької області лунав і у загальноукраїнській пресі, зокрема, у статті В. Кузьменка «Губернатор на тлі», опублікованій у газеті «Україна молода»³⁹⁴. Низка статей є важливим джерелом для аналізу позицій місцевої еліти під час роботи урядової комісії для перевірки стану справ у економіці та соціальній сфері, діяльності владних структур Вінницької області, яка була восени 1995 р.^{395;396;397}.

Значний масив публікацій у регіональних ЗМІ присвячений діяльності наступників М. Мельника – голів Вінницької ОДА А. Матвієнка (серпень, 1996 – квітень, 1998), М. Чумака (квітень, 1998 – липень, 1999), Д. Дворкіса (липень – листопад, 1999), Ю. Іванова (листопад, 1999 – травень, 2002). У цьому контексті варто згадати низку інтерв'ю та виступів М. Чумака, у яких відображено його бачення політико-економічної ситуації у державі

³⁸⁶ Слово – не горобець, а «туману» напустити може. *Вінниччина*. 1995. 18 серпня.

³⁸⁷ Ковтун Т. Микола Мельник оприлюднив свою заяву на ім'я Президента. *Вінниччина*. 1995. 22 серпня.

³⁸⁸ Для кого закон писаний, а для кого – ні... *Вінниччина*. 1995. 26 вересня.

³⁸⁹ Шевченко В. Мер Вінниці Д. В. Дворкіс: «Я всегда боялся дураков и плохих дорог». *Вінницькі відомості*. 1995. 31 серпня (№ 34). С. 2.

³⁹⁰ Дмитро Дворкіс – Президентові України Леонідові Кучмі. *Подолія*. 1995. 5 вересня.

³⁹¹ Світлична О. Захистимо дорогого нам, Україні, великого трударя, мудрого керівника області, села, міста... *Подолія*. 1995. 19 вересня.

³⁹² Мислінський А. Важкий діалог. *Вінницька газета*. 1999. 7, 9 вересня.

³⁹³ Гречанівська Т. Мер проти губернатора. *Вінницька газета*. 1995. 28 вересня.

³⁹⁴ Кузьменко В. Губернатор на тлі. *Україна молода*. 1995. 5 вересня.

³⁹⁵ Кінах А. К.: «Ми державні люди». *Панорама*. 1995. 25 жовтня.

³⁹⁶ Погляд на подію. *Подолія*. 1995. 14 листопада.

³⁹⁷ Про результати роботи Урядової комісії з вивчення стану справ в економіці та соціальній сфері Вінницької області. *Подолія*. 1995. 26 грудня.

та регіоні^{398;399;400;401}; публікації про короткий період перебування Д. Дворкіса на найвищій посаді в області^{402;403}. Про протистояння міського голови, а згодом голови облдержадміністрації Д. Дворкіса і голови облради Г. Калетніка наприкінці літа – восени 1999 р. йдеться у статтях Л. Добринської^{404;405} та О. Калінчук⁴⁰⁶. Діяльність Ю. Іванова відображена у його виступах^{407;408;409} та інтерв'ю^{410;411}. Газета «Подолія» опублікувала інформацію про керівні кадри виконавчої влади області^{412;413;414}, а «Вінниччина» – про заступників голови ОДА у 1999 р.^{415;416}.

³⁹⁸ Дончик Т. Чумак М.: «...І я прийняв морально важке, але об'єктивне рішення». *Вінниччина*. 1999. 16 жовтня.

³⁹⁹ Дончик Т. Чумак М.: «Мені боляче, коли страждає авторитет влади...». *Вінниччина*. 1999. 2 лютого.

⁴⁰⁰ Чумак М. «Коли я працював секретарем райкому партії...». *33-й канал*. 1999. 1 квітня. С. 2.

⁴⁰¹ Чумак М. Цей рік для всіх нас має стати переможним. *Подолія*. 1999. 7 травня.

⁴⁰² Лучинська А. Дворкіс Д.: «Я прийшов не звільняти, а працювати разом з усіма». *Подолія*. 1999. 22 липня.

⁴⁰³ Завдання Дмитра Дворкіса. *Подолія*. 1999. 5 серпня.

⁴⁰⁴ Добринська Л. Владні мужі чубляться. *33-й канал*. 1999. 23 вересня. С. 2.

⁴⁰⁵ Добринська Л. Хто у кого позичив «ліцензію на клепку»? *33-й канал*. 1999. 25 березня. С. 2.

⁴⁰⁶ Калінчук О. Калетнік Г.: «Чи варто смакувати тему “нелегітимного мера”»? *Вінницькі відомості*. 1999. 29 квітня. С. 3.

⁴⁰⁷ Чорний Ю. Політичні й економічні пріоритети Юрія Іванова. *Подолія*. 1999. 12 листопада.

⁴⁰⁸ Дончик Т. Іванов Ю.: «Створити нормальний робочий клімат в області». *Вінниччина*. 1999. 7 грудня.

⁴⁰⁹ Федорченко Н.: «Зусилля кожного керівника мають спрямовуватися на те, щоб дійсно поліпшити життя людей...». *Вінницька газета*. 1999. 9 грудня.

⁴¹⁰ Волошенюк І. Іванов Ю. І.: «Об чім болить голова губернатора». *Вінниччина*. 2000. 3 листопада.

⁴¹¹ Іванов Ю. Випробування на землі. *Подолія*. 2000. 9 грудня.

⁴¹² Команда Юрія Іванова. *Подолія*. 2000. 31 жовтня.

⁴¹³ Держадміністрація Вінниччини. *Подолія*. 1999. 9 лютого.

⁴¹⁴ Виконавча влада Вінницької області. *Подолія*. 1999. 17 серпня.

⁴¹⁵ В Юрія Іванова нові заступники. *Вінниччина*. 1999. 5 листопада.

⁴¹⁶ Валерій Коровій – заступник голови облдержадміністрації. *Вінниччина*. 2000. 17 жовтня.

Цінними для вивчення регіональної політичної еліти Вінниччини є газетні публікації про міську раду обласного центру, її голову та депутатів. Так, у низці статей О. Костка проаналізовано обставини призначення першого міського голови, окреслено коло проблем, що перебували у фокусі уваги ради^{417;418}. Величезну кількість матеріалів місцеві ЗМІ містять про міських голів Вінниці Д. Дворкіса (обіймав цю посаду з травня 1992 р. до червня 2000 р.^{419;420;421;422;423;424}, В. Ваховського (червень, 2000 – квітень, 2002)^{425;426;427;428;429} та О. Домбровського (квітень, 2002 – лютий, 2005). Діяльність міської ради Вінниці переважно висвітлювалась у «Вінницькій газеті»^{430;431;432;433}. Низка статей була присвячена

⁴¹⁷ Костко О. У Вінниці – новий мер. *Вінницька правда*. 1991. 24 січня.

⁴¹⁸ Костко О. Найкоротша і найспокійніша. *Вінниччина*. 1991. 14 листопада.

⁴¹⁹ Барась Н. Чашка кофе за... 3 милиона, или Год из жизни мэра Винницы Д. Дворкиса. *Правда Украины*. 1993. 25 июня.

⁴²⁰ Дворкіс Д. В.: «Що турбує вінничан?»: Прес-конференція голови міської ради народних депутатів. *Вінницька газета*. 1995. 31 серпня.

⁴²¹ 1997-й рік у цифрах і фактах: Виклад звіту міського голови Д. В. Дворкіса про роботу адміністрації Вінниці, зробленого по телеканалу «ВІТА» 23–25 березня. *Вінницька газета*. 1998. 26 березня.

⁴²² Прокурор нардепу Дворкісу – не указ. А Верховна Рада? *Подолія*. 1998. 25 липня.

⁴²³ Сафронов К. Хто такий Татусяк і чого він воює проти Дворкіса? *Вінницька газета*. 1998. 9 липня.

⁴²⁴ Відповідь С. Татусяка. *Вінницька газета*. 1998. 25 липня.

⁴²⁵ Білей Н. Взявся – зроби, робиш – роби на совість. *Україна і світ сьогодні*. 2001. 21–27 липня. С. 6.

⁴²⁶ Ваховський В. Наші бажання повинні співпадати з нашими можливостями. *Вінницька газета*. 2000. 8 вересня.

⁴²⁷ Вінницький міський голова приступив до роботи. *Вінниччина*. 2000. 16 червня. С. 1.

⁴²⁸ Ваховський В. «Ми все розкладемо по полицях». *Вінницька газета*. 2000. 11 липня.

⁴²⁹ Захар'яш Є. Ваховський В. Зрушення на краще. *Подолія*. 2000. 20 жовтня. С. 2.

⁴³⁰ Шугайло Д. Конкретність і діловитість: «Круглий стіл»: запитання жителів міста і відповіді виконкому міської ради народних депутатів. *Вінницька газета*. 1993. 12 березня.

⁴³¹ Зміни, яких всі чекають. 3-тя сесія міської ради народних депутатів. *Вінницька газета*. 1995. 12 вересня.

⁴³² Андрієнко П. Щоб був порядок у місті. *Вінницька газета*. 1995. 25 листопада.

⁴³³ Як поділити те, чого немає? *Вінницька газета*. 1998. 22 жовтня. С. 1, 2.

позиції депутатів міськради з багатьох питань життя міста^{434;435;436;437}.

Під час аналізу політичних еліт на рівні районів наприкінці 1990-х – на початку 2000 рр. у нагоді стають статті про голів РДА і районних рад, що найбільш активно публікувалися у газетах «Подолія» і «Вінниччина». До цієї групи відносимо публікації про І. Вітюка (голова Літинської РДА)⁴³⁸, А. Здора (Липовецька РДА)⁴³⁹, М. Матієнка (Немирівська РДА)⁴⁴⁰, М. Метя (Хмільницька РДА)⁴⁴¹, А. Павліченко (Бершадська РДА)⁴⁴², М. Подоляна (Крижопільська РДА)⁴⁴³, Є. Фолошняк (Тульчинська РДА)⁴⁴⁴, В. Кожухаря (Ямпільська РДА)⁴⁴⁵, А. Федоренка (Тростянецька РДА)⁴⁴⁶, М. Бевза (Погребищенська РДА)⁴⁴⁷, В. Томчука (Чернівецька РДА)⁴⁴⁸, І. Карлащука (Шаргородська РДА)⁴⁴⁹, В. Масного (Барська РДА)⁴⁵⁰,

⁴³⁴ Чи збагатиться міська казна від здійснення приватизації?: Нотатки з 3-ї сесії Вінницької міськради. *Вінниччина*. 1995. 18 квітня.

⁴³⁵ Махлай А. Виконком чи «торгсін»? *Панорама*. 1995. 26 квітня.

⁴³⁶ Педорук Д.: «У депутатів теж свої проблеми». *Вінницька газета*. 1995. 12 серпня.

⁴³⁷ Дьяков В. Й. Не можна працювати ефективно, якщо механізми старі. *Вінниччина*. 1993. 12 січня.

⁴³⁸ Тимчишин В. Земля Івана Вітюка. *Панорама*. 2000. 20 грудня.

⁴³⁹ Призначення і звільнення. *Подолія*. 2000. 7 січня.

⁴⁴⁰ Галіза О. Роки та уроки Михайла Матієнка. *Подолія*. 2000. 12 вересня.

⁴⁴¹ Чебан О. Прості секрети Михайла Метя. *Подолія*. 2000. 8 листопада.

⁴⁴² Гордійчук П. Труди і дні Анатолія Павліченка. *Подолія*. 2000. 19 липня.

⁴⁴³ Пастушенко Л. Подоляна М.: «Реформи – це ми». *Подолія*. 1999.

27 травня.

⁴⁴⁴ Галіза О. Корпус швидкого реагування Євгенії Фолошняк. *Подолія*. 2000. 14 березня.

⁴⁴⁵ Сльцова В. Кожухар В. О.: «Принциповість – це не догма». *Панорама*. 1999. 4 серпня.

⁴⁴⁶ Фартушняк А. Федоренко А. Г.: «Мені імponує “командний” стиль роботи». *Вінниччина*. 1999. 17 квітня.

⁴⁴⁷ Бевз М.: «Ділити відповідальність, а не владу». *Подолія*. 1999. 27 квітня.

⁴⁴⁸ Ставицький І. Один день з Володимиром Томчуком. *Подолія*. 2000. 18 квітня.

⁴⁴⁹ Трошкова А. Карлащук І.: «Земля батьків завжди найдорожча». *Вінниччина*. 1999. 12 жовтня.

⁴⁵⁰ Білей Н. Розправа над Валентином Масним, або Як на Вінниччині звільнили члена НДП, голову [Барської] райдержадміністрації за... високий професіоналізм і активну громадянську позицію. *Панорама*. 1999. 16 жовтня.

В. Ульянова (Тульчинська райрада)⁴⁵¹, Б. Матвійчука (Чечельницька райрада)⁴⁵², В. Олексієнка (Погребищенська райрада)⁴⁵³, О. Жовніра (Тиврівська райрада)⁴⁵⁴, М. Ярового (Томашпільська райрада)⁴⁵⁵, О. Кравченка (Тростянецька райрада)⁴⁵⁶, П. Бровка (міський голова Могилева-Подільського)^{457:458}, О. Гвелесіані (міський голова Козятина)⁴⁵⁹, В. Савчука (міський голова Тульчина)⁴⁶⁰, П. Стороженка (міський голова Немирова)⁴⁶¹, В. Жеребнюка (міський голова Жмеринки)⁴⁶², М. Бойка (міський голова Хмільника)⁴⁶³ тощо.

Починаючи зі середини 2000-х рр. більшість друкованих ЗМІ перейшла в on-line, а деякі зовсім відмовилися від випуску паперової продукції. Регіональні еліти представлені у них досить позитивно, але, зважаючи на величезний обсяг інформації і наявність на сайтах пошукових систем, вважаємо проводити аналіз публікацій недоцільним і обмежитися лише побіжним аналізом самих інтернет-ресурсів.

⁴⁵¹ Гура В. Ульянов В.: «Ми покликані зробити життя наших громадян заможним». *Подолія*. 1998. 14 липня.

⁴⁵² Фартушняк А. Матвійчук Б.: «Доводилось починати практично з нуля...». *Вінниччина*. 1998. 6 жовтня.

⁴⁵³ Подільський Е. Олексієнко В.: «Дисципліна стабілізує економіку». *Подолія*. 1998. 11 серпня.

⁴⁵⁴ Яремчук О. Жовнір О. І.: «Ділимо не владу, а відповідальність». *Вінниччина*. 1998. 2 жовтня.

⁴⁵⁵ Брендуляк В. Яровий М. В.: «Прийшов удруге. Можливо, надовго». *Подолія*. 1998. 9 вересня.

⁴⁵⁶ Фартушняк А. Кравченко О. Ф.: «Люди хочуть змін на краще». *Вінниччина*. 1998. 29 травня.

⁴⁵⁷ Андрущенко В. Бровка П.: «На те й влада, щоб про людей дбати». *Вінниччина*. 1998. 19 червня.

⁴⁵⁸ Площанська Л. Європейський вибір Петра Бровка. *Вінниччина*. 2000. 16 червня. С. 2.

⁴⁵⁹ Гвелесіані О.: «Як людина і керівник, я чекаю змін на краще». *Вінниччина*. 1998. 24 жовтня.

⁴⁶⁰ Андрущенко В. Савчук В.: «Головна лінія – щоб людям було добре». *Вінниччина*. 1998. 12 грудня.

⁴⁶¹ Гура В. Місто його неспокою. *Подолія*. 1998. 9 липня.

⁴⁶² Подолян А. Жеребнюк В.: «Потрібно більше влади». *Подолія*. 2000. 12 травня. С. 2.

⁴⁶³ Гребельський С. Міський голова Хмільника тяжіє до узбецької кухні, але ніколи не відсовує український борщ і вареники. *Вінниччина*. 2000. 1 квітня.

Станом на 2017 р. найбільше медіа-ресурсів області контролювалося тодішнім прем'єр-міністром України В. Гройсманом, а також чинним головою Вінницької міської ради С. Моргуновим. Зокрема, це газети «Місто», «Вінницькі реалії», «Вінницька газета», інтернет-ресурси «Винница.info», «0432.ua», «Моя Вінниця» (myvin.com.ua) та ін. Значну частину місцевих медіа-ресурсів контролювали провладні депутати. Наприклад, сайт «Vinnitsa Life» (vinnlife.com), «Немирівський вісник», «Оратівський вісник», «Іллінецький вісник», «Погребищенський вісник», «Липовецький вісник» належали депутату від політичної партії Блок Петра Порошенка «Солідарність» Р. Демчаку; сайт «I Like News. Перші новини» (ilikenews.com.ua) – братам Геннадію (народний депутат України VIII скликання від політичної партії Блок Петра Порошенка «Солідарність») та Ігорю (з грудня 2014 р. – генеральний директор УДППЗ «Укрпошта»; з вересня 2017 р. – в. о. начальника, начальник Одеського морського порту) Ткачукам; сайт «ВінницяОК» (vinnitsaok.com.ua) – депутату від БПП О. Домбровському⁴⁶⁴. Низкою інтернет-ресурсів володіли колишні «регіонали». Так, за даними Вінницької агенції журналістських розслідувань та сайта vlasno.info В. Продивусу належали «Тарасова правда», «ОРД», «Компрогат України и России», С. Татусяку – «Інформаційна Вінниччина» (i-vin), Г. Калетніку – «Свобода слова в Україні». Також Г. Калетнік після перемоги у суді над газетою «33-й канал» здобув на неї певний вплив⁴⁶⁵.

Підсумовуючи значення цієї групи, що включає статті і замітки про діяльність місцевих політиків та їхні інтерв'ю, вважаємо за доцільне наголосити, що означені джерела яскраво ілюструють політичні цінності і ідентичності регіональної еліти Вінниччини та є одними із найважливіших для аналізу їхньої політичної поведінки.

⁴⁶⁴ Демянчук А. Більшість вінницьких онлайн-медіа приховують інформацію про власників. URL: <http://vajr.info/zhurnalistiski-rozsliduvannya/bilshistvinnitskih-onlajn-media-prihovuyut-informatsiyu-pro-vlasnikov/>

⁴⁶⁵ Кому належать і хто спонсорує ЗМІ у Вінниці. URL: <http://vlasno.info/ekonomika/3/finansi/item/13494-komu-nalezhat-i-khto-sponsoruie-zmi-u-vinnitsi-video>

Четверта група – це архівні документи. Джерела цього типу, наявні у архівах усіх рівнів – центральних, обласних і «місцевих» (архівних відділах обласної та районних державних адміністрацій та міських рад).

У першу чергу, це документи фондів 1 «Верховна Рада України, м. Київ» та 5225 «Центральна виборча комісія України» Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Так, у справах опису 28 «Центральна виборча комісія по виборах до В[ерховної] Р[ади] УРСР, з 1991 – України» знаходимо інформацію про межі виборчих округів на виборах 1994 р.⁴⁶⁶, списки кандидатів у народні депутати України на парламентських виборах 1994 р. (справи 174, 177)⁴⁶⁷ та списки народних депутатів України 1994–1997 рр. (справи 180, 181)^{468;469}. У справах 182–202 містяться документи про обрання народних депутатів України (заяви, облікові картки, передвиборчі програми кандидатів у народні депутати, протоколи окружних виборчих комісій про реєстрацію кандидатів та результати виборів). Для аналізу представників Вінниччини у Верховній Раді України І скликання 1990–1994 рр. будуть корисними документи фонду 1, опису 31 «Особові справи депутатів Верховної Ради СРСР та УРСР (1937–1994)».

Документи фонду 5225 ЦДАВО України є важливим джерелом для вивчення еліт Вінницької області крізь призму їх участі у

⁴⁶⁶ Центральный державный архив вищих органів влади та управління України (далі –ЦДАВО України). Ф. 1. Оп. 28. Спр. 171. Документи до постанови Центральної виборчої комісії по виборах народних депутатів України щодо утворення виборчих округів, зміни їх меж та перейменування (подання обласних рад, Президії Верховної Ради Криму, Київської та Севастопольської міських рад, карти-схеми виборчих округів та ін.) виборчі округи №№ 1–194; м. Київ, Республіка Крим, м. Севастополь, Вінницька–Запорізька області, т. 1. 70 арк.

⁴⁶⁷ ЦДАВО України. Ф. 1. Оп. 28. Спр. 174. Списки кандидатів у народні депутати України на виборах 27 березня 1994 року та відомості про них. м.м. Київ, Севастополь, Республіка Крим, Вінницька – Кіровоградська області. Округи №№ 1–234, том. 1. 239 арк.

⁴⁶⁸ ЦДАВО України. Ф. 1. Оп. 28. Спр. 180. Списки народних депутатів України, обраних у 1994–1997 рр., та відомості про них, том. 1. 121 арк.

⁴⁶⁹ ЦДАВО України. Ф. 1. Оп. 28. Спр. 181. Списки народних депутатів України, обраних у 1994–1997 рр., та відомості про них, том. 2. 171 арк.

парламентських виборах 1998 р. Зокрема, у цьому фонді зберігаються документи виборчих комісій про реєстрацію кандидатів у народні депутати України у виборчих округах Вінницької області (протоколи окружних виборчих комісій, списки зареєстрованих кандидатів) (оп. 2, спр. 156)⁴⁷⁰; документи про обраних народних депутатів України в одномандатних виборчих округах Вінницької області (заяви, біографічні відомості, декларації, передвиборчі програми та ін.) (оп. 2, спр. 144); облікові картки кандидатів у народні депутати України в одномандатних виборчих округах (оп. 2, спр. 105–121); протоколи окружних виборчих комісій про підсумки голосування в одномандатних виборчих округах Вінницької області (оп. 2, спр. 809). На особливу увагу серед документів згаданих справ заслуговують передвиборчі програми кандидатів у народні депутати України, які практично неможливо отримати з інших джерел.

Значні труднощі виникали під час пошуку архівних документів про місцеві еліти – представників органів державної влади (державних службовців Вінницької ОДА та райдержадміністрацій області) та місцевого самоврядування (депутатів Вінницької обласної та міської рад, районних і міських рад області). Станом на початок 2020 р. до Державного архіву Вінницької області були передані документи про діяльність Вінницької обласної ради (ф. 2700 «Виконавчий комітет Вінницької обласної ради») та лише двох районних (ф. 5052 «Виконавчий комітет Могилів-Подільської районної ради»; ф. 4128 «Виконавчий комітет Немирівської районної ради») та двох міських (ф. 1597 «Виконавчий комітет Козятинської міської ради»; ф. 5053 «Виконавчий комітет Могилів-Подільської міської ради») рад. Важливість цих фондів незаперечна, оскільки вони є джерелом інформації про депутатів обласної ради 1990–2006 рр., містять протоколи та рішення сесій тощо.

Окремо зауважимо, що до Державного архіву Вінницької області передано дуже мало документів: Могилів-Подільський

⁴⁷⁰ ЦДАВО України. Ф. 5225. Оп. 2. Спр. 156. Документи виборчих комісій про реєстрацію кандидатів у народні депутати України по виборчих округах Вінницької, Волинської областей (протоколи окружних виборчих комісій, списки зареєстрованих кандидатів у народні депутати України). 249 арк.

район – документи до 1993 р., Козятинський і Немирівський – до 2002 р. Левова частка документів, які є вкрай важливим джерелом для вивчення регіональних політичних еліт Вінниччини, і надалі перебуває у архівних відділах райдержадміністрацій області. Така географічна розпорошеність створює закономірні труднощі у доступі до документів і як наслідок нестачу джерел для дослідження діяльності еліт на районному рівні.

П'яту групу джерел становлять довідники. Так, дані про окремих представників політичної еліти Вінниччини знаходимо у довіднику «Хто є хто в українській політиці» (видавався у 1993–1998 рр.; усього було опубліковано 4 випуски). У перших двох випусках наведено переліки та біографії народних депутатів від Вінницької області у Верховній Раді України I і II скликання^{471;472}. У третьому випуску, поряд зі списком народних депутатів від Вінниччини, наведено перелік керівників ОДА (голова, перший заступник і заступники) станом на 1996 р. та біографічні дані про них⁴⁷³. Четвертий випуск (1998 р.), у якому наведено 2300 біографій вищих посадових осіб, керівників міністерств і відомств, народних депутатів, керівників регіонів та міст; на відміну від трьох попередніх, не містить жодного довідкового апарату, що значно ускладнює пошук потрібної інформації⁴⁷⁴.

Інформацію про всіх 19 представників Вінницької області у Верховній Раді України I скликання віднаходимо у довіднику «Верховна Рада України дванадцятого скликання 1990–1994 роки». Статті про депутатів містять дані про час і місце народження, освіту, місце навчання, нагородження, трудовий шлях, належність до КПРС та інших політичних партій, членство у фракціях і

⁴⁷¹ Хто є хто в українській політиці : довідник. Вип. 1: Інформація за станом на 1 верес. 1993 р. / Білокінь С. та ін.; Київ: наук. т-во ім. Петра Могили. Київ : [б. в.], 1993. 286 с.

⁴⁷² Хто є хто в українській політиці : довідник. Вип. 2. Київ : К.І.С., 1995. 272 с.

⁴⁷³ Хто є хто в українській політиці : довідник. Вип. 3. Київ : К.І.С., 1996. С. 332, 367.

⁴⁷⁴ Хто є хто в українській політиці : довідник. Вип. 4: Інформація станом на лютий 1998 р. Київ : К.І.С., 1998. 472 с.

депутатських групах парламенту, роботу у комітетах Верховної Ради тощо⁴⁷⁵.

Відомості про депутатів Верховної Ради України VI скликання від Вінницької області (розгорнуті біографічні довідки та інформацію про персональні зв'язки у політичних колах) наведено у виданні «Народні депутати Верховної Ради України шостого скликання»⁴⁷⁶ та «Кто есть кто в Верховной Раде: Откуда, с кем, когда»⁴⁷⁷.

Біографічний довідник «Хто є хто в місцевому самоврядуванні України» присвячений «другому ешелону» української політичної еліти – керівникам обласних і районних рад та міським головам (станом на 2007 р.). У першому розділі «Органи місцевого самоврядування» за алфавітом областей подано контактні відомості – адреси, назви посад, імена керівників. Другий розділ включає майже 1400 біографічних довідок, частина яких – політична і економічна еліта Вінниччини. Біографічні довідки містять таку інформацію: прізвище, ім'я та по батькові; наукові, військові, мистецькі звання, партійність; місце основної роботи, посада й дата призначення, інші посади; дата та місце народження, національність, відомості про родину, освіту; докладна інформація про трудову та політичну кар'єру; творчий і науковий доробок, нагороди, захоплення тощо⁴⁷⁸.

Короткі біографічні відомості про керівників обласної і районних державних адміністрацій та міських голів Вінниччини у 1994–2002 рр. наведено у двох довідниках «Хто є хто в місцевій владі України»^{479;480}. Роботу із ними значно спрощує вміщений у книгах алфавітно-географічний покажчик.

⁴⁷⁵ Верховна Рада України дванадцятого скликання 1990–1994 роки / відп. ред. Я. Зайко [та ін.]. Київ : Кий, 1998. С. 166, 191, 199, 205, 222, 246, 268, 270, 273–274, 277, 286, 302, 305, 307, 323–326, 350, 358.

⁴⁷⁶ Колоцей Ю. О. Народні депутати Верховної Ради України шостого скликання. Київ : Аванпост–Прим, 2011. 496 с.

⁴⁷⁷ Кто есть кто в Верховной Раде: Откуда, с кем, когда : справочник / сост., подгот. текстов А. Вольф. Київ : Довіра; Київ : Інтер-Медіа, 2006. 284 с.

⁴⁷⁸ Хто є хто в місцевому самоврядуванні України. Київ : К.І.С., 2007. 464 с.

⁴⁷⁹ Хто є хто в місцевій владі України 1994–1998 : довідник / за ред. М. Поповича. Київ : ВКП «Апельсин», 1998. 384 с.

Найбільш повно інформацію про політичний, економічний і культурний істеблiшмент регіону представлено у довіднику «Хто є хто на Вінничині. Видатні земляки» (видано 4 томи у 2000, 2001, 2002 і 2004 роках)^{481;482;483;484}. У першому томі довідника наведена інформація про голову Вінницької облдержадміністрації Ю. Іванова, його заступників Г. Заболотного, В. Гаврилюка, О. Ковтуна, О. Шестипалука та голів управлінь ОДА⁴⁸⁵. Корисним для дослідження є розділ «Хто є хто в економіці Вінничини», що відображає діяльність управлінської і економічної еліти регіону станом на 2000 р.⁴⁸⁶

Особливий інтерес викликає другий том довідника, найбільшу частину якого займає розділ «Земляцтво Вінничан» (с. 11–93), у якому подано інформацію про 79 видатних вихідців з Вінницької області, що досягли певних кар'єрних вершин – увійшли до загальнонаціональної політичної, управлінської, наукової, освітньої, культурної еліти. Усі перераховані особи на час видання довідника належали до Міжнародного громадського об'єднання «Вінницьке земляцтво» у м. Києві. Тут подані короткі біографічні дані про них та інформація про очолювані ними підприємства, установи та організації. Далі книга поділена на частини: «Економіка Вінничини» (с. 96–143), «Освіта та наука Вінничини» (с. 146–159), «Культура Вінничини» (с. 162–180), у яких вміщена інформація про керівників державних, комунальних та комерційних підприємств регіону, філій загальнодержавних банків, державних

⁴⁸⁰ Хто є хто в місцевій владі України 1998–2002 : довідник / упоряд. В. Рубцов та ін. Харків : Медіа-група, 1999. 224 с.

⁴⁸¹ Хто є хто на Вінничині. Видатні земляки / авт.-упоряд. В. Болгов. Київ : ТОВ «Одеск Плюс», 2000. Т. 1. 194 с.

⁴⁸² Хто є хто на Вінничині. Видатні земляки : довід.-біограф. вид. / авт.-упоряд. В. В. Болгов. Київ : Одеск Плюс, 2001. Т. 2. 197 с.

⁴⁸³ Хто є хто на Вінничині. Видатні земляки / авт.-упоряд. В. Болгов. [Б. м.] : [б. в.], 2002. Т. 3. 156 с.

⁴⁸⁴ Хто є хто на Вінничині. Видатні земляки / авт.-упоряд. В. Болгов. Київ : Українська академія геральдики, товарного знаку та логотипу, 2004. Вип. 4. 159 с.

⁴⁸⁵ Хто є хто на Вінничині. Видатні земляки / авт.-упоряд. В. Болгов. Київ : ТОВ «Одеск Плюс», 2000. Т. 1. С. 6–28.

⁴⁸⁶ Хто є хто на Вінничині. Видатні земляки / авт.-упоряд. В. Болгов. Київ : ТОВ «Одеск Плюс», 2000. Т. 1. С. 31–82.

установ, організацій, управлінь і відомств, ректорів низки університетів, директорів наукових установ, технікумів і коледжів тощо. Укладачі видання не обійшли увагою представників культурної еліти, зокрема, керівників низки місцевих закладів культури – театрів, музеїв та окремих художників⁴⁸⁷.

Аналогічну структуру має третій том довідника «Хто є хто на Вінниччині», виданий роком пізніше. Виняток становить додана попереду інших розділів «Ексклюзивна частина», що містить відомості про тогочасних голову Вінницької ОДА В. Коцемира, міського голову Вінниці О. Домбровського, народних депутатів М. Сокирка, В. Скомаровського, О. Стояна, В. Онопенка, В. Яворівського, низку інших уродженців Вінниччини, що досягли кар'єрних висот у політичній та управлінській сферах⁴⁸⁸. Особливий інтерес для нашого дослідження становить розділ «Народні депутати України III скликання (вінничани)», де розміщено 21 біографічна довідка⁴⁸⁹.

Найменший інтерес викликає четвертий випуск згаданого довідника (видавці порушили логіку видання і останній том назвали «випуском») – у ньому хоч і подано інформацію про представників еліти за районами області, однак переважно це дані про вихідців із Вінниччини, що працюють за її межами⁴⁹⁰.

Біографії голів усіх 27 районів, а також голів обласного центру та міст обласного підпорядкування Вінниччини, обраних на місцевих виборах 2002 р., містяться у довіднику «Місцеві ради України: вибори – 2002», підготовленому Управлінням по зв'язках з місцевими органами влади і органами місцевого самоврядування Верховної Ради України⁴⁹¹.

⁴⁸⁷ Хто є хто на Вінниччині. Видатні земляки : довід.-біограф. вид. / авт.-упоряд. В. В. Болгов. Київ : Олександр Плюс, 2001. Т. 2. 197 с.

⁴⁸⁸ Хто є хто на Вінниччині. Видатні земляки / авт.-упоряд. В. Болгов. [Б. м.] : [б. в.], 2002. Т. 3. С. 1–28.

⁴⁸⁹ Хто є хто на Вінниччині. Видатні земляки / авт.-упоряд. В. Болгов. [Б. м.] : [б. в.], 2002. Т. 3. С. 140–145.

⁴⁹⁰ Хто є хто на Вінниччині. Видатні земляки / авт.-упоряд. В. Болгов. Київ : Українська академія геральдики, товарного знаку та логотипу, 2004. Вип. 4. 159 с.

⁴⁹¹ Місцеві ради України: вибори – 2002 / відп. ред. О. А. Нескромний. Київ : Парламентське видавництво, 2003. 399 с.

У декількох випусках презентаційного видання «Україна від краю до краю. Місцеве самоврядування» віднаходимо інформацію про голів Вінницької обласної ради Г. Заболотного⁴⁹² та С. Татусяка⁴⁹³, Бершадської районної ради М. Бурлаку⁴⁹⁴ та М. Грабчака⁴⁹⁵, Гайсинської районної ради О. Цвігуна⁴⁹⁶, Бершадської міської ради М. Кольченка⁴⁹⁷, Гайсинської міської ради А. Гука⁴⁹⁸, Вінницької районної ради С. Сітарського⁴⁹⁹, Жмеринської районної ради Ф. Гайдур⁵⁰⁰, Липовецької районної ради Ю. Науменка⁵⁰¹, Теплицької районної ради Р. Трамбовецького⁵⁰², Тульчинської районної ради А. Бузіка⁵⁰³, Хмельницької районної ради В. Чмелюка⁵⁰⁴,

⁴⁹² Україна від краю до краю. Місцеве самоврядування / упоряд. Г. І. Захарченко, Р. В. Захарченко. Київ : Галактика–С, 2009. С. 8.

⁴⁹³ Україна від краю до краю. Місцеве самоврядування: кращі представники органів місцевого самоврядування / упоряд.: Г. І. Захарченко, Р. В. Захарченко. Київ : Галактика–С, 2013. С. 14.

⁴⁹⁴ Україна від краю до краю. Місцеве самоврядування: кращі представники органів місцевого самоврядування України / упоряд.: Г. І. Захарченко, Р. В. Захарченко]. Київ : Галактика–С, 2011. С. 50.

⁴⁹⁵ Україна від краю до краю. Місцеве самоврядування: кращі представники органів місцевого самоврядування / упоряд.: Г. І. Захарченко, Р. В. Захарченко. Київ : Галактика–С, 2013. С. 35.

⁴⁹⁶ Місцеве самоврядування. Україна від краю до краю / упоряд.: Г. І. Захарченко, Р. В. Захарченко. Київ : Галактика–С, 2010. С. 41.

⁴⁹⁷ Місцеве самоврядування. Україна від краю до краю / упоряд.: Г. І. Захарченко, Р. В. Захарченко. Київ : Галактика–С, 2010. С. 63.

⁴⁹⁸ Місцеве самоврядування. Україна від краю до краю / упоряд.: Г. І. Захарченко, Р. В. Захарченко. Київ : Галактика–С, 2010. С. 63.

⁴⁹⁹ Україна від краю до краю. Місцеве самоврядування / упоряд. Г. І. Захарченко, Р. В. Захарченко. Київ : Галактика–С, 2009. С. 31.

⁵⁰⁰ Україна від краю до краю. Місцеве самоврядування / упоряд. Г. І. Захарченко, Р. В. Захарченко. Київ : Галактика–С, 2009. С. 43.

⁵⁰¹ Україна від краю до краю. Місцеве самоврядування / упоряд. Г. І. Захарченко, Р. В. Захарченко. Київ : Галактика–С, 2009. С. 52.

⁵⁰² Україна від краю до краю. Місцеве самоврядування / упоряд. Г. І. Захарченко, Р. В. Захарченко. Київ : Галактика–С, 2009. С. 68.

⁵⁰³ Україна від краю до краю. Місцеве самоврядування / упоряд. Г. І. Захарченко, Р. В. Захарченко. Київ : Галактика–С, 2009. С. 69.

⁵⁰⁴ Україна від краю до краю. Місцеве самоврядування / упоряд.: Г. І. Захарченко, Р. В. Захарченко. Київ : Галактика–С, 2012. С. 63.

Калинівської районної ради Ю. Браніцького⁵⁰⁵, міського голову Ладжижина В. Коломейцева⁵⁰⁶. Безумовно, недоліком цього джерела є його рекламний характер, де регіональні політичні діячі представлені швидше не такими, як вони є, а такими, якими вони самі себе хотіли б показати. Водночас, саме така «вітринність» у поданні інформації є корисною для порівняння із реальними образами політиків.

У довіднику «Регіональна Україна» (К., 2003) представлено результати загальноукраїнського соціологічного опитування щодо соціально-культурної специфіки регіонів та значний фактичний матеріал про всіх 27 адміністративно-територіальних одиниць України, підготовлений регіональними громадськими організаціями та науковцями місцевих навчальних закладів. Відомості про Вінниччину розміщено за розділами: «Загальна характеристика», «Населення», «Економіко-соціальний стан», «Громадські об'єднання», «Гуманітарна сфера» тощо. Найбільш корисними для нашого дослідження є розділи «Органи державної та місцевої влади» і «Вибори та голосування», у яких наведено короткі біографічні відомості і дані про партійну належність голови і заступників Вінницької облдержадміністрації обласної ради, голову Вінницької обласної ради та міських голів міст обласного підпорядкування, інформацію про хід та результати виборів Президента України 1999 р. у регіоні та результати парламентських виборів 2002 р. у мажоритарних виборчих округах регіону⁵⁰⁷.

Детальну інформацію про райони Вінниччини, апарати райдержадміністрації та голів районних рад, керівників основних служб, промислові та сільськогосподарські підприємства (на 2004 р.) дізнаємося із інформаційного довідника «Райони України». У додатку до видання представлені фотографії голів райдержадміністрацій та районних рад⁵⁰⁸.

У довіднику «Офіційна Україна сьогодні» наведено перелік очільників обласної та районних рад і державних адміністрацій, а

⁵⁰⁵ Україна від краю до краю. Місцеве самоврядування: кращі представники органів місцевого самоврядування / упоряд.: Г. І. Захарченко, Р. В. Захарченко. Київ : Галактика–С, 2013. С. 54.

⁵⁰⁶ Україна від краю до краю. Місцеве самоврядування / упоряд. Г. І. Захарченко, Р. В. Захарченко. Київ : Галактика–С, 2009. С. 82.

⁵⁰⁷ Регіональна Україна : довідник. Київ : Геопрінт, 2003. С. 43–55.

⁵⁰⁸ Райони України : інформ. довід. / ред.-упоряд. О. Михайлюта; ред.: В. Солдатов, В. Сліпко. Київ : Журналіст України, 2004. С. 5–83

також голів міст обласного та районного підпорядкування станом на 2009 р.⁵⁰⁹.

Із довідника «Вінниця журналістська» дізнаємося про ключові фігури у ЗМІ регіонального рівня. Це видання нам цікаве з огляду на те, що низка вінницьких політиків розпочинала свою кар'єру у засобах масової інформації, а подальший політичний вплив був пов'язаний зі ЗМІ, які вони очолювали/володіли. Зокрема, це стосується співвласників і співредакторів обласної газети «33-й канал», депутатів облради А. Жучинського і Т. Редько, редактора обласної газети «Вінницькі відомості» та члена НДП у першій половині 2000-х рр. С. Вовка тощо⁵¹⁰.

Відомості про обласні осередки політичних партій, їх керівників, представників у органах державної влади і місцевого самоврядування, а також склади дорадчих органів при облдержадміністрації і обласній раді станом на 2009 р. наведено у інформаційно-довідковому виданні «Політична палітра Вінничини»⁵¹¹.

Спогади становлять **шосту групу** джерел. Ця група є невеликою, зважаючи на незначний проміжок часу, що минув від описуваних подій, і до неї належать твори лише декількох авторів. Так, голова Вінницької обласної ради та голова Вінницької облдержадміністрації, народний депутат України IV скликання М. Мельник у циклі спогадів «У диких заростях малини»^{512;513;514;515;516;517;518}, що

⁵⁰⁹ Офіційна Україна сьогодні: [довідник] : інформація станом на лютий 2009 року. Київ : К.І.С., 2009. С. 373–380.

⁵¹⁰ Вінниця журналістська : довідник / автор-упор. В. Лисенко. Вінниця, 2010. С. 39, 79–80, 190–191.

⁵¹¹ Політична палітра Вінничини : [інформ. довід.] / голова редкол. С. М. Василюк [та ін.]. Вінниця : ТОВ «Консоль», 2009. 164 с.

⁵¹² Мельник М. Є. У диких заростях малини. Київ : Укр. письменник, 1992. 383 с.

⁵¹³ Мельник М. Є. У диких заростях малини. Хмельницький : Поділля. Кн. 2, 1997. 288 с.

⁵¹⁴ Мельник М. Є. У диких заростях малини. Кн. 3 : Вовча пора. Київ, 1997. 525 с.

⁵¹⁵ Мельник М. Є. У диких заростях малини. Кн. 4 : Життя – як сон, а сон – примара. [Б. м.] : [б.в.], 1999. 307 с.

⁵¹⁶ Мельник М. Є. У диких заростях малини. Кн. 5 : «Коридор» для президента. Вінниця, 2004. 390 с.

⁵¹⁷ Мельник М. Є. У диких заростях малини. Кн. 6 : Любовний роман на замовлення. [Б. м.] : [б. в.], 2008. 204 с.

⁵¹⁸ Мельник М. Є. Любов на помаранчевому тлі. Київ, 2009. 400 с.

вийшли у 7 книгах (1992–2009), виклав суб'єктивне бачення політичних процесів в Україні та Вінницькій області впродовж двадцяти років незалежності. Неофіційний погляд автора на події дозволяє проаналізувати психологічні і поведінкові особливості місцевих політичних еліт, наявні неформальні практики – все те, про що не прийнято писати у офіційних джерелах. Спогади народних депутатів Верховної Ради України І скликання від Вінниччини М. Мельника про проголошення незалежності України та І. Попика про перші роки роботи українського парламенту опубліковано у книзі «Верховна Рада України дванадцятого скликання. 1990–1994 роки»^{519;520}.

Народний депутат Верховної Ради України І скликання Б. Мокін є автором декількох книг автобіографічного характеру, які також можуть бути джерелом для вивчення регіональної політичної еліти Вінницької області. Так, книги «Щоб не було соромно перед дітьми, або Рік у політиці»⁵²¹, «Напередодні та трохи згодом»⁵²², «Чи те ми робимо?»⁵²³ містять тексти деяких його виступів у парламенті та публікації у різних періодичних виданнях, що відображають позицію політика щодо суспільно-політичного життя як в Україні загалом, так і конкретно на Вінниччині.

У книгах «Друге дихання, або З чужої пісні слова не викинеш»⁵²⁴, «Вибірковий і, звичайно ж, тенденційний літопис, або Я так думаю»⁵²⁵, «Продовження вибіркового літопису, або Напередодні та після дострокових виборів»⁵²⁶ та «Завершення вибіркового

⁵¹⁹ Мельник М. Момент істини. *Верховна Рада України дванадцятого скликання 1990–1994 роки* / відп. ред. Я. Зайко та ін. Київ : Кий, 1998. С. 72–77.

⁵²⁰ Попик І. [Без назви]. *Верховна Рада України дванадцятого скликання 1990–1994 роки* / відп. ред. Я. Зайко та ін. Київ : Кий, 1998. С. 566–567.

⁵²¹ Мокін Б. І. Щоб не було соромно перед дітьми, або Рік у політиці. Київ : РОВО «Укрвзуполіграф», 1991. 96 с.

⁵²² Мокін Б. І. Напередодні та трохи згодом. Вінниця : [б. в.], 1992. 102 с.

⁵²³ Мокін Б. І. Чи те ми робимо? Вінниця : Вінницький держ. технічний ун-т, 1994. 197 с.

⁵²⁴ Мокін Б. І. Друге дихання, або З чужої пісні слова не викинеш. Вінниця : УНІВЕРСУМ–Вінниця, 2006. 488 с.

⁵²⁵ Мокін Б. І. Вибірковий і, звичайно ж, тенденційний літопис, або Я так думаю. Вінниця : УНІВЕРСУМ–Вінниця, 2007. 356 с.

⁵²⁶ Мокін Б. І. Продовження вибіркового літопису, або Напередодні та після дострокових виборів. Вінниця : УНІВЕРСУМ–Вінниця, 2008. 576 с.

літопису на папері, або Університету – 50»⁵²⁷, які були написанні за принципом щоденника, Б. Мокін характеризував події загальнодержавного та регіонального масштабу, а також описував життя університету у 2005–2010 рр. У контексті дослідження регіональних політичних еліт Вінниччини важливими видаються оцінки Б. Мокіним суспільно-політичного життя Вінниці і області, зокрема всього, що стосується функціонування Вінницької обласної організації Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина» (далі – ВО «Батьківщина») (Б. Мокін був однією із ключових фігур партії у регіоні, а з травня 2008 р. – радником прем'єр-міністра України Ю. Тимошенко з питань освіти і науки). У книгах знаходимо цікаву інформацію про «закулісся» установчої конференції Вінницької обласної організації політичної партії «Наша Україна», урочистості з нагоди 75-річчя від дня утворення Вінницької області (27 лютого 2007 р.), відвідання Вінниці Президентом України В. Ющенком (8 травня 2007 р.) та прем'єр-міністром України Ю. Тимошенко (26 січня 2009 р.), реакцію місцевої політичної еліти на призначення В. Демішкана головою ОДА (6 квітня 2010 р.) тощо.

Окремо варто згадати різного роду агітаційну продукцію місцевих політиків, яку ми відносимо до **сьомої групи** джерел. Це, зокрема брошура «Хто Ви, Олександр Домбровський?»⁵²⁸, видана як інтерв'ю з кандидатом на посаду міського голови Вінниці на виборах 2002 р. Перед парламентськими виборами 2012 р. голова Вінницької ОДА та кандидат у народні депутати М. Джига видав брошуру біографічного характеру під назвою «Чесне генеральське», де також висвітлені його життєві позиції і погляди на майбутнє держави⁵²⁹. Аналогічна за жанром та інформаційним наповненням брошура кандидата у народні депутати (2012), колишнього голови Вінницької обласної ради V скликання (2006–2010) Г. Заболотного⁵³⁰.

⁵²⁷ Мокін Б. І. Завершення вибіркового літопису на папері, або Університету – 50. Вінниця : ВНТУ, 2010. 596 с.

⁵²⁸ Хто Ви, Олександр Домбровський? : [Інтерв'ю з канд. на посаду мера м. Вінниці]. [Б.м.] : [б. в.], 2002. 16 с.

⁵²⁹ Чесне генеральське / автор тексту, упор. і ред.: В. Д. Пустіва. [Б.м.], ФОП Родіонов В. В., [2012]. 32 с.

⁵³⁰ Заболотний Г. Професія – допомагати людям. URL: http://www.zabolotniy.vinnitsa.com/broshura_zabolotniy/broshura_zabolotniy.pdf

До певного роду агітаційної продукції, з огляду на відсутність критичної складової, відносимо і журнал «Губернатор», 12-й випуск (2002) якого був повністю присвячений керівництву Вінниччини. Зокрема, тут було опубліковане велике інтерв'ю голови Вінницької ОДА В. Коцемира (2002–2004), у якому він відповідав на питання про його пріоритетні напрями діяльності на цій посаді, свою кадрову політику, соціальну та політичну ситуацію у регіоні тощо⁵³¹. Також у журналі наявні дописи керівників районів і міст про очолювані ними адміністративно-територіальні одиниці: М. Подоляна (Крижопільська РДА), А. Павліченко (Бершадська РДА), М. Хитрика (Жмеринська РДА), Є. Фолюшняк (Тульчинська РДА), М. Матієнка (Немирівська РДА), В. Рябокonia (м. Жмеринка), В. Коломєйцева (м. Ладизжин), О. Домбровського (м. Вінниця)⁵³².

Отже, у процесі дослідження здійснено критичний аналіз та узагальнення джерел, необхідних для вивчення регіональних політичних еліт Вінниччини, внаслідок чого їх було класифіковано на такі групи: Нормативно-правові акти; інтернет-сайти; публікації у ЗМІ; архівні документи, видання довідкового характеру; спогади. До труднощів роботи з джерельною базою для вивчення регіональних політичних еліт Вінниччини належать розпорошеність і важка географічна доступність архівів райдержадміністрацій, районних та міських рад; відсутність у бібліотеках м. Києва значної кількості примірників обласних, міських і районних газет Вінниччини, особливо 1990-х рр.; брак інформації про місцеві вибори 1990–2006 рр. на сайті ЦВК; відсутність видань довідкового характеру, що містять узагальнену інформацію про регіональну політичну еліту Вінниччини за тривалий проміжок часу тощо. Незважаючи на це, наявна джерельна база репрезентативна, різноманітна і масштабна, охоплює різні сфери знання і є достатньою для результативного дослідження регіональної політичної еліти Вінницької області.

⁵³¹ Віктор Коцемир, голова Вінницької облдержадміністрації: «Поділля – Прекрасне. Як і його люди – мудрі, одержимі в праці, високі духом». *Губернатор*. 2002. № 12. С. 26–53.

⁵³² *Губернатор*. 2002. № 12. С. 54–61.

Розділ 3

Становлення регіональної політичної еліти, ключові актори, їх структура та специфіка формування

Еліта відіграє ключову роль у формуванні порядку денного політичного і соціально-економічного розвитку держави і окремих її регіонів, а притаманні їй цінності та інтереси є важливим фактором прийняття політичних рішень. Ці закономірності характерні як для національних, так і регіональних еліт з єдиною відмінністю у масштабах поширення свого впливу.

У цьому дослідженні, відносячи певні прошарки суспільства до регіональної політичної еліти, перш за все ми керуємося найстарішим, але все ще активно застосовуваним у західній політичній науці позиційним методом, який ґрунтується на твердженні, що політичний вплив у складних суспільствах покладається на формальні керівні посади у широкому діапазоні політичних, управлінських, ділових, військових, мас-медійних, громадських інститутів та організацій⁵³³. Також, визначаючи регіональну політичну еліту, ми враховуємо способи впливу на прийняття рішень – безпосередні, опосередковані та номінальні. Безпосередній вплив – пряма дія особи, наділеної владними повноваженнями, на прийняття кінцевого рішення; опосередкований вплив здійснюється шляхом певної дії на особу, що приймає кінцеве рішення, з боку близького оточення (членів сім'ї, фаворитів тощо); номінальний вплив спостерігається у тому разі, коли прийняття рішення представником політичної еліти здійснюється з огляду на авторитет і вагу інших акторів⁵³⁴. Таким чином, ми ідентифікуємо регіональну політичну еліту через займані нею позиції, що визначаються як

⁵³³ Hoffmann-Lange U. Methods of Elite Identification. *The Palgrave Handbook of Political Elites* / Best, Heinrich, Higley, John (Eds.); 1st ed. edition. [London]: Palgrave Macmillan, 2018. P. 80.

⁵³⁴ Харченко Л. Визначення і класифікації політичної еліти у сучасній вітчизняній і зарубіжній науковій думці. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія : Політологія, Соціологія, Філософія. Вип. 15. 2010. С. 62.

офіційним статусом (посадою), так і неформальними зв'язками із різними групами впливу.

Для визначення кількості регіональної еліти, на нашу думку, найбільш доцільно користуватися позиційним методом, а для визначення її верхівки – тобто кола осіб, які приймають політичні рішення у межах усього регіону, на окремих локальних рівнях чи у певній сфері на рівні області – варто використовувати репутаційний метод та метод аналізу прийняття рішень.

Структуру регіональної політичної еліти можемо зобразити у вигляді трьох концентричних кіл (детальніше див. рис. 3.1).

Рис. 3.1. Структура регіональної політичної еліти Вінниччини

Джерело: розроблено автором.

Перше концентричне коло – еліта, яка впливає на прийняття рішень на рівні області:

– депутати Верховної Ради України від регіону – 8 осіб від мажоритарних округів та депутати, обрані за партійними списками (5–10 осіб);

- голова ОДА, його заступники і керівники управлінь (10–15 осіб);
- голова і депутати обласної ради (близько 100 осіб);
- голови РДА (станом на 2020 р. – 27 осіб, після проведення реформи децентралізації – 6 осіб);
- голови районних рад (станом на 2020 р. – 27 осіб, після проведення реформи децентралізації – 6 осіб);
- власники і керівники найбільших підприємств області (близько 30–50 осіб).

Друге концентричне коло (еліта, яка впливає на прийняття рішень на рівні районів і міст; див. рис. 3.1):

- голови РДА, їх заступники і керівники управлінь;
- голова і депутати районних рад;
- голова і депутати рад міст обласного підпорядкування.

Третє концентричне коло (еліта, яка впливає на прийняття рішень на локальному рівні; див. рис. 3.1):

- голова і депутати селищних рад (станом на 2020 рік – 27 рад – 592 особи);
- голова і депутати міських рад (12 рад – 312 осіб);
- після завершення реформи децентралізації – голови ОТГ і депутати рад територіальних громад, старости сіл і смт.

Таблиця 3.1.

Статистичні дані щодо місцевих рад Вінницької області станом на 01.01.2019 р.

Район	Районні ради	Міські ради		Селищні ради		Сільські ради	
	Кількість мандатів	Кількість рад	Кількість мандатів	Кількість рад	Кількість мандатів	Кількість рад	Кількість мандатів
Барський	34	1	26	1	14	26	328
Бершадський	34	1	26			26	366
Вінницький	36			2	52	25	376
Гайсинський	34	1	26			21	288
Жмеринський	34			1	22	25	316

Продовження таблиці 3.1.

Іллінецький	34	1	26	1	26	10	126
Калинівський	34	1	26			25	330
Козятинський	34			2	36	31	392
Крижопільський	34			1	26	19	250
Липовецький	34	1	26	1	26	24	300
Літинський	34			1	26	21	272
Могилів-Подільський	34			1	22	27	340
Мурованокуриловецький	34			1	22	24	294
Немирівський	43	1	26	2	36	24	306
Оратівський	28			1	22	24	294
Піщанський	26			2	34	12	150
Погребисьенський	34	1	26			26	318
Теплицький	34			1	26	23	284
Тиврівський	34	1	26	2	44	24	296
Томашпільський	34			2	52	18	222
Тростянецький	34			1	26	16	216
Тулчинський	34	1	26	2	44	18	238
Хмельницький	34					28	366
Чернівецький	26			1	14	12	156
Чечельницький	26			1	22	15	188
Шаргородський	34	1	26			30	404
Ямпільський	34	1	26			18	238
ВСЬОГО	899	12	312	27	592	592	7654
м. Вінниця		1	54				
м. Жмеринка		1	34				
м. Козятин		1	34				
м. Ладижин		1	26				
м. Могилів-Подільський		1	34				
м. Хмельник		1	34				
ВСЬОГО		216	216				
Вінницька обласна рада	84						

Джерело: Статистичні дані щодо місцевих рад VII скликання Вінницької області. Станом на 01.01.2019 р. URL: <https://vinrada.gov.ua/miscevi-radi22.htm>

Основною частиною регіональної політичної еліти (здатною приймати політичні рішення в усіх сферах у межах цілої області), вочевидь, є політики, що належать до першого концентричного

кола. Наявність або відсутність реального політичного впливу згаданих осіб можна з'ясувати за допомогою інших методів – репутаційного (шляхом проведення опитування експертів) та прийняття рішень (шляхом аналізу документів).

Спільнота політично впливових осіб у регіоні поділяється на дві основні групи: представники діючих владних структур, залучені безпосередньо в процес прийняття та реалізації політичних рішень і які володіють реальними владними повноваженнями, і неформальні лідери – керівники різних суспільно-політичних організацій і об'єднань, які мають реальний політичний вплив, що у конкретний час не конвертований у посади. До неформальних лідерів також належать члени різних неформальних груп (клани, групи тиску, лобісти).

До першої групи, безумовно, домінуючої, належать керівники державної влади на місцях (голови ОДА та РДА, їх заступники, керівники департаментів), представницької влади (голови та депутати обласної і районних рад), муніципальної влади (голови та депутати міських та селищних рад), керівників регіональних підрозділів загальнодержавних структур. Друга група – представники регіонального та загальнонаціонального бізнесу, політичних партій і громадських організацій, лідери громадської думки; керівники недержавних ЗМІ та закладів науки, культури, освіти; представники духовенства.

Регіональна політична еліта формується двома шляхами: електоральний (вибори) і адміністративний (призначення). Формування представницької влади у регіонах (ради всіх рівнів) відбувається шляхом виборів. Рекрутування складу усіх інших адміністративно-політичних еліт відбувалося і відбувається до цього часу адміністративним шляхом – через призначення на вищі посади у структурах виконавчої влади регіону. Впливовість виконавчої влади на регіональному (ОДА) і локальному (РДА) рівнях визначаються тим, що вони контролюють регіональний бюджет і мають можливість використовувати адміністративні ресурси.

Під час висування претендентів на посади чи представницькі мандати у Вінницькій області переважає номенклатурний принцип рекрутування еліт (гільдійська система). У більшості випадків

застосовуються механізми рекрутування, що характерні для традиційних суспільств: родинні зв'язки, належність до групи та особиста відданість її лідеру, земляцтво, майновий статус, рідше – релігійна чи етнічна належність. При цьому домінують неофіційні канали рекрутування, а принцип рекрутування мало залежить від політичних і партійних орієнтацій претендентів.

Соціальною базою рекрутування регіональної політичної еліти на початковому етапі незалежності була партійна номенклатура і керівники радянських підприємств. В український політичний науці існує декілька підходів до класифікації етапів становлення національної еліти. Наприклад, Н. Круглікова виділяє їх три: 1) 1989 р. – грудень 1991 р. – становлення неформальних організацій, сформованих прогресивними демократичними силами; 2) 1992–1994 рр. – зміцнення позицій старої партійної еліти, що взяла за основу гасла народно-демократичних сил; 3) 1994–1998 рр. – наростання суперечностей між партійною, партійно-господарською і національно-демократичною елітами⁵³⁵. Для регіональної політичної еліти Вінниччини ці етапи становлення не є характерними, оскільки національні сили ніколи не мали значної підтримки у регіоні, а протистояння між владою області і обласного центру, що спостерігалось у 1994–1999 рр., не мало ідеологічного підґрунтя.

Основним басейном рекрутування нової національної та регіональної політичної еліти після здобуття Україною незалежності стали колишня партійна номенклатура і керівники радянських підприємств (т. з. «червоні директори»), голови колгоспів і радгоспів. Процес її формування добре відображає модель, запропонована М. Шульгою, який виділив такі етапи: 1) здобуття частиною радянської «номенклатури» статусу нової політико-управлінської еліти, збереження/здобуття нею посад в органах державної влади, місцевого самоврядування; 2) перехід частини представників радянської еліти в економічний простір, набуття ними приватної

⁵³⁵ Круглікова Н. Механізм формування, проблеми та перспективи розвитку політичної еліти в сучасній Україні. *Актуальні проблеми державного управління: Збірник наукових праць Одеської філії УАДУ*. Вип. 2. Одеса : Аспропринт, 1999. С. 340–345.

власності та перетворення на власників виробничих підприємств; 3) поступова трансформація господарської еліти (підприємців) у політичну⁵³⁶.

Трансформації партноменклатури і керівників радянських підприємств, установ та організацій у політичні еліти регіонального рівня сприяла низка загальнодержавних процесів. Відсутність рішучих реформ на початку 1990-х рр., перш за все демонополізації та приватизації, а також лібералізація цін і самоусунення держави від регулювання процесів економічного реформування призвели до ситуації, коли «державна власність потрапила у повне, необмежене користування та управління номенклатури... зворотною стороною деформованої, руйнівної лібералізаційної моделі була майже ідеальна модель втримання влади у руках старої бюрократії шляхом накопичення первинного капіталу»⁵³⁷. Як стверджує О. Турчинов, уже у 1993–1994 рр. в основу офіційних і тіньових відносин було покладено регіональний принцип, який замінив собою пануючу у 1991–1993 рр. галузеву вертикаль, а регіональні та центральні адміністративно-економічні групи стали основним елементом економічних і політичних відносин⁵³⁸. О. Турчинов досить вдало описав механізм функціонування регіональних адміністративно-економічних груп: «Навколо керівників регіональних державних структур на ґрунті спільності економічних і політичних інтересів представників держапарату і комерційних структур формуються могутні регіональні адміністративно-економічні групи. Для перебуваючих під їх контролем суб'єктів господарської діяльності створювалися найсприятливіші економічні умови. ... контрольовані регіональними адміністративно-економічними групами правоохоронні та податкові служби покривали скоєні правопорушення і вживали заходів щодо нейтралізації їхніх конкурентів. Для цих цілей дані групи могли використовувати і зорієнтовані на їх інтереси кримінальні угруповання. Своїм зав-

⁵³⁶ Шульга М. О. Етапи становлення політичної еліти в Україні в роки незалежності. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. № 4. 2006. С. 24–37.

⁵³⁷ Бойко О. Україна 1991–1995: Тіні минулого чи контури майбутнього. Нариси новітньої історії. Київ : Магістр-S, 1996. С. 81–82.

⁵³⁸ Турчинов О. Тіньова економіка і тіньова політика. *Політична думка*. № 3–4. 1996. С. 75–77.

данням комерційні структури адміністративно-економічних груп вважали перетворення отриманих можливостей у легальні і нелегальні прибутки з подальшим перерозподілом їх серед учасників “пропорційно” становищу, яке вони займали у владних і економічних відносинах. ... на чолі всієї піраміди стояли центральні органи влади»⁵³⁹.

Саме у той час і було закладено основні принципи функціонування регіональних політичних еліт, які полягають у домінуванні неопатримоніальних відносин і функціонуванні більшості політичних гравців регіонального рівня у межах певних політико-економічних груп (кланів), які найчастіше організовувалися навколо привладних політичних акторів (т. з. «партії влади»).

На жаль, у політичній історії незалежної України ми не можемо виділити конкретних знакових/рубіжних подій, які б могли свідчити про усунення представників колишньої партійної номенклатури і «червоних директорів» від влади, що б ознаменувало завершення її епохи і стало точками відліку існування безпосередньо української національної еліти. Україна до цього часу перебуває на етапі трансформації, оскільки, з точки зору «транзитологічних» концепцій⁵⁴⁰, вона не завершила перехід від авторитарного до демократичного режиму, залишаючись на рівні гібридного політичного режиму. Жодна із значних політичних подій, включно із прийняттям Конституції України 1996 р., Помаранчевою революцією 2004 р. і Революцією Гідності 2014 р., не посприяла встановленню якісно нової системи взаємовідносин у середовищі еліт і нових правил гри. Для порівняння: у Польщі на функціонування політичних еліт значний вплив справили прийняття конституції у 1997 р. та приєднання до ЄС у 2004 р.⁵⁴¹ Підтвердженням означеної вище тези є думка М. Головатого, висловлена ним ще у 2006 р.: «Глибокий і

⁵³⁹ Турчинов О. Тіньова економіка і тіньова політика. *Політична думка*. № 3–4. 1996. С. 76.

⁵⁴⁰ Przeworski A. *Democracy and the Market. Political and Economic Reforms in Eastern Europe and Latin America*. Cambridge : Cambridge University Press, 1991. 224 p.

⁵⁴¹ Betkiewicz W., Kotnarowski M., Wasilewski J. Trzy generacje polityczne regionalnej elity samorządowej. *Studia socjologiczne*. 2018, 1 (228). S. 7–34. URL: <http://journals.pan.pl/dlibra/publication/119085/edition/103625/content/trzy-generacje-polityczne-regionalnej-elity-samorzadowej-betkiewicz-witold-kotnarowski-michal-wasilewski-jacek?language=en>

вражаючий суспільний парадокс України ... полягає у тому, що нова еліта так і не з'явилася – ринковими трансформаціями, соціальними змінами управляють здебільш ті ж колишні компартійні лідери, що завели величезну і найбагатшу у світі на природні ресурси країну у глухий кут»⁵⁴².

Виходячи із вищеперерахованих факторів, можемо стверджувати, що вихідці із радянської партноменклатури, колишні керівники радянських органів влади і державних підприємств відігравали ключову роль у регіональній політико-адміністративній системі Вінницької області принаймні до 2010 р. А запровадження ними певних правил гри у регіональній політиці робить номенклатурний слід помітним до цього часу.

Так, наприклад, Представник Президента України у Вінницькій області у березні 1992 – жовтні 1994 рр. М. Дідик обіймав різні посади у системі органів ЛКСМУ та КПУ з 1958 р, у 1974–1986 рр. – перший секретар Вінницького районного комітету КПУ Вінницької області.

Багату номенклатурну чи/та адміністративну біографію мають і голови Вінницької ОДА:

– М. Мельник, голова ОДА у липні 1995 – червні 1996 рр., голова облради у липні 1994 – червні 1996 рр., народний депутат I і IV скликань, упродовж 1978–1991 р. був головою колгоспу ім. Леніна, с. Липівка Томашпільського району;

– А. Матвієнко, голова ОДА у серпні 1996 – квітні 1998 рр., на комсомольській роботі перебував з 1977 р., у 1985 – 1991 рр. – секретар, перший секретар ЦК ЛКСМУ, член ЦК КПУ;

– М. Чумак, голова ОДА у квітні 1998 – липні 1999 рр., на комсомольській роботі перебував з 1973 р., у 1983 – 1991 рр. – завідувач оргвідділу, другий, перший секретар Тростянецького райкому КПУ;

– Ю. Іванов, голова ОДА (1999–2002), голова Вінницької обласної ради (2002–2006), у 1980–1985 рр. обіймав посаду директора

⁵⁴² Головатий М. Політична еліта сучасної України: регіональний і національний контекст. *Політичний менеджмент. Спецвипуск* / голов. ред. Ю. Ж. Шайгородський. 2006. С. 46.

Вінницького обласного підприємства тепломереж «Вінницятепломережа» управління житлового господарства Вінницького облвиконкому, з травня 1985 р. до травня 1990 р. був заступником, першим заступником, головою виконавчого комітету Вінницької міської ради народних депутатів;

– Г. Калетнік, голова ОДА (квітень 2004 – січень 2005), голова Вінницької обласної ради (квітень 1998 – березень 2002), з листопада 1979 р. працював головою колгоспу с. Велика Кісниця Ямпільського району, з листопада 1989 р. – головою агропромислового об'єднання Ямпільського району;

– О. Домбровський, голова ОДА (лютий 2005 – квітень 2010), на комсомольській роботі починаючи з 1984 р., у 1987–1989 рр. – перший секретар Вінницького міському ЛКСМ України;

– І. Бондарчук, голова Вінницької обласної ради (липень 1997 – квітень 1998) у 1980-х рр. був першим секретарем Вінницького міському ЛКСМУ, другим секретарем Вінницького міському КПУ, радником Вінницького обкому КПУ.

– Г. Заболотний, голова Вінницької обласної ради (квітень 2006 – жовтень 2010), у 1982–1986 рр. працював головним агрономом, заступником начальника управління сільського господарства Бершадського райвиконкому, 1986–1992 рр. – заступником, першим заступником, головою Бершадського РАПО.

Аналогічною була ситуація і у випадку з народними депутатами від Вінниччини. Із 19 депутатів Верховної Ради УРСР XII скликання (Верховної Ради України I скликання) від регіону (17 обрано у квітні 1990 р. та 2 на довиборах у 1992 р.) до компартійної еліти (керівники центральних і регіональних органів КПУ та ЛКСМУ, а також керівники органів місцевого самоврядування) належало 8 осіб (Л. Кравчук, В. Хижняк, Г. Дубенков, М. Дідик, А. Матвієнко, В. Рябоконт, М. Маслов, І. Борщенко), ще п'ятеро очолювали радянські підприємства (К. Піскуновський, А. Савчук, Г. Подчос, П. Ткач, Б. Олійник), двос були головами колгоспів (М. Мельник, І. Попик) та ще двос – працівниками освіти і науки (А. Зінченко, Б. Мокін). Завдяки процесам демократизації в СРСР другої половини 1980-х рр. до Верховної Ради України I скликання увійшов також Митрополит Вінницький і Брацлавський Агафангел (О. Саввін),

відомий у подальшому своєю українофобською позицією та антиукраїнськими висловлюваннями. При цьому частина депутатів Верховної Ради України I скликання від Вінниччини на час обрання мала більше 30 років партійного стажу. Так, Б. Олійник був членом КПРС з 1951 р., М. Дідик та П. Ткач – з 1957 р., Л. Кравчук – з 1958 р., І. Попик – з 1959 р., В. Хижняк – з 1961 р.

Після парламентських виборів 1994 р. кардинальної зміни політичних еліт також не відбулося, оскільки значна частина депутатів Верховної Ради України II скликання від області мала компартійне минуле. Із 16 депутатів від регіону на час обрання п'ятеро працювали в органах державної влади та місцевого самоврядування України (А. Кондратюк, М. Парасунько, К. Піскуновський, А. Юхимчук, І. Ямковий), троє були головами колгоспів (В. Кавун, В. Лантух, В. Яровенко), двоє представляли профспілкові організації (Г. Недвига, О. Стоян). Лише 2 депутати були вихідцями із бізнесових кіл – І. Квятковський (Всеукраїнська інвестиційно-трастова компанія «ВІНКО») та В. Бряузов (ВАТ «Вінницянафтопродукт»). При цьому варто зазначити, що кар'єрний шлях В. Бряузова підтверджує тезу про конвертацію політичної влади компартійної верхівки у економічні ресурси: у 1971–1990 рр. він перебував на партійній роботі, з 1991 р. очолював обласне управління з забезпечення нафтопродуктами, а на час виборів 1994 р. уже був генеральним директором обласного орендного виробничо-комерційного підприємства «Вінницянафтопродукт». З усіх народних депутатів I та II скликань від Вінниччини лише Є. Смірнова можна віднести до української контреліти радянської доби, оскільки він був виключений з 4-го курсу філософського факультету Київського державного університету та ув'язнений у 1973–1976 рр. за ст. 187 «прим» КК УРСР (антикомуністична діяльність).

Не відбулося ротації еліт і на районному рівні. Велика кількість обраних у 1994 р. голів міських і селищних рад також мали компартійне минуле або очолювали органи місцевого самоврядування у часи СРСР. Так, голова Хмільницької РДА у 1995–1998 рр. О. Аліменко у 1983–1992 рр. працював головою

Хмільницького райвиконкому, у квітні 1992 – червні 1994 рр. – Представником Президента України у Хмільницькому районі⁵⁴³; міський голова Шаргорода Й. Андрієць обіймав цю посаду з 1986 р. до 2002 р., а до цього у 1975–1986 рр. був селищним головою Шаргорода, тобто очолював населений пункт 27 років, з них 16 у часи СРСР⁵⁴⁴; міський голова Хмільника у 1991–2002 рр. М. Бойко у 1980–1984 рр. перебував на партійній роботі, з 1986 р. – працював заступником голови Хмільницького міськвиконкому, з березня 1990 р. – заступник голови міської ради народних депутатів⁵⁴⁵; І. Кугай (м. Калинівка) – у структурах влади з 1979 р., працював головою Калинівського райвиконкому, Представником Президента України в районі, головою райради і головою РДА⁵⁴⁶; В. Людвік, що у 1970–1984 рр. працював у партійних органах, очолював Жмеринську міську раду з 1984 р. до 1998 р.⁵⁴⁷.

Зважаючи на відсутність люстрації в Україні, схожі процеси відбувалися на усіх рівнях владної вертикалі – від Вінницької обласної ради до рад локального рівня – районних, міських, селищних і сільських. Як результат, сучасна регіональна політична еліта Вінниччини за своїми ідеологічними установками значно віддалилася від радянських стандартів, але за своїм соціальним походженням, світоглядом, професійною ментальністю, досвідом і методами управлінської діяльності все ще залишається продовженням колишньої радянської регіональної еліти.

Ще однією елітною групою першого десятиліття української незалежності були лідери та члени організованих злочинних угруповань (далі – ОЗУ), що активно діяли у 1990-х рр. До

⁵⁴³ Хто є хто в місцевій владі України 1994–1998: Довідник / ред. М. Попович. Київ: ВКП «Апельсин», 1998. С. 38.

⁵⁴⁴ Хто є хто в місцевій владі України 1994–1998: Довідник / ред. М. Попович. Київ: ВКП «Апельсин», 1998. С. 39.

⁵⁴⁵ Хто є хто в місцевій владі України 1994–1998: Довідник / ред. М. Попович. Київ: ВКП «Апельсин», 1998. С. 66.

⁵⁴⁶ Хто є хто в місцевій владі України 1994–1998: Довідник / ред. М. Попович. Київ: ВКП «Апельсин», 1998. С. 201.

⁵⁴⁷ Хто є хто в місцевій владі України 1994–1998: Довідник / ред. М. Попович. Київ: ВКП «Апельсин», 1998. С. 223.

середини 2000-х рр. більшість ОЗУ припинила свою діяльність, а особи, причетні до їх функціонування, легалізували накопичені капітали і в багатьох випадках забезпечили собі міцні репутаційні тили за рахунок залучення у політичну діяльність та входження до політичної еліти. За повідомленнями ЗМІ причетність до кримінальних структур 1990-х рр. мали депутати Верховної Ради України від Вінничини В. Продивус (VII скликання)^{548;549;550}, Г. Ткачук (VII та VIII скликання)⁵⁵¹, О. Мейдич (IX скликання)^{552;553;554;555}.

Практично у кожній сфері суспільного та економічного життя є свої елітні групи, які прагнуть, використовуючи наявні ресурси, авторитет та репутацію, посісти певні щаблі у владній вертикалі.

До них ми відносимо:

- економічну (бізнес) еліту (власники бізнесу, керівники приватних і державних підприємств);
- партійну еліту;
- еліту засобів масової інформації і громадських організацій;
- науково-технічну, медичну, освітню і культурну еліту.

⁵⁴⁸ Володимир Продивус: регіонал-боксер із кримінальним минулим. URL: <https://politeka.net/uk/person/755134-vladymyr-prodyvus-regyonal-bokser-s-krumynalnym-proshlym>

⁵⁴⁹ Дяченко В. Хто той загадковий П, що кришує бурштинові обладунки. URL: <https://www.dsnews.ua/economics/hto-toy-zagadkoviy-p-shcho-krishue-burshhtinovi-oborudki-06082015193000>

⁵⁵⁰ Стрелка. Стрельба. Народний депутат Верховної Ради. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=VNOi15k2P1Q>

⁵⁵¹ Активісти вінницької БЮТ вимагають очистити партію від кримінальних елементів. URL: <https://h.ua/story/29642/>

⁵⁵² Пустовіт О. «Стріляли не в “Монгола”! А за те, що зараз у розшуку, треба подякувати судді». Місто. 2005. 20 липня. № 30. С. 6.

⁵⁵³ Из криминала в депутатское кресло: Тимошенко выбрала в соратники авторитета «Монгола». URL: <https://politeka.net/news/politics/660091-iz-kriminala-v-deputatskoe-kreslo-timoshenko-vybrala-v-soratniki-avtoriteta-mongola>

⁵⁵⁴ Кто из винницких «timoшенковцев» собрался бороться за мандат парламентария. URL: <https://vinnytsianews.com/kto-iz-vinnitskih-timoshenkovtsev-sobratsya-borotsya-za-mandat-parlamentariya>

⁵⁵⁵ Фракцію «Батьківщина» у Вінницькій облраді очолює кримінальний авторитет. URL: <https://prm.ua/fraktsiyu-batkiivshhina-u-vinnitskiy-oblradi-ocholyuye-kriminalniy-avtoritet/>

На нашій схемі (див. рис. 3.1) ці еліти зображені у вигляді еліпсів, які пересікають концентричні кола. Особи, які проникають у політичну еліту (обіймаючи певні пости у органах державної влади чи органах місцевого самоврядування), одночасно не припиняють відігравати домінуючу роль у сферах, з яких вони походять, а також діють у інтересах цих сфер (чи окремих інституцій).

В умовах масштабного соціального і економічного зламу в 1990-х рр. провідною тенденцією було те, що економічні групи, поряд з бюрократією, виявилися більш стійкими і адаптивними, на відміну від інших соціальних груп і прошарків населення. Елітолог А. Старостін зазначає, що найбільш поширеною схемою рекрутування регіональної еліти на сучасному етапі на пострадянському просторі стала циркуляція в рамках трикутника «бізнес-еліта – політична еліта – адміністративна еліта»⁵⁵⁶. А український політолог М. Головатий стверджує, що «і загальнонаціональна, і регіональна еліта в Україні – це еліта не стільки політична, скільки економічна, еліта ділових кіл»⁵⁵⁷.

Починаючи з другої половини 1990-х рр. особливістю структури регіональної еліти стало входження до її складу представників бізнесу і значне зростання політичного впливу бізнесу на регіональному рівні. Просування у політику по каналах бізнес-структур за значенням для формування регіональної політичної еліти можна прирівняти до просування з використанням адміністративної кар'єри. Цю тенденцію можна розглядати як свідчення формування на регіональному рівні тенденції горизонтальної проникності каналів рекрутування еліт. При цьому можна виділити два аспекти процесу посилення політичного впливу бізнесу: експансію загальнонаціонального бізнесу в регіональний економічно-політичний простір і значне розширення участі регіонального

⁵⁵⁶ Старостин А. М. Эффективность деятельности административно-политических элит: критерии оценки и анализ состояния в современной России. Ростов-на-Дону : Изд-во Северо-Кавказской академии гос. службы, 2003. С. 103.

⁵⁵⁷ Головатий М. Політична еліта сучасної України: регіональний і національний контекст. *Політичний менеджмент. Спецвипуск* / голов. ред. Ю. Ж. Шайгородський. 2006. С. 45.

бізнесу в регіональній політиці. Інституційними формами участі бізнесу в регіональній політиці Вінниччини, у першу чергу, є входження до представницьких органів різних рівнів – Верховної Ради України, обласної та районних рад. При цьому входження бізнесу може відбуватися як шляхом обрання власника бізнесу, так і осіб, які представляють його інтереси.

Типовим прикладом проникнення бізнесу у владу є олігарх і 5 Президент України П. Порошенко, який розпочав свою політичну кар'єру із перемоги на парламентських виборах 1998 р. у мажоритарному окрузі № 11 (частина Вінниці) і надалі неодноразово перемагав у цьому окрузі. Представники великого бізнесу доволі часто ставали народними депутатами, зокрема, це С. Глусь (співвласник горілчаної компанії «Nemiroff»), В. Продивус (корпорація «Прем'єр-Фінанс», Г. Вацак (Кондитерський Дім «Вацак»), М. Кучер (топ менеджер і співвласник ПАТ «Миронівський хлібопродукт»), Р. Демчак («Корпорація UBG»), Г. Калетнік (Вінницький лікєро-горілчаний завод, ТМ «Сотка») тощо. З іншого боку, ключові посади у регіональній владі Вінниччини (голови ОДА і облради) в основному обіймали професійні політики / бюрократи, винятком було лише призначення у 2012 р. головою ОДА власника ТОВ «Агро-Кряж» І. Мовчана.

Представники бізнесу також посідають значне місце в органах місцевого самоврядування. Надзвичайно потужно бізнес був представлений у Вінницькій обласній раді (VII скликання) – це 41 депутат із 84, або 48 % (див. рис. 3.2). Серед них:

- керівники і власники сільськогосподарських підприємств – 21 %
- керівники і власники виробничих підприємств і закладів торгівлі – 14 %
- фізичні особи-підприємці – 9 %

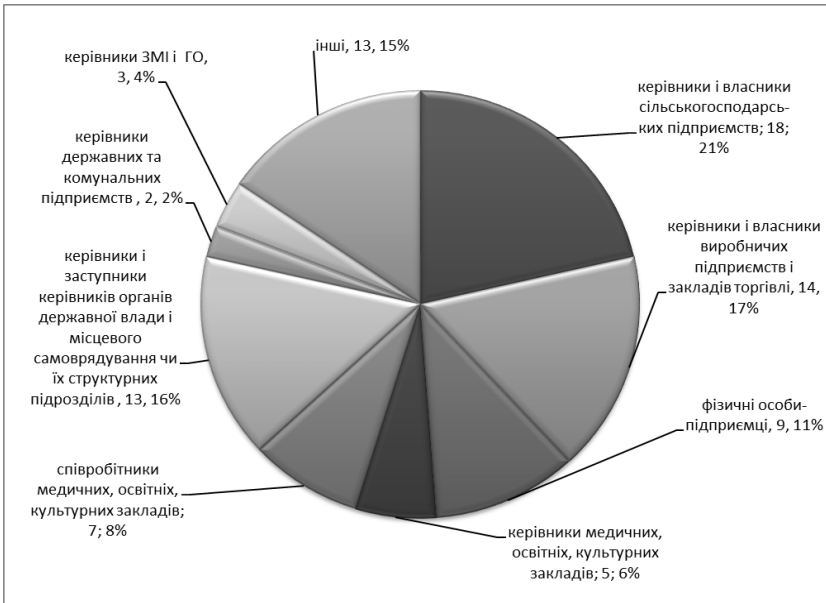

Рис. 3.2. Розподіл депутатів Вінницької обласної ради VII скликання за типом професійної діяльності (к-сть;%)

Джерело: Чергові місцеві вибори 25.10.2015. Вінницька область. Вінницька обласна рада. URL: https://cvk.gov.ua/pls/vm2015/pvm056pid102=6467pf7691=6467pt001f01=100rej=0pt00_t001f01=100.html

Варто зазначити, що представництво бізнесу у Вінницькій обласній раді постійно зростало. Так, у облрадї II скликання керівників і власників сільськогосподарських і промислових підприємств та закладів торгівлі було 11 % від загальної кількості депутатів, III скликання – 37 %, а VII скликання – майже половина – 48 %) (див. рис. 3.2, 3.3, 3.4).

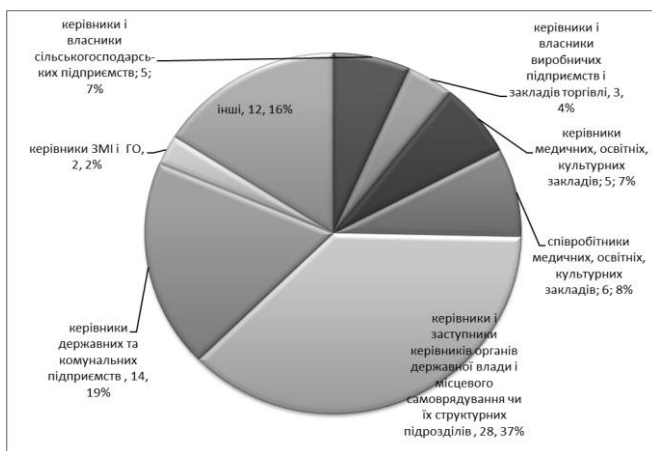

Рис. 3.3. Розподіл депутатів Вінницької обласної ради II скликання за типом професійної діяльності (к-сть;%)

Джерело: Список депутатів Вінницької обласної ради II скликання.
 URL: https://vinrada.gov.ua/2-go_sklikannya.htm

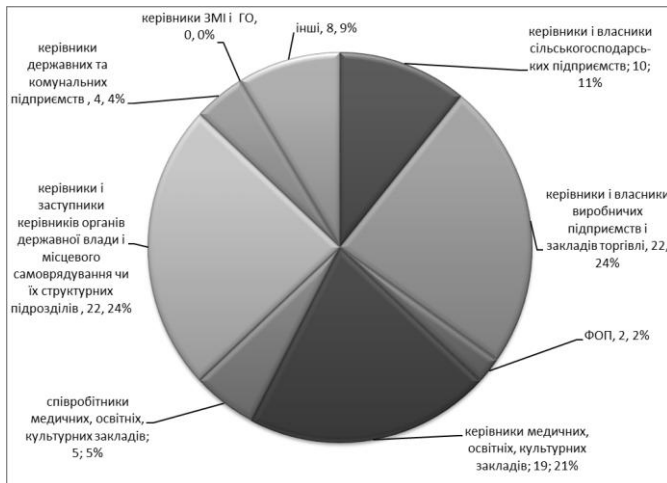

Рис. 3.4. Розподіл депутатів Вінницької обласної ради III скликання за типом професійної діяльності (к-сть;%)

Джерело: Список депутатів Вінницької обласної ради III скликання.
 URL: https://vinrada.gov.ua/3-go_sklikannya.htm

Подекуди великі корпорації, власниками яких є українські олігархи, намагаються проникати у місцеві органи влади для захисту інтересів компанії на місцевому рівні. Так, на місцевих виборах 2015 р. партія «Рідний дім» висунула списки лише до двох місцевих рад: Ладижинської міськради Вінницької області й Бурштинської міськради Івано-Франківської області. Звертає на себе увагу те, що в обох містах ключовими об'єктами міської економіки є великі теплоелектростанції (відповідно, Ладижинська і Бурштинська ТЕС), які є власністю компанії «ДТЕК Західенерго», що, у свою чергу, контролюється багатогалузевою фінансово-промисловою групою «СКМ» («Систем Кепітал Менеджмент»), що належить олігарху Р. Ахметову. Депутатами Ладижинської міської ради від партії «Рідний дім» стали: Т. Сагаєва (ДТЕК Ладижинська ТЕС, начальник ВУКП), О. Жаріков (Ладижинська ТЕС, ООО «ДТЕК Сервіс», начальник охорони), О. Алексєєв (ДТЕК Ладижинська ТЕС, менеджер з взаємодії з місцевими органами влади)⁵⁵⁸. Таким чином, «Рідний дім» можна розглядати як партію, створену «СКМ» для вирішення можливих політичних питань у місцях розміщення двох великих промислових об'єктів компанії⁵⁵⁹. Через це аналітики Національного інституту стратегічних досліджень класифікували партію «Рідний дім» як «партія – дочірнє підприємство»⁵⁶⁰. Прикладом того, як ці депутати відстоюють інтереси ДТЕК, є ініційоване ними і ухвалене Ладижинською міською радою у грудні 2019 р. звернення до Президента та Прем'єр-міністра України не допустити зупинки енергоблоків Ладижинської ТЕС, що було викликано початком закупівлі Україною електроенергії за кордоном⁵⁶¹.

⁵⁵⁸ Чергові місцеві вибори 25.10.2015. Вінницька обл., Ладижинська міська рада. URL: https://cvk.gov.ua/pls/vm2015/pvm058pid112=30pid102=7037pf7691=7037pt001f01=100rej=0pt00_t001f01=100.html#269

⁵⁵⁹ Локальні політичні проекти: чинники виникнення та перспективи політичної діяльності (за підсумками місцевих виборів – 2015). С. 25. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-07/lokalni_prosesu-7d35f.pdf

⁵⁶⁰ Локальні політичні проекти: чинники виникнення та перспективи політичної діяльності (за підсумками місцевих виборів – 2015). С. 31. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-07/lokalni_prosesu-7d35f.pdf

⁵⁶¹ Ладижинські депутати звернулися до президента та прем'єра з проханням не дозволити знищити українську теплову енергетику. URL: <https://ladyzhyn.news/video/477-ladyzhynski-deputaty-zvemulysya-do-prezydenta-ta-premyera-z-prokhannyam-ne-dozvolity-znyschyty-ukrayinsku-teplovu-energetyku.html>

Подібна ситуація спостерігається і на районному рівні, коли місцеві бізнесмени прагнуть створити свої групи у районній раді. Так, наприклад, депутат облради В. Рубанський (власник селянсько-фермерського товариства «Рубін», с. Конищів Мурованокуриловецького району) на місцевих виборах 2015 р. очолив список до Мурованокуриловецької райради. Двоє працівників його підприємства – головний агроном і механік – стали депутатами райради від політичної партії «Українське об'єднання патріотів – УКРОП» (далі – «УКРОП»). В обласній раді В. Рубанський був заступником голови постійної комісії з питань агропромислового комплексу і земельних відносин. Громадський рух «Чесно» відмічав, що як голова фермерського господарства він міг мати конфлікт інтересів у комісії⁵⁶².

Таким чином, регіональні політичні еліти і підприємці активно взаємодіють між собою. При цьому спостерігається все більше виражена інституційна політизація економічних акторів, які дедалі частіше стають депутатами обласних, районних, міських і селищних рад. Бізнес є одним із найбільш важливих каналів рекрутування політичної еліти, особливо до обласної ради. При цьому представленість підприємців у регіональній політичній еліті багато в чому залежить від структури економіки області та діючої моделі влади (існуючого регіонального політичного режиму).

Слабкість політичних партій в Україні і недосконалість законодавства, що регулює партійну діяльність, робить партійну еліту неконкурентною, порівняно із представниками бізнесу. В Україні відсутні політичні партії, що відстоюють інтереси усіх груп населення, рівно ж як й ідеологічні партії (за винятком Всеукраїнського об'єднання «Свобода» (далі – ВО «Свобода») та забороненої Комуністичної партії України). Слабкість політичних партій закладено у їх історичному розвитку. Економічні негаразди початку 1990-х негативно позначилися на соціальній структурі суспільства – у 1992 р. за межею бідності опинилося майже 64% українців, а кількість багатих становила менше 10%⁵⁶³. Раптове зuboжіння більшості населення внаслідок суспільних

⁵⁶² Огородник С., Булгаков А. Из УКРОПом у серці: до посад – через мандат. URL: <https://www.chesno.org/post/373/>

⁵⁶³ Бойко О. Історія України. Київ : Академія, 1999. С. 510.

змін призвело до маргіналізації та атомізації суспільства. Зрештою, зникли стійкі соціальні групи, здатні усвідомлювати і відстоювати свої політичні інтереси, що є необхідною умовою їх реального представництва на різних рівнях представницьких органів влади, а отже, й необхідною умовою формування політичних партій, здатних артикулювати і агрегувати інтереси громадян та соціальних груп, і, як наслідок, – унеможливлення розвитку політичних партій як впливових виразників громадських інтересів, підзвітних перед виборцями. Нерозвиненість політичних партій зумовила неможливість їх становлення як повноцінних суб'єктів політичного процесу, здатних формувати, відстоювати і в разі приходу до влади реалізовувати ідеї, програми, концепції суспільно-політичного розвитку⁵⁶⁴. Слабкість партійної системи в Україні, врешті-решт, призвела до того, що головною інституційною формою елітогенезу в регіонах стали не рекрутування за партійними каналами, а патрон-клієнтистські відносини.

Слабкість політичних партій на Вінниччині виявляється у тому, що після кожних президентських виборів формується т. з. «партія влади», до якої, перефарбовуючись, переходить значна частина місцевих політиків та чиновників з метою збереження влади. При цьому політичні партії мають дуже обмежений набір важелів впливу на своїх членів/колишніх членів. Прикладів таких переходів є безліч. Наприклад, голова Бершадської районної ради М. Бурлака на місцевих виборах 2010 і 2015 рр. балотувався від ВО «Батьківщина» і Аграрної партії України (далі – АПУ), відповідно; голова Жмеринської районної ради В. Малярчук – Партії регіонів (2010) і політичної партії «Наш край» (2015); голова Липовецької районної ради Ю. Науменко – Соціалістичної партії України (2010) і ВО «Батьківщина» (2015); голова Тульчинської районної ради О. Авраменко – «Народної партії» (2010) і Аграрної партії України (2015). Партійні переходи є звичним явищем і у Вінницькій міській раді. Наприклад, діючий депутат від політичної партії «Вінницька європейська стратегія» П. Бабій був

⁵⁶⁴ Обушний М. Політичні партії у формуванні національних еліт. *Еліти і цивілізаційні процеси формування націй*. Київ, 2006. Т. 2. С. 145–146.

депутатом міськради минулого скликання від Партії регіонів⁵⁶⁵. Інколи бізнес пов'язував представників політичних сил – антагоністів. Зокрема, станом на 2012 р. А. Бойдаченко, депутат Вінницької міської ради від ВО «Свобода», і С. Чорноокий, депутат Вінницької обласної ради від Партії регіонів, були співзасновниками ТОВ «Ліга “Олімпійські резерви”». Також С. Чорноокий був у 2010 р. директором однойменного благодійного фонду «Ліга олімпійські резерви», який наразі очолює А. Бойдаченко⁵⁶⁶.

Зміна політичних уподобань регіональних політиків, на наш погляд, проходить такі етапи:

– перемога представника певної політико-економічної групи на президентських виборах;

– поява «партії президента»/«партії влади» (наприклад, партія Народний Союз «Наша Україна» у 2005 р., Партія регіонів у 2010 р., партія Блок Петра Порошенка «Солідарність» у 2014 р., партія «Слуга Народу» у 2019 р.);

– призначення голови ОДА, який обов'язково наблизений до «партії влади» (2005–2010 рр. – О. Домбровський (партія Народний Союз «Наша Україна»), 2010–2014 рр. – І. Джига, І. Мовчан (Партія регіонів), 2014–2019 рр. – В. Олійник, В. Коровій (партія Блок Петра Порошенка «Солідарність»), з червня 2020 р. – С. Борзов (партія «Слуга Народу»));

– підготовка провладної політичної сили до місцевих виборів – на цьому етапі відбувається перехід значної частини місцевих політиків до «партії влади»;

– участь у місцевих виборах і, як наслідок, завдяки рейтингу президента і президентської політичної сили, а також використанню адмінресурсу – отримання провладними політиками вагомої частини місць в обласній і районних радах та органах місцевого самоврядування;

⁵⁶⁵ Вінницькі «тимощенківці» вигнали «стратегічного» депутата Масленнікова зі своєї фракції. URL: <https://vn.depo.ua/ukr/vn/vinnicki-timoshenkivci-vignali-strategichnogo-deputata-maslyenikova-zi-svoyeyi-frakciyi-20170630597884>

⁵⁶⁶ Політика не заважає «свободівцю» і «регіоналу» мати спільний бізнес. URL: <http://nashigroshi.org/2013/02/18/polityka-ne-zavazhaje-svobodivtsyu-i-rehionalu-maty-spilnyj-biznes/>

– падіння рейтингу президента і президентської політичної сили та поява нового рейтингового кандидата на пост Президента України проковує новий цикл партійної міграції політиків місцевого рівня.

Слабкість політичних партій як інституцій (інституційна слабкість) призводить до того, що до влади приходять «випадкові» люди, які подекуди мають кримінальне минуле. Також існують поодинокі випадки продажу прохідних місць у партійних списках на місцевих виборах (наприклад, ВО «Батьківщина») ⁵⁶⁷.

Виборним кампаніям до регіональних органів влади передус негласний відбір на основі належності до певних політико-економічних груп. Таким чином, часто вибори легітимізують результати тіньового торгу, в тому числі щодо персонального складу обласних і районних рад: найбільш значущі політичні рішення є наслідком негласного обговорення за участю груп впливу і груп тиску за участі адміністративної вертикалі.

Подекуди політичні партії вдаються до відвертих маніпуляцій з результатами волевиявлення своїх виборців. Восени 2015 р. на місцевих виборах політична партія «Опозиційний блок» виставила кандидатів у 73 з 84 виборчих округів Вінницької області. Після оголошення результатів виборів список депутатів політичної партії «Опозиційний блок», який пройшов до облради, суттєво змінився. Так, 4 з 6 депутатів облради за результатами виборів не мали б отримати мандат. Наприклад, колишній «регіонал» О. Побережець у внутрішньопартійному рейтингу посів 58-ме місце. Для того, щоб він став депутатом облради, понад 50 більш рейтингових кандидатів від Політичної Партії «Опозиційний блок», яким виборці довірили свої голоси, мали відмовитися від права стати депутатом. Схоже, це сталося для того, щоб до облради пройшли потрібні партії люди. До ради потрапив навіть «ексрегіонал» Ю. Яремчук, якого раніше виключили з фракції Партії регіонів з етичних міркувань ⁵⁶⁸.

⁵⁶⁷ О. Логінов: «Вінницька область – це “партія вінничан”, яка не формувалася з 1944 року». URL: <https://www.unian.ua/vinnica/559908-ologinov-vinnitska-oblast-tse-partiya-vinnichan-yaka-ne-formatuvalasya-z-1944-roku.html>

⁵⁶⁸ Федорів І., Жежера О. Вінницька облрада: Опоблок протягнув нерейтингових екс-регіоналів. URL: <https://www.chesno.org/post/353/>

У багатьох випадках запорукою входження до регіональної політичної еліти у Вінницькій області є належність до певної політико-економічної групи / клану, що вибудовувалася на основі таких чинників:

- спільна територіальна належність;
- ідеологічна близькість;
- сімейні і родинні зв'язки;
- досвід спільної діяльності;
- особиста лояльність домінуючому на конкретний час політичному актору / главі клану.

Для Вінниччини не є характерним вибудовування політико-економічних груп на основі родинних і етноконфесійних зв'язків. Домінуючою основою внутрішньогрупової консолідації є спільність економічних інтересів. У політичному просторі Вінниччини тривалий час (2002–2019) існувала т. з. «партія вінничан», ключовими фігурами якої були О. Домбровський, Г. Заболотний, О. Порошенко (старший), В. Гройсман, С. Моргунов та ін. Цій неформальній структурі були притаманні такі ознаки як закритість, ієрархічність, клановість, конформність, провінційність, популізм, «хуторянство», самоізоляція, чітка ідентифікація за територіальною належністю⁵⁶⁹. Задля збереження влади представники групи регулярно змінювали політичну належність: на початку існування це була Народно-демократична партія, з 2005 р. – партія Народний Союз «Наша Україна». У часи домінування в області Партії регіонів «вінничани» створили власні політичні проекти, беручи участь у місцевих виборах 2010 р. до обласної та районних рад під брендом Української партії «Єдність», а до Вінницької міської ради – політичної партії «Совість України» у 2010 р. У 2015 р. ключові фігури регіонального політичного поля балотувалися від партії Блок Петра Порошенка «Солідарність» та локального партійного проекту «Вінницька європейська стратегія», причому були помітні різкі зміни партійної належності. Так, 11 з 14 обраних до Вінницької міськради в 2010 р. від партії «Совість України» депутатів на виборах 2015 р. уже

⁵⁶⁹ Якименко А. Партія Вінничан: децентралізація та децентралізатори. URL: <http://hvylyya.net/analytics/politics/partiya-vinnichan-detsentralizatsiya-ta-detsentralizatori.html>

балотувалися від «партії Гройсмана» – «Вінницька європейська стратегія». Декілька колишніх висуванців партії «Совість України» пройшли за списком партії Блок Петра Порошенка «Солідарність»⁵⁷⁰.

Частина регіональної політичної еліти Вінниччини здобувала владні повноваження за каналами мас-медіа, громадських та релігійних організацій. Напевно, найбільш яскравим прикладом входження представників ЗМІ до регіональної політичної еліти є співвласники і співредактори обласної щотижневої газети «33-й канал» А. Жучинський і Т. Редько. Їхнє становлення як політиків регіонального масштабу почалося після Помаранчевої революції 2004 р., під час якої газета «33-й канал» стала на бік В. Ющенка і великою мірою впливала на суспільно-політичні настрої у регіоні. Як наслідок, А. Жучинський посів другу позицію у першій п'ятірці партії Народний Союз «Наша Україна» на виборах до Вінницької обласної ради у 2006 р.⁵⁷¹. У 2010 р. А. Жучинський і Т. Редько пройшли до облради у складі Української партії «Єдність», яка великою мірою успадкувала склад свого передвиборчого списку від партії Народний Союз «Наша Україна»⁵⁷². За результатами місцевих виборів 2015 р. Т. Редько – депутат Вінницької обласної ради від ВО «Батьківщина». А. Жучинський і Т. Редько, крім газети «33-й канал», є засновниками ТОВ «Регіна ЛТД», ТОВ «ДІВА-К», громадських організацій Вінницька обласна громадська організація «Центр захисту журналістів», «Антикорупційна спілка Вінниччини»⁵⁷³.

За даними Головного територіального управління юстиції у Вінницькій області Міністерства юстиції України у регіоні нараховуються 737 громадських організацій⁵⁷⁴. Громадський сектор може

⁵⁷⁰ Рибак В. Вінницька міська рада: коаліція Гройсмана–Порошенка узурпувала владу. URL: <https://www.chesno.org/post/339/>

⁵⁷¹ «Наша Україна» веде у владу Порошенка і фігуранта корупційного скандалу. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2006/02/5/3060709/>

⁵⁷² Максимчук В. Команда «Єдності» відштовхується від реальних потреб земляків. URL: https://gazeta.ua/articles/vinnitsa-newspaper/_komanda-ednosti-vidshtovhuyetsya-vid-realnih-potreb-zemlyakiv/359189

⁵⁷³ Демянчук А. Більшість вінницьких онлайн-медіа приховують інформацію про власників. URL: <https://vajr.info/zhurnalistiski-rozsliduvannya/bilshist-vinnitskih-onlajn-media-prihovuyut-informatsiyu-pro-vlasnikiv/>

⁵⁷⁴ Перелік громадських формувань Вінницької області. URL: <https://www.vinjust.gov.ua/direction-actions/legalization-gromadskuh-formuvan/perelik-hromadskykh-formuvan-vinnitskoi-oblasti>

взаємодіяти і впливати на регіональні органи державної влади і місцевого самоврядування через інститут громадських рад. Так, на сайті Вінницької ОДА вказано, що громадська рада – це «консультативно-дорадчий орган, ... який об'єднує представників найактивніших та найдієвіших інститутів громадянського суспільства Вінниччини та спрямовує свою діяльність на вирішення актуальних питань регіональної та державної політики»⁵⁷⁵. Розпорядженням голови Вінницької ОДА від 19 квітня 2019 р. № 308 було затверджено склад громадської ради, серед 35 членів ради були голови і представники Федерації профспілок Вінницької області, «Подільського центру прав людини», Вінницької обласної організації Товариства Червоного Хреста України, Центр розвитку здорової дитини та відповідального батьківства «Лелека», Вінницької обласної громадської організації «Всеукраїнська екологічна ліга», громадських організації «Вінницька обласна об'єднана асоціація перевізників», «Вінницька обласна рада жінок України», «Подільська спадщина», «Родина Героїв Небесної Сотні», «Громадянський парламент Поділля», «ЕкоВінЕнерго», «Самооборона майдану Вінниччини», «Вінницька асоціація медиків» тощо⁵⁷⁶.

Відповідно до установчих документів громадської ради представники громадських організацій, що входять до неї, можуть впливати на соціально-гуманітарну, фінансово-економічну, молодіжну політику ОДА, а також політику у сфері охорони здоров'я, соціального захисту, сільського господарства, екології та земельних ресурсів, житлово-комунального господарства, енергетики та інфраструктури. Важливим напрямом роботи громадської ради є ініціювання та проведення громадської експертизи діяльності Вінницької ОДА, громадської антикорупційної експертизи

⁵⁷⁵ На Вінниччині відбулися установчі збори Громадської ради при обласній державній адміністрації щодо обрання нового складу. URL: <http://www.vin.gov.ua/gromada/hromadska-rada/16-diiialnist-hromadskoi-rady/2034-na-vinnychchini-vidbulysia-ustanovchi-zbory-hromadskoi-rady-pry-oblasnii-derzhavnii-administratsii-shchodo-obrannia-novoho-skladu>

⁵⁷⁶ Розпорядження Голови Вінницької ОДА від 19 квітня 2019 року № 308 «Про внесення змін до розпорядження голови облдержадміністрації від 07 квітня 2017 року» № 256. URL: <http://www.vin.gov.ua/images/doc/gromadanske/Rozp308.pdf>

нормативно-правових актів та проєктів нормативно-правових актів, які розробляє Вінницька ОДА⁵⁷⁷. Наприклад, у 2015 р. було проведено громадську експертизу діяльності Вінницької ОДА щодо дотримання та виконання повноважень під час розробки перспективного плану формування територій громад Вінницької області, у ході якої було виявлено низку порушень (Методику формування спроможних територіальних громад, затверджену Постановою Кабінету Міністрів України № 214 від 08 квітня 2015 р.), які облдержадміністрація врахувала у подальшій роботі⁵⁷⁸.

Крім того, представники громадянського суспільства можуть впливати на розподіл державних коштів через участь у роботі конкурсної комісії Вінницької ОДА з визначення програм (проєктів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства»⁵⁷⁹. У 2019 р. переможцями конкурсу стали 25 проєктів громадських організацій області, між якими було розподілено 1 млн грн фінансової підтримки громадських організацій з коштів обласного бюджету⁵⁸⁰. Утім, як свідчить аналіз складу конкурсної комісії, представники громадянського суспільства там у меншості. Зокрема, з 24 членів комісії головами громадських організацій є тільки 9 осіб, ще 1 особа представляє наукову еліту регіону. До комісії також входять 2 депутати обласної ради та 12 керівників, заступників керівників і співробітників ОДА і обласної ради,

⁵⁷⁷ Комітети Громадської ради при обласній державній адміністрації. URL: <http://www.vin.gov.ua/gromada/hromadska-rada/345-struktura-ta-sklad-gromads-koji-radi/19391-k-o-m-i-t-e-t-y-hromadskoi-rady-pry-oblasnii-derzhavnii-administratsii>

⁵⁷⁸ Кавунець А. В. Дорох В. В. Особливості об'єднання територіальних громад в Україні (регіональний аспект). [Вінниця]: ТОВ «Прес Корпорейшн Лімітед», 2016. С. 86–87. URL: <http://sg.vn.ua/wp-content/uploads/2017/06/Knyga-new.pdf>

⁵⁷⁹ Конкурс для ІГС Вінниччини. URL: <http://www.vin.gov.ua/gromada/oholoshennia-dlia-institutiv-hromadianskoho-suspilstva/21581-uvaha-konkurs-dlia-ihs-vinnichchyny-2>

⁵⁸⁰ 25 громадських організацій Вінниччини отримують обласний грант (перелік). URL: <http://i-vin.info/news/25-gromadskykh-organizatsiy-vinnichchyny-otrymayut-oblasnyy-grant-29283>

причому 7 з них – з Департаменту інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації⁵⁸¹.

Також варто зазначити, що депутати часто самі є засновниками громадських організацій. Зокрема, серед депутатів Вінницької міської ради VII скликання засновниками громадських організацій є О. Алекса (ГО «Вінницька обласна федерація боксу»), Г. Давиденко (ГО «Соціальна перспектива»), І. Ткачук (Професійна спілка перевізників міста Вінниці та Вінницьке обласне громадське об'єднання «Подільська спілка підприємців та ділових людей»), М. Тихонюк (ГО «Бужська гавань»), С. Єгоян (Обласна громадська організація «Вірменська діаспора Вінниччини»). Крім того, батько депутатки Вінницької міської ради Г. Давиденко начальник головного управління праці та соціального захисту населення Вінницької ОДА В. Давиденко є засновником Вінницької обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Активно створювали громадські організації і народні депутати України від Вінниччини: Г. Ткачук (Професійна спілка працівників торгівлі, сфери надання послуг та громадського харчування м. Вінниці), С. Кудласенко (Вінницький обласний осередок громадської організації «Фронт змін»), О. Мейдич – Громадська організація «Асоціація спортивної боротьби Вінницької області», Г. Калетник – Вінницький обласний осередок Асоціації спортивної боротьби України (скасовано у 2013 р.), Г. Заболотний – Федерація волейболу Вінницької області⁵⁸².

У деяких випадках соціальною базою рекрутування (басейном рекрутування) регіональної політичної еліти постає т. зв. інтелектуальна еліта області – керівники і співробітники бюджетних установ, що представляють сфери освіти, науки, охорони здоров'я

⁵⁸¹ Склад конкурсної комісії з визначення програм (проектів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надаватиметься фінансова підтримка у 2020 році за рахунок коштів обласного бюджету. URL: <http://vin.gov.ua/gromada/finansova-pidtrymka-institutiv-hromadianskoho-suspilstva/36-dialnist-konkursnoi-komisii/23595-s-k-l-a-d-konkursnoi-komisii-z-vyznachennia-prohram-proektiv-zakhodiv-rozroblenykh-institutamy-hromadianskoho-suspilstva-dlia-vykonannia-realizatsii-iakykh-nadavatymetsia-finansova-pidtrymka-u-2020-rotsi-za-rakhunok-koshtiv-oblasnoho-biudzhetu>

⁵⁸² Перелік громадських формувань Вінницької області. URL: <https://www.vinjust.gov.ua/direction-actions/legalization-gromadskuh-formuvan/perelik-hromadskykh-formuvan-vinnytskoi-oblasti>

та культури. У досліджуваній період помітна більша представленість інтелектуальної еліти в органах влади у 1990-ті роки та поступове її витіснення, починаючи із виборів 2002 р. Так, у перших двох складах Верховної Ради України вихідці із цієї соціальної групи мали доволі вагоме представництво. Зокрема, у Верховній Раді України I скликання це 2 депутати із 19 (Б. Мокін, ректор Вінницького філіалу Київського політехнічного інституту та А. Зінченко, доцент Вінницького педагогічного інституту), II скликання – 4 депутати із 16 (В. Буткевич, завідувач кафедри міжнародного права Київського університету ім. Т. Шевченка; Н. Марковська, завідувачка кафедри Вінницького медичного інституту ім. М. Пирогова; Є. Смирнов, режисер Народного театру Тульчинського районного Будинку культури; В. Стретович, старший науковий співробітник Інституту держави і права АН України). Як зазначалося вище, починаючи із парламентських виборів 1998 р., ключову роль у політиці починають відігравати представники бізнесу. Як наслідок, від інтелектуальної еліти Вінницької області до Верховної Ради України III скликання пройшов лише Є. Смирнов, якого до цієї соціальної групи можна віднести умовно, зважаючи на перебування у парламенті у 1998–2002 рр. Починаючи із виборів 2002 р. до українського парламенту від регіону обиралися виключно представники бізнесу, чиновники та партійні функціонери.

Дещо відрізнялася ситуація у Вінницькій обласній раді – представництво інтелектуальної еліти зменшувалося, але її кількість залишалася відчутною впродовж усього досліджуваного періоду. Так, у Вінницькій облраді II скликання перебувало 11 співробітників та керівників закладів освіти, науки, медицини та культури, або 15 % усього складу представницького органу, у облраді III скликання – 24 особи, або 26 %, VIII скликання – 12 осіб, або 14 %. (див. додатки 5, 6, 7). Такі самі тенденції помітні також у Вінницькій міській раді – серед депутатів VI і VII скликань представників регіональної інтелектуальної еліти було, відповідно, 6 осіб (12 %) та 8 осіб (15 %) ^{583;584}.

⁵⁸³ Місцеві вибори 2010. Вінницька міська рада. URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2010/wp0011.html>

⁵⁸⁴ Чергові місцеві вибори 25.10.2015. Вінницька обл., Вінницька міська рада. URL: https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2015/pvm058_1pid112=30pid102=7199pf7691=7199pt001f01=100rej=0pt00_t001f01=100

Збереження представництва інтелектуальної еліти в органах місцевого самоврядування, на противагу Верховній Раді України, можемо пояснити з двох позицій. З одного боку, як стверджував Р. Патнем, політична легітимність частково ґрунтується на уявленні про рівність можливостей, а відсутність деяких соціальних груп у складі органу влади може підривати його легітимність⁵⁸⁵. З іншого боку, припускаємо симбіоз «бюджетників» та бізнесу, коли за лояльність під час голосування за рішення, вигідні комерційним структурам, представники інтелектуальної еліти здобувають підтримку бюджетних організацій.

Отже, регіональна політична еліта Вінниччини сформувалася на основі радянської партійної номенклатури і принесла у нову систему суспільно-політичних відносин старі цінності та особливості взаємодії. Процес її формування підтверджує поширену у наукових колах тезу про перетворення влади радянських та компартійних діячів у власність (матеріальні статки). Певну роль у становленні регіональної політичної еліти Вінницької області відіграли керівники і члени організованих злочинних угруповань, які легалізували наявні у них ресурси, у т. ч. з допомогою входження до владних структур. Ключову роль у структурі сучасної політичної еліти регіону відіграють представники бізнесу, які чисельно і за впливовістю переважають у владі елітні групи, що походять із політичних партій, громадських організацій, ЗМІ, сфер науки, освіти, культури та охорони здоров'я. У процесі становлення політична еліта Вінниччини набула низки рис, характерних для неї і дотепер, зокрема, нездатність до системного оновлення; випадковий характер формування, не обумовлений процедурою поетапного входження; замкненість (низька циркуляція); значна залежність від виконавчої влади; сімейність (значну роль відіграють родинні зв'язки як фактор входження до складу політичної еліти) тощо.

⁵⁸⁵ Putnam R. D. *The Comparative Study of Political Elites*. Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice-Hall, 1976. P. 44.

Розділ 4

Цінності та ідентичності регіональної політичної еліти Вінниччини

Під цінностями зазвичай розуміють недоступні безпосередньому спостереженню, але здатні виявлятися у повсякденній практиці і спонтанному дискурсі «глибоко приховані загальні принципи, що лежать в основі мотивацій, установок і орієнтацій, що спрямовують ті чи інші людські дії»⁵⁸⁶. Виходячи із позицій суб'єктивізму, цінності належать до психічних об'єктів, а їхніми джерелами є почуття (емотивізм), ставлення (прагматизм) та інтереси (утилітаризм). Цінності тут виступають як певні смисложиттєві орієнтири, які є результатом осягнення людиною соціальної реальності і спрямовують її існування в цій реальності. Розробник концептуального апарату соціологічної теорії цінностей К. Клакхон під цінностями розумів «стійкі в часі, узагальнені абстрактні стандарти, які визначають, що є правильним і що повинно бути властиво людям того чи того суспільства»⁵⁸⁷.

У сучасній західній політичній науці усталеною є думка про те, що будь-яка цінність може бути кваліфікована як політична цінність, якщо вона є притаманною для політики як сфери людської діяльності⁵⁸⁸. На відміну від моральних і етичних цінностей, що базуються на внутрішніх переконаннях людини і тискові суспільної думки, політичні цінності існують, спираючись на низку політичних механізмів, і реалізуються за допомогою політичної влади⁵⁸⁹. На

⁵⁸⁶ Рукавишников В., Халман Л., Эстер П. Политические культуры и социальные изменения. Международные сравнения. Москва, 1998. С. 255.

⁵⁸⁷ Rokeach M. *The Nature of Human Values*. N.Y. : The Free Press, 1973. P. 192.

⁵⁸⁸ Sleat M. What is a Political Value? *Political Philosophy and Fidelity to Reality. Social Philosophy and Policy*. Volume 33. Issue 1–2. Fall 2016. P. 252–272. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/social-philosophy-and-policy/article/what-is-a-political-value-political-philosophy-and-fidelity-to-reality/463F25B4F382F7005E6724C595C0F49C>

⁵⁸⁹ Дьоміна О. С. Політичні цінності та їх сутність. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2014. Спец. вип. С. 108. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/13727/1/Demin%D0%B0.pdf>

нашу думку, цінності регіональної політичної еліти найбільш чітко проявляються у політичних рішеннях, а факторами їх реалізації є нормативно-правові акти і акти з їх реалізації.

Політичні цінності є невід'ємною частиною політичної культури людини і віддзеркалюються у її політичній свідомості⁵⁹⁰. Оскільки цінності виступають феноменом свідомості, вони є фактором формування політичної ідентичності і її невід'ємною складовою. Політичними цінностями можуть бути різні соціальні явища, що є ідеалом та/або ціллю політичної діяльності людини, зокрема: справедливість, демократія, свобода, соціалізм, держава, батьківщина, рівність, безпека, патріотизм, громадянський та політичний активізм або політична інертність, легітимність, політична відповідальність, етатизм, здатність народу до самоорганізації, правовий нігілізм, добробут, порядок, розвиток, законність, влада, мир, війна, революція, реформа, держава, унітаризм, федералізм, самоврядування та ін.⁵⁹¹.

Виділяються кілька груп соціальних явищ, які функціонують у суспільстві як політичні цінності:

- соціально-політичні ідеали (свобода, справедливість, рівність, законність, порядок та ін.);
- політичні інститути (держава);
- характеристика політичної культури (правовий нігілізм, етатизм та ін.);
- форми політичної діяльності (революція, реформа, війна та ін.).

У сучасному українському суспільстві елітні групи є ключовими політичними акторами, від яких найбільшою мірою залежить соціально-політична та економічна ситуація у державі. Незважаючи на те, що прямої взаємозалежності між цінностями людини і ставленням до того чи іншого питання, а тим більше певною поведінкою, немає, домінуючі цінності представників еліти відіграють ключову роль у прийнятті політичних рішень, і саме від них

⁵⁹⁰ Політологічний енциклопедичний словник / ред.-упоряд. В. П. Горбатенко; ред.: Ю. С. Шемшученко, В. Д. Бабакін. Київ : Генеза, 2004. С. 719.

⁵⁹¹ Шилов В. Н. Политические ценности: специфика и функции. *Социально-гуманитарное знание*. 2003. № 6. С. 118.

залежить наявність/відсутність змін у країні та шлях, яким вона просувається.

Звісно, найкращим джерелом для виявлення цінностей та ідентичностей регіональної політичної еліти були б неформалізовані глибинні інтерв'ю. Втім, оскільки через низку причин (у першу чергу фінансового характеру) такого емпіричного матеріалу немає у наявності, своє дослідження ми побудуємо на основі даних, отриманих з інтерв'ю політиків, опублікованих у ЗМІ, їхніх виступів на публічних заходах та промов, виголошених на засіданнях представницьких та виконавчих органів влади, а також беручи до уваги рішення, закріплені у нормативно-правових актах органів державної влади та місцевого самоврядування.

Зважаючи на те, що ґрунтом для формування політичних цінностей є соціальні (моральні, етичні) цінності, розпочнемо свій аналіз саме з них.

На особистісному рівні регіональні політики Вінниччини декларували як ціннісні безпосередньо для себе такі ознаки особистості, як:

– *прагнення до самореалізації* («Не скажу, що забобонний, але у мене є досвід втрачених можливостей у житті. Розумію, що доля не часто дарує шанс спробувати і випробувати себе. Перші два я вже використав – зараз мені дали третій шанс (призначення на посаду голови Вінницької ОДА – М. Г.) і я хочу спробувати» (В. Скальський, голова Вінницької ОДА у вересні 2019 р. – червні 2020 р.; грудень 2019 р.)⁵⁹²);

– *відповідальність* («...головне, що нам потрібно, – це настрої на позитивний результат і високий ступінь відповідальності за розпочату справу» (С. Татусяк, народний депутат України IV скликання, голова Вінницької обласної ради у листопаді 2010 р. –

* Тут і надалі у дужках вказано прізвище представника регіональної політичної еліти, що є автором наведеної цитати, а також час (рік, місяць), коли вона була висловлена. При першому згадуванні політичного діяча вказується його посада.

⁵⁹² Шуткевич О. Голова Вінницької ОДА Владислав Скальський – про пріоритети в своїй роботі. URL: <http://vinnitsaok.com.ua/archives/950492>

лютому 2014 р.; лютий 2012 р.)⁵⁹³; «...кожен має зрозуміти, що ми повинні почати з себе, зі свого усвідомлення причетності до того, що Україна – не щось абстрактне: це всі ми» (В. Коровій, жовтень 2017 р.)⁵⁹⁴; «...ми всі разом повинні бути патріотами міста і доносити до людей, що тільки від нас залежить наше майбутнє... Ніхто не приїде з Хмельницька чи з Києва і за нас наші проблеми вирішувати не буде» (С. Моргунов, заступник голови (2006–2014) та голова (з лютого 2014 р.) Вінницької міської ради; грудень 2019 р.)⁵⁹⁵);

– *прямолинійність* («Я досить прямолинійна людина і завжди говорю про речі так, як є») (О. Домбровський, голова Вінницької міської ради (квітень 2002 р. – лютий 2005 р.), голова Вінницької ОДА (лютий 2005 р. – квітень 2010 р.), народний депутат України VII, VIII скликань; травень 2008 р.)⁵⁹⁶);

– *чесність* («Я хочу чесно дивитися людям в очі і довести, що все ж таки у цій країні можна щось зробити») (О. Домбровський, грудень 2002 р.)⁵⁹⁷; «Як би не складалося, завжди діяв по совісті. Для мене важливо те, щоб я був чесний перед собою» (С. Татусяк; січень 2010 р.)⁵⁹⁸; «Не можна так жити: щоб одні платили, а інші приховували свої статки і далі крали» (С. Моргунов; серпень 2018 р.)⁵⁹⁹).

⁵⁹³ Виступ голови обласної ради Татусяка С. П. під час круглого столу «Міжнародне співробітництво та сильна регіональна демократія як основа європейської інтеграції» 28 лютого 2012 року. URL: <https://vinrada.gov.ua/kroki-evrointegracii-2.htm>

⁵⁹⁴ Святійший Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет зустрівся з керівниками області та міста. URL: <https://usnr.gov.ua/news/10-27-55-09-10-2017/>

⁵⁹⁵ Качор А. «Ми інтегруємо будь-кого, хто хоче до нас приєднатися»: інтерв'ю з мером Вінниці Сергієм Моргуновим. URL: <https://vezha.vn.ua/komu-treba-rizkist-navedemo-interv-yu-z-merom-vinnitsi-sergiyem-morgunovym-video/>

⁵⁹⁶ Пархомчук Т. Лінія фронту – губернаторські крісла. URL: https://zn.ua/ukr/internal/liniya_frontu_gubernatorski_krisla.html

⁵⁹⁷ Пархомчук Т. Карфаген має бути... розграбовано, або національні особливості провінційного переділу очима вінницького мера. URL: https://zn.ua/ukr/internal/karfagen_mae_buti_rozgrabovano_abo_natsionalni_osoblivosti_provintsiynogo_peredilu_ochima_vinnitsko.html

⁵⁹⁸ Шарапов О. Сергій Татусяк: «Я не хворію владою, тому не був губернатором» URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/sergiy-tatusyak-ya-ne-hvoriyu-vladyu-tomu-ne-buv-gubernatorom-166953.html>

⁵⁹⁹ Шуткевич О. Мер Вінниці Сергій Моргунов – про бюджет, електронні квитки та медпослуги. URL: <http://vinnitsaok.com.ua/archives/242345>

Представники регіональної політичної еліти в інтерв'ю доволі часто озвучували важливість *традиційних цінностей*, зокрема, *сім'ї*. При цьому увага акцентувалася на важливості для них спільного проведення часу під час новорічних та релігійних свят:

– «Новий рік вже багато років зустрічаю в родинному колі. На Новий рік і Різдво завжди намагаємося бути разом. Причому, не в ресторані, а вдома. Це сімейні свята» (І. Мовчан, депутат Вінницької обласної ради IV–V скликань, перший заступник голови (червень 2010 р. – листопад 2012 р.), голова (листопад 2012 р. – березень 2014 р.) Вінницької ОДА; грудень 2013 р.)⁶⁰⁰;

– «На свята традиційно збираємося родиною у сімейному колі» (А. Олійник, голова Томашпільської РДА (березень 2005 р. – червень 2010 р.) та районної ради (листопад 2010 р. – березень 2014 р.), голова Вінницької ОДА (березень 2014 р. – лютий 2015 р.), з листопада 2015 р. – голова Вінницької обласної ради VI скликання; грудень 2016 р.)⁶⁰¹;

– «(Новий рік зустрічаю – *М. Г.*) завжди в сімейному колі. В нас велика сім'я і в нас традиція 7-го числа (січня – *М. Г.*) завжди збиратися разом» (С. Моргунов; грудень 2019 р.)⁶⁰²;

– «Звичайно на першому місці нині родина» (А. Гижко, перший заступник голови Вінницької ОДА (серпень 2014 р. – липень 2019 р.); січень 2020 р.)⁶⁰³;

– «Традиція нашої сім'ї – це спільна зустріч в родинному колі Нового року, Святвечора та Різдва серед найближчих людей.

⁶⁰⁰ Інтерв'ю керівника регіону Івана Мовчана про рік на посаді голови обласної державної адміністрації. URL: http://www.barrda.gov.ua/president/news?news=3394&nav=1&p=112&at_page=100#news-cnt-anchor

⁶⁰¹ Рік на посаді голови Вінницької облради. Інтерв'ю з Анатолієм Олійником. URL: <https://www.vinnitsa.info/news/rik-na-posadi-golovi-vinnitskoyi-oblradi-intervyu-z-anatoliyem-oliynikom.html>

⁶⁰² Качор А. «Ми інтегруємо будь-кого, хто хоче до нас приєднатися»: інтерв'ю з мером Вінниці Сергієм Моргуновим. URL: <https://vezha.vn.ua/komu-treba-rizkist-navedemo-interv-yu-z-merom-vinnitsi-sergiyem-morgunovym-video/>

⁶⁰³ Верлан О. Колишній перший заступник губернатора Вінниччини Андрій Гижко: «Корупція подекуди нині навіть повертається до жахливих масштабів 2012–13 років». URL: <https://naparise.com/posts/kolyshnii-pershyi-zastupnyk-hubernatora-vinnychchyny-andrii-hyzhko-koruptsiia-podekudy-nyni-navit-povertaietsia-dozhakhlyvykh-masshtabiv-2012-13-rokiv>

І обов'язково мають бути наші батьки, діти, внуки. І всі у вишиванках, з колядками, з кутею... Цій традиції ми не зраджуємо вже багато років» (В. Коровій, заступник (2000–2006), перший заступник голови (2006 – липень 2010 р.), голова (лютий 2015 р. – травень 2019 р.) Вінницької ОДА, заступник Вінницького міського голови (липень 2011 р. – лютий 2015 р.), депутат Вінницької обласної ради IV, V та VI скликань; січень 2020 р.)⁶⁰⁴.

Спілкування в сім'ї трактувалося певною цінністю, але не домінуючою. Принаймні для багатьох політиків ця цінність – менш значима, порівняно з роботою чи самореалізацією:

– На запитання «Зважаючи на те, що це не довготривала перспектива і незабаром посаду голови ОДА ліквідують, ви не шкодуєте про свій вибір “камікадзе”?» В. Скальський відповідав: «Я – ні! А от дружина – так, бо я практично не буваю вдома. Але кожного дня я працюю з чимось новим, отримую нову інформацію, нові завдання, нові доручення» (В. Скальський; грудень 2019 р.)⁶⁰⁵;

– «На мене навіть дружина ображається, що коли ми їдемо по місту, я на вулиці більше щось помічаю, ніж у домі. Умовно кажучи, можу побачити, що бордюр якось неправильно стоїть, а якщо вдома щось не так висить, то я на це можу не звернути увагу» (С. Моргунов; грудень 2019 р.)⁶⁰⁶;

– «...у родині... не в захваті, якщо чоловіка і батька бачать лише пізно ввечері» (І. Мовчан; грудень 2013 р.)⁶⁰⁷.

Щодо такої цінності, як «дружба», то думки представників регіональної політичної еліти Вінниччини доволі строкаті: починаючи від визнання важливості дружби у житті («Моє життєве

⁶⁰⁴ Ковальський Р. Валерій Коровій про воєнні 5 років Вінниччини, ціну посади Олійника, «лихоманку» в Тростянці та «церковну політику» генерала Педоса. URL: <https://33kanal.com/news/80135.html>

⁶⁰⁵ Шуткевич О. Голова Вінницької ОДА Владислав Скальський – про пріоритети в своїй роботі. URL: <http://vinnitsaok.com.ua/archives/950492>

⁶⁰⁶ Качор А. «Ми інтегруємо будь-кого, хто хоче до нас приєднатися»: інтерв'ю з мером Вінниці Сергієм Моргуновим. URL: <https://vezha.vn.ua/komu-treba-rizkist-navedemo-interv-yu-z-merom-vinnytsi-sergiyem-morgunovym-video/>

⁶⁰⁷ Інтерв'ю керівника регіону Івана Мовчана про рік на посаді голови обласної державної адміністрації. URL: http://www.barrda.gov.ua/pres-centr/news?news=3394&nav=1&p=112&at_page=100#news-cnt-anchor

кредо “залишатися людиною на будь-якій посаді і мати відданих товаришів”» (В. Дорошенко, голова Чечельницької РДА; 1998 р.)⁶⁰⁸, «Друзі – це спілкування, це якийсь час разом, це ступінь довіри. Саме так формується дружба. А сьогодні, на цій посаді, багато в чому себе обмежуєш. Часу немає. Один день на тиждень викроїш кілька годин для родини і все...» (І. Мовчан; грудень 2013 р.)⁶⁰⁹, до її заперечення у професійному середовищі («А в політиці є політики, а не друзі. Це люди, на яких впливають багато зовнішніх факторів – від вказівок центрального керівництва партії до життєвих обставин» (А. Олійник; грудень 2019 р.)⁶¹⁰, «Свого часу я працював із Петром Порошенком та Володимиром Гройсманом як мером і прем’єр-міністром... Але друзі для мене – це люди із “пісочниці” в дворі, однокласники по школі та одногрупники по педагогічному університету... Тому із Порошенком і Гройсманом у нас чесні, відкриті стосунки, які забезпечать прозорі вибори без будь-яких питань і бруду...» (С. Борзов, голова Вінницької ОДА з червня 2020 р.; липень 2020 р.)⁶¹¹).

Питання «дружби» фігурують в інтерв’ю у контексті взаємовідносин між «старими» і «молодими» політиками, коли журналіст прямо запитує про наявність «патрон-клієнтарних» зв’язків. Такий тип неформальних відносин часто пояснюється «людською дружбаю», що не пов’язана із професійною діяльністю («Якщо йдеться про голову облради Юрія Івановича Іванова, то ми колись разом працювали: я був першим секретарем міськкому комсомолу, а він – мером міста. Ми давно дружимо і підтримуємо один одного – це людська дружба. У мене досить нормальні стосунки склалися і з губернатором, і з багатьма народними депутатами,

⁶⁰⁸ Хто є хто в місцевій владі України 1994–1998: довідник / за ред. М. Поповича. Київ: ВКП «Апельсин», 1998. С. 125.

⁶⁰⁹ Інтерв’ю керівника регіону Івана Мовчана про рік на посаді голови обласної державної адміністрації. URL: http://www.barrda.gov.ua/pres-centr/news?news=3394&nav=1&p=112&at_page=100#news-cnt-anchor

⁶¹⁰ Пустовіт О. Анатолій Олійник, голова Вінницької обласної ради. Бюджет області прийматимемо на оголених нервах. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2834228-anatolij-olijnik-golova-vinnickoi-oblasnoi-radi.html>

⁶¹¹ Ковальський Р. Сергій Борзов – останній губернатор. Чи піде він у мери Вінниці? URL: <https://33kanal.com/news/95329.html>

керівниками держави, хоча я цього не афішую» (О. Домбровський; грудень 2002 р.)⁶¹²).

У питаннях професійних відносин ключовими цінностями, на яких наголошували представники регіональної політичної еліти, були *професійність, ефективність і чесність*:

– «Критерії моїх вимог до тієї команди, з якою я працюю і буду працювати, залишаються незмінними – це професіоналізм і любов до свого міста» (В. Гройсман, Вінницький міський голова (березень 2006 р. – лютий 2014 р.), народний депутат України VIII скликання, Голова Верховної Ради України (листопад 2014 р. – квітень 2016 р.), Прем'єр-міністр України (квітень 2016 р. – серпень 2019 р.); квітень 2006 р.)⁶¹³;

– В. Скальський, відбираючи кандидатів на посади голів РДА Вінницької області у межах проекту «Ліфт», оцінював претендентів «за багатьма критеріями, два першочергові – професійність і добросовісність». У сформованому ним списку кандидатів були «вмотивовані люди, які готові працювати на результат» (В. Скальський; грудень 2019 р.)⁶¹⁴;

– «Керівник – як диригент у симфонічному оркестрі. Коли насолоджуєшся музикою, здається, що людина лише паличкою махає. Але варто на місток запросити поганого диригента, й оркестр розбалансується. Так, у державному управлінні не відкидаємо інерцію, але стратегічні питання потребують фахової оцінки та управлінських рішень, інакше оминуть збоїв не вдасться» (В. Коровій; травень 2019 р.)⁶¹⁵;

⁶¹² Пархомчук Т. Карфаген має бути... розграбовано, або національні особливості провінційного переділу очима вінницького мера. URL: https://zn.ua/ukr/internal/karfagen_mae_buti_rozgrabovano_abo_natsionalni_osoblivosti_provintsijnogo_peredilu_ochima_vinnitsko.html

⁶¹³ Пархомчук Т. Вінницький мер Володимир Гройсман: «Молодість – не вада, а запас міцності». URL: https://zn.ua/ukr/internal/vinnitskiy_mer_volodimir_groysman_molodist_ne_vada_a_zapas_mitsnosti.html

⁶¹⁴ Шуткевич О. Голова Вінницької ОДА Владислав Скальський – про пріоритети в своїй роботі. URL: <http://vinnitsaok.com.ua/archives/950492>

⁶¹⁵ Верлан О. Голова Вінницької ОДА Валерій Коровій: «Зараз знайдеться багато бажаних зайняти місце голови, хоча їх було дуже мало в 2014–15 роках». URL: <https://naparise.com/posts/holova-vinnytskoi-oda-valerii-korovii-zaraz-znaidetsia-bahato-bazhaiuchykh-zainiaty-mistse-holovy-khochi-ikh-bulo-duzhe-malo-2014-15-rokakh>

– «Які кадрові рішення будуть прийматись? – По ефективності кожного працівника будемо визначатися вже в роботі» (С. Борзов; червень 2020 р.)⁶¹⁶.

Також ціннісними для регіональних еліт були:

– *командна робота* («Моє завдання – сформувати ту команду, з якою я буду себе відчувати комфортно та з якою не буду знаходитись в полоні політичних компромісів» (В. Скальський; листопад 2019 р.)⁶¹⁷; «...ми все повинні робити для того, щоб Вінниця була найкращим містом в Україні. І це не персонально там Моргунов–Петров–Сідоров, а команда і підтримка вінничан» (С. Моргунов, грудень 2019 р.)⁶¹⁸);

– *стратегічне планування* («Наша перевага в тому, що ми маємо стратегію. Ми чітко розуміємо, що ми можемо пообіцяти людям, які завдання ми можемо собі поставити і наскільки ми їх можемо виконати» (С. Моргунов; грудень 2019 р.)⁶¹⁹;

– *«психологічна стійкість і моральні принципи»* (А. Олійник; березень 2015 р.)⁶²⁰;

⁶¹⁶ Голова Вінницької облдержадміністрації Сергій Борзов: «Кабінетним губернатором я не буду». URL: <https://www.vinnitsa.info/news/holova-vinnitsy-koyi-oblderzhadministratsiyi-serhiy-borzov-kabinetnym-hubernatorom-ya-ne-budu.html>

⁶¹⁷ Пустовіт О. Владислав Скальський: «Я – адепт Вінниччини». Про ціну «людини Гройсмана», заЗеленілий Фейсбук, чому не ходить в церкву, поки судять Ігоря Салецького та від чого щомісяця шаленіє дружина губернатора. URL: <http://vinnichina.info/2019/11/15/%d0%b2%d0%bb%d0%b0%d0%b4%d0%b8%d1%81%d0%bb%d0%b0%d0%b2-%d1%81%d0%ba%d0%b0%d0%bb%d1%8c%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b8%d0%b9-%d1%8f-%d0%b0%d0%b4%d0%b5%d0%bf%d1%82-%d0%b2%d1%96%d0%bd%d0%bd/>

⁶¹⁸ Качор А. «Ми інтегруємо будь-кого, хто хоче до нас приєднатися»: інтерв'ю з мером Вінниці Сергієм Моргуновим. URL: <https://vezha.vn.ua/komu-treba-rizkist-navedemo-interv-yu-z-merom-vinnitsi-sergiyem-morgunovym-video/>

⁶¹⁹ Качор А. «Ми інтегруємо будь-кого, хто хоче до нас приєднатися»: інтерв'ю з мером Вінниці Сергієм Моргуновим. URL: <https://vezha.vn.ua/komu-treba-rizkist-navedemo-interv-yu-z-merom-vinnitsi-sergiyem-morgunovym-video/>

⁶²⁰ Екс-губернатор Вінниччини про секретні безпілотники, корупційні схеми і прихильників Росії в області. URL: <https://www.vinnitsa.info/news/eks-gubernator-vinnichchini-pro-sekretni-bezpilotniki-koruptsiyni-shemi-i-prihilnikiv-rosiyi-v-oblasti.html>

– *здатність приймати самостійні рішення* (голова ОДА А. Олійник дорікав своїм підлеглим за «віру в доброго царя», яку називав «рудиментом радянської системи»)⁶²¹.

Водночас, у середовищі регіональної політичної еліти визнається, що в існуючих умовах *професіоналізм* не завжди є головним критерієм для призначення на посади («Якість політичної влади багато в чому визначається якістю політичних еліт і їхніми взаємостосунками... Справжній управлінець має володіти певним набором якостей, але, як показують реальні умови, професіоналізм не є визначальним чинником у службовій кар'єрі» (А. Олійник; квітень 2018 р.)⁶²²). Подекуди критикувалися і заперечувалися неформальні відносини у професійному середовищі («Я не прихильник таких відносин, які бувають у керівників району – разом на полювання, в сауну... Я розділяю особисте і виконання своїх повноважень» (А. Олійник; грудень 2019 р.)⁶²³, використання владних повноважень у власних інтересах (А. Олійник критикував місцеві політичні сили за бажання працевлаштувати «своїх людей» без оглядки на їхній професіоналізм⁶²⁴) тощо.

Окремою цінністю для місцевої еліти є *належність до владної групи*. Наявні вислови, які підтверджують тезу про те, що представники еліти являють собою монолітну структуру. Також помітна відсутність жорсткої критика своїх політичних опонентів, навіть якщо вони належали до ворожого табору (наприклад, «регіоналів»)⁶²⁵.

⁶²¹ Екс-губернатор Вінниччини про секретні безпілотники, корупційні схеми і прихильників Росії в області. URL: <https://www.vinnitsa.info/news/eks-gubernator-vinnichchini-pro-sekretni-bezpilotniki-koruptsiyni-shemi-i-prihlikiv-rosiyi-v-oblasti.html>

⁶²² Анатолій Олійник: «Сучасний керівник повинен мати стратегічний план та знати, як організувати людей». URL: <https://vinrada.gov.ua/anatolij-olijnik-suchasnij-kerivnik-povinen-mati-strategichnij-plan-ta-znati-yak-organizuvati-ljudej.htm>

⁶²³ Пустовіт О. Анатолій Олійник, голова Вінницької обласної ради. Бюджет області прийматимемо на оголених нервах. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2834228-anatolij-olijnik-golova-vinnickoi-oblasnoi-radi.html>

⁶²⁴ Екс-губернатор Вінниччини про секретні безпілотники, корупційні схеми і прихильників Росії в області. URL: <https://www.vinnitsa.info/news/eks-gubernator-vinnichchini-pro-sekretni-bezpilotniki-koruptsiyni-shemi-i-prihlikiv-rosiyi-v-oblasti.html>

⁶²⁵ Верлан О. Голова Вінницької ОДА Валерій Коровій: «Зараз знайдеться багато бажуючих зайняти місце голови, хоча їх було дуже мало в 2014–15 роках». URL: <https://naparise.com/posts/holova-vinnytskoi-oda-valerii-korovii-zaraz-znaidetsia-bahato-bazhauyukhkh-zainiaty-mistse-holovy-khochha-ikh-bulo-duzhe-malo-v-2014-15-rokakh>

У своєму дискурсі представники регіональної політичної еліти постійно звертаються до демократичних цінностей, таких, зокрема, як:

– *свобода* («Краще вмерти стоячи, ніж жити на колінах» (В. Гитаренко, міський голова Ямполь; 1998 р.)⁶²⁶);

– *рівність* («Я ніколи в житті не звертаю увагу на політичні погляди підлеглих, їх релігійні вподобання, колір очей чи волосся. Для мене основне, щоб та ділянка роботи, яка закріплена за фахівцем, була виконана з максимальною віддачею» (А. Олійник; грудень 2015 р.)⁶²⁷).

– *відкритість, прозорість і публічність* («Відкритість у прийнятті рішень, в доступі до інформації щодо використання коштів, щодо особистостей, які є депутатами чи керівниками, – це вкрай необхідна річ». (А. Олійник; грудень 2017 р.)⁶²⁸; «Я – за послідовність і публічність у всіх питаннях, що стосуються розвитку міста та управління його ресурсами» (В. Гройсман; квітень 2006 р.)⁶²⁹; «Всі рішення будуть публічними, механізми їх прийняття – прозорими. Відкритий конкурс, чесна боротьба: хто краще, той і виграв» (В. Гройсман; квітень 2006 р.)⁶³⁰); «Працюватиму прозоро, щоб виборець знав про прийняті рішення і про діяльність представницького органу влади» (А. Олійник; грудень 2015 р.)⁶³¹; «...ми

⁶²⁶ Хто є хто в місцевій владі України 1994–1998: довідник / за ред. М. Поповича. Київ : ВКП «Апельсин», 1998. С. 333.

⁶²⁷ Інтерв'ю голови [Вінницької] обласної ради Анатолія Олійника УКРІНФОРМу. URL: <https://vinrada.gov.ua/intervju-golovi-oblasnoi-radi-anatoliya-olijnika-ukrinformu.htm>

⁶²⁸ Голова Вінницької обласної ради Анатолій Олійник: «Без відкритості у виборців виникає багато питань до влади». URL: <https://www.vinnitsa.info/news/golova-vinnitskoyi-oblasnoyi-radi-anatoliy-olinyk-bez-vidkritosti-u-vibortsiv-vinikaye-bagato-pitan-do-vladi.html>

⁶²⁹ Пархомчук Т. Вінницький мер Володимир Гройсман: «Молодість – не вада, а запас міцності». URL: https://zn.ua/ukr/internal/vinnitskiy_mer_volodimir_groysman_molodist_ne_vada_a_zapas_mitsnosti.html

⁶³⁰ Пархомчук Т. Вінницький мер Володимир Гройсман: «Молодість – не вада, а запас міцності». URL: https://zn.ua/ukr/internal/vinnitskiy_mer_volodimir_groysman_molodist_ne_vada_a_zapas_mitsnosti.html

⁶³¹ Інтерв'ю голови [Вінницької] обласної ради Анатолія Олійника УКРІНФОРМу. URL: <https://vinrada.gov.ua/intervju-golovi-oblasnoi-radi-anatoliya-olijnika-ukrinformu.htm>

спільно з вінничанами розробили стратегію («Вінниця – 2020» – М. Г.), у якій були абсолютно чіткі пріоритети. Вона не була написана на папері у якомусь кабінеті. Цей документ був широко обговорений з людьми» (В. Гройсман; червень 2020 р.)⁶³²; «Всіма своїми вчинками і діями я намагаюся робити все, щоб люди мені вірили. Мої кроки відкриті і абсолютно реальні... Ми відходимо від панегіриків і намагаємося проводити порівняння – що було і що зроблено» (І. Мовчан; жовтень 2013 р.)⁶³³;

– *право місцевого населення на самоврядування* («Це традиція вільних громадян, котрі визнають лише виборних людей, яким довіряють і яких наділяють владними повноваженнями. Тільки така влада є й справді народною – владою не над громадою, а владою самої громади, для громади та в інтересах громади» (А. Олійник; грудень 2017 р.)⁶³⁴);

– *критичне ставлення до власної діяльності* («Мені б дуже хотілося, щоб у нас дійшли руки до реформування самих себе» (О. Домбровський; серпень 2016 р.)⁶³⁵);

– *суспільна користь* («У суперечливих випадках я кажу колегам: давайте при прийнятті рішень виходити з того, що корисно місту. Адже нас обирали, щоб ми працювали на місто» (В. Гройсман; грудень 2006 р.)⁶³⁶);

⁶³² Рудницька О. «Вінниця 3.0»: на прикладі міста запропонована стратегія для розвитку регіону. URL: <https://naparise.com/posts/vinnitsia-30-na-prykladimista-zaproponovana-stratehiia-dlia-rozvytku-rehionu>

⁶³³ Іван Мовчан: «Моя цель очень простая – изменить лицо Винницкой области, настроения людей и качество их жизни». URL: <https://www.myvin.com.ua/ua/news/politics/23364.html>

⁶³⁴ Голова Вінницької обласної ради Анатолій Олійник: «Без відкритості у виборців виникає багато питань до влади». URL: <https://www.vinnitsa.info/news/golova-vinnitskoyi-oblasnoyi-radi-anatoliy-oliynik-bez-vidkritosti-u-vibortsiv-vinikaye-bagato-pitan-do-vladi.html>

⁶³⁵ Ольшевська І. Олександр Домбровський: «За 25 років ми ще не створили ефективної структури управління державою». URL: <http://vinnitsaok.com.ua/archives/216371>

⁶³⁶ Пархомчук Т. Вінницький мер Володимир Гройсман: «Субсидії повинні канути в Лету. Цільова допомога напряму – і жодних тінювих схем». URL: https://zn.ua/ukr/economics_of_regions/vinnitskiy_mer_volodimir_groysman_subsidiyi_povinni_kanuti_v_letu_tsilova_dopomoga_napryamu_i_zhodn.html

– *повага до особистості* («Моя моральна складова надто велика – уважно ставлюсь до людей. Людина для мене, насамперед, – особистість» (В. Скальський; листопад 2019 р.)⁶³⁷, «Треба в кожній людині бачити особистість і бути порядним завжди і в усьому» (Д. Дворкіс, міський голова Вінниці (травень 1992 р. – червень 2000 р.), голова Вінницької ОДА (липень – листопад 1999 р.), народний депутат України III скликання; 1998 р.)⁶³⁸).

Неодноразово акцентувалася увага на важливості дотримання демократичних цінностей без конкретизації, яких саме («Дуже важливо дотримуватись демократичних принципів роботи» (А. Олійник; грудень 2016 р.)⁶³⁹) або, посилаючись на авторитетні організації («Північноатлантичний альянс – це не просто військова організація, це політичне формування, яке базується на принципах верховенства права, основних людських, демократичних цінностях, поваги особистості, поваги до права власності. Це ті принципи, які сповідує сьогодні світова спільнота. До 2014 року ми повністю не усвідомлювали, якими важливими є ці основоположні принципи для нашої державності» (В. Коровій; квітень 2019 р.)⁶⁴⁰).

Разом з тим чітко фіксуються деякі суперечності у цінностях, декларованих представниками регіональної політичної еліти. Так, на противагу перерахованим вище демократичним цінностям, місцеві політики дуже часто наголошують на особливій турботі

⁶³⁷ Пустовіт О. Владислав Скальський: «Я – адепт Вінниччини». Про ціну «людини Гройсмана», заЗеленілий Фейсбук, чому не ходить в церкву, поки судять Ігоря Салецького, та від чого щомісяця шаленіє дружина губернатора. URL: <http://vinnichina.info/2019/11/15/%d0%b2%d0%bb%d0%b0%b4%d0%b8%d1%81%d0%bb%d0%b0%b2-%d1%81%d0%ba%d0%b0%d0%bb%d1%8c% d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b8%d0%b9-%d1%8f-%d0%b0%d0%b4%d0%b5% d0%bf%d1%82-%d0%b2%d1%96%d0%bd%d0%bd/>

⁶³⁸ Хто є хто в місцевій владі України 1994–1998: довідник / за ред. М. Поповича. Київ : ВКП «Апельсин», 1998. С. 117.

⁶³⁹ Рік на посаді голови Вінницької облради. Інтерв'ю з Анатолієм Олійником. URL: <https://www.vinnitsa.info/news/rik-na-posadi-golovi-vinnitskoyi-oblradi-intervyu-z-anatoliyem-oliynikom.html>

⁶⁴⁰ Валерій Коровій: «НАТО – це не просто оборонна організація, це військово-політичне формування, яке базується на принципах верховенства права та демократичних цінностей». URL: <http://www.vin.gov.ua/news/top-novyny/18335-valerii-korovii-nato-tse-ne-prosto-oboronna-orhanizatsiia-tse-viiskovo-politychne-formuvannia-iake-bazuietsia-na-prynyspakh-verkhovenstva-prava-ta-demokratychnykh-tsinnostei-2>

про населення регіону чи міста. Ця риторика, по-перше, часто межує з популізмом, а по-друге, формує у громадян патерналістське сприйняття людей, наділених владними повноваженнями, і, врешті-решт, шкодить зміцненню у суспільстві демократичних цінностей, базованих на індивідуалізмі:

– «Все, що сьогодні відбувається у Вінниці, все, що стосується нашої роботи, це все відбувається навколо інтересів людини» (В. Гройсман; березень 2009 р.)⁶⁴¹;

– «...вона (влада – М. Г.) щодня працює на захист інтересів людей, опікується ними» (С. Татусяк; січень 2010 р.)⁶⁴²;

– «Сьогодні величезна кількість людей потребують допомоги держави, втручання фахового працівника, який може сконструювати їм “дорожню карту”, підказати, як вчинити у тій чи іншій життєвій ситуації» (І. Мовчан; жовтень 2013 р.)⁶⁴³;

– «Для мене вкрай важливо, щоб люди відчували себе господарями на своїй землі, в нашій державі» (А. Олійник; грудень 2019 р.)⁶⁴⁴;

– «...щоб ви знали, тепло ми вмикаємо у Вінницькій міській раді, коли запускаємо його по всьому місту, не раніше. І це моя принципова позиція: що “поки ви не запустите тепло людям в хати, тут тепла у вас не буде”, і всі це знають» (С. Моргунов; грудень 2019 р.)⁶⁴⁵.

Аналогічною є ситуація з двоякістю/суперечливістю у антикорупційній риторичі. З одного боку, представники регіональної

⁶⁴¹ Скрипін Р. Мер Вінниці Володимир Гройсман: «Сьогодні ми прибираємо краще і витрачаємо в два рази менше коштів». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1563969.html>

⁶⁴² Шапаров О. Сергій Татусяк: «Я не хворію владою, тому не був губернатором». URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/sergiy-tatusyak-ya-ne-hvoriyu-vladyu-tomu-ne-buv-gubernatorom-166953.html>

⁶⁴³ Іван Мовчан: «Сьогодні основне завдання держави – дати людям інструмент вирішення тієї чи іншої проблеми. URL: <https://www.myvin.com.ua/ua/news/region/23536.html?p=2>

⁶⁴⁴ Пустовіт О. Анатолій Олійник, голова Вінницької обласної ради. Бюджет області прийматимемо на оголених нервах. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2834228-anatolij-olijnik-golova-vinnickoi-oblasnoi-radi.html>

⁶⁴⁵ Качор А. «Ми інтегруємо будь-кого, хто хоче до нас приєднатися»: інтерв'ю з мером Вінниці Сергієм Моргуновим. URL: <https://vezha.vn.ua/komu-treba-rizkist-navedemo-interv-yu-z-merom-vinnytsi-sergiyem-morgunovym-video/>

політичної еліти декларують розуміння необхідності протидії корупції («...без подолання корупції побудувати успішну Україну нереально» (С. Моргунов; серпень 2018)⁶⁴⁶; «...спокуса “ручного” розподілу грошей дуже велика» (А. Олійник; грудень 2017 р.)⁶⁴⁷). А з іншого боку, часом висловлюють майже інфантильні твердження про подолання корупції в регіоні («Завдяки системі Прозорих офісів, я переконаний, що масова корупція на 90% в суспільстві була подолана» (А. Гижко; січень 2020 р.)⁶⁴⁸) чи виправдовують дрібну побутову корупцію («Спочатку треба визначитися, що ми розуміємо під поняттям “корупція”... Приміром, ми даруємо шкільній вчительці коробку цукерок чи шоколадкою віддячуємо лікарку, або за довідку працівника ЖЕКу... Але чи вірно прирівнювати коробку цукерок до мільйонного хабаря?» (А. Гижко; січень 2020 р.)⁶⁴⁹).

Місцеві політики схильні наголошувати у власному дискурсі на важливості для них таких цінностей, як *державницькі погляди і патріотизм*. При цьому, подекуди, вони це робили із надмірним пафосом:

– «Творити добро на благо незалежної Української держави – мета мого життя» (П. Марцинковський, голова Іллінецької (1995–1998), Калинівської (1998–2002), Барської (2006–2009) РДА; 1998 р.)⁶⁵⁰;

– «...крок за кроком досягати мети, щоб Україна була цілісна, щоб на її території не було іноземних військових – будь-яких – це

⁶⁴⁶ Шуткевич О. Мер Вінниці Сергій Моргунов – про бюджет, електронні квитки та медпослуги. URL: <http://vinnitsaok.com.ua/archives/242345>

⁶⁴⁷ Голова Вінницької обласної ради Анатолій Олійник: «Без відкритості у виборців виникає багато питань до влади». URL: <https://www.vinnitsa.info/news/golova-vinnitskoji-oblasnoyi-radi-anatolij-oliynik-bez-vidkritosti-u-vibortsiv-vinikaye-bagato-pitan-do-vladi.html>

⁶⁴⁸ Верлан О. Колишній перший заступник губернатора Вінниччини Андрій Гижко: «Корупція подекуди нині навіть повертається до жахливих масштабів 2012–13 років». URL: <https://naparise.com/posts/kolyshnii-pershii-zastupnyk-hubernatora-vinnychchyny-andrii-hyzhko-koruptsiia-podekudy-nyni-navit-povertaetsia-dozhakhlyvykh-masshtabiv-2012-13-rokiv>

⁶⁴⁹ Верлан О. Колишній перший заступник губернатора Вінниччини Андрій Гижко: «Корупція подекуди нині навіть повертається до жахливих масштабів 2012–13 років». URL: <https://naparise.com/posts/kolyshnii-pershii-zastupnyk-hubernatora-vinnychchyny-andrii-hyzhko-koruptsiia-podekudy-nyni-navit-povertaetsia-dozhakhlyvykh-masshtabiv-2012-13-rokiv>

⁶⁵⁰ Хто є хто в місцевій владі України 1994–1998: довідник / за ред. М. Поповича. Київ : ВКП «Апельсин», 1998. С. 234.

важливо. Для цього необхідно укріплювати армію, працювати з волонтерами, завжди пам'ятати про демобілізованих» (С. Моргунов; грудень 2019 р.)⁶⁵¹;

– В. Скальський оцінював можливість працювати головою ОДА як спосіб отримати «глибоке відчуття виконаного обов'язку перед своєю державою» (В. Скальський; грудень 2019)⁶⁵²;

– «... мені боляче за державу» (А. Олійник; березень 2015 р.)⁶⁵³;

– «Без почуття патріотизму і солідарної відповідальності за рідне село, селище чи місто навряд чи можна сподіватися на позитивне виконання намічених планів» (С. Татусяк; лютий 2012 р.)⁶⁵⁴;

– В. Скальський розповідав, що під час проживання у Казахстані і Російській Федерації у родині хоч і не спілкувалися українською, але зберігали українську ідентичність: «... завжди були українцями – традиційно 24 серпня виходили у вишиванках на вулицю і пишалися тим, що ми – українці...» (В. Скальський; листопад 2019 р.)⁶⁵⁵.

Однією із найбільш важливих цінностей для регіональної політичної еліти є *місцевий патріотизм*. Ця цінність декларувалася значно частіше і була більш вираженою, порівняно із державницькими поглядами та загальнодержавним патріотизмом. Політики та чиновники неодноразово говорили про свою відданість Вінниччині, що відобразилось у низці заяв:

⁶⁵¹ Качор А. «Ми інтегруємо будь-кого, хто хоче до нас приєднатися»: інтерв'ю з мером Вінниці Сергієм Моргуновим. URL: <https://vezha.vn.ua/komu-treba-rizkist-navedemo-interv-yu-z-merom-vinnytsi-sergiyem-morgunovym-video/>

⁶⁵² Шуткевич О. Голова Вінницької ОДА Владислав Скальський – про пріоритети в своїй роботі. URL: <http://vinnitsaok.com.ua/archives/950492>

⁶⁵³ Екс-губернатор Вінниччини про секретні безпілотники, корупційні схеми і прихильників Росії в області. URL: <https://www.vinnitsa.info/news/eks-gubernator-vinnichchini-pro-sekretni-bezpilotniki-koruptsiyni-shemi-i-prihilkiv-rosiyi-v-oblasti.html>

⁶⁵⁴ Виступ голови обласної Ради Татусяка С. П. під час круглого столу «Міжнародне співробітництво та сильна регіональна демократія як основа європейської інтеграції» 28 лютого 2012 року. URL: <https://vinrada.gov.ua/kroki-evrointegracii-2.htm>

⁶⁵⁵ Пустовіт О. Владислав Скальський: «Я – адепт Вінниччини». Про ціну «людини Гройсмана», заЗеленілий Фейсбук, чому не ходити в церкву, поки судять Ігоря Салеського, та від чого щомісяця шаленіє дружина губернатора. URL: <http://vinnichina.info/2019/11/15/%d0%b2%d0%bb%d0%b0%d0%b4%d0%b8%d1%81%d0%bb%d0%b0%d0%b2-%d1%81%d0%ba%d0%b0%d0%bb%d1%8c%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b8%d0%b9-%d1%8f-%d0%b0%d0%b4%d0%b5%d0%bf%d1%82-%d0%b2%d1%96%d0%bd%d0%bd/>

– «Я казав і кажу, що міста не продам» (О. Домбровський; грудень 2002 р.)⁶⁵⁶;

– «Нікуди я звідси не поїду, я люблю своє місто і хочу бути корисним йому. Ні Київ, ні міністерства мене не цікавлять. Адже я прийшов сюди не заради посади, а для того, щоб зробити задумане, чого хотів би сам і чого хочуть вінничани» (В. Гройсман; грудень 2006 р.)⁶⁵⁷;

– «...я б не балотувався на мера (Києва – М. Г.). Тому що я люблю місто Вінницю» (В. Гройсман; березень 2009 р.)⁶⁵⁸;

– «Ми маємо колосальний потенціал та безмежну любов до землі, на якій живемо» (С. Моргунов; серпень 2018 р.)⁶⁵⁹;

– «Я вінничанин, я дуже люблю своє місто. Я свого часу прийняв рішення, що залишаюся жити і працювати у місті Вінниця, хоча у мене були можливості тоді переїхати в іншу країну. ... Але саме ось це спонукало мене вирішити, що я хочу працювати у Вінниці, мені це подобається» (С. Моргунов; грудень 2019 р.)⁶⁶⁰;

– «Я – адепт Вінниччини» (В. Скальський; листопад 2019 р.)⁶⁶¹;

⁶⁵⁶ Пархомчук Т. Карфаген має бути... розграбовано, або національні особливості провінційного переділу очима вінницького мера. URL: https://zn.ua/ukr/internal/karfagen_mae_buti_rozgrabovano,_abo_natsionalni_osoblivosti_provintsiynogo_peredilu_ochima_vinnitsko.html

⁶⁵⁷ Пархомчук Т. Вінницький мер Володимир Гройсман: «Субсидії повинні канути в Лету. Цільова допомога напряму – і жодних тіньових схем». URL: https://zn.ua/ukr/economics_of_regions/vinnitskiy_mer_volodimir_groysman_subsidii_povinni_kanuti_v_letu_tsilova_dopomoga_napryamu_i_zhodn.html

⁶⁵⁸ Скрипін Р. Мер Вінниці Володимир Гройсман: «Сьогодні ми прибираємо краще і витрачаємо в два рази менше коштів». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1563969.html>

⁶⁵⁹ Шуткевич О. Мер Вінниці Сергій Моргунов – про бюджет, електронні квитки та медпослуги. URL: <http://vinnitsaok.com.ua/archives/242345>

⁶⁶⁰ Качор А. «Ми інтегруємо будь-кого, хто хоче до нас приєднатися»: інтерв'ю з мером Вінниці Сергієм Моргуновим. URL: <https://vezha.vn.ua/komu-treba-rizkist-navedemo-interv-yu-z-merom-vinnytsi-sergiyem-morgunovym-video/>

⁶⁶¹ Пустовіт О. Владислав Скальський: «Я – адепт Вінниччини». Про ціну «людини Гройсмана», заЗеленілий Фейсбук, чому не ходить в церкву, поки судять Ігоря Салецького та від чого щомісяця шаленіє дружина губернатора. URL: <http://vinnichina.info/2019/11/15/%d0%b2%d0%bb%d0%b0%d0%b4%d0%b8%d1%81%d0%bb%d0%b0%d0%b2-%d1%81%d0%ba%d0%b0%d0%bb%d1%8c%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b8%d0%b9-%d1%8f-%d0%b0%d0%b4%d0%b5%d0%bf%d1%82-%d0%b2%d1%96%d0%bd%d0%bd/>

– «Вінниця – моє рідне місто, і я буду відстоювати, щоб все залишилось у Вінниці (йдеться про можливу передачу владних повноважень у Хмельницький – М. Г.)» (С. Борзов; червень 2020 р.)⁶⁶².

Місцевий патріотизм для регіональної політичної еліти має не лише суто символічне значення, він забезпечував створення і структурування ключової групи у середовищі еліти – т. з. «партії вінничан», поділу на «своїх» і «чужих» та доступу до влади. «Партія» виникла на межі 1990-х і 2000-х рр. унаслідок внутрішньогрупового протистояння у середовищі регіональної політичної еліти. Інтернет-ресурс «Свобода слова в Україні» оцінював «партію вінничан» як «фактично позапартійне об'єднання, основною ознакою якого була внутрішня згуртованість чиновницького апарату та керівників бізнес-структур незалежно від належності до певних політичних сил»⁶⁶³. Найчастіше «партію вінничан» пов'язували із П. Порошенком, головами ОДА Ю. Івановим, О. Домбровським, А. Олійником, В. Коровієм, головами облради Ю. Івановим, Г. Заболотним, А. Олійником, міськими головами Вінниці В. Ваховським, О. Домбровським, В. Гройсманом^{664; 665; 666; 667; 668}. Характерними ознаками «партії» було позиціонування себе поза політикою за регулярної зміни партійної ідентичності з метою збереження влади, чітка ідентифікація за територіальною належністю, встановлення «правил гри» для

⁶⁶² Голова Вінницької облдержадміністрації Сергій Борзов: «Кабінетним губернатором я не буду». URL: <https://www.vinnitsa.info/news/holova-vinnitsy-koyi-oblderzhadministratsiyi-serhiy-borzov-kabinetnym-hubernatorom-ya-ne-budu.html>

⁶⁶³ Реванш «партії вінничан». URL: <http://svobodaslova.in.ua/index.php?news/read/3011>

⁶⁶⁴ Пархомчук Ю. Інша історія найвідоміших вінничан. URL: <https://www.myvin.com.ua/ua/blogs/b27.html>

⁶⁶⁵ Пархомчук Т. Граблі й лопати своєї вотчини. URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/2631/180/92503/>

⁶⁶⁶ Барцьось В. У Вороновиці на Вінниччині закривають школу, щоби побудувати сміттєзвалище. URL: <https://gazeta.ua/blog/36666/u-voronovici-navinnichchini-zakrivayut-shkolu-schobi-pobuduvati-smittyezvalische?mobile=true>

⁶⁶⁷ Вінницькі майданівці розгромили маєток родича Пшонки прокурора Мрихіна. URL: <https://www.5.ua/suspilstvo/vinnitski-maidanivtsi-rozhromyly-maietok-rodycha-pshonky-prokurora-mrykhina-44064.html>

⁶⁶⁸ Климчук В. Четверта кров. Моє життя в журналістиці – чудове, трагічне і типове. Вінниця : ПП Балюк І. Б., 2013. С. 50, 71, 132, 138, 139, 141, 144.

головних політичних та економічних акторів на контрольованій території, закритість, ієрархічність, клановість, конформізм⁶⁶⁹.

На протигагу зазначеному вище, причетні до «партії вінничан» політики характеризували її як таку, що обстоює місцеві інтереси. У часи перебування на посаді голови Вінницької ОДА О. Домбровський заявляв: «Партія вінничан – це не партія в звичному розумінні. На мою думку, це патріотична думка, якийсь громадський демократизм. Це реакція людей на негативні тенденції, які відбуваються у державі, тому що не буде процвітаючої держави, якщо не буде процвітаючих вінничан, якщо не буде європейського процвітаючого міста Вінниці, якщо не буде заможних районів, міст і сіл Вінниччини. А для того, щоб це відбувалося, нам потрібно, щоб люди переживали за своє місто, село, де живуть вони, їхні діти, онуки, правнуки, де житимуть їхні нащадки. А ця ідея об'єднає патріотів рідного краю. Партія вінничан – це інтелектуальна, духовна сила, і вона вже існує. А перетворювати патріотичні почуття на офіційну партію не збираюсь. Партія вінничан – це наша вінницька ідея, навколо якої варто гуртуватись»⁶⁷⁰. Під час святкування 75-річчя від дня утворення Вінницької області він же зазначав, що, «незважаючи на різні політичні уподобання, усі жителі Вінниччини є членами однієї партії – Партії вінничан»⁶⁷¹.

Місцевий патріотизм виявлявся і у різного роду об'єднаннях депутатів від Вінниччини у Верховній Раді України. Так, депутат Верховної Ради України V скликання І. Бондарчук (Соціалістична партія України) пропонував організувати позапартійну фракцію земляків-вінничан, аби «спільними зусиллями лобіювати потрібні Вінниччині питання»⁶⁷². З січня 2013 р. до лютого 2014 р. існувала

⁶⁶⁹ Якименко А. Партія Вінничан: децентралізація та децентралізатори. URL: <http://hvylyu.net/analytics/politics/partiya-vinnichan-detsentralizatsiya-ta-detsentralizatori.html>

⁶⁷⁰ Добринська Л. Чотири роки губернатора. Олександр Домбровський – про владний ескалатор, свій хрест, гармонію в житті. URL: <http://www.misto.vn.ua/index.php?action=1&k=5266&page=1>

⁶⁷¹ Вінницькій області 75. URL: http://mokin.com.ua/public_work/publicism/b10/bs/5550.html#.WWzwXRХујсu

⁶⁷² Дудник О., Левченко О. Вінницька область. *Україна: рік після виборів. Моніторинг регіонів* / за заг. ред. І. О. Когути; Лабораторія законодавчих ініціатив. Київ–Львів: Видавництво «Мс», 2007. С. 53. URL: https://www.parliament.org.ua/docs/files/8/1200058184_ans.pdf

парламентська міжфракційна група «Вінниччина» (П. Порошенко, Г. Заболотний, М. Катеринчук, О. Домбровський, О. Зарубінський, М. Джига, В. Жеребнюк, М. Герасимчук, Г. Ткачук, І. Куровський), метою якої було «сприяння соціально-економічному розвитку Вінницької області»^{673;674}. Аналогічна група – Міжфракційне депутатське об'єднання «Вінниччина», до складу якого входило 13 депутатів: Г. Ткачук (голова), П. Юрчишин, Р. Демчак, А. Шинькович, О. Порошенко (молодший), І. Мельничук, І. Спориш, А. Матвієнко, Ю. Македон, М. Кучер, С. Кудлаєнко, А. Тетерук, С. Мельничук – існувала і у Верховній Раді України VIII скликання⁶⁷⁵.

Поряд із «місцевим патріотизмом» значне місце у дискурсі представників політичної еліти області посідає *концепт «сильної громади»* як запоруки соціально-економічного розвитку регіону та благополуччя його мешканців («...головними стратегічними цілями у здійсненні цього задуму (до 2015 р. забезпечити для жителів області європейський рівень життя – М. Г.) є розвиток територіальних громад та забезпечення сталого соціально-економічного розвитку» (О. Домбровський; лютий 2007 р.)⁶⁷⁶; «Чому в нашій стратегії “сильна громада” на першому місці? Тому, що маючи сильну громаду можна вирішувати дуже багато важливих питань і проблем» (С. Моргунов; грудень 2019 р.)⁶⁷⁷; «Це спільний результат усіх вінничан (визнання Вінниці найкомфортнішим містом – М. Г.). Ми вкотре переконуємось, що у нас сильна територіальна громада, яка вболіває за успіх та розвиток міста» (С. Моргунов;

⁶⁷³ Горбанський П. У прохідних частинах партійних списків вінничан мінімум. URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/u-prohidnih-chastinah-partiynih-spiskiv-vinnichan-minimum-10239287.html>

⁶⁷⁴ Жук І. Вінницькі нардепи гуртуються у міжфракційне об'єднання. URL: <http://misto.vn.ua/news/item/id/5561>

⁶⁷⁵ Склад міжфракційних депутатських об'єднань. Грудень 2015. URL: <https://rada.oporaua.org/16-chitati/8584-sklad-mizhfraktsiinykh-deputatskykh-obiedanhruden-2015#vinnychuna>

⁶⁷⁶ Секрет європейського рівня життя в одній області України. URL: <https://www.unian.ua/society/35489-sekret-evropeyskogo-rivnya-zhittya-v-odniy-oblasti-ukrajini.html>

⁶⁷⁷ Качор А. «Ми інтегруємо будь-кого, хто хоче до нас приєднатися»: інтерв'ю з мером Вінниці Сергієм Моргуновим. URL: <https://vezha.vn.ua/komu-triba-rizkist-navedemo-interv-yu-z-merom-vinnytsi-sergiyem-morgunovym-video/>

квітень 2020 р.)⁶⁷⁸; «Успішні громади – сильна країна» (С. Борзов; червень 2020 р.)⁶⁷⁹.

Про цінності, що сповідує регіональна політична еліта Вінниччини, можемо судити і зі ставлення її представників до здобуття владних повноважень та аналізуючи мотивацію входження у владу. На нашу думку, основними мотивами входження у регіональну політичну еліту для політиків, громадських діячів, управлінців та бізнесменів обласного рівня є побудова політичної кар'єри, досягнення особистого успіху, підвищення соціального статусу і матеріального благополуччя, лобіювання інтересів бізнесу через орган публічної влади. На противагу висловленим у наявних дослідженнях ціннісних орієнтацій регіональної політичної еліти положенням, що домінуючою цінністю і основним мотивом боротьби за владу є матеріальне забезпечення⁶⁸⁰, за результатами проведеного аналізу інтерв'ю представників регіональної політичної еліти Вінниччини не було виявлено жодного випадку, коли б вони ставили особисті інтереси головним мотивом здобуття влади. На нашу думку, такий стан речей пояснюється формою спілкування з політиками, і, припускаємо, що під час неформалізованого інтерв'ю представники еліти були б більш відвертими, а отримані дані продемонстрували б наявність у них меркантильних інтересів.

Водночас, в опублікованих ЗМІ бесідах журналістів із політиками останні серед *мотивів входження у владу* називали:

– *прагнення працювати на благо держави, регіону і суспільства* («...я не думав, що міг би бути міським головою, але це не була самоціль. Коли ти живеш і бачиш, що ти можеш зробити ті

⁶⁷⁸ Вінницю вшосте поспіль визнано найкомфортнішим містом України. URL: <https://vezha.ua/vinnysyu-vshoste-pospil-vyznano-najkomfortnishym-mistom-ukrayiny-video/>

⁶⁷⁹ Голова Вінницької облдержадміністрації Сергій Борзов: «Кабінетним губернатором я не буду». URL: <https://www.vinnitsa.info/news/holova-vinnys-tskoy-obldershadministratsiyi-serhiy-borzov-kabinetnym-hubernatorom-ya-ne-budu.html>

⁶⁸⁰ Попова О. Ценностные ориентации российской политической субфедеральной элиты. *Известия Алтайского государственного университета*. 2013. № 4 (80). С. 299. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tsennostnye-orientatsii-rossiyskoy-politicheskoy-subfederalnoy-elity>

речі, які очікують люди, і ти намагаєшся іти по цьому шляху» (В. Гройсман; березень 2009 р.)⁶⁸¹; «...за останні три роки моєї служби на рівні міста багато чого цінного і ефективного було зроблено. Задля того, щоб все це зберегти і продовжити розвивати, я зголосився, бо відчуваю в собі силу і потенціал працювати на розвиток рідного регіону» (В. Скальський; грудень 2019 р.)⁶⁸²;

– *заперечення особистого інтересу в перебуванні на посаді* («Для мене влада – не самоціль. Це інструмент, яким можна досягти мети, якщо вона благородна...» (С. Татусяк; січень 2010 р.)⁶⁸³; «Я завжди говорив, що ніколи не тримаюсь за крісло і ніколи не тримався» (А. Олійник; грудень 2015 р.)⁶⁸⁴).

Важливими для розуміння політичних цінностей регіональної еліти є ставлення її представників до центральної влади та оцінка взаємодії між різними політичними акторами всередині регіону. Загалом, визнається відповідальність носіїв влади за ситуацію у державі («Думаю, що за все, що відбувається у будь-якій країні, в будь-який час, завжди відповідає влада. І за ту оцінку, яка дається нині за всі 25 років незалежності, відповідає вся влада, яка була в країні у цей період, і в тому числі – народ, який обирав цю владу» (О. Домбровський; серпень 2016 р.)⁶⁸⁵).

У багатьох випадках центральна влада сприймалася швидше як перешкода для діяльності регіональної політичної еліти, яка монополізує ресурси та обмежує можливості місцевого самоврядування («А коли ще побував у парламенті, побачив, які там

⁶⁸¹ Скрипін Р. Мер Вінниці Володимир Гройсман: «Сьогодні ми прибираємо краще і витрачаємо в два рази менше коштів». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1563969.html>

⁶⁸² Шуткевич О. Голова Вінницької ОДА Владислав Скальський – про пріоритети в своїй роботі. URL: <http://vinnitsaok.com.ua/archives/950492>

⁶⁸³ Шарапов О. Сергій Татусяк: «Я не хворію владою, тому не був губернатором». URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/sergiy-tatusyak-ya-ne-hvoriyu-vladoyu-tomu-ne-buv-gubernatorom-166953.html>

⁶⁸⁴ Інтерв'ю голови [Вінницької] обласної ради Анатолія Олійника УКРІНФОРМу. URL: <https://vinrada.gov.ua/intervju-golovi-oblasnoi-radi-anatoliya-olijnika-ukrinformu.htm>

⁶⁸⁵ Ольшевська І. Олександр Домбровський: «За 25 років ми ще не створили ефективної структури управління державою». URL: <http://vinnitsaok.com.ua/archives/216371>

цінності сповідують, однозначно вирішив, що очікувати на подачки з центру марно... Представники влади територіальних громад в Україні обмежені у своїх діях... Усе вирішує центр. Тому я “за” приведення європейської моделі влади, чітке розмежування всіх гілок влади» (С. Татусяк; січень 2010 р.)⁶⁸⁶; «...політично-популістські моменти “зверху”, які досі змушують тих, хто на місцях, лавірувати в непростому квадраті бажань і можливостей» (В. Коровій; лютий 2019 р.)⁶⁸⁷). Також декларувалося переважання значення місцевого самоврядування, порівняно з центральною владою, для розвитку регіону («Переконаний, що в основі розвитку громад стоїть місцеве самоврядування, а не вертикаль влади. І власне децентралізація є свідченням того, що всі питання повинні і можуть вирішуватися на рівні місцевого самоврядування. Адміністрації повинні виконувати функцію підтримки ОТГ, розвитку їхніх компетенцій» (В. Скальський; грудень 2019 р.)⁶⁸⁸).

Для регіональної політичної еліти Вінниччини характерним є *визнання необхідності компромісної взаємодії між ОДА, обласною і міською радами*. Таке переконання, очевидно, «народилося» в ході перманентних «воєн» між міським головою Д. Дворкісом та обласним керівництвом у 1992–2000 рр. і протистоянні між облрадою та ОДА у 2002–2004 рр. Важливість мирних взаємовідносин між ключовими владними інституціями регіону, що пов’язуються зі здобуттям влади неформальною групою політичних акторів під неофіційною назвою «партія вінничан», доволі часто декларується представниками політичної еліти:

– «Влада регіону всіх рівнів не може працювати роз’єднано... І Вінницька область демонструє таке порозуміння. Ми не з’ясуємо стосунків, а говоримо про справу: про розвиток області

⁶⁸⁶ Шарапов О. Сергій Татусяк: «Я не хворію владою, тому не був губернатором» URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/sergiy-tatusyak-ya-ne-hvoriyu-vladoyu-tomu-ne-buv-gubernatorom-166953.html>

⁶⁸⁷ Шуткевич О. Як залучати мільярдні інвестиції у розвиток регіону – лайфхак від Валерія Коровія. URL: https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/svizha-krov-dlya-biznes-seredovyshcha?fbclid=IwAR2xmCbrYPQTD6WH_jecSOvVIyYE12PZNNWJ8PIW9vH7LESbQaedS8W3ivkE

⁶⁸⁸ Шуткевич О. Голова Вінницької ОДА Владислав Скальський – про пріоритети в своїй роботі. URL: <http://vinnitsaok.com.ua/archives/950492>

загалом, її районів і обласного центру зокрема» (В. Гройсман; грудень 2006 р.)⁶⁸⁹;

– «У нашій країні протистояння достатньо, нам потрібні творення, розвиток і, якщо хочете, гармонія всіх гілок влади» (О. Домбровський; травень 2008 р.)⁶⁹⁰;

– «Повинен бути пріоритет. Якщо місто й область будуть мати різні точки зору і це буде виключно приватними амбіціями, тоді це буде погано. Шляхом економічної дискусії слід знаходити спільну точку співпраці. Я вважаю, що у мене є позиція нормального позитивного компромісу як з керівництвом міста, так і з колишнім прем'єр-міністром» (В. Гройсманом – М. Г.) (В. Скальський; листопад 2019 р.)⁶⁹¹.

Оскільки після проголошення незалежності України і особливо після Помаранчевої революції та Революції Гідності український політичний істеблішмент постав перед необхідністю копіювати відданість базовим цінностям західної демократії, таким як законність, верховенство права, свобода, рівність, повага до приватної власності і громадянських свобод, визнання особливого значення громадянського суспільства тощо, регіональні політичні еліти активно артикулювали визнання і повагу до цих цінностей.

У середовищі місцевої політичної еліти наявне розуміння, що проблема розбудови держави криється у низькій громадській активності, що пов'язана із недостатнім розвитком громадянського суспільства («Влада – це серйозний урок. Буваючи за кордоном, я побачив безперспективність моделі влади в Україні. Тому серйозно почав займатися розбудовою громадянського суспільства. Побачив,

⁶⁸⁹ Пархомчук Т. Вінницький мер Володимир Гройсман: «Субсидії повинні канути в Лету. Цільова допомога напряму – і жодних тінювих схем». URL: https://zn.ua/ukr/economics_of_regions/vinnitskiy_mer_volodimir_groysman_subsidiyi_povinni_kanuti_v_letu_tsilova_dopomoga_napryamu_i_zhodn.html

⁶⁹⁰ Пархомчук Т. Лінія фронту – губернаторські крісла. URL: https://zn.ua/ukr/internal/liniya_frontu_gubernatorski_krisla.html

⁶⁹¹ Пустовіт О. Владислав Скальський: «Я – адепт Вінниччини». Про ціну «людини Гройсмана», заЕленілий Фейсбук, чому не ходить в церкву, поки судять Ігоря Салеського, та від чого щомісяця шаленіє дружина губернатора. URL: <http://vinnichina.info/2019/11/15/%d0%b2%d0%bb%d0%b0%d0%b4%d0%b8%d1%81%d0%bb%d0%b0%d0%b2-%d1%81%d0%ba%d0%b0%d0%bb%d1%8c%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b8%d0%b9-%d1%8f-%d0%b0%d0%b4%d0%b5%d0%bf%d1%82-%d0%b2%d1%96%d0%bd%d0%bd/>

наскільки депутатам не потрібна громадська активність. Саме заради того, щоб цю активність відродити, разом із однодумцями створили всеукраїнське товариство «Україна–Польща–Німеччина». ... мрію про нереальне – повернення українцям почуття гідності замість байдужості» (С. Татусяк; січень 2010 р.)⁶⁹².

Сприяння розвитку громадянського суспільства зазвичай виявляється у прийнятті відповідних обласних та міських програм^{693;694} та виконанні Національної стратегії⁶⁹⁵. Питання дотримання прав людини та сприяння формуванню громадянського суспільства посідають одне із важливих місць у діяльності Вінницької міської ради. У червні 2017 р. міськрада прийняла рішення приєднатися до Європейської Хартії рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад і доручила підписати її міському голові С. Моргунову⁶⁹⁶. Приєднавшись до Хартії, рада добровільно взяла на себе зобов'язання у межах своїх повноважень забезпечити виконання її положень, а

⁶⁹² Шарапов О. Сергій Татусяк: «Я не хворію владою, тому не був губернатором». URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/sergiy-tatusyak-ya-ne-hvoriyu-vladoyu-tomu-ne-buv-gubernatorom-166953.html>

⁶⁹³ Рішення Вінницької обласної ради № 43 від 17 лютого 2016 р. «43. 13. Про регіональну Програму сприяння розвитку інформаційного простору та громадянського суспільства у Вінницькій області на 2016–2020 роки». URL: <https://vinrada.gov.ua/doc/6336/>

⁶⁹⁴ Рішення Вінницької міської ради № 1980 від 26 грудня 2014 р. «Про затвердження “Програми сприяння розвитку інституцій громадянського суспільства на 2015–2017 роки”». URL: <https://2021.vmr.gov.ua/Executives/ContentLibrary/3b6745c8-3649-49ab-9376-1b4673993a1f/4/%E2%84%961980%2029-12-2014%20%D0%9F%D1%80%D0%BE%20%D0%B7%D0%B0%D1%82%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B8%20%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%8F%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf>

⁶⁹⁵ План заходів щодо реалізації у Вінницькій області в 2019 році Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки. URL: <http://www.vin.gov.ua/gromada/inshe/555-rehionalna-prohrama-spryiannia-rozvytku-inf-prostoru-ta-hrom-susp-u-vinnyskii-oblasti-na-2019-2021-roky/16136-rozporядzhennya-988-vid-20-hrudnia-2018-roku-3>

⁶⁹⁶ Рішення Вінницької міської ради № 780 від 23 червня 2017 р. «Про приєднання до Європейської Хартії рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад». URL: <https://www.vmr.gov.ua/Branches/ContentLibrary/61daf56d-7fe7-4460-98b1-c76a7311f23c/29/%E2%84%96780%2023-06-2017%20%D0%9F%D1%80%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%94%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf>

саме – сприяти викоріненню дискримінації за ознаками статі, раси, етнічного або соціального походження, генетичних особливостей, мови, релігії або переконань, політичних або інших поглядів, належності до національних меншин, майнового стану, місця народження, інвалідності, віку або сексуальної орієнтації⁶⁹⁷. Варто відзначити, що Вінниця стала першим містом в Україні, у якому було створено платформу для боротьби з існуванням і відтворенням нерівності та для розширення можливостей рівноправного суспільства.

У лютому 2019 р. міськрадою була затверджена програма «“Громада за рівність” щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2023 р.», у якій були враховані рекомендації Європейської Хартії рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад та Стратегії гендерної рівності Європейського Союзу⁶⁹⁸. Голова правління ГО «Інститут місцевої демократії “Відкрите суспільство”» С. Ходакова, організації, яка лобювала приєднання Вінниці до Хартії, відзначала роль місцевої політичної еліти у цьому процесі. Зокрема, вона писала, що чинником успіху у досягненнях щодо гендерної політики у Вінниці була «підтримка й розуміння актуальності цього питання представниками Вінницької міської ради»⁶⁹⁹ та що «приєднання до Хартії було б неможливим без політичної волі осіб, що приймають рішення»⁷⁰⁰.

Ще один напрям, у якому влада Вінниці виявилася першою в Україні, було створення Центру підтримки інституцій громадянського суспільства (NGO-HUB), який, на думку міського голови

⁶⁹⁷ Європейська Хартія рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад. URL: <https://www.vmr.gov.ua/Branches/Lists/WorkAndSocialProtection/ShowContent.aspx?ID=29>

⁶⁹⁸ Рішення Вінницької міської ради № 1567 від 22 лютого 2019 р. «Про затвердження Програми “Громада за рівність” щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2023 року». URL: <https://www.vmr.gov.ua/Docs/CityCouncilDecisions/2019/%E2%84%961567%2022-02-2019.pdf>

⁶⁹⁹ Краці практики та рекомендації. Гендерні ініціативи міст і громад України. Федерація канадських муніципалітетів / Проєкт міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст», 2019. 44 с. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/528/Gender_initiatives_in_Ukraine.pdf

⁷⁰⁰ Ходакова С. Кейс міста Вінниці щодо приєднання до Європейської Хартії рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад. URL: <https://www.prostir.ua/?news=kejs-mista-vinnytsi-schodo-pryjednannya-do-evropejskoji-hartiji-rivnosti-zhinok-i-cholovikiv-u-zhytti-mistsevyh-hromad>

С. Моргунова, мав стати «майданчиком для того, аби обговорювати ті чи інші проблеми, які є у громадських організаціях, з представниками Вінницької міської ради»⁷⁰¹. Міськрада ініціювала створення центру, забезпечила виділення приміщення для нього і профінансувала його ремонт. Подібні центри поширені у європейських країнах, але у Вінниці вперше в Україні такий заклад було створено спільно владою і громадою⁷⁰². Однак у долученні Вінницької міської ради до організації Центру підтримки інституцій громадянського суспільства вбачаються як і бажання сприяти розвитку громадських організацій, так і бажання місцевої влади «осідлати» громадські ініціативи. Цю тезу підтверджує те, що ключові учасники створення центру – Інститут розвитку міст та Центр історії Вінниці – комунальні підприємства, що фінансуються із міського бюджету. Ці дві організації виступали на боці міської влади у протистоянні з іншими місцевими ГО у конфлікті навколо катакомб, знайдених у центрі міста⁷⁰³.

Попри артикулювання таких цінностей, як демократія, відкритість, сприяння громадській участі у прийнятті політичних рішень, не всі інструменти місцевої демократії використовуються достатньо ефективно. Наприклад, у Вінниці за три роки (за результатами розгляду електронних петицій, що були підтримані громадою) було розроблено та винесено на сесію лише один проєкт рішення. Як стверджує Вінницька агенція журналістських розслідувань, причина цього криється у тому, що після затвердження «Порядку розгляду електронних петицій, адресованих Вінницькій міській раді», встановлено завищену кількість голосів, що потрібно зібрати (350 голосів), та значно занижено тривалість їх

⁷⁰¹ У Вінниці створили Центр підтримки інституцій громадянського суспільства NGO-HUB. URL: <https://www.myvin.com.ua/ua/news/events/52050.html>

⁷⁰² У Вінниці громадські організації спільно розробляють концепцію Центру підтримки інституцій громадянського суспільства (NGO-HUB). URL: <https://www.vmr.gov.ua/Lists/CityNews/ShowNews.aspx?ID=3775>

⁷⁰³ Качор А. Моргунов: «Питанням вінницьких катакомб займатиметься Інститут розвитку міст та Центр історії Вінниці». URL: <https://vezha.ua/morgunov-pytanniam-vinnyskyh-katakomb-zajmatymetsya-instytut-rozvytku-mist-ta-tsentr-istoriyi-vinnytisi/>

збору (до 14 днів)⁷⁰⁴, тоді як Закон «Про звернення громадян» рекомендує не менше 250 підписів упродовж не більше трьох місяців. Також розгляд петицій у Вінницькій міській раді є опціональним, а не обов'язковим⁷⁰⁵.

Водночас, доводиться констатувати, що місцева політична еліта негативно налаштована до забезпечення прав сексуальних меншин. 27 квітня 2018 р. депутати Вінницької міської ради підтримали звернення до Президента України, Верховної Ради, Кабінету Міністрів та РНБО щодо недопущення легалізації одностатевих шлюбів в Україні. Ініціатором виступив депутат від політичної партії «Вінницька європейська стратегія» О. Парвадов, який заявив, що заміна в ст. 51 Конституції України формулювання «шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка» на «кожен має право на сім'ю» відкриває шлях до легалізації одностатевих партнерств і шлюбів, а це, за його переконанням, «не відповідає моральному та християнському духу нашого суспільства»⁷⁰⁶. Звернення підтримали майже усі депутати та міський голова С. Моргунов⁷⁰⁷. Цим листом депутати Вінницької міської ради фактично виступили проти рішення Європейського суду з прав людини 2015 р. про необхідність офіційного визнання одностатевих стосунків або принаймні узаконення цивільних партнерств

⁷⁰⁴ Рішення Вінницької міської ради № 91 від 29 січня 2016 р. «Про внесення змін до Статуту територіальної громади міста Вінниці та затвердження Порядку розгляду електронних петицій, адресованих Вінницькій міській раді. URL: <https://www.vmr.gov.ua/ContentLibrary/f818982f-51aa-4e1e-b8da-5c3bed0fce8f/3/%E2%84%9691%2029-01-2016%20%D0%97%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82%D1%83.pdf>

⁷⁰⁵ Фляжнікова І. Вінницькі петиції – гра в місцеву демократію: до сесії дійшов один проєкт рішення. URL: <https://vajr.info/novini/8399/>

⁷⁰⁶ Не допустити узаконення одностатевих шлюбів – вінницькі депутати ухвалили звернення до Президента, Кабміну, ВРУ та РНБО. URL: <https://www.vinnitsa.info/news/ne-dopustiti-uzakonennya-odnostatevih-shlyubiv-vinnitski-deputati-uhvalili-zvernennya-do-prezidenta-kabminu-vru-ta-rnbo.html>

⁷⁰⁷ Демянчук А. Правозахисники вбачають у зверненні Вінницької міської ради «гомофобію» та порушення прав людини. URL: <https://vajr.info/novini/pravozahisniki-vbachayut-u-zvernenni-vinnitskoyi-miskradi-gomofobiyu-ta-porushennya-prav-lyudini/>

між особами однієї статі. Згадане звернення наштовхнулося на різку критику представників інститутів громадянського суспільства (ІГС). Зокрема, вінницька правозахисниця, голова ГО «Вісь» С. Дубина була вражена тим, що депутати міста, яке позиціонує себе як «європейське», «трансляють гомофобію, дискримінаційні підходи і невігластво в теорії прав людини»⁷⁰⁸. Загалом, Вінниця, незважаючи на всю свою декларовану «європейськість», і далі залишається містом, у якому вороже налаштовані до секс-меншин, про що свідчить кілька випадків нападів на офіційні заходи місцевої ЛГБТ-спільноти^{709;710}.

Важливе місце у риторичі політиків Вінниччини посідала відданість таким цінностям, як *верховенство права, орієнтація на кращі світові норми та створення єдиних правил гри для всіх без винятку політичних і економічних акторів* («...першим відкриттям для мене після обрання міським головою стало те, скільки сьогодні людей не хочуть грати за загальними правилами... тепер для того, щоб ухвалити будь-яке рішення, потрібно збирати їх усіх. І не в кулуарах, а спираючись на спільні правила гри: що піде на користь місту, а що – ні» (О. Домбровський; грудень 2002 р.)⁷¹¹; «Для мене фундаментальна позиція – верховенство права. Все, що відбувається в облраді, має відповідати “букві Закону”. Робота має бути публічна, принципи – демократичні. Як щодо депутатів, так і для

⁷⁰⁸ Верлан О. Вінницька правозахисниця вказала на недоліки звернення міськради щодо шлюбів не за християнськими традиціями. URL: <https://naparise.com/posts/vinnyska-pravozakhysnytsia-vkazala-na-nedoliky-zvernennia-miskrady-shchodo-shliubiv-ne-za-khrystyianskymy-tradytsiiamy>

⁷⁰⁹ У Вінниці націоналісти зірвали захід, що готувала організація лесбіянок, геїв і трансгендерів. URL: <https://www.vinnitsa.info/news/u-vinnitsi-natsionalisti-zirvali-zahid-shcho-gotuvala-organizatsiya-lesbiiyanok-geyiv-i-transgenderiv-foto.html>

⁷¹⁰ Не таке вже й європейське: радикали знову зірвали правозахисний захід у Вінниці. URL: <http://genderz.org.ua/ne-take-vzhe-j-yevropejske-radykaly-znovu-zirvaly-pravozahysnyj-zahid/>

⁷¹¹ Пархомчук Т. Карфаген має бути... розграбовано, або національні особливості провінційного переділу очима вінницького мера. URL: https://zn.ua/ukr/internal/karfagen_mae_buti_rozgrabovano_abo_natsionalni_osoblivosti_provintsiynogo_peredilu_ochima_vinnitsko.html

представників громадськості» (А. Олійник; грудень 2015 р.)⁷¹²; «Інвестори хочуть довіряти, а для цього треба забезпечити верховенство права. Не може бути кілька різних судових рішень в одній і тій самій ситуації, держава має прописати чітку дорожню карту, що можна, а що ні. На сьогодні однією з найсуттєвіших перепон є те, що інвестор... не почуває себе абсолютно захищеним, бо не знає, як можуть змінюватися правила гри. Ми як країна повинні почати жити за світовими правилами, і тоді в нас буде шанс» (В. Скальський; грудень 2019 р.)⁷¹³). Про верховенство права як цінність заявляв і Вінницький міський голова С. Моргунов після викриття СБУ посадових осіб Вінницької міської ради на мільйонних збитках, завданих бюджету під час закупівель дорожньої солі⁷¹⁴ («Моя позиція: якщо справді були допущені зловживання – винуватці мають бути покарані. Але якщо люди не винні – то правосуддя повинно їх захистити») (С. Моргунов; квітень 2020 р.)⁷¹⁵).

Найбільш показовою серед політичних ідентичностей представників регіональної політичної еліти Вінниччини була партійна належність. Починаючи зі здобуття Україною незалежності у 1991 р., політичні діячі області пройшли ті самі етапи трансформації, що й їхні колеги у інших регіонах – розрив із партійною системою СРСР через позапартійність до регулярної зміни партійної належності відповідно до поточної політичної ситуації.

Примітно, що протягом усієї політичної історії Вінниччини представники регіональної еліти неодноразово заявляли про свою

⁷¹² Інтерв'ю голови [Вінницької] обласної ради Анатолія Олійника УКРІНФОРМу. URL: <https://vinrada.gov.ua/intervju-golovi-oblasnoi-radi-anatoliya-olijnika-ukrinformu.htm>

⁷¹³ Шуткевич О. Голова Вінницької ОДА Владислав Скальський – про пріоритети в своїй роботі. URL: <http://vinnitsaok.com.ua/archives/950492>

⁷¹⁴ Четверо співробітників Вінницької міської ради «заробили» 4,8 млн на закупівлі солі. URL: <https://vn.depo.ua/ukr/vn/chetvero-spivrobitniki-vinnitskoi-miskoi-radi-zarobili-mayzhe-5-milyoniv-na-zakupivli-soli-202004251152510>

⁷¹⁵ «Живіть чесно» і «вмію тримати удар»: у Вінницькій міськраді відреагували на звинувачення СБУ в зловживаннях. URL: <https://vezha.ua/zhyvit-chesno-i-vmiyu-trymaty-udar-u-vinnitskij-miskradi-vidreaguvaly-na-zvynuvachennya-sbu-v-zlovzhvannyah/>

аполітичність та позапартійність. Зокрема, міський голова Вінниці у 1991–2000 рр. Д. Дворкіс був «абсолютно переконаний у тому, що міський голова має бути позапартійним»⁷¹⁶. Аналогічну позицію займав і один з його наступників – В. Гройсман, який у березні 2009 р. заявляв, що «міський голова повинен бути аполітичним, тобто не бути членом будь-якої політичної сили. Це не просто там бажання, а це реальність. А що стосується моїх виборів, то я можу сказати, що я йшов балотуватись на посаду Вінницького міського голови не від політичної сили, а від тих людей, в принципі, висуванцем від свого виборчого округу, на якому під час виборів мене підтримали 75%»⁷¹⁷. Подекуди навіть лунали зневажливі оцінки партійної системи, ставилася під сумнів потреба її існування («Здоровий глузд – краще будь-яких партій» (В. Савчук, міський голова Тульчина у 1994–2006 рр.)⁷¹⁸).

Таке ставлення політиків до власної партійної належності можемо пояснити орієнтацією виборців переважно на особу політика, а не його партійність. Так, у ході опитування в межах інформаційно-просвітницької акції «Парламентські вибори на Майдані», що пройшла у Вінниці у грудні 2005 р., громадяни у Вінниці відмовлялися голосувати за політичні партії та блоки, стверджуючи, що «всі вони однакові, всі вони олігархи»⁷¹⁹. Згідно із даними соціологічного дослідження Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та Українського центру економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова, проведеного у серпні 2012 р., партійна належність кандидатів у мажоритарних округах на парламентських виборах 2012 р. була важливою лише для

⁷¹⁶ Хто є хто в місцевій владі України 1994–1998: довідник / за ред. М. Поповича. Київ: ВКП «Апельсин», 1998. С. 118.

⁷¹⁷ Скрипін Р. Мер Вінниці Володимир Гройсман: «Сьогодні ми прибираємо краще і витрачаємо в два рази менше коштів». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1563969.html>

⁷¹⁸ Хто є хто в місцевій владі України 1994–1998: довідник / за ред. М. Поповича. Київ: ВКП «Апельсин», 1998. С. 301.

⁷¹⁹ У Києві та Вінниці у «виборах на Майдані» лідирує БЮТ. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/264055-u-kiievi-ta-vinnici-u-viborah-na-majdani-lidiruє-byut>

третини населення України. При цьому кожен п'ятий виборець не пов'язував кандидата й партію⁷²⁰.

Означена вище позиція регіональної еліти знайшла своє відображення у результатах виборів до органів місцевого самоврядування. Так, серед депутатів Вінницької обласної ради II скликання було 59 позапартійних, або 79 % складу, III скликання – 47 позапартійних, або 51 %, IV скликання – 34 позапартійних, або 35 %.

Представники регіональної політичної еліти доволі розмито декларували свою належність до певної політичної ідеології, прикриваючись наявністю «поміркованих поглядів» (А. Олійник; березень 2015 р.)⁷²¹ чи «виважених центристських поглядів» (М. Подолян, голова Крижопільської РДА; 1998 р.)⁷²².

З огляду на це, можемо припустити, що партійна належність представників регіональної політичної еліти виступала не стільки виявом ідеологічних переконань, скільки засобом збереження влади. Тривалий час (у 1996–2005 рр.) значна частина топчиновників та депутатів органів місцевого самоврядування Вінниччини пов'язувала своє успішне політичне майбутнє із членством у Народно-демократичній партії. Власне, належність до НДП як «партії влади» забезпечувала отримання посади чи депутатського мандата. Наприклад, у Вінницькій обласній раді III і IV скликань представників партії було 28 % і 37 %, відповідно, що слабо корелюється із показником представництва НДП у інших облрадах. Членами партії у зазначений період були голови облради Ю. Іванов, Г. Калетнік, голови ОДА А. Матвієнко, М. Чумак, Ю. Іванов, заступники голови ОДА С. Татусяк, Г. Заболотний, С. Нешик, голови Вінницької міської ради В. Ваховський, О. Домбровський. Після перемоги

⁷²⁰ Партійна приналежність мажоритарників важлива лише для третини виборців. URL: https://www.irf.ua/partiyna_prinalezhnist_mazhoritarnikov_vazhliva_lishe_dlya_tretini_vibortsiv

⁷²¹ Екс-губернатор Вінниччини про секретні безпілотники, корупційні схеми і прихильників Росії в області. URL: <https://www.vinnitsa.info/news/eks-gubernator-vinnichchini-pro-sekretni-bezpilotniki-koruptsiyni-shemi-i-prihilkiv-rosiyi-v-oblasti.html>

⁷²² Хто є хто в місцевій владі України 1994–1998: довідник / за ред. М. Поповича. Київ : ВКП «Апельсин», 1998. С. 273–274.

Помаранчевої революції значна частина цих політиків перейшла до партії Народний Союз «Наша Україна» та Партії регіонів. На початку 2010-х рр. у Вінницькій області були потужними місцеві політичні проєкти, такі як Українська партія «Єдність» (на рівні області) та політична партія «Совість України» (на рівні міста Вінниця), які адсорбували політиків, що пройшли своє становлення у НДП.

«Перефарбовування» регіональних політиків у партійні кольори привладних політичних сил було помітним і після місцевих виборів 2015 р. Громадський рух «Чесно» наголошував, що усі люди при владі у міській раді – старі обличчя. Четверо із п'яти голів комісій від коаліції у 2010 р. обиралися від політичної партії «Совість України», а тепер рівномірно розподілилися по двох частинах коаліції «Вінницька європейська стратегія» – Блок Петра Порошенка «Солідарність». Із десяти обраних депутатів від партії Блок Петра Порошенка «Солідарність» троє (В. Кривіцький, А. Очеретний та О. Третяк) у минулому скликанні представляли партію «Совість України»⁷²³.

Типовим прикладом мімікрії представників еліти регіонального рівня, пов'язаної із необхідністю підлаштовуватися під конкретну політичну обстановку, може бути політична біографія народного депутата VII–VIII скликань, голови Вінницької облради у 2006–2010 рр., заступника голови Вінницької ОДА у 1998–2006 рр., Представника Президента, голови райради та РДА у Бершадському районі у 1992–1998 рр. Г. Заболотного. Як і більшість представників регіональної еліти цієї генерації, він розпочав свою кар'єру у КПРС, у 1996–2006 рр. був членом НДП. У 2006 р. був обраний головою Вінницької обласної ради, став її депутатом за списком Соціалістичної партії України. У тому ж році балотувався до Верховної Ради України від «Народного блоку Литвина» під номером 83, був членом «Народної партії». У 2010 р. був обраний депутатом Вінницької обласної ради VI скликання від Української партії «Єдність». У 2012 році став народним депутатом

⁷²³ Рибак В. Вінницька міська рада: коаліція Гройсмана–Порошенка узурпувала владу. URL: <https://www.chesno.org/post/339/>

VII скликання за округом № 17 як безпартійний самовисуванець. У 2014 р. був обраний депутатом Верховної Ради України VIII скликання від партії Блок Петра Порошенка «Солідарність» (№ 27 у списку)^{724;725}.

Після розпаду СРСР у політичному житті України значно активізувався релігійний чинник. Релігійна ідентичність, яка у минулому підміняла, а у деяких країнах дотепер слугує заміником політичної ідентичності, на цей час в українських реаліях є її неодмінною складовою.

На жаль, ми не можемо безапеляційно твердити про справжнє / реальне ставлення ключових представників регіональної політичної еліти Вінниччини до віри і релігії, оскільки ці поняття перебувають у сфері особистих переконань і доволі рідко артикулюються. Релігійна ідентичність найчастіше виявляється у певних заявах і діях посадовців та народних обранців, яку, втім, варто оцінювати досить критично з огляду на те, що: 1) представники політичної еліти часто діють у межах певних протоколів, що не завжди відповідає їхнім справжнім релігійним переконанням чи уподобанням; 2) вияви релігійної ідентичності можуть бути викликані потребами політичного моменту і продиктовані політичною доцільністю.

Незважаючи на те, чим регламентовані вияви релігійної ідентичності регіональних політиків – справжніми переконаннями чи політичною доцільністю, вони є підставою для певної політичної поведінки і мають певні політичні наслідки (наприклад, можуть впливати на рівень електоральної підтримки), тому ми не можемо оминати увагою цей вияв ідентичності.

Інтерес до релігії з боку представників регіональної політичної еліти можна пояснити традиційною набожністю населення Вінниччини, що пояснюється низькою урбанізованістю та великою кількістю релігійних громад (область традиційно входить до п'ятірки регіонів із найбільшою їх кількістю). Станом на початок 2020 р. на Вінниччині діяло 2234 релігійні організації, 48 конфесій,

⁷²⁴ Логінов О. Григорій Заболотний: спроба політичного портрета. *Свобода слова*. 2010. 21 квітня.

⁷²⁵ Заболотний Григорій Михайлович. URL: <https://www.chesno.org/politician/136/>

напрямів і течій. Усіх православних спільнот нараховувалося 1449, з них 1025 – УПЦ (МП) і 392 – ПЦУ⁷²⁶.

Доволі часто представники регіональної політичної еліти демонстрували свою релігійність, фінансуючи будівництво / ремонт культових споруд чи допомагаючи релігійним громадам. Зокрема, народний депутат України III скликання О. Шпак (виборчий округ № 14) під час передвиборчої кампанії 2002 р. ініціював будівництво храму Святого Олександра Невського у м. Жмеринка і є одним із десяти засновників релігійної громади, власністю якої є ця церква. У ЗМІ релігійну споруду називають «храмом народного депутата Олександра Шпака». Також він фінансував реконструкцію та ремонт костюлу Св. Анни та православної церкви Успія Божої Матері у м. Бар⁷²⁷. Ще одна церква була побудована у 2004–2007 рр. на території обласного УМВС за ініціативи тодішнього начальника управління В. Літвіна, і за офіційною версією зводилася вона за кошти пожертв працівників міліції. На час створення церква належала до УПЦ (МП) і на її будівництво В. Літвіна благословив тодішній митрополит Вінницький і Могилів-Подільський Макарій. Пізніше ще один начальник управління, В. Поліщук, пояснював наявність церкви на території державної установи необхідністю поминання «товаришів, які віддали життя заради життя інших»⁷²⁸.

Регіональна політична еліта Вінниччини тривалий час намагалася дотримуватися балансу у ставленні до різних релігійних течій. Ще перший міський голова Вінниці Д. Дворкіс започаткував «моду» на відвідування представниками влади релігійних закладів на церковні свята. За цією традицією голова ОДА, міський голова та їхні заступники у Великодню ніч мали «об'їхати» близько

⁷²⁶ Пустовіт О. Томос. Пік по тому... Рахунок: 1025 храмів проти 392. URL: <http://vinnichina.info/2020/04/17/%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D1%81-%D1%80%D1%96%D0%BA-%D0%BF%D0%BE-%D1%82%D0%BE%D0%BC%D1%83-%D1%80%D0%B0%D1%85%D1%83%D0%BD%D0%BE%D0%BA-1025-%D1%85%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%BE/>

⁷²⁷ Вінниччина входить у п'ятірку, де найбільше релігійних організацій. URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/vinnichchina-vhodit-u-pyatirku-de-naybilshe-religiynih-organizatsiy-145737.html>

⁷²⁸ Вінниччина входить у п'ятірку, де найбільше релігійних організацій. URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/vinnichchina-vhodit-u-pyatirku-de-naybilshe-religiynih-organizatsiy-145737.html>

20 храмів⁷²⁹. Традиція пустила глибокі корені, оскільки діє до цього часу. Наприклад, напередодні Великодніх свят 2017 р. голова обласної ради А. Олійник, голова ОДА В. Коровій, начальник управління у справах національностей та релігій ОДА І. Салецький та керуючий справами виконкому Вінницької міської ради С. Чернолуцький відвідали релігійні заклади Римо-католицької церкви, УПЦ (КП) та УГКЦ і привітали вірян зі святом⁷³⁰. А з Великодніми святами у 2019 р. місцевих католиків вітали І. Салецький та заступник голови Вінницької міської ради В. Скальський.

Прагнення до міжконфесійного миру чітко простежувалось у риторичі регіональної політичної еліти. Так, у січні 2018 р. голова Вінницької ОДА В. Коровій заявляв, що *«лише разом, однією великою багатоконфесійною сім'єю у взаєморозумінні, єдності та підтримці один одного ми зможемо збудувати гарне спільне майбутнє»*⁷³¹. Відсутності конфліктів на релігійному чи міжконфесійному ґрунті також сприяла активна участь регіональної політичної еліти у роботі Ради церков і релігійних організацій Вінницької облдержадміністрації.

Кардинально ситуація змінилася після отримання Україною Томоса. Сайти обласної і районних державних адміністрацій почали регулярно розміщувати інформацію про Томос, діяльність ПЦУ та процес переходу релігійних громад Вінниччини до ПЦУ^{732;733;734}.

⁷²⁹ Вінниччина входить у п'ятірку, де найбільше релігійних організацій. URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/vinnichchina-vhodit-u-pyatirku-de-naybilshe-religiynih-organizatsiy-145737.html>

⁷³⁰ Анатолій Олійник у храмах Вінниці привітав вірян з найбільшим християнським святом. URL: <https://vinrada.gov.ua/anatolij-olijnik-u-hramah-vinnici-privitav-viryau-z-najbilshim-hristiyanskim-svyatom.htm>

⁷³¹ Валерій Коровій привітав вірян східного обряду з Різдом Христовим. URL: <http://www.vin.gov.ua/upravlinnia-u-spravakh-natsionalnosti-ta-relihii/7953-valerii-korovii-pryvitav-variant-skhidnoho-obriadu-z-rizdvom-khrystovym>

⁷³² Молимося, щоб Україна отримала Томос про автокефалію Церкви – Глава держави. URL: <https://mkrda.gov.ua/news/13-27-25-04-06-2018/>

⁷³³ Президент на подячному молебні за отримання Томосу про автокефалію ПЦУ: Єдність – це те, чого зараз вкрай потребує Україна. URL: <http://kryzh.gov.ua/ua/news/ostanni-novyny/8652-prezydent-na-podiachnomu-molebni-za-otrymannia-tomosu-pro-avtokefaliyu-ptsu-yednist-tse-te-choho-zaraz-vkrai-potrebuie-ukraina>

⁷³⁴ Ми визволили нашу Церкву з московської неволі – Президент про отримання Томосу про автокефалію Православної Церкви України. URL: <http://www.vin.gov.ua/news/top-novyny/15746-my-vyzvolily-nashu-tserkvu-z-moskovskoi-nevoli-prezydent-pro-otrymannia-tomosu-pro-avtokefaliyu-pravoslavnoi-tserkvy-ukrainy>

Це можна пояснити не стільки особливою прихильністю голів ОДА і РДА до ПЦУ, скільки тим, що питання української церкви було однією із ключових тез передвиборчої кампанії П. Порошенка, а обл- та райдержадміністрації перебували у підпорядкуванні Адміністрації Президента України.

Очевидно, таким чином було порушено релігійний баланс в області, що виявилось у низці протистоянь між вірянами УПЦ (МП) та ПЦУ^{735;736;737} і навіть призвело до відкриття кримінальної справи проти начальника Управління у справах національностей і релігій Вінницької ОДА І. Салецького за нібито незаконну реєстрацію однієї із громад ПЦУ⁷³⁸.

Улітку 2019 р. це протистояння вийшло на новий рівень – представники УПЦ (МП) організували мітинг під ОДА, звинувачуючи начальника Управління у справах національностей та релігій Вінницької ОДА І. Салецького у створенні фальшивих громад і вимагали його відставки. А також погрожували організувати «збір підписів по всіх храмах Вінницької області під заявою до Президента України» з вимогою про відставку голови ОДА В. Коровія⁷³⁹. Протистояння між ПЦУ та УПЦ (МП) у Вінницькій області призвело до протистояння між головою ОДА В. Коровієм і настоятелем Тульчинської єпархії митрополитом Іонафаном⁷⁴⁰. У

⁷³⁵ Поразка російської церкви: суд у Вінниці закритий за позовом МП проти парафіян ПЦУ. URL: <https://vezha.ua/porazka-rosijskoyi-tserkvy-sud-u-vinnitsi-zakryv-provazhennya-za-pozovom-mp-proty-parafijan-ptsu/>

⁷³⁶ Плахтій Ю. Розірвані сухожилля та зламані пальці: результати чергового церковного конфлікту в Луці-Мелешківській. URL: <https://vezha.ua/rozirvani-suhozhyllya-ta-zlamani-paltsi-rezultaty-chergovogo-tserkovnogo-konfliktu-v-lutsi-meleshkivskij-foto-video/>

⁷³⁷ Вінницька поліція посилює превентивні заходи для недопущення міжконфесійних конфліктів та вчинення правопорушень на релігійному ґрунті. URL: <https://tyrivska-rda.gov.ua/news/14-32-41-28-01-2019/>

⁷³⁸ «Просимо суд захистити права більшості громад, які обрали ПЦУ»: у Вінниці селяни пікетували будівлі ОДА і міськсуду. URL: <https://naparise.com/posts/prosymo-sud-zakhystyty-prava-bilshosti-hromad-iaki-obraly-ptsu-u-vinnitsi-seliyani-piketuvaly-budivli-oda-i-misksudu-foto-video>

⁷³⁹ У Вінниці священики УПЦ МП вивели людей на протест. URL: https://risu.org.ua/article_print.php?id=76123&name=protests&_lang=ua&

⁷⁴⁰ Верлан О. Коли голова Вінницької ОДА зустрінеться з митрополитом Іонафаном. URL: <http://vinnitsaok.com.ua/archives/247809>

Московському патріархаті заявляли, що голова ОДА відмовляється від знайомства з новим архієпископом Варсонофієм через «політизованість» створення ПЦУ⁷⁴¹.

Доволі некомфортно в умовах протистояння між громадами ПЦУ і УПЦ (МП) в області почувався голова ОДА у 2019–2020 рр. В. Скальський. В одному із інтерв'ю від прямо заявляв, що, відповідно до закону, не має права ставати на бік жодної зі сторін конфлікту, але водночас наголошував на політичних наслідках у разі вираження релігійних почуттів: «Цей конфлікт створив проблему для мене зайти в церкву. У храмі я ставив свічки за дорогих мені людей – за живих і за велику кількість тих, хто не з нами. А тепер розумію, що, якщо я зайду в якусь церкву, то мене ідентифікують до конфесії, і це одразу тягне за собою купу наслідків» (В. Скальський; листопад 2019 р.)⁷⁴².

Варто зазначити, що топчиновники Вінниччини по-особливому виконували норму ст. 35 Конституції України про те, що «церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави». Крім того, значна перевага надавалася конфесіям православної церкви. Наприклад, у рамках святкування 1025-ліття Хрещення Київської Русі у школах м. Вінниці був проведений художній конкурс, організований Вінницькою єпархією УПЦ (МП), Управлінням у справах національностей та релігій Вінницької ОДА та Департаментом освіти Вінницької міської ради, а митрополит Вінницький і Барський Симеон нагородив голів ОДА І. Мовчана, облради С. Татусяка, міськради В. Гройсмана орденами Святого Рівноапостольного князя Володимира, підкресливши, що це

⁷⁴¹ Біля церкви фотографувати зась. Чому у Вінниці зібрались батюшки МП зі всієї області і що їм «винен» губернатор. URL: <https://www.vinnitsa.info/news/bilya-tserkvi-fotografuvati-zas-chomu-u-vinnitsi-zibralis-batyushki-mp-zi-vsieyeyi-oblasti-i-shcho-yim-vinen-gubernator.html>

⁷⁴² Пустовіт О. Владислав Скальський: «Я – адепт Вінниччини». Про ціну «людини Гройсмана», заЗеленілий Фейсбук, чому не ходить в церкву, поки судять Ігоря Салеського, та від чого щомісяця шаленіє дружина губернатора. URL: <http://vinnichina.info/2019/11/15/%d0%b2%d0%bb%d0%b0%d0%b4%d0%b8%d1%81%d0%bb%d0%b0%d0%b2-%d1%81%d0%ba%d0%b0%d0%bb%d1%8c%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b8%d0%b9-%d1%8f-%d0%b0%d0%b4%d0%b5%d0%bf%d1%82-%d0%b2%d1%96%d0%bd%d0%bd/>

«подяка за співпрацю обласної та міської влади з церквою і за утвердження християнських цінностей у суспільстві»⁷⁴³. У своїй риторичі представники регіональної політичної еліти однозначно наголошували на винятковій ролі церкви у формуванні духовних цінностей народу. Зокрема, голова Вінницької ОДА В. Коровій заявляв про «традиційно важливу роль релігійних громад у формуванні духовних цінностей»⁷⁴⁴, а голова облради А. Олійник зазначав, що «Рада церков Вінницької області є саме тим форматом, завдяки якому є можливість знаходити компроміси та рішення, що будуть консолідувати суспільство»⁷⁴⁵.

Голови облради та облдержадміністрації, їх заступники і керівники департаментів регулярно брали участь у роботі обласної Ради церков і релігійних організацій. А в звіті щодо виконання Програми економічного і соціального розвитку Вінницької області за 2019 р. вказувалося, що «обласною державною адміністрацією спільно з обласною Радою церков та релігійних організацій і релігійними організаціями області проведено вагомую роботу щодо відродження духовності вінничан, виховання молодого покоління, збереження та популяризації сакральної спадщини Поділля, налагодження міжконфесійного діалогу та порозуміння в релігійному середовищі, а відтак зміцнення суспільного миру. Державно-церковна співпраця... сприяла духовному розвитку суспільства»⁷⁴⁶. Крім того, під час візитів церковних ієрархів на Вінниччину перші особи області обговорювали з ними суспільно-політичну ситуацію

⁷⁴³ У Вінниці відбулися урочистості, присвячені визначним християнським датам. URL: <https://www.myvin.com.ua/ua/news/events/21055.html>

⁷⁴⁴ Керівники обласної державної адміністрації та обласної ради взяли участь у засіданні Ради церков і релігійних організацій Вінниччини. URL: <http://www.vin.gov.ua/news/ostanni-novyny/19257-kerivnyky-oblasnoi-derzhavnoi-administratsii-ta-oblasnoi-rady-vzialy-uchast-u-zasidanni-rady-tserkov-i-relihiinykh-orhanizatsii-vinnychchynu>

⁷⁴⁵ Представники релігійних конфесій прозвітували про свою роботу. URL: <https://vinrada.gov.ua/predstavniki-religijnih-konfesij-prozvituvati-pro-svoju-robotu.htm>

⁷⁴⁶ Інформація щодо виконання Програми економічного і соціального розвитку Вінницької області за 2019 рік. URL: <http://www.vin.gov.ua/invest/rehionalni-prohramy-rozvytku/24102-informatsiia-shchodo-vykonannia-prohramy-ekonomichnoho-i-sotsialnoho-rozvytku-vinnytskoi-oblasti-za-2019-rik>

в державі та «духовну складову життя українців»⁷⁴⁷. На додачу до цього після отримання Томоса почали з'являтися заяви про визначну роль цієї події і особливу роль П. Порошенка у становленні України як держави. Як ілюстрацію, можемо навести слова голови Вінницької ОДА В. Коровія під час форуму «Громадська ініціатива Вінниччини: #“Команда_Порошенка” – “МИ РАЗОМ!: 21 рік” – 1998–2019»: «Томос – це не просто юридична процедура. В 1991 році народилась дитина, її назвали Україна, але її не охрестили. Ту колосальну роль, яку зіграв Президент з процедурою Томоса, це не що інше, як хрещення держави Україна. Це Божа благодать, яка йде до держави, незалежно, хто в яку церкву ходить»⁷⁴⁸.

Серед ціннісних орієнтирів політичної еліти Вінниччини однією із ключових була і залишається дотепер проєвропейська ідентичність. При цьому особливістю є те, що про орієнтацію на Європу в економічному плані та прагнення поширення в області європейських стандартів заявляли політичні антагоністи – діячі, що представляли як прозахідні партії – Народний Союз «Наша Україна», «Совість України», Блок Петра Порошенка «Солідарність», «Вінницька європейська стратегія», так і Партію регіонів. Для прикладу, про стремління до досягнення певних європейських цінностей під час своєї діяльності заявляв у інтерв'ю кореспонденту УНІАН у 2007 р. голова ОДА О. Домброський: «Ми з головою облради Г. Заболотним поставили собі за мету до 2015 року створити на Вінниччині європейські умови життя»⁷⁴⁹. У липні 2011 р. В. Гройсман називав Вінницю містом, «яке рухається в європейському напрямку»⁷⁵⁰. Значним лобістом євроінтеграції

⁷⁴⁷ Святійший Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет зустрівся з керівниками області та міста. URL: <https://usnr.gov.ua/news/10-27-55-09-10-2017/>

⁷⁴⁸ У Вінниці держслужбовці взяли участь у форумі на підтримку Петра Порошенка. URL: <https://oporaua.org/news/vybory/vybory-prezidenta/vybory-prezidenta-2019/46689-u-vinnitsi-derzhsluzhbovtsi-vzialy-uchast-u-forumi-na-pidtrymku-petra-poroshenka>

⁷⁴⁹ Секрет європейського рівня життя в одній області України. URL: <https://www.unian.ua/society/35489-sekret-evropeyskogo-rivnya-zittya-v-odniy-oblasti-ukrajini.html>

⁷⁵⁰ На трьох вулицях Вінниці облаштовують велосипедні доріжки. URL: <https://www.unian.ua/economics/transport/521682-na-troh-vulitsyah-vinnitsi-oblashtovuyut-velosipedni-dorijki.html>

Вінницької області був голова облради у 2010–2014 рр., член Партії регіонів С. Татусяк. За його ініціативи відбулася поїздка 210 представників влади, бізнесових кіл та громадських організацій області до Ради Європи та Європарламенту з метою презентації Вінниччини у цих структурах та налагодження співпраці «на рівні регіону і територіальних громад з усіма країнами Євросоюзу»^{751;752}. Одним із наслідків поїздки було прийняття Вінницькою обласною радою у жовтні 2011 р. рішення про вступ Вінницької області як повноправного члена до Асамблеї європейських регіонів⁷⁵³. Депутат обласної ради VI скликання, голова комісії з питань євроінтеграції, міжнародного співробітництва та регіонального розвитку О. Гаврилов (Партія регіонів) заявляв, що «на теренах України Вінниччина є локомотивом євроінтеграційних процесів і в якійсь мірі пілотним регіоном співпраці з Євросоюзом»⁷⁵⁴. А тодішній голова Вінницької ОДА І. Мовчан, коментуючи вступ Вінницької області до Асамблеї європейських регіонів, заявляв: «Ми, як ніхто, зацікавлені у співпраці щодо входження у європейський простір як у економічному, так і в соціальному плані»⁷⁵⁵.

Ідею про необхідність упровадження європейських стандартів в управлінні містом і житті місцевої громади активно просувала команда Вінницького міського голови В. Гройсмана (2006–2014). Слоган «Вінниця – європейське місто» часто лунав з 2010 р. У вересні 2010 р. депутати Вінницької міської ради затвердили концепцію Стратегічного плану розвитку міста на період 2011–2020 років «Вінниця – 2020: сучасне та комфортне європейське місто», який визначав основні напрями його розвитку: «Вінниця як

⁷⁵¹ Євротур вінничан, або Презентація Вінниччини у Раді Європи та у Європарламенті. URL: <https://www.myvin.com.ua/ua/news/events/10583.html>

⁷⁵² Скрипник В. Вінничани презентували свої інвестиційні можливості у Раді Європи і Європарламенті. URL: <http://www.golos.com.ua/article/101344>

⁷⁵³ «Про вступ Вінницької області до Асамблеї європейських регіонів». Рішення Вінницької обласної ради № 187 від 28 жовтня 2011 р. URL: https://vinrada.gov.ua/7_sesiya_7.htm

⁷⁵⁴ Євроінтеграція. Вінниччина вступить до Асамблеї європейських регіонів. URL: <https://vinrada.gov.ua/jevrointegraciya-3153.htm>

⁷⁵⁵ Іван Мовчан: «Вінниччина продовжує підтримувати євроінтеграційний курс». URL: <https://www.myvin.com.ua/ua/news/politics/24218.html>

сучасний регіональний центр», «Нова економічна основа розвитку міста», «Передова система управління», «Комфортне і цікаве місто», «Сучасні системи забезпечення життєдіяльності міста», «Якісні комунальні послуги», «Місто дружнє до дітей», «Сильна громада, яка дбає про кожного», «Охорона здоров'я належного рівня», «Яскраве та різноманітне культурне життя»⁷⁵⁶. У червні 2013 р. з'явилася «Стратегія розвитку Вінниця–2020», у якій було прописано, що метою діяльності місцевих політиків є «перетворення Вінниці на сучасне європейське місто». Також у стратегії висловлювалося прагнення, щоб Вінниця розвивалася як «європейське місто, мешканцям якого притаманний сучасний європейський урбаністичний менталітет... відповідальність, ...прагнення брати активну участь у повсякденному житті міста та вільно використовувати його можливості для самореалізації»⁷⁵⁷.

Переломним моментом як для загальнодержавної, так і місцевої політичної еліти виявилася відмова тогочасного Президента України В. Януковича підписати Угоду про асоціацію України з Європейським Союзом на саміті у Вільнюсі у листопаді 2013 р. У переддень саміту депутати Вінницької міської ради ухвалили рішення про однозначну підтримку європейського курсу України і надіслали відповідну заяву Президенту України В. Януковичу, президенту Європейської комісії Жозе Мануелю Баррозу та президенту Ради Євросоюзу Герману Ван Ромпею, у якій від імені територіальної громади міста Вінниці стверджували: «Ми не бачимо іншого шляху для України, окрім європейського... Вибір вектора розвитку Вінниці, як європейського міста, закріплений в Статуті територіальної громади міста Вінниці і в Стратегії розвитку міста «Вінниця–2020». У місті послідовно впроваджуються європейські стандарти, кращі європейські практики в різних сферах нашого життя. Європейський вектор має гарячу підтримку абсолютної більшості членів нашої територіальної громади... Ми

⁷⁵⁶ Вінницькі депутати затвердили концепцію Стратегічного плану розвитку міста на період 2011–2020 років. URL: <https://www.myvin.com.ua/ua/news/events/6826.html>

⁷⁵⁷ Стратегія розвитку «Вінниця – 2020». URL: https://vmci.vn.ua/wp-content/uploads/2019/02/vinnytsia_2020.pdf

вболіваємо за європейське майбутнє нашої держави і готові взяти на себе відповідальність за максимально ефективне впровадження вимог Угоди про асоціацію у тій частині, яка відноситься до компетентності органів місцевого самоврядування, утвердження європейських підходів та цінностей у нашому місті»⁷⁵⁸.

Перед голосуванням міський голова Вінниці В. Гройсман наголосив, що майбутнє України має бути пов'язане із європейськими цінностями: «У нас немає іншого майбутнього, як тільки європейське... Мені б дуже хотілося, щоб діалог по зближенню був продовжений... Безумовно, що ці європейські цінності, які ми з вами сповідуємо, ми повинні культивувати і розвивати»⁷⁵⁹. Аналогічну позицію зайняв депутат Вінницької міської ради С. Бессолов: «...з 2006 року Вінниця... визначилася з вибором на користь європейських цінностей... Ми висловлюємо свою позицію про те, що необхідно продовжувати рух в бік Європейського Союзу»⁷⁶⁰. Варто зазначити, що за це рішення проголосували всі присутні на засіданні депутати. Цим самим рішенням на знак європейського вибору територіальної громади міста Вінниці депутатський корпус присвоїв назву Європейська площа одному зі скверів у центрі міста⁷⁶¹.

У 2015 р. зібрана на той час уже колишнім міським головою В. Гройсманом команда використала попередні напрацювання і поширену після Євромайдану моду на «європейськість» і для участі у місцевих виборах створила політичну партію «Вінницька європейська стратегія». Основою програми цієї політсили стала «Стратегія розвитку Вінниця–2020», а у політичній агітації

⁷⁵⁸ Вінницька міська рада на підтримку євроінтеграції дала назву Європейській площі скверу в історичному центрі міста. URL: <https://www.vmr.gov.ua/Lists/CityNews/ShowNews.aspx?ID=847>

⁷⁵⁹ Вінницька міська рада на підтримку євроінтеграції дала назву Європейській площі скверу в історичному центрі міста. URL: <https://www.vmr.gov.ua/Lists/CityNews/ShowNews.aspx?ID=847>

⁷⁶⁰ Телеканал ВІТА, новини 2013-11-28. Рішення про підтримку європейського курсу. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZArORfukgI4>

⁷⁶¹ Вінницька міська рада на підтримку євроінтеграції дала назву Європейській площі скверу в історичному центрі міста. URL: <https://www.vmr.gov.ua/Lists/CityNews/ShowNews.aspx?ID=847>

зазначалося, що «команда йде на вибори до Вінницької міської ради на чолі із С. Моргуновим, аби продовжився рух Вінниці як сучасного, динамічного і комфортного європейського міста»⁷⁶². Під цим брендом команда В. Гройсмана здобула доволі переконливу перемогу на виборах до Вінницької міської ради, доставши підтримку більше 37 % виборців. Цей результат дав партії 20 депутатських мандатів – більше третини з 54 місць у раді⁷⁶³. Тоді ж «мером» міста був обраний в.о. міського голови С. Моргунов, який очолював список «ВЕС» на виборах, а у 2006–2014 рр. працював секретарем Вінницької міської ради (був заступником В. Гройсмана).

Досягнення місцевої політичної еліти Вінниці у просуванні європейських цінностей були неодноразово оцінені Парламентською асамблеєю Ради Європи. За участь у партнерських проектах, налагодженні зв'язків з іноземними муніципалітетами, організацію європейських заходів, членство Вінницької міської ради та підконтрольних їй структур в організаціях, що об'єднують місцеві органи влади, у 2013 р. Вінниця отримала Європейський диплом, 2015 р. – Почесний прапор, а у травні 2020 р. – Почесну відзнаку⁷⁶⁴.

Цінності та ідентичності регіональної політичної еліти виявляються у дискурсі політиків та певних політичних рішеннях, які, у свою чергу, відображаються у ЗМІ. Завдяки дослідженню «Специфіка інформаційної присутності Вінницької області та Вінницької обласної державної адміністрації в національному та регіональному медіа-середовищі: стан і перспективи вдосконалення інформаційної політики»⁷⁶⁵, проведеному ГО «Центр аналізу та розвитку

⁷⁶² Бобрусь О. Команда Гройсмана–Моргунова йде на місцеві вибори від власної партії. Піаритись будуть на стратегії. URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/komanda-grojsmana-morgunova-yde-na-mistsevi-vibori-vid-vlasnoyi-partiy-10462931.html>

⁷⁶³ Рибак В. Вінницька міська рада: коаліція Гройсмана–Порошенка узурпувала владу. URL: <https://www.chesno.org/post/339>

⁷⁶⁴ Вінниця отримала Почесну відзнаку Ради Європи. URL: <https://vezha.ua/vinnysya-otrimala-pochesnu-vidznaku-rady-evropy-foto/>

⁷⁶⁵ Специфіка інформаційної присутності Вінницької області та Вінницької обласної державної адміністрації в національному та регіональному медіа-середовищі: стан і перспективи вдосконалення інформаційної політики. Медіа-аудит. Аналітичний звіт. Вінниця, 2018. 70 с. URL: <https://www.donnu.edu.ua/uk/spetsifika-informatsiynoi-prisutnosti>

громадських комунікацій «ДІАЛОГ»» спільно з Донецьким національним університетом імені Василя Стуса, можемо виділити низку цих образів. Відразу зауважимо, що ці образи різноманітні та інколи діаметрально протилежні, оскільки позиціонування Вінницької ОДА залежить від особливостей редакторської політики, впливу власників медіа та політичних уподобань журналістів/редакторів. Зважаючи на майже повну відсутність польових досліджень регіональної політичної еліти Вінниччини, приділимо цьому аналітичному звіту більше уваги.

Автори дослідження у період з травня 2017 р. до квітня 2018 р. провели моніторинг 53 медіа-ресурсів, серед яких 29 національних і 24 регіональні⁷⁶⁶, та виявили 988 публікацій про Вінницьку область та регіональну владу у національних та 968 публікацій – у регіональних ЗМІ⁷⁶⁷. У національних ЗМІ більшість відібраних матеріалів за тональністю були нейтральними – 64%, 19,2% – позитивними, 16,8% – негативними⁷⁶⁸. У регіональних ЗМІ нейтральних матеріалів була майже така сама кількість – 59,1%, зате позитивних і негативних сильно відрізнялася і становила 35,6% і 5,3%, відповідно⁷⁶⁹.

У згаданому дослідженні аналізувалися матеріали ЗМІ, що стосувалися роботи облдержадміністрації, облради і міськради,

⁷⁶⁶ Специфіка інформаційної присутності Вінницької області та Вінницької обласної державної адміністрації в національному та регіональному медіа-середовищі: стан і перспективи вдосконалення інформаційної політики. Медіа-аудит. Аналітичний звіт. Вінниця, 2018. С. 5. URL: <https://www.donnu.edu.ua/uk/spetsifika-informatsiynoi-prisutnosti>

⁷⁶⁷ Специфіка інформаційної присутності Вінницької області та Вінницької обласної державної адміністрації в національному та регіональному медіа-середовищі: стан і перспективи вдосконалення інформаційної політики. Медіа-аудит. Аналітичний звіт. Вінниця, 2018. С. 12, 14. URL: <https://www.donnu.edu.ua/uk/spetsifika-informatsiynoi-prisutnosti>

⁷⁶⁸ Специфіка інформаційної присутності Вінницької області та Вінницької обласної державної адміністрації в національному та регіональному медіа-середовищі: стан і перспективи вдосконалення інформаційної політики. Медіа-аудит. Аналітичний звіт. Вінниця, 2018. С. 17. URL: <https://www.donnu.edu.ua/uk/spetsifika-informatsiynoi-prisutnosti>

⁷⁶⁹ Специфіка інформаційної присутності Вінницької області та Вінницької обласної державної адміністрації в національному та регіональному медіа-середовищі: стан і перспективи вдосконалення інформаційної політики. Медіа-аудит. Аналітичний звіт. Вінниця, 2018. С. 20. URL: <https://www.donnu.edu.ua/uk/spetsifika-informatsiynoi-prisutnosti>

однак автори ключову увагу зосередили на Вінницькій ОДА. Так, у національному медіа-просторі були виявлені такі позитивні образи Вінницької ОДА: «Підтримка та розвиток історичної спадщини» (образ ОДА як структури, яка опікується збереженням та популяризацією культурної спадщини), «Господар» (ефективне управління областю), «Підтримка інновацій» (запровадження в області нових технологій у сортуванні сміття, забезпечення відновлюваної енергетики, відкриття нових підприємств тощо), «Підтримка ініціатив» (співпраця з інститутами громадянського суспільства у проведенні реформ), «Лідер» (результати підтримки розвитку вітчизняних промислових підприємств, сільського господарства тощо), «Європейська» (впровадження європейських стандартів, налагодження контактів з європейськими партнерами)⁷⁷⁰. Серед негативних образів автори дослідження визначили «Політичну боротьбу» – скандали, пов’язані з внутрішньоелітним протистоянням⁷⁷¹.

У регіональних ЗМІ серед позитивних образів Вінницької ОДА виокремлено «Спонсор», «Помічник», «Підтримка» (образи з матеріалів, пов’язаних з фінансово-ресурсною підтримкою з боку ОДА громадських ініціатив, інфраструктурних проєктів, соціально незахищених верств населення), «Арбітр» (неупереджене регулювання проблемних ситуацій), «Реформатор» (проведення реформ), «Ефективний орган управління», «Відкрита структура» (залучення громадськості до управління територією, отримання топових позицій у різних рейтингах відкритості та прозорості діяльності ОДА), «Новатор» (впровадження нових технологій у сферах енергозбереження, розвитку сільського господарства та промисловості), «Європейська» (налагодження контактів з європейськими

⁷⁷⁰ Специфіка інформаційної присутності Вінницької області та Вінницької обласної державної адміністрації в національному та регіональному медіа-середовищі: стан і перспективи вдосконалення інформаційної політики. Медіа-аудит. Аналітичний звіт. Вінниця, 2018. С. 29, 31. URL: <https://www.donnu.edu.ua/uk/spetsifika-informatsiynoi-prisutnosti>

⁷⁷¹ Специфіка інформаційної присутності Вінницької області та Вінницької обласної державної адміністрації в національному та регіональному медіа-середовищі: стан і перспективи вдосконалення інформаційної політики. Медіа-аудит. Аналітичний звіт. Вінниця, 2018. С. 31. URL: <https://www.donnu.edu.ua/uk/spetsifika-informatsiynoi-prisutnosti>

державами, вивчення та впровадження їх досвіду, залучення європейських партнерів до реалізації проєктів. Серед негативних образів автори звіту виділили «Корупціонери», «Узурпатори», «Королі» (матеріали, присвячені критиці керівництва Вінницької ОДА та висвітленню політичної боротьби між місцевими елітами) та «неефективна», «небезпечна» (звинувачення посадовців у корупції та зловживаннях)⁷⁷².

У матеріалах національних ЗМІ автори звіту виявили вкрай мало посилань на представників органів влади (Вінницька ОДА, Вінницька облрада та Вінницька міська рада) – всього 16. Серед ключових спікерів на національному рівні були Вінницький міський голова С. Моргунов, голова Вінницької ОДА В. Коровій та його заступник І. Івасюк⁷⁷³. Основними джерелами цитувань та згадувань об'єктів дослідження були регіональні ЗМІ. Протягом моніторингового періоду (травень 2017 р. – квітень 2018 р.) було виявлено 1757 цитувань та згадувань усіх представників Вінницької ОДА, Вінницької облради та Вінницької міської ради. У регіональному інформаційному просторі домінували представники Вінницької міської ради (874 (49,7%) цитувань та згадувань), за ними – представники Вінницької ОДА (725, або 41,3%), а найменшу кількість цитувань/згадувань продемонстрували представники Вінницької обласної ради (207, або 11,8%)⁷⁷⁴.

⁷⁷² Специфіка інформаційної присутності Вінницької області та Вінницької обласної державної адміністрації в національному та регіональному медіа-середовищі: стан і перспективи вдосконалення інформаційної політики. Медіа-аудит. Аналітичний звіт. Вінниця, 2018. С. 31–32. URL: <https://www.donnu.edu.ua/uk/spetsifika-informatsiynoi-prisutnosti>

⁷⁷³ Специфіка інформаційної присутності Вінницької області та Вінницької обласної державної адміністрації в національному та регіональному медіа-середовищі: стан і перспективи вдосконалення інформаційної політики. Медіа-аудит. Аналітичний звіт. Вінниця, 2018. С. 34. URL: <https://www.donnu.edu.ua/uk/spetsifika-informatsiynoi-prisutnosti/>

⁷⁷⁴ Специфіка інформаційної присутності Вінницької області та Вінницької обласної державної адміністрації в національному та регіональному медіа-середовищі: стан і перспективи вдосконалення інформаційної політики. Медіа-аудит. Аналітичний звіт. Вінниця, 2018. С. 41. URL: <https://www.donnu.edu.ua/uk/spetsifika-informatsiynoi-prisutnosti>

До ТОП-10 спікерів від Вінницької ОДА увійшли: голова Вінницької ОДА В. Коровій, його перший заступник А. Гижко та заступники І. Івасюк та О. Крученюк; директор Департаменту фінансів М. Копачевський; директор Департаменту охорони здоров'я Л. Грабович; директорка Департаменту соціальної та молодіжної політики Н. Заболотна; заступник директора Департаменту освіти і науки В. Буняк; директор Департаменту міжнародного співробітництва та регіонального розвитку В. Мережко. Серед позитивних образів, які пов'язані із ключовими спікерами, були визначені: «ефективний менеджер», «кращий керівник», «експерти», «патріоти», «арбітр», «помічник»; серед негативних – «узурпатори», «корупціонери», «безвідповідальні» (автори звіту наголошували, що негативні образи пов'язані із матеріалами політичного характеру, не містять конкретних фактів та доказів за звинуваченнями та апелюють до емоцій читача)⁷⁷⁵.

Основними спікерами від Вінницької міської ради були: Вінницький міський голова С. Моргунов (477 цитувань та згадувань, що становить більше половини від усіх цитувань та згадувань представників міської влади); директор Департаменту комунального господарства В. Ніценко; заступники Вінницького міського голови В. Скальський, М. Форманюк та Г. Якубович; директор Департаменту освіти О. Яценко; директор Департаменту економіки та інвестицій В. Погосян; секретар Вінницької міської ради П. Яблонський; в. о. директора Департаменту капітального будівництва І. Кравець⁷⁷⁶. Серед представників Вінницької обласної ради найбільшу кількість цитувань та згадувань мали: голова Вінницької облради А. Олійник та його заступник І. Хміль, а

⁷⁷⁵ Специфіка інформаційної присутності Вінницької області та Вінницької обласної державної адміністрації в національному та регіональному медіасередовищі: стан і перспективи вдосконалення інформаційної політики. Медіа-аудит. Аналітичний звіт. Вінниця, 2018. С. 35. URL: <https://www.donnu.edu.ua/uk/spetsifika-informatsiynoi-prisutnosti>

⁷⁷⁶ Специфіка інформаційної присутності Вінницької області та Вінницької обласної державної адміністрації в національному та регіональному медіасередовищі: стан і перспективи вдосконалення інформаційної політики. Медіа-аудит. Аналітичний звіт. Вінниця, 2018. С. 41. URL: <https://www.donnu.edu.ua/uk/spetsifika-informatsiynoi-prisutnosti>

також депутати В. Барцьось, Л. Білозір, Л. Станіславенко, Л. Щербаківська, Ю. Яремчук, Г. Вацак, Г. Зозуля⁷⁷⁷. На локальному рівні достатньо активно цитувалися та згадувалися керівники райдержадміністрацій, районних рад та депутати облради, які представляли райони⁷⁷⁸.

Цінності та ідентичності регіональної політичної еліти Вінниччини не є сталими і цілком сформованими – вони чутливі до загальнодержавної політичної кон’юнктури і політичних орієнтацій місцевого населення, під впливом яких перебувають у стані перманентних змін. Водночас, можемо стверджувати про наявність певного ціннісного ядра, яке базується на визнанні загальнолюдських (прагнення до самореалізації, відповідальність, прямолінійність, чесність), традиційних (сім’я, дружба), демократичних та європейських (свобода; рівність; законність; верховенство права; повага до приватної власності і громадянських свобод; відкритість; прозорість; публічність; право місцевого населення на самоврядування; критичне ставлення до власної діяльності; суспільна користь; повага до особистості) цінностей.

Становлення та формування цінностей та ідентичностей регіональної політичної еліти Вінниччини розпочалося відразу після розпаду СРСР із плавного перетікання обласної компартійної і комсомольської еліти у державні органи регіонального рівня та привнесення ними сформованого світогляду у нові владні структури. Впродовж усього періоду 1991–2019 рр. для регіонального політичного істеблішменту була характерною дифузна політична ідентичність у поєднанні із декларуванням аполітичності та частими змінами партійної належності. Важливу роль у системі

⁷⁷⁷ Специфіка інформаційної присутності Вінницької області та Вінницької обласної державної адміністрації в національному та регіональному медіасередовищі: стан і перспективи вдосконалення інформаційної політики. Медіа-аудит. Аналітичний звіт. Вінниця, 2018. С. 41–42. URL: <https://www.donnu.edu.ua/uk/spetsifika-informatsiynoi-prisutnosti>

⁷⁷⁸ Специфіка інформаційної присутності Вінницької області та Вінницької обласної державної адміністрації в національному та регіональному медіасередовищі: стан і перспективи вдосконалення інформаційної політики. Медіа-аудит. Аналітичний звіт. Вінниця, 2018. С. 42. URL: <https://www.donnu.edu.ua/uk/spetsifika-informatsiynoi-prisutnosti>

цінностей регіональної політичної еліти відіграє місцевий патріотизм, який, утім, має швидше утилітарне значення – для політичного життя області різних історичних періодів була характерною наявність суто регіональних партійних проєктів, діяльність яких спрямовувалася на досягнення внутрішньорегіональних і внутрішньогрупових інтересів. Водночас спостерігаються певні розбіжності між декларованими цінностями та реальними діями регіональної політичної еліти Вінниччини, що виявляються у популізмі, надмірному патерналізмі, непідкріпленій реальними діями антикорупційній риториці, сексизмі, гомофобії тощо.

Розділ 5

Політична поведінка регіональної політичної еліти Вінниччини

Поведінкові патерни регіональної політичної еліти Вінниччини були віддзеркаленням загальноукраїнського тренду і спрямовувалися на досягнення таких цілей як утримання влади, адаптація до нових суспільно-політичних та економічних умов, намагання максимально конвертувати владні повноваження у власність тощо.

Позиції нових націоналістичних політичних сил, що лише почали з'являтися в Україні, на Вінниччині не були слабкими, хоч і не користувалися такою значною підтримкою народних мас, як на Заході. У 1989–1990 рр. в області виникли осередки Народного Руху України (Ф. Гринкевич, В. Мулява, О. Нижник, Л. Корнієнко) та Української республіканської партії (В. Підпригорщук). Ще до проголошення незалежності їм вдалося провести низку резонансних політичних акцій. Зокрема, у червні–липні 1990 р. В. Мулява біля міської ради провів 57-денне політичне голодування під гаслом: «КПРС, вийми руку з народної кишені!», яке підтримало близько 400 осіб. Згадані політичні сили також ініціювали розміщення національної символіки у обласному центрі. 21 жовтня 1990 р. О. Нижник і В. Підпригорщук підняли біля Вінницького міськвиконкому перший жовто-блакитний прапор, пошитий Л. Корнієнко із жовтої штори та шматка блакитного шовку⁷⁷⁹. Вони ж, національно-демократичні сили, домоглися прийняття рішення про демонтаж пам'ятника В. Леніну на центральній площі міста.

Незважаючи на активну позицію патріотично налаштованих громадсько-політичних діячів, їм не вдалося конвертувати результати діяльності у владу. Після розпаду Радянського Союзу не

⁷⁷⁹ Пустіва В. Політичне голодування і пошитий зі штори прапор: Як вінничани боролися за незалежність України. URL: https://vn.depo.ua/ukr/vn/politichne-goloduvannya-i-poshityi-zi-shtori-prapor-yak-vinnichani-borolisya-za-nezalezhnist-ukraini-202108161357418?fbclid=IwAR1Ejtvx7KJdnyGzJwgV_wbUYXoeXuGPcivcMpG15gAp22Zk5ZSWt0JaPhw

відбулося ротації владної еліти і на ключових постах як у межах держави, так і на рівні регіонів залишилися старі партійні кадри. Процеси інкорпорації конформістськи налаштованих лідерів контреліти до колишньої «комуністично-тоталітарної номенклатури»⁷⁸⁰, характерні для політичного життя в Україні, були малопомітними на Вінниччині. Недосконалість виборчої системи України та виборчі «технології» влади, яка активно впливала на виборчий процес під час місцевих виборів, дали змогу старій, прагматично налаштованій партійній частині зберегти свої позиції у місцевих радах та скласти основу нової бюрократичної номенклатури⁷⁸¹. Крім того, як стверджував народний депутат України С. Хмара, Президент України Л. Кравчук «у внутрішній політиці однозначно опирався на комуністичну номенклатуру, представникам якої дозволив заповнити всі державні структури»⁷⁸². Промовистою ознакою спадкоємності стало те, що навіть у 1996 р. у нових органах влади незалежної України працювало ще 75 % старої комуністичної номенклатури, причому 50 % – «брежнєвського призову»⁷⁸³. Серед осіб, які з 1995 р. обіймали посади голів обласних державних адміністрацій, вихідці зі старої номенклатури становили майже 80 %⁷⁸⁴.

Водночас у владній політичній еліті України посилилися тенденції розвитку непотизму і трибалізму, коли керівники вищих рангів висували на посади своїх родичів, земляків, друзів та знайомих. Владна еліта у центрі та регіонах формувалася з урахуванням низки критеріїв: 1) особиста відданість; 2) земляцтво, досвід попередньої спільної роботи, взаємні зобов'язання; 3) клановість;

⁷⁸⁰ Полохало В. Неототалитарные трансформации посткоммунистической власти в Украине. *Политическая мысль*. 1993. № 3. С. 18.

⁷⁸¹ Скочиляс Л. Формування місцевих органів влади в Україні: виборчі інструменти на тлі політичних викликів. *Гуманітарні дисципліни у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів: [зб. наук. ст.]*. Львів, 2014. Вип. 4. С. 167.

⁷⁸² Хмара С. Десять років номенклатурної незалежності. Київ, 2002. С. 53.

⁷⁸³ Дзюба Н. Первісне нагромадження капіталу в умовах постсоціалістичної економіки: Автореф. дис... канд. екон. наук. Харків, 2002. С. 8–10.

⁷⁸⁴ Жданов І., Якименко Ю. Україна у XXI столітті. Виклики для політичної еліти. *Національна безпека і оборона*. 2003. № 9. С. 8–9.

4) протекціонізм. Станом на 1997 р. трибалізм в Україні проявився у пануванні двох головних земляцьких груп: Дніпропетровської (близько 9% посад у всіх вищих виконавчих структурах) і Київської (7%). Вінницька область, маючи своїх патронів у Києві, теж була добре представлена у вищих ешелонах влади – 6,1% посад. Для порівняння – Житомирська і Полтавська мали по 5%, Херсонська, Миколаївська області, Кримська АР – по 1,1%, Волинська, Рівненська, Чернівецька – по 0,5%⁷⁸⁵.

Елітні прошарки Вінниччини були стабільним донором соціального капіталу Києва ще з радянських часів та одним із джерел формування київського істеблішменту і владної еліти України. Так, упродовж 1990–1998 рр. у восьми складах уряду перебувало 6 вихідців із Вінницької області⁷⁸⁶. Навіть Президент України Л. Кравчук був обраний депутатом Верховної Ради УРСР XII скликання (яка згодом була перейменована на Верховну Раду України I скликання) у Вінницькій області – від Ямпільського виборчого округу⁷⁸⁷. На думку деяких авторитетних дослідників, у часи президентства Л. Кравчука зростає вплив «вінницького клану»⁷⁸⁸. Регіональна еліта області перших років незалежності зберегла «зовнішню» орієнтацію на політичний «центр» у Києві, фактично не змінивши радянську модель управління.

⁷⁸⁵ Корнієнко В. О. Добіжа В. В. Регіональні аспекти політичної свідомості та культури владної еліти. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11940/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%BE-%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D1%96%20%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%94%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%B5%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%BE%D0%B4%D1%83%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BD%D0%B5%D0%B7%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%B6%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

⁷⁸⁶ Шульга М. Правляча еліта сучасної України. Київ : Український центр досліджень миру, конверсії і конфліктів; Фонд Ф. Еберта, 1998. С. 27.

⁷⁸⁷ Леонід Кравчук відзначає ювілей. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/crime/34619-leonid-kravchuk-vidznachae-yuvilej.htm>

⁷⁸⁸ Пилипенко В. Є., Привалов Ю. О., Ніколаєвський В. М. Владна еліта у контексті суспільного розвитку. Київ : Фоліант, 2008. С. 76.

Після проголошення незалежності України ключові посади у регіоні і надалі посідали представники колишньої партноменклатури. Так, М. Дідик, який був членом КПРС з 1957 р., з березня 1986 р. обіймав посаду голови облвиконкому, а в 1991–1992 рр. був головою Вінницької обласної ради, у березні 1992 р. був призначений Представником Президента у Вінницькій області. Звиклий до функціонування в умовах монополізації влади, М. Дідик буквально «протягнув» на посаду міського голови Вінниці Д. Дворкіса. Обрання голови відбулося на сесії міськради у травні 1992 р. із порушенням регламенту. Д. Дворкіс став вірним союзником М. Дідика і тісно співпрацював з ним у 1992–1994 рр.⁷⁸⁹.

Наступником М. Дідика на посаді голови облради став його заступник П. Ткач. Цей типовий представник партноменклатури з 1957 р. був на комсомольській і партійній роботі у Хмельницькому, Іллінецькому та Козятинському районах Вінницької області, а з 1985 р. і до обрання – заступником голови Вінницької облради, очолював Вінницький обласний комітет народного контролю. П. Ткач, як «людина» М. Дідика, не був самостійною політичною фігурою, що дозволило тогочасному Представнику Президента зосередити у своїх руках як виконавчу, так і представницьку владу в області.

На президентських виборах 1994 р. М. Дідик і Д. Дворкіс спільно намагалися забезпечити перемогу Л. Кравчуку. Користуючись протекцією Представника Президента, Д. Дворкіс переміг на виборах і залишився на чолі міста. А от фаворита виборчих перегонів М. Дідика, неочікувано для багатьох, переміг голова аграрної корпорації «Липівка» М. Мельник, який у липні 1994 р. став головою Вінницької обласної ради народних депутатів⁷⁹⁰. У липні 1995 р. у зв'язку зі зміною законодавства президентським указом його було призначено головою Вінницької ОДА. Весь період перебування М. Мельника при владі пройшов під знаком

⁷⁸⁹ Мельник В. Калиф на два місяці. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/prodobici/kalif-na-dva-misyaci>

⁷⁹⁰ Дидык Николай Анатольевич. Политическая элита украинских регионов. URL: <http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/ukrregions/data/214.html>

постійної конфронтації з головою Вінницької міської ради Д. Дворкісом, яка почалася з програву на виборах голови облради «патрона» Д. Дворкіса М. Дідика. Так, міський голова не прибував на виклики М. Мельника та всіляко перешкоджав його роботі⁷⁹¹. Закінчилося це протистояння перемогою Д. Дворкіса – М. Мельник був змушений поступитися кріслом голови ОДА керівнику новоствореної Народно-демократичної партії А. Матвієнку.

Починаючи з 1994 р. частина «нових українців» розпочала входження у політику, а клани та олігополії, функціонування яких, на думку Л. Кучми, було запорукою існування держави, перетворилися на повноправних господарів у регіонах. Місцеві еліти фактично отримали право самостійно встановлювати правила гри та здійснювати владу на підконтрольній території. Це цілком влаштовувало тогочасного Президента України Л. Кучму, оскільки, на його думку, «регіональна еліта робила головне – підтримувала системи життєзабезпечення, керуючись, звичайно, своїми корисливими мотивами»⁷⁹². Як стверджував О. Фісун, пострадянські трансформації 1990-х рр. призвели до поступового формування неопатримоніальної системи, який стимулював розвиток пострадянського капіталізму і зумовив функціонування демократичних механізмів, при яких поведінка акторів визначалася не ідеологічними мотивами, а матеріальними стимулами рентаорієнтованого типу⁷⁹³.

Таким чином, у 1991–1996 рр. основною ознакою взаємовідносин між політичними та економічними акторами у області була тенденція до підтримки status quo у доступі до владних ресурсів регіону. Також активізувалися процеси конвертування владних повноважень у економічні капітали із подальшим зрощенням бізнесу та державного апарату. Так, фактично у власності вищезгаданого М. Мельника перебувала агрокорпорація «Ліпівка»; Представник Президента України у Ямпільському районі у 1992–

⁷⁹¹ На якого коня посадили Анатолія Кинаха? *Правда України*. 1995. 31 октября. С. 3.

⁷⁹² Кучма Л. Д. После Майдана: Записки президента. 2005–2006. Киев : Довира; Москва : Время, 2007. С. 95.

⁷⁹³ Фисун А. Постсоветские неопатримониальные режимы: генезис, особенности, типология. *Отечественные записки*. 2007. Т. 39. № 6. С. 17–18.

1994 рр. Г. Калетнік (у майбутньому голова Вінницької облради і голова Вінницької ОДА) почав розбудовувати власний аграрний бізнес навколо колгоспу ім. Ілліча (с. Велика Кісниця Ямпільського району), головою якого він був до 1992 р.; голова Вінницької міської ради Д. Дворкіс контролював концерн «Вінницькбудматеріали» тощо. Таким чином процеси демократизації на Вінниччині у першій половині 1990-х рр. створили передумови для зрощення політичних та економічних капіталів та формування домінуючої статусної групи регіональної еліти, що фактично заблокувала можливості для реальних демократичних трансформацій у регіоні.

Регіональна політична еліта Вінниччини, не маючи достатніх ресурсів (як, наприклад, дніпропетровська чи донецька), була змушена будувати свої політичні стратегії не лише виходячи з місцевих обставин (традицій, якості політичних акторів, рівня політичної культури тощо), а й пристосовуючись чи використовуючи ті стандарти, які пропонувалися з «центру».

Прагнучи до тривалого і безпечного використання влади, місцеві еліти чітко усвідомили важливість внутрішньоелітної консолідації і потребу у наявності підтримки («даху») з боку більш потужних політичних акторів загальнодержавного рівня. Якщо з останнім проблем практично не було – групи політичної та економічної еліти Вінницької області зазвичай не мали антагоністичних відносин по лінії «центр–регіон», отримуючи за свою лояльність перед Києвом гарантію збереження свого статусу в регіоні, то питання внутрішньої згоди у першій половині 1990-х років стояло досить гостро. Тривале протистояння між обласною і міською владою вимотувало усіх учасників конфлікту і негативно відображалось на соціально-економічних показниках регіону. Політичні актори регіону, переважна більшість яких не мала іншого досвіду, ніж функціонування в умовах авторитаризму однопартійної системи, прагнула до повернення зрозумілих їм правил гри.

Окреслені запити регіональної еліти змогли реалізуватися з появою у 1996 р. Народно-демократичної партії, яка виявилася саме тим ефективним інструментом, що об'єднав її основні групи навколо провладної політики. З моменту заснування НДП її

очоловав виходець з Вінниччини, перший секретар ЦК ЛКСМУ у 1989–1991 рр., народний депутат України I скликання А. Матвієнко. Новостворена партія відразу розпочала політичну боротьбу на боці Президента України Л. Кучми – виступила його політичним союзником у процесі прийняття Конституції України навесні–влітку 1996 р. Унаслідок цієї співпраці А. Матвієнко влітку 1996 р. обійняв посаду голови Вінницької обласної державної адміністрації⁷⁹⁴, формалізувавши таким чином своє становище в регіоні як провідного політичного гравця. Саме він відіграв ключову роль у створенні мережі партійних осередків в області та перетворенні цієї політичної сили на «партію влади» в окремо взятому регіоні. З початку 1997 р. в структурі виконавчої влади регіону важко було знайти керівника – не члена НДП. Типовою була практика надання посад в органах влади головам обласних і районних організацій НДП, що вело до «партійної приватизації» органів державного управління в області⁷⁹⁵. Поширеним явищем стала «силова політизація» держслужбовців. У 1999 р. близько половини членів обласного осередку партії були чиновниками різних рівнів і лише 17 % працювали у сільському господарстві, 23 % – були робітниками⁷⁹⁶. Повальну належність регіональної бюрократії до НДП заступник голови обласної організації партії І. Смірнов вважав «цілком природною, адже діюча влада представляє певну політичну силу»⁷⁹⁷. Сам А. Матвієнко не приховував, що «мета НДП – партизація вітчизняної бюрократії»⁷⁹⁸. А голова обласного осередку НДП

⁷⁹⁴ Вибори–1998. Народно-демократичне об'єднання «Нова Україна». URL: <http://golob.narod.ru/novaukr.html>

⁷⁹⁵ Дмитричева О., Мостова Ю., Рахманін С. П'ять джерел, п'ять складових частин блоку «За єдину Україну!». URL: https://dt.ua/POLITICS/pyat_dzherel,_pyat_skladovih_chastin_bloku_za_edinu_ukrayinu.html

⁷⁹⁶ Кабачинская С. Родина слышит, родина знает. URL: https://cc.bingj.com/cache.aspx?q=url%3ahttps%3a%2f%2fzn.ua%2fARCHIVE%2frodina_slyshit%2c_rodina_znaet.html&d=5020237212419409&mkt=en-WW&setlang=uk-UA&w=IQcTEB632rjq8IqxX09A3kTBJkGTvv7

⁷⁹⁷ НДП вважає нелогічним вихід Домбровського з партії. URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/ndp-vvazhae-nelogichnim-vihid-dombrovskogo-z-partiyi-27622.html>

⁷⁹⁸ Шульга М. Правляча еліта сучасної України. Київ : Український центр досліджень миру, конверсії і конфліктів; Фонд Ф. Еберта, 1998. 92 с.

С. Татусяк у 2005 р. відверто визнавав – «ми були партією влади»⁷⁹⁹.

В області партія виконувала принаймні дві функції: зовнішню – створення «НДПешної парасольки» над владною елітою регіону, внутрішню – маркування, проведення кордону між «своїми» і «чужими». НДП фактично забезпечила незмінність кола осіб Вінниччини, які уособлювали владу на регіональному рівні, а також представляли її на центральному рівні впродовж близько 10 років після 1996 р. Така розстановка сил була вигідна і «центру», який, опираючись на потужну обласну структуру НДП, намагався протистояти популярним в області лівим силам – Соціалістичній партії України і Комуністичній партії України.

Розбудована номенклатурним шляхом Вінницька обласна організація НДП була «базовою» структурою партії, що вирізнялася не лише найбільшою чисельністю серед регіональних осередків, але й високою організованістю та чіткою підпорядкованістю центральному проводу партії і особисто А. Матвієнку⁸⁰⁰. У Вінницькій області НДП тривалий час була найчисельнішою партією і володіла найгустішою сіткою партійних осередків. З часу її появи у 1996 р. і до весни 1999 р. народні демократи Вінниччини створили 20 районних, 222 сільських і 41 первинну парторганізацію. Станом на 2002 р. чисельність Вінницької обласної організації НДП становила 20 тис. членів, а її осередки (18 міських, 28 селищних, 529 сільських структур) діяли в кожному районі. Для порівняння – чисельність обласних організацій Аграрної партії України становила 12,8 тис. членів, Партії регіонів – 8 тис., СДПУ(о) – 7,5 тис., КПУ – 6,5 тис., ВО «Батьківщина» – 5 тис., Партії промисловців і підприємців України (далі – ПППУ) – 4 тис.

Використовуючи досвід КПУ і ЛКСМУ, регіональна політична еліта, зібрана під «парасолькою» НДП, намагалася охопити своїм впливом якомога більше прошарків населення і проникала у

⁷⁹⁹ Fedorenko K. Political system in transformation: cases of Ukraine and Georgia. *Regional dialogue*. 2015. February, 23. URL: <http://regional-dialogue.com/en/political-systems-in-transformation/>

⁸⁰⁰ Онишкевич Р. Тарас Стецьків: «Президент готовий здати НДП». URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/podrobici/taras-steckiv-prezident-gotoviy-zdati-ndp>

різні сфери суспільно-політичного життя. Під егідою обласного партійного осередку було створено Вінницьку громадську організацію «Народно-демократична ліга молоді» (голова А. Шинькович)⁸⁰¹, обласне жіноче народно-демократичне об'єднання «Дія», Аграрний клуб НДП та Комітет захисту пайовиків. При Вінницькій міській організації НДП виникли союзи медиків і педагогів⁸⁰². Широко відомою в області була благодійна і культурно-освітня діяльність партії: шефство над двома школами-інтернатами, Будинком дитини, 72 багатодітними сім'ями та інвалідами війни, створення у Вінниці клубу «Здоров'я» і дитячої вокально-театральної студії, відродження «тимурівського» руху в Жмеринці. За ініціативи обласного осередку партії щорічно проводився кубок з міні-футболу між командами області, що присвячувався річниці з дня створення Вінницької обласної організації НДП. Було проведено щонайменше 9 таких заходів⁸⁰³.

Розбудова обласної структури НДП, як і в країні, відбувалася «згори». Як писав журналіст, а згодом народний депутат України В. Денисенко: «Спочатку обласне керівництво добиралося з-поміж колишніх товаришів, які часто не входили навіть до обласних еліт»⁸⁰⁴. У Вінницькій області це «земляки» А. Матвієнка – Г. Заболотний, С. Татусяк і В. Коровій. Серед осіб, до політичного зростання яких долучився А. Матвієнко, були й інші впливові фігури. Серед них – голова Вінницького обласного державного об'єднання спиртової та лікєро-горілчаної промисловості «Поділляспирт» у

⁸⁰¹ Алексеев И. «Белый воротничок» Гереги, представитель регионала Калетника, или какой Шинькович депутат?! URL: http://antikor.com.ua/articles/61863-belyj_vorotnichok_geregi_predstavitelj_regionala_kaletnika_ili_kakoj_shinjko_vich_deputat

⁸⁰² Плющ І. Будемо жити, але як? *Україна і світ сьогодні*. 2000. № 49 (118). 9–15 груд. С. 10. URL: http://lib.rada.gov.ua/static/LIBRARY/vistupi/plush/ukr_svit_09_12_00.html

⁸⁰³ Барський М. Кубок ВОО НДП виграли футболісти Хмільника. URL: <https://m.20minut.ua/Novyny-Vinnytsi/Sport/kubok-vo-ndp-vigrali-futbolisti-hmilnika-23855.html>

⁸⁰⁴ Денисенко В. НДП: чотири роки по тому. Перша в Україні «партія бюрократів» так і не втримала владу. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/nota-bene-ndp-chotiri-roki-po-tomu>

1996–1998 рр. Г. Калетнік. З самого початку діяльності НДП у Вінницькій області він позиціонувався як близький приятель, соратник і навіть як головний фінансист А. Матвієнка. Саме завдяки протекції А. Матвієнка Г. Калетнік став членом Політради НДП, а згодом очолив Вінницьку обласну раду⁸⁰⁵.

Членами партії були і доволі одіозні фігури, як, наприклад, депутат міськради, один із найвпливовіших бізнесменів Вінниці В. Кішек (за неофіційними даними йому належало 15 % ринків міста, а також низка підприємств; є інформація про його належність до кримінальних структур; убитий у 2002 р.)⁸⁰⁶.

Першим значним випробуванням для НДП стали вибори до Верховної Ради України 1998 р. Керівництво НДП планувало здобути на парламентських виборах щонайменше 25% голосів виборців, і така мета видавалася цілком досяжною, зважаючи на те, що у рядах партії був Прем'єр-міністр України В. Пустовойтенко, 12 голів обласних державних адміністрацій та 4200 представників органів виконавчої влади. Партія була одним з лідерів за витраченими на виборчу кампанію коштами⁸⁰⁷. У Вінницькій області представники НДП балотувалися у кожному з 8 виборчих округів (серед знакових постатей – І. Квятковський, В. Скомаровський, А. Матвієнко).

Однак парламентські вибори 1998 р. стали першим великим розчаруванням для народних демократів, які заледве здобули 5,01 % голосів⁸⁰⁸. Відповідальність за низький результат НДП на виборах А. Матвієнко перекинув на регіональну владу, яка зовсім не сприяла перемозі партії на виборах, що, на його думку, «стало свідченням безконтрольності й безвідповідальності місцевої

⁸⁰⁵ Моржковский А. Коцемира сменили на переправе. URL: <https://comments.ua/politics/27806-Kotsemira-smenili-pereprave.html>

⁸⁰⁶ Шапапов О. «Імперія Кішека» вже п'ять років без Віктора Кішека. URL: <https://vn.20minut.ua/Groshi/imperiya-kisheka-vzhe-pyat-rokiv-bez-viktora-kisheka-76349.html>

⁸⁰⁷ Дмитричева О., Мостова Ю., Рахманін С. П'ять джерел, п'ять складових частин блоку «За єдину Україну!». URL: https://dt.ua/POLITICS/pyat_dzherel_pyat_skladovih_chastin_bloku_za_edinu_ukrayinu.html

⁸⁰⁸ Підсумки голосування по партіях (виборчих блоках партій). 31.03.2002. Чергові вибори. URL: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vd2002/webproc0v? kodvib=1& rejim=0>

влади»⁸⁰⁹. Насправді ж причиною низьких результатів НДП була слабкість і непопулярність утворених «згори» місцевих осередків, які своїм пріоритетним завданням бачили проникнення і закріплення в органах виконавчої влади, а не роботу з виборцями⁸¹⁰, а також популярність у регіоні носіїв лівої ідеології – Соціалістичної партії України та Комуністичної партії України.

Без перебільшення можна сказати, що проходженню до Верховної Ради України за партійними списками на виборах 1998 р. члени НДП були зобов'язані регіональній політичній еліті Вінницької області. Кількість голосів, відданих за партію на Вінниччині, була у 2,5 раза більшою, ніж в Україні, і становила 12,4 %⁸¹¹, що великою мірою забезпечило досягнення нею прохідного бар'єра.

Таким чином, за багатомандатним виборчим округом до парламенту пройшли 17 депутатів від НДП, ще 11 здобули перемогу на одномандатних округах, з них двоє у Вінницькій області – голова НДП А. Матвієнко – у «вотчинному» окрузі № 17, а І. Квятковський – в окрузі № 11 (м. Вінниця). У 12-му окрузі не зміг перемогти висуванець НДП В. Скомаровський, якого із перевагою лише у 58 голосів обігнав представник СДПУ(о) П. Порошенко⁸¹². Самовисуванець О. Шпак, який переміг у Жмеринському виборчому окрузі № 14, відразу ж після отримання депутатського мандата став членом фракції НДП⁸¹³.

Результати НДП на виборах до Верховної Ради України і Вінницької обласної ради кардинально відрізнялися, що чітко відображає позицію регіональної політичної еліти. За партійними списками і за «мажоритаркою» НДП провела до парламенту

⁸⁰⁹ Дмитричева О., Мостова Ю., Рахманін С. П'ять джерел, п'ять складових частин блоку «За єдину Україну!». URL: https://dt.ua/POLITICS/pyat_dzherel_pyat_skladovih_chastin_bloku_za_edinu_ukrayinu.html

⁸¹⁰ Вибори–1998. Народно-демократичне об'єднання «Нова Україна». URL: <http://golob.narod.ru/novaukr.html>

⁸¹¹ Підсумки голосування по партіях (виборчих блоках партій). 31.03.2002. Чергові вибори. URL: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vd2002/webproc0v?kodvib=1&rejim=0>

⁸¹² Результати голосування в одномандатному виборчому окрузі. 29.03.1998. Чергові вибори. Виборчий округ № 12. Вінницька область. URL: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vd2002/webproc0v?kodvib=1&rejim=0>

⁸¹³ Шпак Олександр Григорович. Офіційна Україна сьогодні. URL: <http://dovidka.com.ua/user/?code=23616>

28 депутатів, що становило 6,2 % від їх загальної кількості⁸¹⁴, тоді як до складу Вінницької облради пройшло 26 висуванців НДП, або 28,3 % від загальної чисельності ради⁸¹⁵. У 1998 р., за даними голови Вінницької обласної організації НДП С. Татусяка, з 92 депутатів ради 72 належало до фракції НДП (тобто 78,3 %)⁸¹⁶. Станом на липень 1999 р. до очолюваної НДП фракції демократичних сил «Злагода» у Вінницькій облраді входило 62 депутати (67,4 %)⁸¹⁷. Для порівняння – впродовж усього періоду роботи Верховної Ради України III скликання чисельність фракції НДП ніколи не перевищувала 20 %.

Таблиця 5.1.

Результати виборів до Верховної Ради України і Вінницької обласної ради на парламентських та місцевих виборах 1998 р.

	Результати парламентських виборів 1998 р.		Результати виборів до Вінницької облради, 1998 р.	
	К-сть депутатів, осіб	К-сть депутатів, %	К-сть депутатів, осіб	К-сть депутатів, %
Комуністична партія України	123	27,3%	16	17,4%
Народний Рух України	46	10,2%	0	0%
Виборчий блок Соціалістичної партії України та Селянської партії України «За правду, за народ, за Україну!»	35	7,8%	2	2,2%
Партія зелених України	19	4,2%	0	0%
Народно-демократична партія	28	6,2%	26	28,30%

⁸¹⁴ Парламент України: вибори-98 : інформ.-аналіт. вид. : у 2 ч. / редкол. : М. М. Рябець та ін. Київ, 1998. Ч. 2. С. 628–629.

⁸¹⁵ Список депутатів Вінницької обласної ради III скликання. URL: http://www.vinrada.gov.ua/3-go_sklikannya.htm

⁸¹⁶ Пустовіт О. Сергій Татусяк – спікер Вінницького обласного парламенту. URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/sergiy-tatusyak--spiker-vinnitskogo-oblasnogo-parlamentu-10186859.html>

⁸¹⁷ Мельник В. Каліф на два місяці. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/podrobici/kalif-na-dva-misyaci>

Продовження таблиці 5.1.

Всеукраїнське об'єднання «Громада»	18	4%	0	0%
Прогресивна соціалістична партія України	16	3,6%	0	0%
Соціал-демократична партія України (об'єднана)	17	3,8%	0	0%
Позапартійні	126	28%	47	51%
Інші	22	4,9%	1	1,1%
Всього	450	100%	92	100%

Джерела: Парламент України: вибори-98 : інформ.-аналіт. вид. : у 2 ч. / редкол. : М. М. Рябець та ін. Київ, 1998. Ч. 2. С. 628–629; Результати голосування по Україні в одномандатних виборчих округах. 29.03.1998. Чергові вибори. Вінницька область. URL: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vd2002/webproc0v?kodvib=1&rejim=0>; Список депутатів Вінницької обласної ради III скликання. URL: http://www.vinrada.gov.ua/3-go_sklikannya.htm

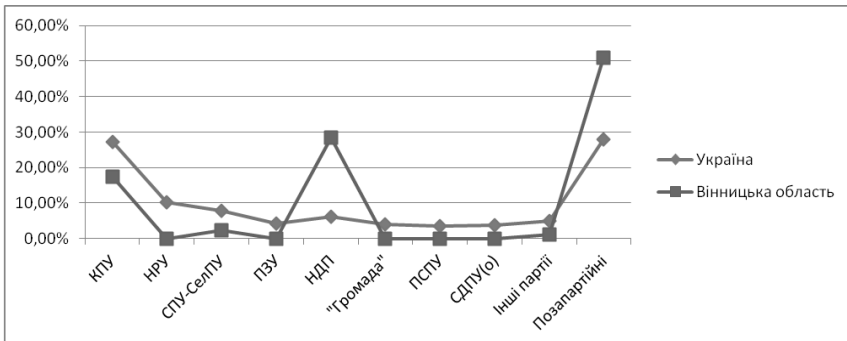

Рис. 5.1. Порівняння результатів виборів до Верховної Ради України і Вінницької обласної ради на парламентських та місцевих виборах 1998 р.

Джерела: Парламент України: вибори-98 : інформ.-аналіт. вид. : у 2 ч. / редкол. : М. М. Рябець та ін. Київ, 1998. Ч. 2. С. 628–629; Результати голосування по Україні в одномандатних виборчих округах. 29.03.1998. Чергові вибори. Вінницька область. URL: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vd2002/webproc0v?kodvib=1&rejim=0>; Список депутатів Вінницької обласної ради III скликання. URL: http://www.vinrada.gov.ua/3-go_sklikannya.htm

У Вінницькій обласній раді депутати від НДП були достатньо згуртованими, що дозволило «ендепісту» Г. Калетніку без проблем очолити її. Завдяки спільній партійній належності йому вдавалося успішно знаходити спільну мову з головами ОДА – членами НДП – М. Чумаком та Ю. Івановим. Водночас Г. Калетнік перебував в стані конфлікту з Д. Дворкісом (СДПУ(о)) під час перебування останнього на посаді голови Вінницької ОДА⁸¹⁸.

Своєрідною «вотчиною» НДП в області тривалий час залишалася територія виборчого округу № 17 (Бершадський, Крижопільський, Піщанський, Чечельницький і Ямпільський райони). Найбільшу кількість голосів на парламентських виборах 1998 р. НДП здобула саме тут, за неї проголосувало 20,79 % виборців⁸¹⁹. В одномандатному виборчому окрузі № 17 впевнено переміг голова НДП А. Матвієнко⁸²⁰. До обласної ради від Бершадського району пройшли ще три «ендепісти» – І. Андрушко, І. Куковіца і С. Татусяк (згодом народний депутат України IV скликання, голова Вінницької облради у 2010–2014 рр.). Завдяки високій підтримці НДП у згаданому окрузі значна кількість керівників районного рівня отримала посади у обласних органах влади, що згодом було названо «Бершадським проривом». Зокрема, у червні 1998 р. заступником голови з питань агропромислового комплексу Вінницької облдержадміністрації було призначено голову Бершадської РДА Г. Заболотного^{* 821}.

⁸¹⁸ Кабачинская С. Полигон. URL: https://zn.ua/politics_archive/poligon.html

⁸¹⁹ Підсумки голосування по партії (блоку) у виборчих округах регіону. 29.03.1998. Чергові вибори. Народно-демократична партія. Вінницька область. URL: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vd2002/webproc0v?kodvib=1&rejim=0>

⁸²⁰ Результати голосування в одномандатному виборчому окрузі. 29.03.1998. Чергові вибори. Виборчий округ № 17. Вінницька область. URL: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vd2002/webproc0v?kodvib=1&rejim=0>

* На посаді заступника, а згодом першого заступника Г. Заболотний працював з 1998 р. до 2004 р. при чотирьох головах Вінницької ОДА (М. Чумак, Д. Дворкіс, Ю. Іванов і В. Коцемир). Він не поривав з НДП після скандального виходу з неї А. Матвієнка у травні 1999 р., навпаки, з кінця 2002 р. став членом її політради. У 2012 р. здобув перемогу на парламентських виборах у тому ж таки окрузі № 17. З жовтня 2014 р. – народний депутат України від «Блоку Петра Порошенка».

За два роки «правління» у Вінницькій області А. Матвієнко зумів сформуванати потужну команду, яка стала кадровою основою регіонального політичного режиму. Переходячи на постійну роботу в парламент, А. Матвієнко, який був зацікавлений у збереженні владного status quo, рекомендував Президенту України Л. Кучмі призначити головою Вінницької обласної державної адміністрації свого заступника М. Чумака. Останній продовжив «курс» А. Матвієнка, що насамперед виявився у відсутності кадрових змін – на своїх місцях залишилися керівники райдержадміністрацій, міських та обласних управлінь⁸²². Він доклав значних зусиль для стабілізації економіки області, у першу чергу сільського господарства. Як наслідок, за рік його управління область посіла перше місце як виробник найважливіших сільськогосподарських культур, стабілізувалися процеси в тваринництві, на 5,5% збільшився обсяг промислового виробництва, покращилися регіональні показники наповнення бюджету⁸²³.

НДП тривалий час існувала як «партія підтримки президента», але під час парламентської кампанії 1998 р. у ній відбувся розкол і утворилося дві течії: прагматична пропрезидентська (В. Пустовойтенко, А. Толстоухов) і «ідейна» опозиційна (А. Матвієнко, В. Філенко, О. Ємець)⁸²⁴. Представники «демократичного крила» НДП на чолі з А. Матвієнком висунули Л. Кучмі умови, на яких партія готова була підтримати його на президентських виборах, і запропонували йому підписати відповідну угоду. Але Л. Кучма відмовився, а більшість делегатів IV з'їзду НДП (травень 1999 р.) проголосувала за його висунення на пост Президента України⁸²⁵, А. Матвієнко

⁸²¹ Логінов О. Григорій Заболотний: спроба політичного портрета. *Свобода слова*. 2010. 21 квітня.

⁸²² Захар'яш Є. У Вінниці – новий керівник адміністрації. *Інформаційне агентство Укрінформ*. 1998. 28 квітня. С. 3.

⁸²³ Чебан О. Чумак М.: «Легкого хліба не буває». *Урядовий кур'єр*. 1999. 30 березня. С. 5.

⁸²⁴ Украина–1999: социально-политический портрет на старте президентской избирательной кампании. Партийно-политическая структура. URL: <http://www.analitik.org.ua/analytics/reports/3dd6270a/3dda3fcf/>

⁸²⁵ IV з'їзд НДП висунув кандидатом у Президенти України на майбутніх виборах Леоніда Кучму. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3882-iu_ziizd_ndp_visunuv_kandidatom_u_prezidenti_ukraini_na_maybutnih_viborah_leonida_kuchmu_8946.html

разом з іще десятьма народними депутатами України і значною частиною рядових партійців залишив НДП. Більшість із них увійшла в Партію «Реформи і порядок» (Т. Стецьків, В. Філенко). А. Матвієнко створив спочатку Всеукраїнське громадське об'єднання «Відкрита політика», а потім Українську народну партію «Собор», яка зайняла різко антипрезидентські праві позиції та згодом увійшла у передвиборчий блок Ю. Тимошенко.

Несподіване «дисидентство» А. Матвієнка мало сумні наслідки не лише для самого політика, а й для Вінницької області – негативна реакція Адміністрації Президента України виразилася у масових перевірках правоохоронними органами державних і комерційних структур Вінницької області⁸²⁶. Кілька місяців тривав аудит діяльності А. Матвієнка на посаді голови Вінницької ОДА⁸²⁷. Сам А. Матвієнко заявив, що у Вінниці розпочався пошук компромату на нього і що можливе знищення партії⁸²⁸. Також за підозрою у контрабанді автомобілів був заарештований один з найбільших місцевих підприємців і один з головних спонсорів обласного осередку НДП, власник друкованого органу обласної організації НДП – газети «Вінницькі відомості» В. Скомаровський⁸²⁹.

Позицію А. Матвієнка регіональна еліта Вінниччини не підтримала, незважаючи на те, що він тривалий час був головою Вінницької ОДА і значна частина функціонерів обласного осередку НДП була зобов'язана йому своїми посадами. В одному з інтерв'ю голова правління Вінницької обласної організації НДП С. Татусяк назвав виступ А. Матвієнка проти Л. Кучми його особистою

⁸²⁶ Кабачинская С. Родина слышит, родина знает. URL: https://cc.bingj.com/cache.aspx?q=url%3ahttps%3a%2f%2fzn.ua%2fARCHIVE%2frodina_slyshit%2c_rodina_znaet.html&d=5020237212419409&mkt=en-WW&setlang=uk-UA&w=IQcTEB632rjq8IiqxX09A3kTBjkGTvv7

⁸²⁷ Гаврилова І. Анатолій Матвієнко: «Сірість, приведена до влади, згубна...». URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/nota-bene/anatoliy-matviienko-sirist-privedena-do-vladi-zgubna>

⁸²⁸ Кабачинская С. Родина слышит, родина знает. URL: https://cc.bingj.com/cache.aspx?q=url%3ahttps%3a%2f%2fzn.ua%2fARCHIVE%2frodina_slyshit%2c_rodina_znaet.html&d=5020237212419409&mkt=en-WW&setlang=uk-UA&w=IQcTEB632rjq8IiqxX09A3kTBjkGTvv7

⁸²⁹ Коротко / Україна. Заарештовано одного з найбільших вінницьких підприємців. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-ukrayini/korotko-ukrayina-2322>

позицією, яка не збігається з рішенням партії, а у січні 1999 р. правління обласної партійної організації засудило дії членів політвиконкому (у т. ч. А. Матвієнка) як такі, що суперечили рішенням з'їзду⁸³⁰. Не підтримав голову НДП і його ставленик – тогочасний голова Вінницької ОДА М. Чумак, який однозначно висловлювався за підтримку Л. Кучми як єдиного кандидата від центристських сил на майбутніх президентських виборах. А. Матвієнко в одному з інтерв'ю навіть заявив, що голова ОДА уникає з ним зустрічей, аби уникнути неприємностей. М. Чумак у відповідь спростовував чутки про розрив усіх зв'язків з А. Матвієнком⁸³¹. Правда, через півроку М. Чумак, на той час уже колишній очільник Вінниччини, із жалем говорив: «Щодо Матвієнка ми вчинили, м'яко кажучи, не по-товариському, по суті, зрадивши його... Якби наша позиція була іншою, якби Матвієнко сьогодні був керівником партії, то й ситуація була б іншою... То була межа, коли партію дійсно хотіли зробити кишеньковою»⁸³².

У середині 1999 р. в існуючу систему владних відносин на Вінниччині спробував втрутитися ще один гравець – Соціал-демократична партія України (об'єднана). Ключову роль у протистоянні НДП з СДПУ(о) відіграв голова міської ради Вінниці і водночас народний депутат України, член фракції СДПУ(о) Д. Дворкіс. Він тривалий час у 1994–1999 рр. перебував у стані перманентного конфлікту з трьома головами облдержадміністрацій – М. Мельником, А. Матвієнком та М. Чумаком⁸³³. За

⁸³⁰ Антипова А. Головна причина розколів на правому фланзі – ставлення до влади. Розкол НДП: «низи» виявилися слухнянішими за «верхи». URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/podrobici/golovna-prichina-rozkoliv-na-pravomu-flanzi-stavlennya-do-vladi-rozkol-ndp-nizi>

⁸³¹ Кабачинская С. Родина слышит, родина знает. URL: https://cc.bingj.com/cache.aspx?q=url%3ahttps%3a%2f%2fzn.ua%2fARCHIVE%2frodina_slyshit%2c_rodina_znaet.html&d=5020237212419409&mkt=en-WW&setlang=uk-UA&w=IQcTEB632rjq8liqxX09A3kTBjKGTvv7

⁸³² Мельник В. Екс-губернатор Вінниччини Микола Чумак: «При нинішній владі я на державну роботу не піду». URL: <http://day.kyiv.ua/uk/article/podrobici/eks-gubernator-vinnichchini-mikola-chumak-pri-ninishniy-vladi-ya-na-derzhavnu>

⁸³³ Кабачинская С. Винницкая мэрдепида. URL: https://zn.ua/internal/vinnitskaya_merdepida.html

визначенням газети «Дзеркало тижня», «регіон перетворився на вогнище постійної конфронтації між міською та обласною владою, що не має аналогів в державі»⁸³⁴. І якщо А. Матвієнко міг давати раду нападам міського голови, то непублічний М. Чумак програвав майстру інтриг і популізму Д. Дворкісу⁸³⁵. Протистояння між Д. Дворкісом та М. Чумаком набуло таких розмірів, що Президент України Л. Кучма охарактеризував його як «вакханалію у Вінниці»⁸³⁶.

М. Чумак, незважаючи на свою активну особисту підтримку глави держави, сприймався в Києві як людина опального А. Матвієнка. Крім того, він не зміг забезпечити перевагу Л. Кучми під час президентської передвиборчої кампанії 1999 р., коли на лідируючі позиції в області вийшли О. Мороз та П. Симоненко. Все це, разом із перманентним протистоянням між обласною і міською владою, що дратувало офіційний Київ, призвело до звільнення М. Чумака з посади очільника Вінницької ОДА у липні 1999 р. Офіційною причиною стало неналежне виконання обов'язків з забезпечення соціально-економічного розвитку регіону.

У таких умовах в області спробувала утвердитися СДПУ(о), яка прагнула продемонструвати Президенту України більшу, порівняно з НДП, надійність⁸³⁷. Про призначення міського голови м. Вінниці Д. Дворкіса на посаду керівника Вінницької облдержадміністрації клопотав заступник Голови Верховної Ради України В. Медведчук, який заявив, що СДПУ(о) готова взяти на себе відповідальність за політичну і соціально-економічну обстановку в регіоні⁸³⁸. У липні

⁸³⁴ Кабачинская С. Бремя славы. URL: https://zn.ua/internal/bremya_slavy.html

⁸³⁵ Мураховська В., Щербатюк Т., Кантоністова А. «Я вращався у колах, де знали, що гроші знеціняться». URL: https://gazeta.ua/articles/vinnitsa-newspaper/_a-vraschavsya-u-kolah-de-znalischo-groschi-znecinyatsya/340119

⁸³⁶ «Вакханалією у Вінниці» назвав Президент України «війну» між міським головою і облдержадміністрацією. *ДІНАУ*. 1999. 30 квітня. С. 2.

⁸³⁷ Гаврилова І. Анатолій Матвієнко: «Сірість, приведена до влади, згубна...». URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/nota-bene/anatoliy-matviienko-sirist-privedena-do-vladi-zgubna>

⁸³⁸ Шульгач Т. На Вінниччині правлячою партією замість НДП стане СДПУ(о). URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/panorama-dnya/na-vinnichchini-pravlyachoyu-partiyeu-zamist-ndp-stane-sdpuo>

1999 р. Л. Кучма призначив Д. Дворкіса головою Вінницької ОДА, давши йому «два місяці для того, щоб себе проявити»⁸³⁹.

Після представлення нового голови ОДА Вінницька обласна рада, яка рекомендувала на цю посаду Г. Заболотного, та її голова Г. Калетнік висловили незгоду з таким кадровим рішенням. Про принципове неприйняття призначення Д. Дворкіса головою Вінницької облдержадміністрації одностайно заявили усі голови районних державних адміністрацій, які у переважній більшості були висуванцями НДП. У надісланій ними Президенту України петиції категорично заявлялося: «З Дворкісом проводити роботу неможливо! Ми йому не довіряємо!». За кілька днів усі 27 голів РДА заявили про свою відставку⁸⁴⁰. Заяви про відставку подали і 7 заступників колишнього голови адміністрації М. Чумака. Д. Дворкіс прийняв їх, залишивши на посадах лише першого заступника Ю. Іванова і заступника з питань АПК Г. Заболотного. На спеціально скликаній позачерговій сесії облради депутати ухвалили рішення про оголошення недовіри новому голові ОДА 59 голосами за загальної кількості 93 депутати; 5 депутатів висловилися «проти», 17 бюлетенів виявилися недійсними. Відставку обстоювала фракція демократичних сил «Злагода», очолювана лідером обласної організації НДП, яка нараховувала саме 62 депутати. Для «автоматичної» відставки голови ОДА, як того вимагало законодавство, тоді не вистачило три голоси⁸⁴¹.

Після призначення Д. Дворкіс вступив у фазу ще більшої конфронтації зі значною частиною регіональної політичної еліти, що робило для нього практично недосяжним реалізацію головного завдання – забезпечення підтримки Л. Кучми на президентських виборах. Один із найбільш впливових політиків області, голова Вінницької облради Г. Калетнік, заявляв, що з його «заклятим губернатором співпраці не буде ніколи»⁸⁴². Керівники районів області, які у переважній більшості були членами НДП, вбачали у призначенні

⁸³⁹ Мельник В. Вінниччина нового губернатора не прийняла. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-ukrayini/vinnichchina-novogo-gubernatora-ne-priynala>

⁸⁴⁰ Мельник В. Вінниччина нового губернатора не прийняла. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-ukrayini/vinnichchina-novogo-gubernatora-ne-priynala>

⁸⁴¹ Мельник В. Каліф на два місяці. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/podrobici/kalif-na-dva-misyaci>

⁸⁴² Кабачинская С. Полигон. URL: https://zn.ua/politics_archive/poligon.html

Д. Дворкіса загрозу їхній владі, тому підтримали у цьому протистоянні обласне партійне керівництво. Задля послаблення позицій голови ОДА або його усунення з посади фактично була саботована по лінії місцевих рад виборча кампанія Л. Кучми, яка, врешті-решт, провалилася на Вінниччині⁸⁴³. На президентських виборах 1999 р. Вінницька область посіла останнє в Україні місце за рівнем підтримки чинного Президента України: 17 % голосів у першому турі і 33,9 % – у другому. Цю ситуацію, як і позицію місцевих еліт, влучно охарактеризував голова Барської райдержадміністрації, член НДП В. Масний, який заявив, що «Д. Дворкіс не має довіри та підтримки у населення області. Люди йшли голосувати не за Л. Кучму, а проти Д. Дворкіса»⁸⁴⁴.

За допомогою підконтрольних місцевих ЗМІ НДП розпочала проти Д. Дворкіса потужну інформаційну кампанію, критикуючи непостійність його політичних поглядів, популізм та суміщення ним посад міського голови та народного депутата України (навіть після рішення Конституційного Суду)^{845:846}. Водночас, низький рівень підтримки Л. Кучми у Вінницькій області на президентських виборах був викликаний саме призначенням Д. Дворкіса головою ОДА, що, врешті-решт, привело до його звільнення із займаної посади 2 листопада 1999 р.^{*:847}. Під тиском Києва опальному Д. Дворкісу

⁸⁴³ Пархомчук Т. Губернатор-«NEXT». URL: <https://zn.ua/ukr/internal/gubernator-next.html>

⁸⁴⁴ Тищенко Ю. Вибори-99: як і кого ми обирали. Київ, 1999. С. 248.

⁸⁴⁵ Серeda О. Чи піде Дворкіс з Вінниці? URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/nota-bene/chi-pide-dvorkis-z-vinnici>

⁸⁴⁶ Мельник В. Каліф на два місяці. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/podrobici/kalif-na-dva-misyaci>

* Щодо подальшої кар'єри Д. Дворкіса, то 13 жовтня 1999 р. Верховний Суд України позбавив його депутатського мандата. Невдовзі він залишив посаду голови міської ради Вінниці. 23 листопада 1999 р. було вчинено замах на Д. Дворкіса, внаслідок якого загинув один охоронець, а сам колишній голова Вінницької міської ради отримав кілька кульових поранень. Враховуючи неприязні стосунки між Д. Дворкісом і Вінницькою обласною організацією НДП, у місті почали ширитися чутки про причетність «народних демократів» до цього інциденту. С. Татусяк заперечив причетність НДП до замаху на вбивство, як і наявність політичного підґрунтя цього злочину. Він зазначив, що вбачає його коріння в фінансово-економічній діяльності Д. Дворкіса.

⁸⁴⁷ Мельник В. Губернатори знову винні у «розвалі економіки». *День*. 1999. 4 листопада. С. 2.

довелося обирати між посадою міського голови і депутатським мандатом (до цього часу йому вдавалося «сидіти на двох стільцях»). На початку березня 2000 р. на позачерговій сесії Вінницької міської ради практично одногосно було схвалено заяву Д. Дворкіса про складання повноважень міського голови в зв'язку з переходом на постійну роботу до Верховної Ради України⁸⁴⁸.

Після усунення з політичного поля Д. Дворкіса сконцентрована в НДП регіональна політична еліта швидкими темпами почала відновлювати свій вплив на регіон. У листопаді 1999 р. на посаду голови Вінницької облдержадміністрації було призначено члена НДП Ю. Іванова. Заступником голови ОДА став голова обласної організації НДП С. Татусяк. З приходом Ю. Іванова нормалізувалися відносини між виконавчою і представницькою владою області.

Провладна еліта регіону зробила висновки із тривалого перманентного протистояння з Д. Дворкісом і вирішила встановити контроль над міською радою, висунувши на місце мера ще одного члена НДП, заступника голови ОДА Ю. Іванова – В. Ваховського (до призначення в облдержадміністрації працював головою обласного відділення Фонду держмайна України). Висунення цієї кандидатури було компромісом між провладною політичною групою, об'єднаною під вивіскою НДП, та набираючою вагу групою П. Порошенка. Із записів «плівок Мельниченка» відомо, що кандидатура В. Ваховського була узгоджена головою Вінницької ОДА Ю. Івановим з Президентом Л. Кучмою, а П. Порошенко «виділив фінансування» на передвиборчу агітацію і проведення соціологічних опитувань^{849,850}.

Також із цих записів відомо про тиск Л. Кучми на начальника УМВС України у Вінницькій області В. Бевза, який підтримував лідера виборчих перегонів Ю. Коробкіна, щоб забезпечити

⁸⁴⁸ Малиновская Т., Голотюк И. Мэр Винницы Дмитрий Дворкис ушел в отставку и подал иск в суд на миллион гривен. URL: <https://fakty.ua/112598-mer-vinnicy-dmitrij-dvorkis-ushel-v-otstavku-i-podal-isk-v-sud-na-million-griven>

⁸⁴⁹ Порошенко – Ющенко: «Слухай, ну чого ти прив'язався до цієї дури?!». URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2005/07/6/4389911/>

⁸⁵⁰ Пустовіт О. ПоRoshenKO – міністр закордонних і вінницьких справ. URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/poroshenko--ministr-zakordonnih-i-vinnitskih-sprav-159743.html>

підтримку провладного кандидата⁸⁵¹. Пізніше В. Бевз визнав, що така розмова дійсно була⁸⁵². Інформацію про тиск на Ю. Коробкіна підтверджує ще один тодішній учасник «мерських перегонів», у подальшому міністр соціальної політики України у 2016–2019 рр., А. Рева: «Я знаю, який був тиск на Коробкіна... він тоді при свідках сказав, що на нього страшно тиснуть, аби зняв свою кандидатуру»⁸⁵³. Ю. Коробкін, який за результатами соціологічних опитувань був лідером електоральних симпатій, вважав, що «в 2000 році Ваховський переміг лише завдяки підтримці діючої влади»⁸⁵⁴.

Сам В. Ваховський підтвердив те, що брав участь у виборах голови Вінницької міської ради не з власної ініціативи. «Постійні конфлікти між обласною та міською владою заважали розвиватися Вінниці. Коли посада міського голови виявилася вакантною, керівництво області стало підбирати кандидатуру того, хто б зміг бути обраним вінничанами. Чесно кажучи, я не хотів. У мене вже були дуже цікаві напрацювання щодо розвитку області, та й вік немолодий. Але знову ж таки ... це був не мій вибір. В облдержадміністрації розуміли, що потрібно змінити місцеву еліту, а мене знає весь сектор економіки, всі комунальні підприємства»⁸⁵⁵.

Завдяки залученню значних матеріальних та адміністративних ресурсів В. Ваховський переміг на позачергових виборах Вінницького міського голови 11 червня 2000 р. Обставини, за яких відбувалося обрання нового мера, охарактеризувала газета «Дзеркало

⁸⁵¹ Порошенко – Юценку: «Слухай, ну чого ти прив'язався до цієї дури?!». URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2005/07/6/4389911/>

⁸⁵² Грінченко В. Коробкіна на виборах мера пресують вже традиційно. URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/korobkina-na-viborah-mera-presuyut-vzhe-traditsiyno-37802.html>

⁸⁵³ Грінченко В. Коробкіна на виборах мера пресують вже традиційно. URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/korobkina-na-viborah-mera-presuyut-vzhe-traditsiyno-37802.html>

⁸⁵⁴ Грінченко В. Коробкіна на виборах мера пресують вже традиційно. URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/korobkina-na-viborah-mera-presuyut-vzhe-traditsiyno-37802.html>

⁸⁵⁵ Похоронили экс-мера Владимира Ваховского, который хитростью «выбил» у Кучмы деньги для Винницы. URL: <https://real-vin.com/2013-03-03-13-26-42-2>

тижня»: «За два місяці нічим раніше не примітний керівник, що справляє враження людини інтелігентної і м'якої, раптово перетворився мало не на головного будівничого Вінниці, рішучого і жорсткого, постійно перейнятого думками, як би облаштувати місто. Потужний адміністративний ресурс, уміло розкручені технології і яскраво виражене бажання перемогти – ось три джерела успіху»⁸⁵⁶.

Починаючи з весни 2000 р. НДП фактично втратила вплив на загальноукраїнському рівні. Послаблення позицій партії пов'язане із розколом у партії напередодні президентських виборів 1999 р., відставкою прем'єр-міністра В. Пустовойтенка, скороченням парламентської фракції з-понад 70 до 26 депутатів тощо⁸⁵⁷. Утім, у Вінницькій області впливовість НДП не зменшилася. Представники партії, що входили до кола регіональної політичної еліти, змогли забезпечити високий рівень підтримки Президента України на всеукраїнському референдумі 2000 р.: кількість позитивних відповідей на всі чотири питання референдуму коливалася у межах від 79,5 % до 87,7 % за високого показника участі виборців (77,98 % в області). Цього вдалося досягти завдяки низці заходів, серед яких широка інформаційна підтримка референдуму та проведення місцевою владою виплат заборгованості населенню із зарплат і пенсій⁸⁵⁸.

Позиції коаліції акторів, сформованих під «вивіскою» НДП, ще більше посилювалися після обрання міським головою місцевого бізнесмена, лідера обласного об'єднання «Нова Україна», заступника голови обласної організації НДП, депутата міськради О. Домбровського⁸⁵⁹. Тоді ж вплив на прийняття владних рішень на міському

⁸⁵⁶ Кабачинская С. По апробированному сценарию. URL: https://zn.ua/internal/po_aprobirovannomu_stsenariyu.html

⁸⁵⁷ Денисенко В. НДП: чотири роки по тому. Перша в Україні «партія бюрократів» так і не втримала владу. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/notabene/ndp-chotiri-roki-po-tomu>

⁸⁵⁸ Іванов Ю.: «Референдум виявив значні зміни у політичних настроях». *Вінниччина*. 2000. 18 квітня. С. 2.

⁸⁵⁹ Пархомчук Т. Карфаген має бути... розграбовано, або національні особливості провінційного переділу очима вінницького мера. URL: https://zn.ua/ukr/internal/karfagen_mae_buti_rozgrabovano,_abo_natsionalni_osoblivosti_provintsijnogo_peredilu_ochima_vinnitsko.html

рівні здобула група П. Порошенка – міським головою О. Домбровський був обраний за солідарної підтримки політичних антагоністів: провладної НДП і опозиційного Блоку Віктора Ющенка «Наша Україна». Як наслідок, у Вінницькій міськраді виникло дві потужні депутатські групи – «Ми – разом!» і «Солідарність»⁸⁶⁰. Впливовість останньої визначалася чисельністю – до неї входило 17 депутатів, що становило майже третину загального складу Вінницької міської ради⁸⁶¹: *

Міцні стартові позиції міський голова О. Домбровський мав завдяки підтримці голови ОДА – його часто називали «ставлеником» Ю. Іванова. Очевидно, за вказівкою Ю. Іванова чинний на той час голова Вінницької міської ради В. Ваховський зняв свою кандидатуру на користь О. Домбровського і повернувся працювати в облдержадміністрацію⁸⁶². Обоє політиків єднали належність до правлячої еліти у другій половині 1980-х рр. (у 1985–1990 рр. Ю. Іванов був заступником голови, головою Вінницького міськвиконкому; О. Домбровський у 1986–1989 рр. – першим секретарем Вінницького міського комітету ЛКСМУ України) та спільні бізнес-інтереси. В. Ваховського і О. Домбровського, як і низку інших політиків міського і обласного рівня, у журналістських колах називали «дітьми гнізда Іванова»⁸⁶³.

Водночас, коаліції акторів, яка посідала провідну роль у Вінницькій обласній і міській радах та ОДА, вдалося не допустити до влади давнього супротивника – Д. Дворкіса. Колишній багаторічний очільник обласного центру хоч і брав участь у виборах

⁸⁶⁰ Пархомчук Т. 27 государевих очей: не було б косоокості: Вінниччина. URL: https://zn.ua/ukr/politics_archive/27_gosudarevih_ochey_ne_bulo_b_kosookosti.html

⁸⁶¹ Гаращук А. Під аркою в парку буде фонтан, а транспортного колапсу у Вінниці не буде – Сергій Моргунов. URL: <http://www.vinnitsa.info/news/pid-arkoyu-v-parku-bude-fontan-a-transportnogo-kolapsu-u-vinnitsi-ne-bude-sergiy-morgunov.html>

* У «Солідарності» розпочинали свою кар'єру В. Гройсман (міський голова Вінниці у 2005–2014 рр., у подальшому – Голова ВР України та Прем'єр-міністр України) та С. Моргунов (у 2002–2014 рр. – депутат, а з 2014 р. – голова Вінницької міської ради). С. Моргунов заявляв, що «команда однодумців» сформувалася навколо «Солідарності» у 2002–2004 рр. і діє до цього часу.

⁸⁶² Іванов Юрий Иванович. URL: <http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/ukrregions/data/220.html>

⁸⁶³ Куди пішов Іванов? Де тепер найвпливовіша людина політичного рингу області? URL: <http://tviybiznes.com/main/news2/163493>

міського голови Вінниці у 2002 р. та 2006 р., але програв О. Домбровському і В. Гройсману, посівши другі місця.

Не втратила НДП провідних позицій в області і напередодні парламентських і місцевих виборів 2002 р. Незважаючи на звільнення з посади Прем'єр-міністра України В. Пустовойтенка та виходу з партії Ю. Єханурова і А. Кінаха, скорочення складу парламентської фракції НДП до 14 осіб⁸⁶⁴, на Вінниччині НДП і далі зберігала свою впливовість. На парламентських виборах 2002 р. за блок партій «За єдину Україну» (ключовою фігурою якого була НДП) у Вінницькій області проголосувало лише 6,22 % виборців⁸⁶⁵. Такі показники підтримки блоку за багатомандатним виборчим округом разом із депутатами, обраними за мажоритарними округами, і самовисуванцями дали змогу створити у ВРУ фракцію, яка об'єднувала 101 депутата, що становило 22,4 % від загального складу парламенту. Підтримка ж висуванців від партій, що входили до блоку «За єдину Україну», на місцевих виборах був значно вищий. Загалом до Вінницької обласної ради пройшов 51 депутат від НДП, АПУ, Партії регіонів і ПППУ, що становило 52 % від загального складу ради. При цьому підтримка кандидатів від НДП була дуже високою – обрано 36 депутатів, що забезпечило отримання 36,7 % мандатів облради. Варто зазначити, що регіональна політична еліта Вінниччини, яка представляла НДП, мала значно більші шанси на представництво у Верховній Раді України у разі участі у парламентських виборах не у складі блоку «За єдину Україну», а як окремої партії. Про це свідчать соціологічні опитування, проведені у лютому 2002 р. в двадцяти двох районах та містах області, які показали, що згаданий блок користувався підтримкою 3 % виборців, тоді як НДП, як окремий політичний гравець, – 19 %⁸⁶⁶.

⁸⁶⁴ Дмитричева О., Мостова Ю., Рахманін С. П'ять джерел, п'ять складових частин блоку «За єдину Україну!». URL: https://dt.ua/POLITICS/pyat_dzherel_pyat_skladovih_chastin_bloku_za_edinu_ukrayinu.html

⁸⁶⁵ Підсумки голосування по партіях (виборчих блоках партій). 31.03.2002. Чергові вибори. URL: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vd2002/webproc0v?kodvib=1&rejim=0>

⁸⁶⁶ Дмитрук О. Влада не повинна обтяжувати політика. *Вінницькі відомості*. 2005. 12 січня. С. 4.

Після переформатування ВРУ і залучення до блоку «За єдину Україну» депутатів, обраних за мажоритарними округами, персональний склад фракції виріс до 182 депутатів, що становило 40% від загальної кількості депутатів⁸⁶⁷. Утім, і у цьому разі представництво у Вінницькій облраді партій, що входили до блоку «За єдину Україну», було на 12% вищим, ніж у ВРУ навіть без урахування самовисуванців, що приєдналися до партій-членів блоку у місцевому представницькому органі.

Таблиця 5.2.

Результати виборів до Верховної Ради України і Вінницької обласної ради на парламентських і місцевих виборах 2002 р.

Партія, блок	Результати парламентських виборів 2002 р.*		Результати виборів до Вінницької облради, 2002 р.	
	К-сть депутатів, осіб	К-сть депутатів, %	К-сть депутатів, осіб	К-сть депутатів, %
Блок Віктора Ющенка «Наша Україна»	112	24,9%	0	0%
Блок «За єдину Україну!»	101	22,4%	51	52%
<i>НДП</i>			36	36,7%
<i>АПУ</i>			7	7,2%
<i>Партія регіонів</i>			6	6,1%
<i>ПППУ</i>			2	2%
Комуністична партія України	65	14,4%	1	1%
Соціал-демократична партія України (об'єднана)	24	5,3%	4	4,1%
Соціалістична партія України	23	5,1%	1	1%

⁸⁶⁷ Філіпповський В. Парламентські вибори 2002 року. URL: <http://h.ua/story/191299/#photo>

* Позапартійні депутати, занесені в партійні списки у загальнодержавному багатомандатному окрузі, порашовані у складі відповідних партій і блоків. Позапартійні депутати, обрані в одномандатних округах за списками партій або партійних блоків, занесені до складу відповідних партій і блоків.

Продовження таблиці 5.2.

Блок Юлії Тимошенко	22	4,9%	0	0%
Інші	9	2%	7	7,2%
Самовисуванці	94	21%	34	34,7%
Всього	450	100%	98	100%

Джерела: Результати голосування по Україні в одномандатних виборчих округах. URL: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vd2002/webproc0v?kodvib=1&rejim=0>; Підсумки голосування по партіях (виборчих блоках партій). 31.03.2002. Чергові вибори. URL: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vd2002/webproc0v?kodvib=1&rejim=0>; Список депутатів Вінницької обласної ради IV скликання. URL: http://www.vinrada.gov.ua/4-go_sklikannya.htm.

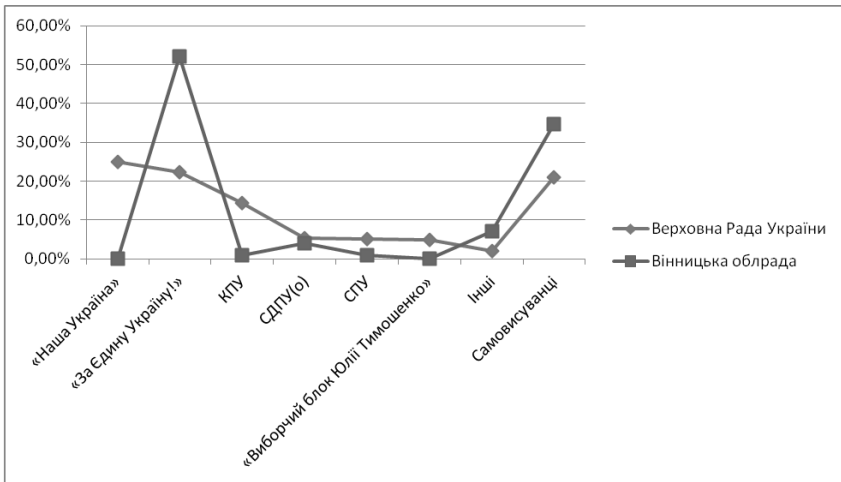

Рис. 5.2. Порівняння результатів виборів до Верховної Ради України і Вінницької обласної ради на парламентських і місцевих виборах 2002 р.

Джерела: Результати голосування по Україні в одномандатних виборчих округах. URL: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vd2002/webproc0v?kodvib=1&rejim=0>; Підсумки голосування по партіях (виборчих блоках партій). 31.03.2002. Чергові вибори. URL: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vd2002/webproc0v?kodvib=1&rejim=0>; Список депутатів Вінницької обласної ради IV скликання. URL: http://www.vinrada.gov.ua/4-go_sklikannya.htm

Про міцність позицій «партії влади» свідчить значна кількість керівників найвищого рангу серед депутатів Вінницької обласної ради IV скликання, обраних від НДП. Зокрема, у цьому переліку 34 депутатів були: голова облради Ю. Іванов і три його заступники (В. Коровій, С. Нешик, С. Татусяк), шість начальників управлінь ОДА чи їх заступників, один голова управління Вінницької міськради, троє голів чи заступників голів райдержадміністрацій (Погребищенський, Ямпільський і Хмільницький райони), троє директорів державних спиртзаводів (Барського, Бершадського і Бджільнянського), голови правлінь ВАТ «Вінницяобленерго», «Вінницяоблпаливо», «Вінницягаз», «Гніванський завод спеціалізобетону», директор Вінницької дирекції ВАТ «Укртелеком», начальник Шаргородського управління газового господарства ВАТ «Вінницягаз», начальник Могилів-Подільського центру електрозв'язку Вінницької дирекції ВАТ «Укртелеком», начальник Служби автомобільних доріг у Вінницькій області, ректор Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серед депутатів від НДП у Вінницькій облраді був лише один представник бізнесу – директор Вінницької філії «Лукойл-Україна». Із загального переліку також «випадала» депутатка В. Швидка – заступниця директора Теплицької середньої загальноосвітньої школи № 1⁸⁶⁸. Аналіз депутатського складу Вінницької обласної ради IV скликання продемонстрував тенденцію до відсутності ротації політичних еліт та зрощення політичних та економічних інтересів.

Незважаючи на значні досягнення НДП на місцевому рівні, як уже згадувалося раніше, обласне керівництво не змогло забезпечити високих показників підтримки блоку «За єдину Україну» у регіоні. Адміністрація Президента України була явно незадоволена результатом підтримки провладного блоку у Вінницькій області, який був удвічі меншим, ніж у середньому по Україні, що змусило Ю. Іванова залишити посаду голови ОДА. Офіційною причиною звільнення було його обрання депутатом Вінницької обласної ради. Згодом Ю. Іванов був майже одноголосно (його підтримав

⁸⁶⁸ Список депутатів Вінницької обласної ради IV скликання. URL: http://www.vinrada.gov.ua/4-go_sklikannya.htm

91 депутат з 96) обраний головою облради, що засвідчило про збереження ним лідируючих позицій у середовищі місцевої еліти⁸⁶⁹.

Після переходу Ю. Іванова в облраду він рекомендував на посаду голови Вінницької облдержадміністрації одного із членів своєї команди – першого заступника голови ОДА Г. Заболотного⁸⁷⁰. Коаліція акторів, що склалася у період, коли Ю. Іванов очолював ОДА, підтримала цю кандидатуру, сподіваючись на збереження і посилення свого впливу. Однак Президент України призначив головою Вінницької ОДА абсолютно неочікувану кандидатуру – В. Коцемира, який став першим «варягом» на найвищій регіональній посаді за останні 30 років.

Рішення Л. Кучми про призначення В. Коцемира, який до цього жодним чином не був пов'язаний з Вінницькою областю, можна розглядати як своєрідний експеримент зі змішування та послаблення регіональної політичної еліти. Опосередковано про це може свідчити гостра реакція на призначення колишнього очільника області, голови Української республіканської партії «Собор» (далі – УРП «Собор») А. Матвієнка: «Призначення В. Коцемира губернатором Вінницької області показало, що в державі немає ніякої кадрової політики... Я знаю достеменно: владна еліта області при повідомленні про це призначення відчула справжній шок. Та й прості вінничани розгублені: адже відтепер ними керуватиме людина, котру не тільки в області ніхто не знає, а й котра, схоже, і сама не знає області»⁸⁷¹.

Утім, можемо вважати, що експеримент Банкової провалився, оскільки В. Коцемир не став «людиною президента» в області і весь час свого перебування на посаді балансував на межі інтересів Партії регіонів і місцевих політико-економічних еліт. Експерти, характеризуючи тогочасну політичну ситуацію, неодноразово заявляли про те, що у В. Януковича є два найбільш надійні регіони – Донбас і Вінниччина⁸⁷².

⁸⁶⁹ Іванов Юрий Иванович. URL: <http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/ukrregions/data/220.html>

⁸⁷⁰ Пархомчук Т. «Чужий»-1. URL: <https://zn.ua/ukr/internal/chuzhiy-1.html>

⁸⁷¹ Пархомчук Т. «Чужий»-1. URL: <https://zn.ua/ukr/internal/chuzhiy-1.html>

⁸⁷² Моржковский А. Коцемира сменили на переправе. URL: <https://comments.ua/politics/27806-Kotsemira-smenili-pereprave.html>

Водночас у системі владних відносин в області кардинальних змін не відбулося. Під час призначення на посаду В. Коцемир пообіцяв проводити зважену кадрову політику. На місцях заступників голови ОДА залишилися наближені Ю. Іванова – Г. Заболотний, С. Татусяк і С. Нешик. Не відбулося значних кадрових перестановок на районному рівні⁸⁷³. Голова облради Ю. Іванов не лише зберіг, а навіть збільшив свій вплив у області – він цілком контролював облраду, а головою міської ради м. Вінниці був його протеже О. Домбровський⁸⁷⁴. Така розстановка сил дозволила йому впливати на призначення керівних кадрів на районному рівні і вести «гру на рівних» з такими потужними економічними акторами, як «Укрпромінвест» сім'ї Порошенків⁸⁷⁵.

Зовні видавалося так, ніби В. Коцемир органічно «влився» у владні структури Вінницької області. Однак у часи його перебування на посаді в економіці області значно зросла присутність «донецьких», діяльність яких ішла в розріз з інтересами місцевих політико-економічних груп⁸⁷⁶. Наростання суперечностей між регіональною елітою і В. Коцемиром вилилося у дискредитацію голови ОДА у місцевих засобах масової інформації, вершиною якої став сюжет на контрольованій Г. Калетніком ТРК «Вінниччина» про будівництво у Хмельницькому сім'єю В. Коцемира готельно-торговельного центру «Либідь». Про масштабність протистояння свідчить залучення значних ресурсів – для відеозйомки сюжету з висоти пташиного польоту був відправлений вертоліт⁸⁷⁷.

Нездатність бути виключно «людиною президента» у регіоні, невдоволення місцевої еліти та наближення президентських

⁸⁷³ Коцемир Виктор Францович. URL: <http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/ukrregions/data/256.html>

⁸⁷⁴ Іванов Юрий Иванович. URL: <http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/ukrregions/data/220.html>

⁸⁷⁵ Пархомчук Т. «Чужий»-1. URL: <https://zn.ua/ukr/internal/chuzhiy-1.html>

⁸⁷⁶ Пархомчук Т. Пане Президенте, Вам повістка. Чиновники, звільнені в липні на продовольчій переправі, вимагають сатисфакції. URL: https://zn.ua/ukr/internal/pane_prezidente,_vam_povistka_chinovniki,_zvilneni_v_lipni_na_prodivolchi_y_perepravi,_vimagayut_sati.html

⁸⁷⁷ Пархомчук Т. Губернатор-«NEXT». URL: <https://zn.ua/ukr/internal/gubernator-next.html>

виборів привели до «переведення» В. Коцемира у червні 2004 р. з посади голови Вінницької обласної державної адміністрації на аналогічну посаду у Хмельницькій області. Новим головою ОДА було призначено Г. Калетніка, який став кандидатурою, компромісною для СДПУ(о), «донецьких» та Президента України Л. Кучми⁸⁷⁸. Відразу після призначення новий голова ОДА спробував взяти контроль над облрадою, але політичні події, викликані Помаранчевою революцією, та перехід частини НДП на бік В. Ющенко не дали йому цього зробити⁸⁷⁹.

Зміни, що відбулися у державі після Помаранчевої революції, продемонстрували, з якою легкістю політики та чиновники регіонального рівня з кон'юнктурних міркувань здатні змінювати свої політичні погляди та/або належність до політичної сили, яка забезпечила їм здобуття посад. Невдовзі після інавгурації В. Ющенко голова міської ради Вінниці член НДП О. Домбровський, який відкрито підтримав тоді ще кандидата у Президенти України В. Ющенко перед другим туром виборів, запевняв, що не збирається змінювати свою партійну належність⁸⁸⁰. Утім, уже у лютому 2005 р. О. Домбровський після призначення головою Вінницької ОДА перейшов з НДП до «Нашої України»⁸⁸¹. Услід за О. Домбровським партію почали залишати інші потужні політичні гравці обласного рівня. Наприкінці лютого 2005 р. посаду голови Вінницького міського осередку НДП залишив заступник міського голови Ю. Гайсановський⁸⁸². Тенденції загальноукраїнського

⁸⁷⁸ Моржковский А. Коцемира сменили на переправе. URL: <https://comments.ua/politics/27806-Kotsemira-smenili-pereprave.html>

⁸⁷⁹ Пархомчук Т. Зміна губернатора Вінниччини як черговий дзвінок «донецьким»? URL: https://zn.ua/ukr/politics_archive/zmina_gubernatora_vinnichchini_yak_chergoviy_dzvinok_donetskim.html

⁸⁸⁰ Литвенюк О. Домбровський не змінить партійного квитка. URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/dombrovskiy-ne-zminit-partiynogo-kvitka-20681.html>

⁸⁸¹ Дмитрук О. Влада не повинна обтяжувати політика. *Вінницькі відомості*. 2005. 12 січня. С. 4.

⁸⁸² Литвенюк О. Гайсановський пішов з посади голови Вінницького міського осередку НДП, проте він продовжує залишатись в політиці. URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/gaysanovskiy-pishov-z-posadi-golovi-vinnitskogo-miskogo-oseredku-ndp-p-21724.html>

рівня – вичікувальна позиція В. Пустовойтенка та переорієнтація О. Толстоухова на Партію регіонів, а О. Зарубінського, С. Шевчука, В. Олуйка – на «Народну партію» В. Литвина знайшли своє відображення на регіональному рівні – голова облради Ю. Іванов, його заступник С. Нешик та ректор Вінницького державного педагогічного університету О. Шестопалюк вийшли з НДП та вступили у «Народну Партію». Призначений на посаду першого заступника голови ОДА Г. Заболотний перейшов з НДП в Соціалістичну партію України⁸⁸³. Загалом близько 20 обласних чиновників вищої ланки відмовилися від партійного квитка НДП на користь інших політичних сил⁸⁸⁴.

Аналогічні процеси відбувалися і на субрегіональному рівні. Практично всі з 19 кандидатів, поданих у лютому 2005 р. О. Домбровським на призначення головами райдержадміністрацій, були членами НДП, які терміново перейшли у політичну партію «Наша Україна». Відбувалося це в умовах, коли обласне керівництво з метою вибудовування вертикальної структури влади і збільшення контролю над районною бюрократією чинило на неї тиск, пропонуючи написати одну з двох заяв – або про звільнення з посади, або про вихід з НДП⁸⁸⁵. Відомі випадки звільнення керівників-«кендепістів» за партійною ознакою у Мурованокуріловецькому, Тростянецькому, Гайсинському, Хмельницькому та Теплицькому районах⁸⁸⁶. У підсумку, більшість представників регіональної політичної еліти продемонстрували гнучкість і компромісність, що вкотре дозволило зберегти status quo між головними політичними акторами Вінниччини.

⁸⁸³ Землероб, «рухівець» та холостяк. Хто він, новий голова Вінницької обласної ради? URL: <http://i-vin.info/news/zemlerob-rukhivets-ta-kholostyak-khtov-in-novyy-golova-vinnyskoyi-oblasnoyi-rady-4799>

⁸⁸⁴ Родінкова В. Вінницьких членів НДП примушують вступати до інших партій. URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/vinnitskih-chleniv-ndp-primushuyut-vstupati-do-inshih-partiy-23557.html>

⁸⁸⁵ Родінкова В. Вінницьких членів НДП примушують вступати до інших партій. URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/vinnitskih-chleniv-ndp-primushuyut-vstupati-do-inshih-partiy-23557.html>

⁸⁸⁶ НДП вважає нелогічним вихід Домбровського з партії. URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/ndp-vvazhae-nelogichnim-vihid-dombrovskogo-z-partiyi-27622.html>

На початку 2000-х років у розквіт могутності НДП у політичному просторі Вінниччини почала формуватися ще одна впливова група, яка у подальшому дістала неофіційну назву «партія вінничан». Тоді частина політичних акторів почала тяжіти до місцевого бізнесмена, депутата Верховної Ради України III скликання П. Порошенка.

П. Порошенко розпочав свій бізнес із імпорту кондитерської сировини з країн Азії та Африки ще наприкінці 1980-х – початку 1990-х рр. У 1996 р. він вже керував концерном «Укрпромінвест» та був головою наглядової ради Вінницької кондитерської фабрики. Наприкінці 1990-х рр. П. Порошенко став найбільш вагомою фігурою на кондитерському ринку України. На той час дочірнє підприємство «Укрпромінвеста» – «Укрпромінвест-кондитер» володіло Вінницькою, Маріупольською, Кременчуцькою та Київською ім. Карла Маркса кондитерськими фабриками і сукупно контролювало близько 25 % всіх виробничих потужностей галузі. Успіх кондитерської імперії Порошенка, крім значних фінансових вливань в модернізацію обладнання, був пов'язаний із можливістю створити замкнутий цикл виробництва для кондитерського напрямку завдяки наявності у концерну близько 20000 га землі, низки агропідприємств, трьох цукрових заводів та крохмале-патокового комбінату⁸⁸⁷.

У 1998 р., після обрання П. Порошенка народним депутатом України в мажоритарному окрузі № 12 у м. Вінниці, внаслідок перемоги над своїм основним суперником місцевим бізнесменом В. Скомаровським з перевагою лише у 58 голосів його позиції у регіоні значно зміцнилися. Дещо пізніше газета «Ділова столиця» писала про нього: «Петро Олексійович починав свою політичну кар'єру саме з Вінниччини, де зосереджена лівова частка його бізнесу, і регіон знаходиться під його негласним політичним кураторством»⁸⁸⁸. «Те, що регіон є колыскою бізнесу і вотчиною

⁸⁸⁷ Шоколадные бароны. URL: <https://delo.ua/investgazeta/shokoladnyeh-barony-262221/>

⁸⁸⁸ Вінницькі демократи живуть дружно. Представители одной административной команды поделили между собой. URL: <http://www.dsnews.ua/politics/art24518>

Петра Порошенка, давно всім відомо»⁸⁸⁹. Газета «Дзеркало тижня» також асоціювала Вінниччину ні з ким іншим, а тільки з П. Порошенком – «Слышим “Винница”, подразумеваем – “Порошенко”»⁸⁹⁰.

Формування регіональної політико-економічної групи кланового типу на чолі з П. Порошенком розпочалося на межі 1990-х і 2000-х років. Передумовою її появи було наростання суперечностей між В. Медведчуком і Г. Суркісом, з одного боку, і П. Порошенком, з іншого, внаслідок яких останній вийшов з СДПУ(о). Як зазначалося вище, за підтримки В. Медведчука у серпні 1999 р. головою Вінницької ОДА було призначено Д. Дворкіса, що викликало хвилю незадоволення у середовищі фактично керуючої у той час Вінницькою областю Народно-демократичної партії і у кінцевому результаті призвело до саботажу президентських виборів 1999 р. з боку обласного та районного керівництва і дуже низького рівня підтримки Л. Кучми. У цьому протистоянні сім'я Порошенків, як, між іншим, і сім'я Гройсманів, підтримала антидворкісівську опозицію. Витіснення Д. Дворкіса з регіонального політичного поля значно посилило позиції його противників.

З того часу П. Порошенко почав формувати партійну політичну структуру як на регіональному, так і на загальнодержавному рівні. 29 лютого 2000 р. у Верховній Раді України було створено депутатську групу «Солідарність селян, промисловців та інтелігенції» на чолі з П. Порошенком, у яку ввійшло 14 парламентарів – по сім від Селянської партії України і СДПУ(о)⁸⁹¹. На початок квітня 2000 р. «Солідарність» збільшила свої лави з 14 до 21 депутата⁸⁹²,

⁸⁸⁹ Винницька капитуляція. URL: <http://www.dsnews.ua/politics/art27298>

⁸⁹⁰ Пархомчук Т. Обсчет по-парламентски. Порошенко «рубят» – до Винницы деньги не долетают. URL: https://zn.ua/POLITICS/obschet_porparlamentski_poroshenko_rubyat_do_vinnitsy_dengi_ne_doletayut.html

⁸⁹¹ Шеремета Е. Александр Ткаченко надеется, что будет восстановлен в ранге спикера. URL: <https://fakty.ua/112517-aleksandr-tkachenko-nadeetsya-chtobudet-vosstanovlen-v-range-spikera>

⁸⁹² Галух А. Народный депутат Петр Порошенко: «Я принципиально не пользуюсь услугами телохранителей: закон не нарушаю и никаких связей с криминалом не имею». URL: <https://fakty.ua/106393-narodnyj-deputat-petr-poroshenko-quot-ya-principialno-ne-polzuyus-uslugami-telohranitelej-zakon-ne-narushayu-i-nika-kih-svyazej-s-kriminalom-ne-imeyu-quot>

розширюючись переважно за рахунок членів Селянської партії України. У липні того ж року П. Порошенко «влив» свою партію до Партії регіонального відродження «Трудова солідарність України» (згодом – Партія регіонів), щоправда, звідти швидко вийшов. Невдовзі очолювана ним фракція «Солідарність» увійшла у парламентську більшість і стала відкрито підтримувати діючого президента Л. Кучму⁸⁹³.

Наявність політичної структури на центральному рівні дозволила П. Порошенку міцніше закріпитися на Вінниччині – спочатку в обласному центрі. Як наслідок, у Вінницькій міській раді з'явилася фракція «Солідарність». Завдяки високому рейтингу партії Порошенка у Вінниці (у листопаді 2001 р. в обласному центрі їй довіряли 18% опитаних) до політичної сили приєдналася низка бізнесменів і високопосадовців, у тому числі заступник голови ОДА В. Гаврилюк. Але внаслідок короточасного входження у Партію регіонального відродження «Трудова солідарність України» «Солідарність» безповоротно втратила близько 6000 членів, що, без сумніву, послабило позиції П. Порошенка в регіоні⁸⁹⁴.

На початку 2000-х рр. П. Порошенко зблизився із Г. Заболотним, з іменем якого пов'язують зростання бізнес-активів П. Порошенка. Так, у зверненні Вінницької обласної організації партії «Пора» до Президента України В. Ющенка від 12 вересня 2005 р щодо перевірки діяльності на той час уже ексекретаря Ради національної безпеки та оборони України П. Порошенка йшлося про те, що у 2001–2003 рр. «стрімко збільшувалася частина власності сім'ї П. Порошенка у Вінницькій області паралельно з тісною співпрацею П. Порошенка і Г. Заболотного»⁸⁹⁵. Останній у автобіографічній брошурі підтвердив, що сприяв покупці ЗАТ «Укрпромінвест» Гайсинського цукрового заводу в 2003 р. за 6,2 млн грн⁸⁹⁶.

⁸⁹³ Рахманін С. Фракція «депутатское ассорти». URL: https://zn.ua/POLITICS/fraktsiya_deputatskoe_assorti.html

⁸⁹⁴ Мостовая Ю., Рахманін С. Украина партийная. Часть II. «Наша Україна». URL: https://zn.ua/POLITICS/ukraina_partijnaya_chast_ii_nasha_ukrayina.html

⁸⁹⁵ Винницька «Пора» просит Президента проверить «злодеяния» Порошенко. URL: <http://ura-inform.com/archive/2005/09/12/32466>

⁸⁹⁶ Заболотний Г. Професія – допомагати людям. С. 13 URL: http://www.zabolotniy.vinnitsa.com/broshura_zabolotniy/broshura_zabolotniy.pdf

Після відставки В. Ющенка з посади Прем'єр-міністра України у травні 2001 р. П. Порошенко перейшов на його бік. Навколо П. Порошенка згуртувалася та частина «Нашої України», яку називали «прагматиками-бізнесменами», на відміну від іншого крила – ідеалістів з рухівських партій. Унаслідок короточасного протистояння між цими двома групами за «доступ» до лідера перемогу здобули прагматики-бізнесмени, що забезпечило П. Порошенку вхідження у найближче оточення В. Ющенка⁸⁹⁷.

На парламентських виборах 2002 р. «Солідарність» увійшла у Блок Віктора Ющенка «Наша Україна», а П. Порошенко очолив виборчий штаб і став одним із головних спонсорів передвиборчої кампанії⁸⁹⁸. Частина регіональної політичної еліти Вінниччини почала гуртуватися навколо постаті П. Порошенка. Виборча кампанія вимагала потужної фінансової і мас-медійної підтримки, яку П. Порошенко забезпечив завдяки власним ресурсам, а також підтримці місцевих бізнесменів Ю. Коробкіна (готельно-ресторанний бізнес) та В. Скомаровського (торгівля автомобілями, будматеріалами, продуктами харчування, надання страхових послуг). Підтримували П. Порошенка і у Крижопільському районі, куди завдяки «Укрпромінвесту» в 2001 р. поступила половина всіх інвестицій області⁸⁹⁹.

Як наслідок, на чергових парламентських виборах 31 березня 2002 р. Блок Віктора Ющенка «Наша Україна» набрав у Вінницькій області 29,43% голосів виборців, що було майже на 6% більше, ніж у середньому в Україні (23,57%) і випередив свого найближчого конкурента – Соціалістичну партію України (21,26%)

⁸⁹⁷ Артазей А. Петр Порошенко живет недалеко от Верховной Рады в квартире площадью 120 квадратных метров и за прошлый год задекларировал доход в два миллиона гривен. URL: <https://fakty.ua/61469-petr-poroshenko-zhivet-nedaleko-ot-verhovnoj-rady-v-kvartire-ploshchadyu-120-kvadratnyh-metrov-i-za-proshlyj-god-zadeklariroval-dohod-v-dva-milliona-griven>

⁸⁹⁸ Уманська Д. Округ № 12: Пролетарсько-робітничка вотчина Порошенка на Вінниччині. URL: <https://vn.depo.ua/ukr/vn/okrug-12-okrug-de-20-rokiv-peremagali-poroshenki-20180613789930>

⁸⁹⁹ Мостовая Ю., Рахманин С. Украина партийная. Часть II. «Наша Україна». URL: https://zn.ua/POLITICS/ukraina_partiy_naya_chast_ii_nasha_ukrayina.html

більше ніж на 8%⁹⁰⁰. Блок Віктора Ющенка «Наша Україна» здобув більшість голосів у 6 з 8 виборчих округів області і тільки на ТВО № 15 і № 18 його випередила СПУ. П. Порошенко вдруге переміг в окрузі № 12, причому втричі покращив свій попередній результат – за нього проголосувало 53058 виборців округу (49,99%)⁹⁰¹. У своїй передвиборчій програмі він апелював до результатів роботи, досягнутих під час попередньої каденції. У свій актив П. Порошенко зараховував: отримання «фінансування з Державного бюджету України для ремонту об'єктів каналізації у м. Вінниці та мосту через Південний Буг, збільшення дотації для Вінницької області»; «виділення в 2001 році з Держбюджету додаткових 452 мільйони гривень на погашення заборгованості по зарплатні освітянам та медикам, збереження пільгового проїзду студентів у громадському транспорті тощо»⁹⁰².

Народними депутатами України стали ще троє представників регіональної політичної еліти Вінниччини із орбіти П. Порошенка. Зокрема, до парламенту потрапив його колишній суперник на парламентських виборах 1998 р. вінницький підприємець В. Скомаровський (член партії «Солідарність», 49-й номер у списку Блоку Віктора Ющенка «Наша Україна»)⁹⁰³. На 17-му виборчому окрузі переміг директор сільськогосподарського ТОВ «Передовик» (с. Довжок Ямпільського району) М. Сокирко (член партії «Солідарність», висунутий Блоком Віктора Ющенка «Наша Україна»)⁹⁰⁴. На

⁹⁰⁰ Партії, які за підсумками голосування набрали 4% та більше у регіоні. 31.03.2002. Чергові вибори. URL: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vd2002/WEBPROC0V>

⁹⁰¹ Уманська Д. Округ № 12: Пролетарсько-робітничка вотчина Порошенка на Вінниччині. URL: <https://vn.depo.ua/ukr/vn/okrug-12-okrug-de-20-rokiv-peredmagali-poroshenki-20180613789930>

⁹⁰² Боброва А., Марініна А., Шевченко Л. Результати роботи депутатів у Верховній Раді України за період лютий – липень 2004 року (5 сесія IV скликання). Київ: ТОВ «Азбука», [2004]. С. 571–572. URL: http://osf.org.ua/data/blog_dwnl/year_zvit_2004.pdf

⁹⁰³ Боброва А., Марініна А., Шевченко Л. Результати роботи депутатів у Верховній Раді України за період лютий – липень 2004 року (5 сесія IV скликання). Київ: ТОВ «Азбука», [2004]. С. 646. URL: http://osf.org.ua/data/blog_dwnl/year_zvit_2004.pdf

⁹⁰⁴ Соратники Порошенко из-за диктата ушли из «Нашей Украины». URL: <https://www.segodnya.ua/ukraine/coratiniki-poroshenko-iz-za-diktata-ushli-iz-nashej-ukrainy.html>

повторних виборах на виборчому окрузі № 18 14 липня 2002 р. зі значною перевагою (43,55 % голосів виборців) перемогу здобув директор підконтрольного «Укпромінвесту» сільськогосподарського ТОВ «Яланецьке» (с. Яланець Томашпільського району) М. Одайник⁹⁰⁵. Ця перемога стала можливою значною мірою завдяки П. Порошенку, оскільки кандидатуру М. Одайника підтримав В. Ющенко, незважаючи на високу ймовірність перемоги висуванця СПУ – тогочасного союзника «Нашої України»⁹⁰⁶. В агітації за кандидата особисту участь брали П. Порошенко і В. Ющенко, на безкоштовних концертах виступала О. Білозір⁹⁰⁷.

Успіхи П. Порошенка на виборах значно підсилили його позиції як політика – він був обраний одним із керівників фракції «Нашої України» у Верховній Раді України IV скликання та у 2002–2005 рр. очолював комітет з питань бюджету. Свою парламентську роботу П. Порошенко намагався асоціювати із відстоюванням інтересів Вінниччини. Зокрема, за його ініціативи 25 жовтня 2002 р. було створене парламентське міжфракційне об'єднання «Вінниччина», до якого увійшли 24 народні депутати України, які народилися на Вінниччині чи були обрані в одномандатних округах регіону – В. Антемюк, М. Волинець, Л. Грач, Е. Гурвіц, О. Зарубінський, Г. Калетнік, І. Кальніченко, М. Катеринчук, Ю. Костенко, В. Майстришин, А. Матвієнко, М. Мельник, М. Одайник, В. Онопенко, В. Петров, М. Поліщук, П. Порошено, О. Рибачук, П. Сабашук, В. Скомаровський, М. Сокирко, А. Франчук, О. Юхновський, В. Яворівський⁹⁰⁸. Утім, роботу цього об'єднання не можна назвати ефективною, з огляду хоча б на низку провальних голосувань за

⁹⁰⁵ Вольф А. «Трагичная фигура» украинской политики. 2000. 2003. 19 декабря. С. В6.

⁹⁰⁶ Шовкун Л., Дуцик Д., Лиховій Д. Віктор Ющенко: «Головне – щоб опозиція не програла». *Україна молода*. 2002. 19 липня.

⁹⁰⁷ Повторні вибори до Верховної Ради України: особливості та уроки. URL: <https://polityka.in.ua/tomenko/content.php?id=pc06-2002-05>

⁹⁰⁸ «Вінницькі» ідуть... 25 жовтня стало офіційним днем народження парламентського міжфракційного об'єднання «Вінниччина». URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/vinnitski-idut-25-zhovtnya-stalo-ofitsiynim-dnem-narodzheniya-parlamente-12-94.html>

виправлення помилки у державному бюджеті на 2004 р., через яку Вінниця недоотримала 6,2 млн грн міжбюджетних трансфертів⁹⁰⁹.

На зростання впливу П. Порошенка і у регіоні суттєво вплинули вибори до Вінницької міської ради у 2002 р. Тоді мером міста став місцевий бізнесмен, заступник голови обласної організації НДП, депутат міськради О. Домбровський. Він був обраний за підтримки двох політичних противників – провладної НДП і опозиційної «Нашої України». Свого роду це була компромісна кандидатура, яка одночасно влаштувала П. Порошенка і тогочасного голову ОДА Ю. Іванова⁹¹⁰. У виборах до міської ради П. Порошенко був почесним президентом передвиборчого блоку кандидатів у міськраду «Ми – разом!», який перетворився потім на фракцію «Солідарність»⁹¹¹. Остання була доволі впливовою перш за все завдяки своїй чисельності – до неї входило 17 депутатів, що становило майже третину загального складу Вінницької міської ради⁹¹².

Наприкінці 2004 р. – на початку 2005 р. на Вінниччині відбулася масштабна рокировка на верхівці місцевої влади. На виборах 2004 р. П. Порошенко посів ключову позицію в команді В. Ющенка – у новоствореній коаліції «Сила народу», яку очолив О. Зінченко, він став заступником голови. Також П. Порошенко брав участь у виробленні стратегії Помаранчевої революції, а також був одним із лобістів пакетного розв’язання конфлікту між владою та опозицією восени – взимку 2004 р.⁹¹³.

⁹⁰⁹ Пархомчук Т. Обсчет по-парламентски. Порошенко «рубят» – до Винницы деньги не долетают. URL: https://zn.ua/POLITICS/obschet_po-parlamentski_poroshenko_rubyat_do_vinnitsy_dengi_ne_doletayut.html

⁹¹⁰ Пархомчук Т. Карфаген має бути... розграбовано, або національні особливості провінційного переділу очима вінницького мера. URL: https://zn.ua/ukr/internal/karfagen_mae_buti_rozgrabovano,_abo_natsionalni_osoblivosti_provintsiynogo_peredilu_ochima_vinnitsko.html

⁹¹¹ Пархомчук Т. 27 государевих очей: не було б косоокості: Вінниччина. URL: https://zn.ua/ukr/politics_archive/27_gosudarevih_ochey_ne_bulo_b_kosoookosti.html

⁹¹² Гарашук А. Під аркою в парку буде фонтан, а транспортного колапсу у Вінниці не буде – Сергій Моргунов. URL: <http://www.vinnitsa.info/news/pid-arkoyu-v-parku-bude-fontan-a-transportnogo-kolapsu-u-vinnitsi-ne-bude-sergiy-morgu-nov.html>

⁹¹³ Лещенко С. Петро Порошенко в інтер'єрі картин і картинок. <https://www.pravda.com.ua/articles/2005/01/11/3006055/>

Успіх «Нашої України» на президентських виборах значною мірою пояснюється фінансовими можливостями її членів. Саме П. Порошенко був її найбільшим фінансовим донором; він же забезпечував медійну підтримку передвиборчої кампанії В. Ющенка і Помаранчевої революції. На кінець 2003 р. П. Порошенко був єдиним членом «Нашої України», який володів розгалуженою мережою ЗМІ – йому належали загальнонаціональний «П'ятий канал», вінницька телерадіокомпанія «Іштар», радіокомпанія «Ніко ФМ», а також дві рекламно-інформаційні структури – ЗАТ «Українська туристична інформаційна система» і рекламне агентство «Мрія-Реклама»⁹¹⁴. Потужний медіа-супровід передвиборчої кампанії В. Ющенка на президентських виборах 2004 р. забезпечив йому високі результати у Вінницькій області – його підтримало 59,7 % виборців у першому турі⁹¹⁵, 75,9 % – у другому⁹¹⁶ та 84,1 % на повторному голосуванні 26 грудня 2004 р.⁹¹⁷.

Без сумніву, перемога Помаранчевої революції була б неможливою без її підтримки у частині регіонів Західної і Центральної України⁹¹⁸. У тих умовах більша частина регіональної політичної еліти Вінниччини стала на бік протестувальників. Зокрема, міський голова О. Домбровський та 30 депутатів Вінницької міської ради прийняли рішення, яким визнала В. Ющенко – Президентом України, що був законно обраний у другому турі виборів 21 листопада 2004 р., і зобов'язалася виконувати його накази і розпорядження. Також міськрада висловила недовіру Центральній виборчій комісії України і зажадала від неї скасувати результати виборів на всіх виборчих дільницях, де були виявлені порушення

⁹¹⁴ Каленюк А. «Офіцер» свободи слова... 2000. 2003. 19 декабря. С. В7.

⁹¹⁵ Вибори Президента України 31 жовтня 2004 року. URL: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vp2004/wp0011>

⁹¹⁶ Вибори Президента України. Повторне голосування 21.11.2004. URL: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vp2004/wp0011>

⁹¹⁷ Вибори Президента України. Повторне голосування 26.12.2004. URL: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vp2004/wp0011>

⁹¹⁸ Офіцинський Р. А. Політичний розвиток незалежної України (1991–2004) в аспекті європейської ідентичності (На матеріалах періодики Заходу). Київ : Інститут історії України Національної академії наук України. Ужгород : Гражда, 2005. С. 295.

закону «Про вибори Президента України». Депутати закликали правоохоронні органи уникати провокацій і бути на боці територіальної громади, а мешканці Вінниці отримали дозвіл проводити масові заходи⁹¹⁹. У ті ж дні більше 5 тис. вінничан пікетували Вінницьку облдержадміністрацію, вимагаючи відставки її голови Г. Калетніка. Будівля ОДА була оточена живим кільцем і обв'язана помаранчевою стрічкою. На початку грудня 2004 р. Вінницька міськрада закликала президента Л. Кучму звільнити Г. Калетніка із посади губернатора за суміщення її із мандатом народного депутата України, а також за незабезпечення прозорості процесу виборів президента у Вінницькій області⁹²⁰. Підтримка подій листопада 2004 р. у Вінниці була настільки значною, що журналісти називали Вінницю «другою столицею Помаранчевої революції»⁹²¹.

У тих умовах поведінка регіональної політичної еліти визначалася як її власними політичними переконаннями та економічними інтересами, так і впливом на регіон П. Порошенка. Політолог К. Бондаренко у 2003 р.⁹²² і аналітик О. Молдован (Центр політичного та економічного аналізу «Молвіс») у 2005 р.⁹²³ заявляли, що П. Порошенко «фактично контролює суспільно-політичне й бізнесове життя Вінниці та значної частини Вінницької області». Для цього він мав достатньо ресурсів, оскільки на кінець 2004 р. був однією із найбагатших і найвпливовіших людей України. Із його іменем пов'язували діяльність так званої вінницької фінансово-промислової групи. Створений ним і його батьком концерн «Укрпромінвест», 98% акцій якого належали офшорній компанії «Агропродімпекс Корпорейшн», володів чотирма кондитерськими

⁹¹⁹ Зотов М. Яким витівкам долі дивувалися 12 років тому вінничани у рік Мавпи. URL: <http://misto.vn.ua/news/item/id/8956>

⁹²⁰ Зотов М. Чим жила Вінниця 12 років тому – у рік Півня. URL: <http://misto.vn.ua/news/item/id/10000>

⁹²¹ Павлова О. У Вінниці Домбровський виграв не в Солейко. І Солейко програла не Домбровському. URL: <http://www.vinnitsa.info/news/u-vinnitsi-dombrovskiy-vigrav-ne-v-soleyko-i-soleyko-prograla-ne-dombrovskomu.html>

⁹²² Хто й чим володіє в Україні. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2003/07/17/2994698>

⁹²³ Молдован О. Влада та бізнес – партнери? Нові керівники мусять довести, що це так. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/vlada-ta-biznes-partneri>

фабрикати в Україні (Київська, Вінницька, Кременчуцька, Маріупольська) та однією в Росії («ЛиКонф», м. Липецьк). Корпорація «Roshen», яка об'єднувала кондфабрики П. Порошенка, станом на початок 2005 р. виготовляла близько 30% усіх вітчизняних солодощів. Сім'ї П. Порошенка належали також банк «Мрія», ВАТ «Молочно-консервний комбінат» у м. Тальному Черкаської області, Радомишльський пивоварний завод, Дніпровський крохмале-паточковий комбінат, Погребищенський, Гайсинський і Крижопільський цукрові заводи, Крижопільський і Вінницький комбінати хлібопродуктів. А також ВАТ «Львівгуртбакалія», ВАТ «Укроптбакалія», ВАТ «Пісківський завод скловиробів». Ще одним напрямом бізнесу сім'ї П. Порошенка була автомобільна галузь. Він контролював ТзОВ «Укравтозапчастина», торговий дім «ІСТА», Київський суднобудівний завод «Ленінська кузня» (понад 29% акцій), Луцький автомобільний завод (82,11% акцій), ТзОВ «Черкаський автобус», ТзОВ «Укрпромінвест-Авто», компанію «Автоекспо»⁹²⁴.

Активна участь у Помаранчевій революції і наближеність до В. Ющенка принесли П. Порошенку політичні дивіденди – у лютому 2005 р. він був призначений секретарем РНБО та дістав можливість впливати на призначення «своїх людей» на ключові державні посади. У березні 2005 р. газета «День» писала, що П. Порошенко прямо любивав губернаторів Вінницької, Житомирської, Запорізької, Чернігівської областей, де у його сім'ї були значні бізнес-інтереси, та керівників деяких стратегічних для його бізнесу відомств. Зокрема, головою Державної митної служби у лютому 2005 р. було призначено В. Скомаровського, який запам'ятався своєю оригінальною кадровою політикою і відчайдушними спробами боротьби з контрабандою та хабарництвом серед підлеглих. Він визнавав, що був «людиною Порошенка» і своє звільнення у вересні 2005 р. пов'язував із боротьбою за вплив між Ю. Тимошенко і П. Порошенком⁹²⁵.

⁹²⁴ Молдован О. Влада та бізнес – партнери? Нові керівники мусять довести, що це так. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/vlada-ta-biznes-partneri>

⁹²⁵ Шлинчак В., Дунина А. Екс-глава Гостаможслужбы Владимир Скомаровский: «Я не люблю таможенников, потому что они издеваются над бизнесом». URL: <http://4vlada.net/vlast/eks-glava-gostamozhsluzhby-vladimir-skomarovskii-ya-ne-lyublyu-tamozhennikov-potomu-chto-oni-i>

У парламенті П. Порошенко контролював групу «Солідарність» (14 депутатів), яка була складовою фракції Блоку Віктора Ющенка «Наша Україна». Політичний оглядач О. Молдован у 2005 р. прогнозував, що за сприятливих умов вінницька структура зможе перерости в національну ФПП і вступити в боротьбу з донецьким та дніпропетровським кланами за стратегічні об'єкти важкої промисловості⁹²⁶.

Також у ході Помаранчевої революції зросла політична вага і впливовість вінницького міського голови О. Домбровського, якого 4 лютого 2005 р. новий Президент України В. Ющенко призначив головою Вінницької ОДА. Симптоматично, що на той час О. Домбровський був членом НДП, але висувався на посаду депутатською групою «Солідарність». ЗМІ неодноразово писали про його зв'язок з П. Порошенком^{927;928;929}. Призначення О. Домбровського є яскравим прикладом панування неопатримоніальних зв'язків як у середині регіональної політичної еліти, так і по лінії «регіон – центр». На вибір саме цієї кандидатури вплинуло декілька факторів. По-перше – протекція тодішнього голови РНБО України П. Порошенка, який однаково позитивно сприйняв би призначення і головного претендента на цю посаду керівника передвиборчого штабу В. Ющенка у Вінницькій області нардепа В. Скомаровського, і «мера» міста – О. Домбровського. По-друге – «дружба сім'ями» з тодішнім держсекретарем О. Зінченком. По-третє – спільність інтересів з головою Вінницької облради Ю. Івановим, якого вважали «хрещеним батьком» О. Домбровського в політиці та бізнесі ще з радянських часів, коли О. Домбровський був секретарем міськкому комсомолу, а Ю. Іванов – головою міськвиконкому⁹³⁰.

Із призначенням О. Домбровського на посаду голови ОДА розпочався новий етап у взаємовідносинах між виконавчою і

⁹²⁶ Молдован О. Влада та бізнес – партнери? Нові керівники мусять довести, що це так. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/vlada-ta-biznes-partneri>

⁹²⁷ Винницькая капитуляция. URL: <http://www.dsnews.ua/politics/art27298>

⁹²⁸ Регионы получили новое начальство. URL: <http://www.dsnews.ua/politics/art18712>

⁹²⁹ Губернаторы на чемоданах. URL: <http://www.dsnews.ua/politics/vdart573>

⁹³⁰ Пархомчук Т. 27 государевих очей: не було б косоокості: Вінниччина. URL: https://zn.ua/ukr/politics_archive/27_gosudarevih_ochey_ne_bulo_b_kosookosti.html

представницькою гілками влади на обласному рівні – відтепер завдяки тісному зв'язку з головою облради Ю. Івановим «губернатору» не загрозувала опозиція серед депутатського корпусу області⁹³¹. Першими кроками нового голови ОДА стала рішуча заміна своїх заступників і ротация голів райдержадміністрацій. При цьому, керівники районів, які майже повсюди були представниками НДП, у багатьох випадках, як згадувалося вище, зберігали посаду за умови обов'язкової зміни партійної належності. Крім того, О. Домбровському вдалося зберегти контроль над обласним центром після складення повноважень голови міської ради^{932;933}. Спочатку вакантне крісло градоначальника посів секретар міськради, голова місцевої організації Партії «Реформи і порядок» (ПРП) В. Козак. Однак уже у листопаді 2005 р., після того, як ПРП почала зближуватися з Блоком Юлії Тимошенко, міськрада відкликала В. Козака з посади з формальної причини – прийняття «занадто одноосібних та кулуарних рішень»⁹³⁴. 25 листопада 2005 р. на сесії міськради 33 депутати, переважно члени політичної партії Народний Союз «Наша Україна», проголосували за висловлення недовіри в. о. міського голови В. Козаку і обрали секретарем міськради креатуру О. Домбровського 27-річного В. Гройсмана (партія Народний Союз «Наша Україна»), який автоматично став в.о. голови міської ради⁹³⁵. Постійне відтермінування перевиборів міського голови місцеві ЗМІ пояснювали резервуванням цієї посади для О. Домбровського у разі його звільнення з посади голови ОДА⁹³⁶.

Регіональна політична еліти, що об'єдналася навколо П. Порошенка, мала всі ознаки фінансово-політичної групи, але

⁹³¹ Пархомчук Т. 27 государевих очей: не було б косоокості: Вінниччина. URL: https://zn.ua/ukr/politics_archive/27_gosudarevih_ochey_ne_bulo_b_kosookosti.html

⁹³² Вінниччина отстояла губернатора. URL: <http://www.dsnews.ua/politics/art22815>

⁹³³ Зотов М. Чим жила Вінниця 12 років тому – у рік Півня. URL: <http://misto.vn.ua/news/item/id/10000>

⁹³⁴ Віктор Козак: старий аферист-невдаха. URL: <http://43kanal.in.ua/vinnitsa/item/2984-viktor-kozak-starij-aférist-nevdakha>

⁹³⁵ Двоевластие в Виннице. С конца ноября городом управляют сразу два мэра. URL: <http://www.dsnews.ua/politics/art23487>

⁹³⁶ Рост Г. Винницкий губернатор-мэр Домбровский умело сидит на двух стульях. URL: <http://obkom.net.ua:8777/news/2005-03-25/0735.shtml>

«вінницьким кланом» називалася рідко – місцеві журналісти та громадські і політичні діячі у середині 2000-х – першій половині 2010-х найчастіше іменували її «партією вінничан». Зокрема, згадку про голову Вінницької ОДА Ю. Іванова як «батька партії вінничан» знаходимо у Ю. Пархомчука⁹³⁷. А журналістка Т. Пархомчук на сторінках газети «Україна молода» стверджувала, що опорою для П. Порошенка як політика й бізнесмена стала «партія вінничан» – «саме вона сприяла розвитку його бізнесу в області. Тобто і вінницьких, як і донецьких, і дніпропетровських, об'єднували гроші»⁹³⁸.

Депутат Вінницької облради VII скликання від ВО «Свобода» В. Барцьось вважав, що «партія вінничан» – це «клан Порошенка, Домбровського і Гройсмана»⁹³⁹. Про «партію вінничан» згадував народний депутат України від ВО «Свобода» А Мохник, який називав її «угрупованням», «до складу якого входять Порошенко, Домбровський, Заболотний і Гройсман»⁹⁴⁰. Неодноразово «партію вінничан» згадував у своїй книзі «Четверта кров» колишній головний редактор газети Вінницької облдержадміністрації «Подолія» (газета припинила існування у 2008 р.) В. Климчук, який пов'язував діяльність цієї структури із О. Домбровським та Г. Заболотним⁹⁴¹. Сайт korrespondent.net у 2014 р. писав про «партію вінничан» як про «якесь об'єднання», сформоване П. Порошенком із місцевої вінницької політичної еліти, для якого він «вже більше десяти років виступає в ролі покровителя»⁹⁴². Інтернет-ресурс «Свобода слова в Україні» оцінював «партію вінничан» як «фактично позапартійне

⁹³⁷ Пархомчук Ю. Інша історія найвідоміших вінничан. URL: <https://www.myvin.com.ua/ua/blogs/b27.html>

⁹³⁸ Пархомчук Т. Граблі й лопати своєї вотчини. URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/2631/180/92503/>

⁹³⁹ Барцьось В. У Вороновиці на Вінниччині закривають школу, щоби побудувати сміттєзвалище. URL: <https://gazeta.ua/blog/36666/u-voronovici-na-vinnichchini-zakrivayut-shkolu-schobi-pobuduvati-smittiezvalishe?mobile=true>

⁹⁴⁰ Вінницькі майданівці розгромили маєток родича Пшонки прокурора Мрихіна. URL: <https://www.5.ua/suspilstvo/vinnyski-maidanivtsi-rozhromyly-maietok-rodycha-pshonky-prokurora-mrykhina-44064.html>

⁹⁴¹ Климчук В. Четверта кров. Моє життя в журналістиці – чудове, трагічне і типове. Вінниця : ПП Балук І. Б., 2013. С. 50, 71, 132, 138, 139, 141, 144.

⁹⁴² Корреспондент: Путем «донецких». Порошенко формирует окружение из земляков. URL: <https://korrespondent.net/ukraine/politics/3459717-korrespondent-putem-donetskykh-poroshenko-formyruet-okruzhnye-yz-zemliakov>

об'єднання, основною ознакою якого була внутрішня згуртованість чиновницького апарату та керівників бізнес-структур незалежно від належності до певних політичних сил»⁹⁴³.

Сам О. Домбровський позиціонував «партію» як неполітичну структуру, що діє перш за все в інтересах громади. В часи перебування на посаді голови Вінницької ОДА він заявляв: «Партія вінничан – це не партія в звичному розумінні... це патріотична думка, якийсь громадський демократизм. Це реакція людей на негативні тенденції, які відбуваються у державі, тому що не буде процвітаючої держави, якщо не буде процвітаючих вінничан, якщо не буде європейського процвітаючого міста Вінниці, якщо не буде заможних районів, міст і сіл Вінниччини. ...ця ідея об'єднає патріотів рідного краю. Партія вінничан – це інтелектуальна, духовна сила, і вона вже існує... Партія вінничан – це наша вінницька ідея, навколо якої варто гуртуватись»⁹⁴⁴. Під час святкування 75-річчя від дня утворення Вінницької області він же зазначав, що «незважаючи на різні політичні уподобання, усі жителі Вінниччини є членами однієї партії – партії вінничан»⁹⁴⁵.

Опоненти «партії вінничан» трактували її діяльність з негативного боку. Голова обласного штабу Блоку Юлії Тимошенко (далі – БЮТ) Г. Філіпчук у липні 2007 р. заявляв, що «це суто вінницький хитрий чиновницький винахід... коли більшість керівників в області та районах через демагогію та популізм уникають відповідальності перед виборцями та власною совістю і при кожних виборах переходять з одного владного крісла в інше»⁹⁴⁶. Керівник Вінницької обласної організації ВО «Свобода» О. Фурман у квітні 2013 р. характеризував представників «партії вінничан» народних депутатів України П. Порошенка, О. Домбровського, Г. Заболотного як

⁹⁴³ Реванш «партії вінничан». URL: <http://svobodaslova.in.ua/index.php?news/read/3011>

⁹⁴⁴ Добринська Л. Чотири роки губернатора. Олександр Домбровський – про владний ескалатор, свій хрест, гармонію в житті. URL: <http://www.misto.vn.ua/index.php?action=1&k=5266&page=1>

⁹⁴⁵ Вінницькій області 75. URL: http://mokin.com.ua/public_work/publicism/b10/bs/5550.html#.WWzwXRXYjcu

⁹⁴⁶ «Партія вінничан» – «ноу-хау» вінницьких бюрократів, – вважає лідер обласного БЮТу. URL: <http://tviybiznes.com/main/news2/164697>

осіб, які хоч і «рядяться в шати господарників» і «позиціонують себе поза політикою, однак від виборів до виборів ... мають особливий дар перефарбовуватися в усі можливі кольори політичних партій», що забезпечує їх перебування при владі»⁹⁴⁷. Вінницький громадсько-політичний діяч і адвокат В. Палій у січні 2015 р. заявляв, що «12 років (тобто з 2002 р. – М. Г.) Вінниччина потерпає від діяльності мафіозного угруповання – так званої «партії вінничан», яка «після Помаранчевої революції ... захопила всі гілки влади в області, причому залишила на посадах прислужників “клятого режиму Кучми”... Після Революції Гідності біля нової влади добре пригрілись старі кадри»⁹⁴⁸. Громадський діяч і публіцист з Вінниці А. Якименко визначив цю політичну групу як «найчисельніша та найвпливовіша структура в області, ... сформована і виплекана місцевою знаттю в рамках реалізації неофеодальної ідеї: самоізоляція і вічне панування»⁹⁴⁹.

Для цієї неформальної структури була притаманна низка ознак, які визначали поведінку як її учасників, так і впливали на політичну поведінку регіональної еліти загалом. Це такі ознаки:

1. Закритість – до структури входили переважно представники вінницької комуністично-господарської номенклатури, комсомольського активу та їхні нащадки.

2. Ієрархічність – чітка структура скріплювалася неписаними правилами і нормами корпоративної етики.

3. Конформність – до «партії вінничан» належали особи з різними політичними «поглядами», які залежно від політичної кон'юнктури могли легко змінюватися.

4. Провінційність та самоізоляція – інтереси «вінницьких» рідко виходили за межі регіону; вони не прагнули «взяти» Київ і не намагалися нав'язати своє бачення суспільно-політичного розвитку іншим регіонам України.

5. Популізм.

⁹⁴⁷ ВО «Свобода» не підтримає кандидатуру Порошенка. URL: <http://svobodaslova.in.ua/news/read/13601>

⁹⁴⁸ Чому Палій рвав портрети Порошенка та Гройсмана і оголошував голодування? URL: <http://33kanal.com/chomu-palijj-rvav-portreti-poroshenka-ta.html>

⁹⁴⁹ Якименко А. Партія Вінничан: децентралізація та децентралізатори. URL: <http://hvylyya.net/analytics/politics/partiya-vinnichan-detsentralizatsiya-ta-detsentralizatori.html>

6. Чітка ідентифікація за територіальною належністю⁹⁵⁰.

Принцип поділу на «своїх» і «чужих» відігравав важливу роль у консолідації регіональної політичної еліти Вінниччини. Вінницький політолог О. Логінов, порівнюючи голів ОДА «варяга» В. Коцемира і О. Домбровського, писав: «З одного боку, всі хвалили, всі розповідали: «Вікторе Францовичу, ми Вас любимо». А як тільки з'явилась можливість подалі сплавити, жодного заперечення не було. А пригадайте, як з приводу можливої відставки Домбровського їздили до Києва, погрожували Прем'єру та Президенту, демарші робили. Адже Домбровський був їхнім, а Коцемир – чужим»⁹⁵¹. Цю тезу також підтверджують слова одного із місцевих політиків про О. Домбровського – «губернатор хоч і поганий, але свій, такого треба берегти»⁹⁵².

Типовим для регіональної політичної еліти Вінниччини було переважання внутрішньогрупових інтересів над партійними. У грудні 2013 р. тогочасний заступник міського голови В. Гройсмана колишній заступник губернатора Вінницької ОДА з економічних питань В. Коровій казав: «Кожен з нас не раз подумав, який же я був дурень, вступаючи у протистояння у місцевій раді на вимогу центрального партійного керівництва. Велика політика – вона там, у Києві, а ми ж нормальні люди, яким тут разом жити»⁹⁵³.

Поведінка регіональної політичної еліти Вінниччини цього періоду визначалася домінуючою групою («партією вінничан») і мала такі ознаки:

⁹⁵⁰ Якименко А. Партія вінничан: децентралізація та децентралізатори. URL: <http://hvylyu.net/analytcs/politics/partiya-vinnichan-detsentralizatsiya-ta-detsentralizatori.html>

⁹⁵¹ О. Логінов: «Вінницька область – це “партія вінничан”, яка не формувалася з 1944 року». URL: <https://www.unian.ua/vinnica/559908-ologinov-vinnitska-oblast-tse-partiya-vinnichan-yaka-ne-formatuvalasya-z-1944-roku.html>

⁹⁵² Губернатора Вінниччини Олександра Домбровського хочуть усунути з посади. URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/gubernatora-vinnichchini-oleksandra-dombrovskogo-hochut-usunuti-z-posa-67144.html>

⁹⁵³ Якименко А. Народне об'єднання «Майдан» або військові стратегії від «оранжерейних троянд». URL: http://www.ji-magazine.lviv.ua/anons2013/Yakymenko_Narodne_jjednannya-Majdan.htm

1. Прийняття головними політичними і економічними акторами області «правил гри», встановлених «партією вінничан»⁹⁵⁴.

2. Боротьба із внутрішньою опозицією, «чужими» та особами, які не визнавали «правил гри», здійснювалася шляхом витіснення.

3. «Партія» здійснювала контроль за розподілом і перерозподілом влади і власності⁹⁵⁵.

4. Намагання нав'язати «вінницькі правила гри» центру у питаннях, що стосувалися внутрішніх справ регіону⁹⁵⁶.

5. Використання бюрократичних практик, створюючи умови для функціонування регіонального політичного режиму.

Ключовим механізмом збереження влади «партії вінничан» була підтримка груп інтересів і наявність потужної місцевої команди. Принаймні така схема дозволила О. Домбровському і Г. Заболотному залишатися при владі у 2005–2010 рр.⁹⁵⁷.

У жовтні 2005 р. віцепрем'єр-міністр з регіональної політики Р. Безсмертний запропонував О. Домбровському добровільно піти з посади, мотивуючи це політичним рішенням Президента України В. Ющенка про ротацию голів ОДА, і запропонував йому продовжити роботу в органах центральної виконавчої влади⁹⁵⁸. Незадовго до цього у першій половині вересня 2005 р. Вінницька обласна організація партії «Пора» звернулася до В. Ющенка з проханням створити комісію для перевірки діяльності екссекретаря Ради національної безпеки П. Порошенка у Вінницькій області, зокрема, щодо його втручання у процес призначення на керівні посади в області. Представники партії стверджували, що П. Порошенко сприяв у призначенні першим заступником голови Державної

⁹⁵⁴ О. Логінов: «Вінницька область – це “партія вінничан”, яка не формувалася з 1944 року». URL: <https://www.unian.ua/vinnica/559908-ologinov-vinnitska-oblast-tse-partiya-vinnichan-yaka-ne-formatuvalasya-z-1944-roku.html>

⁹⁵⁵ Пархомчук Т. Граблі й лопати своєї вотчини. URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/2631/180/92503/>

⁹⁵⁶ Пархомчук Т. Граблі й лопати своєї вотчини. URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/2631/180/92503/>

⁹⁵⁷ Как друг Порошенко Иван Мовчан поборы собирает. URL: <http://politica-ua.com/kak-drug-poroshenko-ivan-movchan-pobory-sobiraet>

⁹⁵⁸ Глава Вінницької облдержадміністрації Олександр Домбровський, якому у числі інших голів облдержадміністрацій запропонували написати заяву на звільнення і перейти на іншу роботу, вважає, що таке рішення призведе до дестабілізації регіону. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/936648.html>

адміністрації у Вінницькій області Г. Заболотного та голови Державної податкової адміністрації у Вінницькій області В. Деця⁹⁵⁹.

У відповідь, місцеві чиновники і депутати стали на захист голови облдержадміністрації. У Вінниці зібралася позачергова сесія облради, яка розглянула питання про соціально-економічне становище в регіоні та, дійшовши висновку, що ситуація в регіоні досить оптимістична, звернулася до президента із проханням не звільняти О. Домбровського. Позицію депутатів облради підтримала вінницька обласна організація політичної партії Народний Союз «Наша Україна»⁹⁶⁰. Водночас 7 листопада 2005 р. у Київ вирушило близько 20 голів райдержадміністрацій, щоб переконати Р. Безсмертного у безпідставності його претензій⁹⁶¹. Варто відзначити, що ця спроба звільнити О. Домбровського з посади голови ОДА та інші, про які йдеться нижче, пов'язані з боротьбою за владу на найвищому рівні і відбувалися синхронно із послабленням позицій П. Порошенка.

Другою, завуальованою, спробою центральної влади «прибрати» О. Домбровського з посади голови ОДА була пропозиція взяти участь у парламентських виборах травня 2007 р. за списками «Нашої України». Втім, зважаючи на зростання його впливу у місті і області (відмінні відносини з головою облради Г. Заболотним та міським головою Вінниці В. Гройсманом, підконтрольність більшої частини голів РДА), О. Домбровський від запропонованого місця у списку відмовився, мотивуючи це неможливістю суміщати роботу в органах виконавчої влади з перебуванням у списках політичних партій та дотриманням свого девізу: «менше політики – більше економіки»⁹⁶². Якщо проаналізувати риторику тогочасного голови ОДА, то в його

⁹⁵⁹ Вінницькая «Пора» просит Президента проверить «злодеяния» Порошенко. URL: <http://ura-inform.com/arhive/2005/09/12/32466>

⁹⁶⁰ «Народний союз – Наша Україна» ухвалили звернення до Президента Віктора Ющенка і керівництва партії із закликом – не звільняти Олександра Домбровського з посади голови Вінницької обласної держадміністрації. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/936609.html>

⁹⁶¹ Вінниччина отстояла губернатора. URL: <http://www.dsnews.ua/politics/art22815>

⁹⁶² Домбровский выбрал губернаторство. URL: <http://www.dsnews.ua/politics/art30767>

словах чітко проглядалася ідентифікація саме з регіональною елітою, зокрема, він заявив: «Я свій вибір уже зробив ще два роки тому і міняти Вінниччину на Київ не збираюся»⁹⁶³.

Утретє О. Домбровський опинився перед загрозою звільнення у жовтні 2008 р., коли В. Ющенко виніс йому догану за порушення указу про необхідність узгодження з Адміністрацією Президента України виїздів за межі області її керівника. Йшлося про те, що голова Вінницької ОДА, не дочекавшись письмової згоди і попередивши усно заступника глави Секретаріату Президента, відбув до Києва на засідання колегії Міністерства будівництва і регіональної політики. Як і у 2005 р., О. Домбровського підтримала більшість голів райдержадміністрацій, а сесія облради прийняла звернення до президента В. Ющенка із закликом скасувати указ про винесення догани⁹⁶⁴. Такі заходи дозволили О. Домбровському утриматися на посаді голови ОДА всю каденцію В. Ющенка – звільнений він був В. Януковичем 6 квітня 2010 р.

Призначення О. Домбровського на посаду голови ОДА створило сприятливі умови для проходження в облраду «своїх людей» на місцевих виборах 2006 р. Завдяки контролю над адміністративним ресурсом регіону виборчий список кандидатів у депутати до обласної ради від «Нашої України» являв собою яскравий показник номенклатуризації «партії влади». Очолював його голова обласної державної адміністрації О. Домбровський, за ним слідували два його заступники – І. Гамрецький і В. Коровій. До списку також увійшли генеральний директор «Укрпром-інвесту», батько П. Порошенка – О. Порошенко, начальник УМВС області В. Дремлюга, колишній начальник Митної служби держави В. Скомаровський і головний податківець Вінниччини В. Дець⁹⁶⁵. Вагомі результати «Нашої України» у місцевих виборах

⁹⁶³ Губернатор Вінниччини відмовився від участі у парламентських виборах за списками НСНУ. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/962408.html>

⁹⁶⁴ Пархомчук Т. Передостанній із могокан. URL: https://zn.ua/ukr/internal/peredostanniy_iz_mogikan.html

⁹⁶⁵ Вінницькі демократи живуть дружно. Представители одной административной команды поделили между собой. URL: <http://www.dsnews.ua/politics/art24518>

мав забезпечити і високий рейтинг «губернатора» О. Домбровського, який у населення області асоціювався з революційним періодом минулих президентських виборів. Сам О. Домбровський не приховував, що хотів би зайняти більш надійну виборну посаду голови облради, щоб не залежати від центральної влади⁹⁶⁶.

Головним конкурентом «Нашої України» на місцевих виборах був БЮТ. Однак, як свідчили регіональні ЗМІ, між місцевими керівниками цих двох блоків склалися давні особисті зв'язки, на яких особливо не позначилася загальнонаціональна боротьба «Нашої України» і БЮТ. Обласні штаби намагалися уникати публічних конфліктів і поширювати взаємну контрагітацію⁹⁶⁷. Вкрай негативно про конформізм керівництва обласного осередку БЮТ відгукувався місцевий політолог О. Логінов, відкрито заявляючи про продаж прохідних місць у списку блоку: «...загалом, скидається на те, що у функціонерів «Батьківщини» завдання одне – заробити гроші і зробити собі кар'єру. Крапка. Якихось інших завдань у них немає і не буде. Те, що я знаю по «Батьківщині» у Вінниці і по області, – це просто комерційна пропозиція. Ви даєте стільки-то грошей, ми вас висуваємо, ви під нашим брендом проходите»⁹⁶⁸.

У результаті виборів 100 місць у Вінницькій обласній раді V скликання (2006–2010) розділилися таким чином: 44 – Блок Юлії Тимошенко, 23 – Народний Союз «Наша Україна», 15 – Соціалістична партія України, 7 – «Народний блок Литвина», 7 – Партія регіонів, 4 – Комуністична партія України⁹⁶⁹.

Прикладом того, як перепліталися інтереси представників регіональної еліти, незважаючи на їхню партійну належність, є

⁹⁶⁶ Вінницька капитуляція. URL: <http://www.dsnews.ua/politics/art27298>

⁹⁶⁷ Вінницькі демократи живуть дружно. Представители одной административной команды поделили между собой. URL: <http://www.dsnews.ua/politics/art24518>

⁹⁶⁸ О. Логінов: «Вінницька область – це “партія вінничан”, яка не формувалася з 1944 року». URL: <https://www.unian.ua/vinnica/559908-ologinov-vinnitska-oblast-tse-partiya-vinnichan-yaka-ne-formatuvalasya-z-1944-roku.html>

⁹⁶⁹ Дудник О., Левченко О. Вінницька область. *Україна: рік після виборів. Моніторинг регіонів* / за заг. ред. І. О. Когути; Лабораторія законодавчих ініціатив. Київ–Львів: Видавництво «Мс», 2007. С. 50. URL: https://www.parliament.org.ua/docs/files/8/1200058184_ans.pdf

обрання Г. Заболотного на посаду голови Вінницької обласної ради у 2006 р. Так, він став депутатом облради за списками СПУ, хоча ще незадовго до виборів перебував у лавах «Народної партії» В. Литвина, а ще раніше – був членом НДП. У цьому контексті варто відзначити, що БЮТ не змогла «протиснути» свого кандидата на посаду голови, хоч мала 44 депутатські мандати зі 100, а для позитивного голосування потрібною було 52 голоси. Натомість БЮТ виставила суперником Г. Заболотного маловідомого 38-річного головного лікаря санаторію «Авангард» О. Галаченка, який ніколи не працював у владних структурах, а депутатом облради був обраний уперше⁹⁷⁰.

Як наслідок за Г. Заболотного віддали голоси 72 депутати (проти 24 за О. Галаченка) з 90 присутніх, а це означало, що його підтримали не тільки СПУ, «Наша Україна» і «Народний блок Литвина», а й значна частина БЮТ і Партії регіонів⁹⁷¹. Ключову роль у цьому голосуванні відіграло т. з. «спиртове лобі» у фракції БЮТ, яке, нехтуючи інтересами партії, стало на бік бізнесу. Незважаючи на протести частини фракції БЮТ в облradі і ексглави обласної організації БЮТ народної депутатки О. Вітенко, «спиртове лобі» БЮТ знайшло повне взаєморозуміння з «нашо-українською» виконавчою владою Вінниччини, що виявилось у підтримці представників партії Народний Союз «Наша Україна» під час призначення на посади. У жовті 2006 р., «спиртове лобі» остаточно взяло під контроль обласну партійну організацію БЮТ після обрання її головою гендиректора Немирівського спиртзаводу О. Денисюка – креатури головного спонсора блока на обласному рівні ексдиректора Немирівського спиртзаводу і нардепа С. Глуса⁹⁷².

Ситуація, що склалась у Вінницькій обласній radі, повторилась і у міській radі, де фракція БЮТ, маючи більше половини

⁹⁷⁰ Дудник О., Левченко О. Вінницька область. *Україна: рік після виборів. Моніторинг регіонів* / за заг. ред. І. О. Когути; Лабораторія законодавчих ініціатив. Київ–Львів: Видавництво «Мс», 2007. С. 51. URL: https://www.parliament.org.ua/docs/files/8/1200058184_ans.pdf

⁹⁷¹ Вінницька капитуляція. URL: <http://www.dsnews.ua/politics/art27298>

⁹⁷² Пиар для приезжих. В винницком БЮТе произошло математическое объединение. URL: <http://www.dsnews.ua/politics/art29724>

місць (27 з 50), не змогла провести свого представника на посаду секретаря ради, а проголосувала за ставленика В. Гройсмана, висуванця «Нашої України» С. Моргунова. Більше того, за допомогою голосів від БЮТ був затверджений запропонований В. Гройсманом склад виконавчого комітету ради, куди представників від БЮТ також не включили⁹⁷³. Ці рішення були прийняті завдяки частині фракції БЮТ, веденій лідерами міської організації ВО «Батьківщина» братами-бізнесменами Ігорем і Геннадієм Ткачуками. Як і у випадку із голосуванням в ОДА за Г. Заболотного, так і у випадку з обранням С. Моргунова на перше місце вийшли не партійні, а бізнес-інтереси ключових регіональних акторів⁹⁷⁴.

Отже, провівши косметичні чистки всередині, місцева «партія влади» без значних зусиль сформувала наступного року прогнозовану, а головне – слухняну більшість і в обласній, і у Вінницькій міській, і в більшості районних рад. Після призначення О. Домбровського та обрання Г. Заболотного і В. Гройсмана головами, відповідно, обласної і міської рад остаточно зникла конкуренція між обласною та міською владою, внаслідок чого з балансу області у власність міста було передано низку комунальних структур: обслвітло, теплокомуненерго, БТІ, інших підприємств, які на 90 % обслуговували місто, але перебували в обласній власності⁹⁷⁵.

Члени «партії вінничан» неодноразово вербалізували прагнення до консолідації дій на регіональному рівні. Добре ілюструють позицію трьох головних політичних акторів на місцевому рівні слова голови Вінницької обласної ради Г. Заболотного: «Конфлікт – дорога в нікуди, а компроміс – це шлях до мети. Тому ми з головою облдержадміністрації (О. Домбровським – *М. Г.*) вирішили – враховуючи, що мер Вінниці (В. Гройсман – *М. Г.*) – молодий, енергійний, працездатний, але в нього не так багато досвіду, – допомагати і підтримувати його. Допомагаємо коштами з бюджету – ви бачите, як змінилася на краще ситуація в місті: як

⁹⁷³ Винницькая капитуляція. URL: <http://www.dsnews.ua/politics/art27298>

⁹⁷⁴ Пиар для приезжих. В винницком БЮТе произошло математическое объединение. URL: <http://www.dsnews.ua/politics/art29724>

⁹⁷⁵ Заболотний Г. Професія – допомагати людям. С. 13. URL: http://www.zabolotniy.vinnitsa.com/broshura_zabolotniy/broshura_zabolotniy.pdf

ремонтуються дороги, як чистять місто, як вночі вивозять сміття... – тобто йде рух»⁹⁷⁶.

Після перемоги В. Януковича на президентських виборах впливовість «партії вінничан» зменшилась, але не зникла зовсім. Стало зрозуміло, що О. Домбровському доведеться поступитися губернаторським кріслом своєму наступнику. Втім, існуюча владна вертикаль влаштовувала регіональні політичні та бізнес еліти, які почали противитися можливим змінам. Ними була використана кілька разів випробувана тактика взаємодії з непоступливістю Києва. На початку березня 2010 р. депутати Вінницької облради прийняли рішення звернутися «до Президента з клопотанням про продовження виконання обов'язків голові облдержадміністрації О. Домбровському з метою збереження тенденції позитивного розвитку Вінницького регіону». За відповідне рішення під час чергової сесії облради проголосували 64 депутати, проти – 5, утримались – 1 і ще 4 депутати не голосували⁹⁷⁷. Втім, на відміну від В. Ющенко, В. Янукович на цей демарш депутатів ніяк не відреагував.

Ще однією ознакою протидії вінницького політикуму різким змінам в області стала поява схеми, за якої ректор аграрного університету Г. Калетнік мав стати за квотою Партії регіонів народним депутатом України, крісло ректора мав зайняти Г. Заболотний, а депутата облради О. Домбровського мали обрати головою обласної ради^{978;979}. І хоч ця схема не була втілена у життя, саме її існування ще раз продемонструвала схильність місцевих політиків, що належали до різних політичних таборів, досягати порозуміння задля збереження в області status quo.

⁹⁷⁶ Добринська Л. Як Григорій Заболотний тікає від конфліктів. URL: <http://lad.vn.ua/politik/zabolotny/yak-grigorii-zabolotnii-tikae-vid-konfliktiv.html>

⁹⁷⁷ Вінницькі депутати просять Януковича залишити їм губернатора. URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2010/03/3/4826324/>

⁹⁷⁸ Ковальський Р. Домбровський попрощався?! Хто – Бевз, Мовчан, Коровій чи Татусяк – займе його крісло? URL: <http://old.33kanal.com/2010/10-12-03.php>

⁹⁷⁹ «Було б добре, щоб Домбровський очолив управління освіти». URL: https://gazeta.ua/articles/vinnitsa-newspaper/_bulo-b-dobre-schob-dombrovskij-ocholiv-upravlinnya-osviti/335424

Після звільнення О. Домбровського на посаду голови ОДА президент В. Янукович призначив В. Демішкана – «варяга», який не мав жодного стосунку до Вінницької області, але за спиною якого була низка корупційних скандалів на посаді голови «Укравтодору»⁹⁸⁰. Незадовго до його офіційного представлення у мережі Інтернет з'явилася анонімна «доповідна записка» В. Януковичу «щодо призначення губернатора Вінниччини», у якій, зокрема, зазначалося: «Головним пріоритетом у прийнятті цього кадрового рішення є об'єктивна необхідність руйнування встановлених десятками років корпоративних і корупційних зв'язків комуністично-партійної еліти і керівництва бізнес-кланів Вінниччини (sic!), які сформувалися в регіоні за роки незалежності України. З призначенням нового губернатора і нових голів РДА, які не залежать від діючої влади і встановлених корупційних зв'язків, буде зроблений перший крок у реалізації Указу Президента України, спрямованого на боротьбу з корупцією в регіоні. ... Новопризначеному голові Вінницької ОДА доведеться долати бюрократичний опір і протидію чинного складу облради, сформованого при безпосередньому керівництві колишніх і діючих перших керівників Вінницької області: Іванова Ю. І., Калетніка Г. М., Заболотного Г. М., Домбровського О. Г., Дворкіса Д. В. і народного депутата України від БЮТ Глуся С. К.»⁹⁸¹. І хоч авторство цього документа достовірно невідоме, він влучно проілюстрував реальний розподіл політичних сил у регіоні. Схожу позицію озвучила газета «20 хвилин», на думку якої Партія регіонів і ВО «Батьківщина», хоч і мають різний електорат, але в одному єдині – їм треба зламати конструкцію минулої влади – «партії вінничан»⁹⁸².

Не заангажований у справі «партії вінничан» В. Демішкан із легкістю почав міняти «помаранчевих» керівників райдержадміністрацій області на «біло-блакитних». При цьому деякі нові керівники районів стали регіоналами у процесі або відразу після

⁹⁸⁰ Можливі губернатори Януковича: Чмир, Лук'янов, Балоба, Віра Іванівна. URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2010/02/24/4805612/>

⁹⁸¹ Шарапов О. РЕГІОНАЛЬНА політика кадрів Демішкана. URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/regionalna-politika-kadriv-demishkana-175103.html>

⁹⁸² Шарапов О. Гройсман знайшов маловідому «Совість України». URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/groysman-znayshov-malovidomu-sovist-ukrayini-10184093.html>

призначення. Наприклад, новопризначений голова Немирівської РДА П. Михайленко на президентських виборах 2010 р. за домовленістю зі співвласником компанії «Nemiroff», народним депутатом України С. Глусем активно агітували за Ю. Тимошенко. В деяких районах головами стали старі НДП'шні кадри, що очолювали райони на початку 2000-х рр.; у інших – залишилися «помаранчеві»⁹⁸³. Втім, розпочаті В. Демішканом перестановка кадрів і втручання у бізнес-інтереси «партії вінничан» тривали недовго – після 52 днів перебування на посаді голови ОДА його знову було призначено керівником «Укравтодору».

Новим головою Вінницької ОДА 2 червня 2010 р. став генерал-полковник міліції М. Джига⁹⁸⁴. Низка ЗМІ вказували на лояльність М. Джиги до П. Порошенка, незважаючи на відмінність у політичних поглядах⁹⁸⁵. Для підтвердження цієї тези ми можемо навести лише непрямі докази. Зокрема, коментуючи можливе призначення П. Порошенка на посаду міністра економіки, М. Джига сказав, «що це дуже вірне і правильне рішення, тому що це підготовлений фахівець, це людина, яка розуміється на економіці, розуміється на цифрах – знає, що йому робити. Якщо він створив такий потужний бізнес, то він може і допомогти нашій країні»⁹⁸⁶. Після обрання народним депутатом України М. Джига знову коментував цю тему: «Будучи губернатором, я ... рахувався з Порошенком. Він створює робочі місця, підприємства, обробляє землю. А це соціальний фактор, який не можна ігнорувати. ... З ним будуть рахуватися всі губернатори, незалежно від прізвищ і

⁹⁸³ Шарапов О. РЕГІОНАЛЬНА політика кадрів Демішкана. URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/regionalna-politika-kadriv-demishkana-175103.html>

⁹⁸⁴ Про призначення М. Джиги головою Вінницької обласної державної адміністрації: Указ Президента України від 2 червня 2010 року № 660/2010. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660/2010/sp:max20>

⁹⁸⁵ Кореспондент: Шляхом «донецьких». Порошенко формує оточення із земляків. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/3459677-korrespondent-shliakhom-donetskykh-poroshenko-formuie-otochennia-iz-zemliakiv>

⁹⁸⁶ Джига про Порошенка: Призначення до цього часу немає, мені здається, що Петро Олексійович передумав. URL: <http://www.vinnitsa.info/news/dzhiga-pro-poroshenka-priznachennya-do-tsogo-chasu-nemaye-meni-zdayetsya-shcho-petro-oleksi-yovich-peredumav.html>

партійної належності»⁹⁸⁷. Позитивні оцінки роботи М. Джиги лунали і з боку П. Порошенка⁹⁸⁸. Зближення з П. Порошенком могло статися і внаслідок наростаючих суперечностей з В. Януковичем, викликаних, як стверджував сам М. Джига, тиском на нього СБУ і Генпрокуратури з вимогою свідчити про причетність Ю. Тимошенко до замовного вбивства В. Щербаня⁹⁸⁹. Опосередкованим свідченням цього зближення може послужити і той факт, що під час парламентських виборів 2012 р. на користь М. Джиги, який балотувався в одномандатному виборчому окрузі № 16, свою кандидатуру зняв близький до сім'ї Порошенків І. Спориш⁹⁹⁰.

Незважаючи на належність М. Джиги до Партії регіонів, між ним і представниками «партії вінничан» сформувалися доволі прихильні відносини, про що свідчать принаймні два обопільних жести. У липні 2012 р. чинний голова Вінницької ОДА М. Джига, вітаючи свого попередника О. Домбровського з 50-літнім ювілеєм, нагородив його вищою нагородою Вінницької області «За заслуги перед Вінниччиною»⁹⁹¹. З іншого боку, після звільнення М. Джиги з посади голови ОДА Вінницький міський голова В. Гройсман подякував йому за співпрацю та вручив орден «За заслуги перед містом Вінниця». У своїй промові В. Гройсман заявив, що зі звільненням М. Джиги «ми втратили потужного губернатора, але завдяки виборцям 15 округу маємо сильного лобіста нашого регіону у Верховній Раді»⁹⁹².

Упродовж перших двох років після перемоги Партії регіонів на президентських виборах 2010 р. анонованих керівництвом

⁹⁸⁷ Николай Джига: «У меня был серьезный разговор с Януковичем, и увольняют губернатора он не собирается». URL: <https://real-vin.com/1-r-81>

⁹⁸⁸ Адамович О. Петро Порошенко: «Вінниця – є зразком європейської України». URL: <http://www.vinnitsa.info/news/petro-poroshenko-vinnitsya-yezrazkom-yeuropeyskoj-ukrayini.html>

⁹⁸⁹ Откровенное интервью с бывшим руководителем Винницкой области Николаем Джигой. URL: <https://www.myvin.com.ua/ua/news/stuff/35057.html>

⁹⁹⁰ Именем Петра. URL: <http://www.theinsider.ua/politics/541694a5d5a9d/>

⁹⁹¹ Джига вручив Домбровському вінницького ордена. URL: <http://www.vinnitsa.info/news/dzhiga-vruchiv-dombrovskomu-vinnitskogo-ordena.html>

⁹⁹² Два з половиною роки на посаді голови Вінницької облдержадміністрації були найкращими у моєму житті, – Микола Джига. URL: <https://www.myvin.com.ua/ua/news/politics/17832.html>

держави кардинальних кадрових ротацій у Вінницькій області не відбулося. Як зазначав представник аналітичного центру «Політика» у Вінниці М. Філонов, «левова частка висуванців старої, “помаранчевої” гвардії зберегли свої посади, а сподівання деяких “регіоналів” отримати дивіденди в адміністрації за свій внесок у перемогу партійного лідера на президентських виборах не справдилися». Не було у керівництва Партії регіонів на Вінниччині і чіткого бачення єдиної політичної лінії⁹⁹³. Деякі представники команди О. Домбровського також залишилися на своїх місцях. Наприклад, голова Вінницької ОДА М. Джига залишив на своїх посадах заступника голови з соціально-гуманітарних питань Л. Спіридонову (працювала на цій посаді з лютого 2007 р.) та заступника голови з агропромислових питань В. Чернія (працював на цій посаді з червня 2006 р.)⁹⁹⁴, а також призначив начальником управління у справах преси та інформації С. Василюк, яка працювала з О. Домбровським з 2002 р.⁹⁹⁵.

Починаючи із місцевих виборів 2010 р., частина регіональної політичної еліти, яку ми зараховуємо до «партії вінничан», зробила спробу незалежитися від центральної влади і провідних українських політичних сил, створивши місцевий партійний проєкт, що мав би стати сильнішим за всеукраїнський на Вінниччині. Для реалізації цієї мети було обрано бренд умовно нейтральної політичної сили – партії Г. Омельченка Українська партія «Єдність».

На початку вересня 2010 р. на сесії облради О. Домбровський заявив про створення міжпартійного депутатського об'єднання «Єдність Вінниччини». Співголовами об'єднання були обрані

⁹⁹³ Вінниця у оцінках і прогнозах політологів. Олександр Логінов і Микола Філонов. URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/vinnitsya-u-otsinkah-i-prognozah-politologiv-oleksandr-loginov-i-mikol-10214915.html>

⁹⁹⁴ Вінницький губернатор Джига переназначил своїми заступителями Спиридонову и Черния. URL: <http://www.vinnitsa.info/news/power/vinnitskiy-gubernator-dzhiga-perenaznachil-svoimi-zamestitelyami-spiridonovu-i-cherniya.html>

⁹⁹⁵ Вінницький губернатор Джига «пригrel» «человека Домбровского». URL: <http://www.vinnitsa.info/news/power/vinnitskiy-gubernator-dzhiga-prirel-cheloveka-dombrovskogo.html>

О. Домбровський і Г. Заболотний, координатором – В. Коровій⁹⁹⁶. У другій половині вересня 2010 р. О. Домбровський заявив про свій вихід з лав політичної партії Народний Союз «Наша Україна», що стало сигналом для виходу з партії більшої частини «команди» ексголови ОДА. На думку О. Домбровського, такий крок мав дозволити «зберегти професійну команду і провести її у Вінницьку облраду, Вінницьку міськраду та у всі органи місцевого самоврядування проєктом “Єдність Вінниччини”»⁹⁹⁷. Важливо наголосити, що він із самого початку розглядав цей проєкт як надпартійний («Ми вважаємо, що зобов’язані ... зберегти нашу консолідацію і єдність всіх політичних партій. Тому, звертаючись сьогодні до... депутатів обласної ради, депутатів усіх рівнів сільських, районних, міських, ми говоримо – “Об’єднуємося заради Вінниччини, оскільки вона це заслуговує”»⁹⁹⁸ і аполітичний, основне завдання якого «соціально-економічна стабільність Вінницької області, її розвиток та добробут жителів»⁹⁹⁹. Аналогічною була й позиція Г. Заболотного: «Це не політичний проєкт – ми об’єднуємо людей Вінницької області, які здатні працювати на конструктив»¹⁰⁰⁰. Такі заяви, по суті, були свідченням прагнення «партії вінничан» позбавитися контролю від будь-якої загальноукраїнської партії і спробою автономізуватися в межах окремої області. Газета «20 хвилин» пояснювала дії і риторику «партії вінничан» небажанням протиставляти себе Партії регіонів в умовах політичної невизначеності, а також прагненням збереження влади і власності: «Їм є що

⁹⁹⁶ Заболотный и Домбровский «кристаллизовали» партию винничан. URL: <http://www.vinnitsa.info/news/politics/zabolotniy-i-dombrovskiy-kristallizovali-partiyu-vinnichan.html>

⁹⁹⁷ Вінницький ексгубернатор Домбровський пішов від Ющенка. URL: <http://www.vinnitsa.info/news/politics/vinnitskiy-eks-gubernator-dombrovskiy-pishov-vid-yushchenka.html>

⁹⁹⁸ Заболотный и Домбровский «кристаллизовали» партию винничан. URL: <http://www.vinnitsa.info/news/politics/zabolotniy-i-dombrovskiy-kristallizovali-partiyu-vinnichan.html>

⁹⁹⁹ Вишнеvsька С. Олександр Домбровський відверто про свій вибір і те, чому вийшов з «Нашої України». URL: <http://misto.vn.ua/news/item/id/2328>

¹⁰⁰⁰ Заболотный и Домбровский пойдут на выборы под флагом партии Омельченко. URL: http://taras-ua.info/novini/item/992-Zabolotnij_i_Dombrovskij_pojdud_na_vybory_pod_flagom_partii_Omelchenko.html

втрачати ... вони готові забути своє “помаранчеве” минуле, аби їх тільки лишили»¹⁰⁰¹.

Список Української партії «Єдність» на виборах до Вінницької обласної ради очолив колишній голова Вінницької ОДА О. Домбровський. Під № 2 йшов голова Вінницької обласної ради Г. Заболотний, під № 3 – колишній перший заступник голови Вінницької ОДА В. Коровій, генеральний директор концерну «Укрпромінвест» О. Порошенко – під № 4, а під № 5 – заступник голови Вінницької обласної ради В. Вікалюк. Також до цього списку увійшли колишній заступник голови Вінницької ОДА В. Жердецький (№ 6) та головний редактор Вінницької обласної газети «33-й канал» А. Жучинський (№ 7)¹⁰⁰².

За результатами місцевих виборів 2010 р. до Вінницької облради пройшов 61 депутат від Партії регіонів, 32 – від ВО «Батьківщина», 22 – від Української партії «Єдність», 9 – від партії «Фронт змін», 5 – від «Народної партії», по 1 – від Української народної партії, СПУ та УРП «Собор»¹⁰⁰³. Шанси Української партії «Єдність» (мала лише 17 % місць у раді) отримати посаду голови облради для Г. Заболотного були мінімальними. Позитивне голосування за Г. Заболотного намагався пролобіювати О. Домбровський, який вів переговори з депутатами облради. За його твердженням, за декілька днів до голосування шанси С. Татусяка і Г. Заболотного були приблизно рівними, оскільки кандидатуру останнього погоджувалися підтримати депутати від БЮТ¹⁰⁰⁴. За

¹⁰⁰¹ Шапаров О. Гройсман знайшов маловідому «Совість України». URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/groysman-znayshov-malovidomu-sovist-ukrayini-10184093.html>

¹⁰⁰² Домбровский составит конкуренцию Джиге в составе «Єдності». URL: <http://www.vinnitsa.info/news/politics/dombrovskiy-sostavit-konkurentsiyu-dzhige-v-sostave-yednosti.html>

¹⁰⁰³ В новому складі Вінницької облради буде 61 депутат від Партії регіонів. URL: <http://www.vinnitsa.info/news/politics/v-novomu-skladi-vinnitskoyi-oblradi-bude-38-mazhoritarnikiv-vid-partiyi-regioniv.html>

¹⁰⁰⁴ Александр Домбровский: Нужно ли мне баллотироваться в Верховную Раду – покажет время. URL: <https://m.20minut.ua/Novyny-Vinnytsi/Polityka/aleksandr-dombrovskiy-nuzhno-li-mne-ballotirovatsya-v-verhovnyu-radu--pokazhet-vremya-10189384.html>

дивним збігом обставин у день голосування за обрання голови облради Вінницю відвідав П. Порошенко. У журналістських колах ширилися чутки про 100 тисяч доларів, які П. Порошенко нібито мав привезти на голоси «за» Г. Заболотного¹⁰⁰⁵. Втім, місцевий представницький орган очолив регіонал С. Татусяк, за якого проголосували 96 зі 136 депутатів облради (61 – від Партії регіонів, 24 – від ВО «Батьківщина», 5 – від «Народної партії», 4 – від Української партії «Єдність» і по одному – від Української народної партії та УРП «Собор»)¹⁰⁰⁶. Після виборів голови облради О. Домбровський заявив, що представники Української партії «Єдність» будуть займати незалежну позицію «і не “ляжуть” ні під опозицію, ні під партію влади»¹⁰⁰⁷.

Нова влада, очевидно, визнала правила гри, встановлені «партією вінничан», про що свідчить позиція С. Татусяка, яке він озвучив у одному з перших інтерв'ю на посаді голови облради. На запитання журналіста про те, чи залишиться Вінниччина «порошенківською» областю, він заявив, що «із Петром Порошенком знайомий із [19]97-го року, коли він прийшов в область. Завжди допомагав і за можливості буду допомагати, щоб його бізнес і виробництво розвивалося»¹⁰⁰⁸.

З огляду на належність чинного на той час голови Вінницької міської ради В. Гройсмана до «партії вінничан» та «розпіарену міцну дружбу» між ним та О. Домбровським і Г. Заболотним, місцеві експерти очікували участі його команди на місцевих виборах під брендом Української партії «Єдність». Однак Д. Гройсман вирішив дистанціюватися як від «регіоналів», так і

¹⁰⁰⁵ Пустовіт О. Як обирали РЕГІОНАЛЬНОГО голову Вінницької обласної ради. URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/yak-obirali-regionalnogo-golovu-vinnitskoyi-oblasnoyi-radi-10186730.html>

¹⁰⁰⁶ Шапаров О. Головою Вінницької облради став Сергій Татусяк, а інших кандидатур не пропонували. URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/golovoynu-vinnitskoyi-oblradi-stav-sergiy-tatusyak-a-inshih-kandidatur--10186543.html>

¹⁰⁰⁷ Заиковатый И. Интервью с экс-губернатором Винниччины Александром Домбровским. URL: <http://real-vin.com/intervyu-s-eks-gubernatorom-vinnichin>

¹⁰⁰⁸ Пустовіт О. Сергій Татусяк – спікер Вінницького обласного парламенту. URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/sergiy-tatusyak--spiker-vinnitskogo-oblasnogo-parlamentu-10186859.html>

від «Єдності Вінниччини» О. Домбровського, оскільки вже міг сформував команду завдяки власному авторитету. Незадовго до виставлення своєї кандидатури на виборах голови міськради він заявив про намір балотуватися «...від абсолютно нейтральної партії... від політичної партії абсолютно аполітичної» і що для нього «не має значення назва партії – це технічне питання»¹⁰⁰⁹.

У боротьбі за крісло міського голови Вінниці та більшість у Вінницьких міській та районній радах В. Гройсман вибрав маловідому політичну партію «Совість України»* (голова партії – ректор Київського міжнародного університету Х. Хачатурян)¹⁰¹⁰. Про те, що партія не являла собою реальної політичної сили, свідчить хоча б те, що на партійному сайті (<http://sovistukr.at.ua/>), станом на кінець 2021 р. найновіші публікації датувалися липнем 2013 р.

За результатами місцевих виборів 2010 р. міським головою Вінниці з величезною перевагою став В. Гройсман, якого підтримало 77,8 % виборців. За його найближчих конкурентів А. Бойдаченка та В. Паляя проголосувало, відповідно, 8,46 % і 3,98 % виборців¹⁰¹¹. Політична партія «Совість України» здобула абсолютну більшість у Вінницькій міській раді, отримавши 33 мандати, або 66 %. Ще 17 депутатських крісел, або 34 %, розділили між собою 6 політичних сил: 5 мандатів отримала ВО «Батьківщина», 5 – Партія регіонів, 2 – партія «Фронт змін», 2 – ВО «Свобода», 2 – партія «УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка» (далі – «УДАР»), 1 – партія «Сильна Україна»¹⁰¹².

¹⁰⁰⁹ Люди Порошенко уйдуть к «регионалам». URL: <https://comments.ua/politics/30314-Lyudi-Poroshenko-uydut.html>

* Проект стартував одразу в двох містах: Вінниці та Полтаві. На виборах до Полтавської міської ради партія «Совість України» здобула перемогу у 24 з 25 мажоритарних округів, а її висуванець О. Мамай став міським головою.

¹⁰¹⁰ Шапаров О. Гройсман знайшов маловідому «Совість України». URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/groysman-znayshov-malovidomu-sovist-ukrayini-10184093.html>

¹⁰¹¹ Місцеві вибори – 2010. Пульс країни / відп. редактори А. Когут, К. Сідаш. Київ: Лабораторія законодавчих ініціатив, 2011. С. 55. URL: <http://parlament.org.ua/upload/docs/Local%20Election-2010-ua.pdf>

¹⁰¹² Офіційні результати виборів депутатів Вінницької міської ради. URL: <https://www.myvin.com.ua/ua/news/events/7246.html>

Цікавою деталлю виборів є те, що лідер Партії регіонів у Вінницькій області, голова ОДА М. Джига, на виборах до міської ради голосував за партію «Совість України», що є свідченням переплетіння інтересів місцевих політичних еліт. Коментуючи цей факт, заступник голови Вінницької обласної організації ВО «Свобода» О. Фурман зауважив, що «розподіл на партії серед провладних політичних сил (в області – М. Г.) є умовний. І ще до оприлюднення результатів виборів можемо бачити, як формується сумно відома “партія вінничан” лише у новій конфігурації»¹⁰¹³.

Завдяки об'єднанню навколо фактично позапартійного проекту В. Гройсмана «Совість України» міськрада і міськвиконком відмежувалися від відповідальності за дії уряду, залишивши при цьому під контролем важелі управління усіма сферами життя обласного центру. Такого роду унезалежнення від політичного центру дало міській владі можливість формувати і власну позицію, і власне бачення щодо вибору симпатій на майбутніх парламентських виборах. У такому розкладі політичних сил представник аналітичного центру «Політика» у Вінниці М. Філонов вбачав «Друге народження «партії вінничан»», яке, на його думку, проявилось у співпраці з П. Порошенком та призначенні В. Коровія першим заступником міського голови¹⁰¹⁴.

Під час парламентських виборів 2012 р. частина політиків, пов'язаних із Вінниччиною, спробували створити регіональну групу на всеукраїнському рівні. Як було нами показано раніше, широке коло уродженців Вінницької області або осіб, інтереси яких були пов'язані з регіоном, і раніше були представлені на верхівці владної піраміди. Втім, політичну кар'єру вони переважно вибудовували автономно від своїх земляків і ідентифікували себе швидше з різними політичними партіями та групами впливу, ніж за територіальною належністю. Народні депутати України від Вінниччини найчастіше розчинялись у столичному істеблішменті і

¹⁰¹³ Головний регіонал Вінниччини проголосував за «Совість», а не за Партію регіонів. URL: <http://vinnytsya.svoboda.org.ua/news/events/00034566/>

¹⁰¹⁴ Вінниця у оцінках і прогнозах політологів. Олександр Логінов і Микола Філонов. URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/vinnitsya-u-otsinkah-i-prognozah-politologiv-oleksandr-loginov-i-mikol-10214915.html>

про вибудовування якоїсь розгалуженої ієрархічної структури мова не йшла.

Перед 2012 р. склалися умови для формування у Верховній Раді України групи «вінницьких». Основним фактором появи такого «політичного клану» були амбіції П. Порошенка. Про готовність «партії» діяти на загальнодержавному рівні заявляв колишній голова Вінницької облради Г. Заболотний: «Настав час робити партію вінничан у парламенті або окрему групу «Вінничани у владі» як своєрідне лобі регіону на усіх рівнях... І я думаю, що така сила здатна принести користь регіону більше, ніж усі партії, разом взяті»¹⁰¹⁵. Напередодні виборів Т. Чорновіл прогнозував появу в наступному складі ВР «фракції Порошенка», яку розглядав «як головну альтернативу партійним фракціям, як провладним, так і опозиційним»¹⁰¹⁶.

Зважаючи на те, що «розкручувати» власний політичний проєкт означало для П. Порошенка поставити себе на шлях жорсткої конкуренції з Партією регіонів, основна ставка була зроблена на отримання максимальної кількості депутатських місць за мажоритарними округами. У разі реалізації такого проєкту у ВРУ нового скликання навколо цих депутатів могла б утворитися фракція чи депутатська група, яка в умовах досить імовірного паритету провладних та опозиційних фракцій могла б виконувати роль «третьої сили».

Політичні оглядачі констатували, що вінницькі «регіонали», навіть задіявши наявні фінансові та адміністративні ресурси, конкурувати в усіх 8 виборчих округах з «вінничанами» не змогли б. Місцеві аналітики прогнозували лише перемогу М. Джиги на в. о. № 15¹⁰¹⁷. З огляду на симпатії виборців Вінниччини до опозиційних сил та припущення ЗМІ, що П. Порошенко отримав гарантії їх

¹⁰¹⁵ Вісті з електоральних полів. Ч. 2 (28 травня – 3 червня). URL: <http://svobodaslova.in.ua/news/read/1611>

¹⁰¹⁶ «Донецьких» посунуть «вінницькі»? URL: <http://svobodaslova.in.ua/news/read/1556>

¹⁰¹⁷ Реванш «партії вінничан». URL: <http://svobodaslova.in.ua/index.php?/news/read/3011>

безпеки¹⁰¹⁸, шансів на перемогу у представників «партії вінничан» було багато.

«Команда Порошенка» фактично склалася на базі Української партії «Єдність» під час виборів 2010 р. до Вінницької обласної ради. До неї, за твердженням Г. Заболотного, входив він сам, П. Порошенко, О. Порошенко (старший), О. Домбровський та В. Коровій¹⁰¹⁹. Таким чином, «партія вінничан» претендувала принаймні на 5 місць у парламенті.

У результаті голосування П. Порошенко переміг на мажоритарному виборчому окрузі № 12, у якому за нього проголосувало 71,52 % виборців. Високий рівень підтримки П. Порошенко здобув завдяки створенню робочих місць та фінансуванню соціальних програм у межах округу. У передвиборчій програмі він чітко вербалізував прагнення відстоювати інтереси регіону та заявляв про необхідність експансії місцевої еліти на загальнодержавний рівень¹⁰²⁰.

На одномандатному виборчому окрузі № 17 перемогу здобув Г. Заболотний. Він не менш активно, ніж П. Порошенко, «окучував» свій «вотчинний» округ. Його висування кандидатом у народні депутати України відбувалося на «Народних віче», які пройшли у кожному із райцентрів мажоритарного округу. Передвиборча програма Г. Заболотного, яка називалася «Рідне село», включала: «захист інтересів селян»; протидія створенню в Україні ринку землі; «гарантування кожному молодому громадянину України перше робоче місце»; перегляд закону про підвищення пенсійного віку; народне обговорення запланованих реформ; боротьба з корупцією; контроль за тим, «щоб держава не самоусувалась від

¹⁰¹⁸ «Донецьких» посунуть «вінницькі»? URL: <http://svobodaslova.in.ua/news/read/1556>

¹⁰¹⁹ «Єдність Вінниччини» збирається на вибори Верховної Ради. URL: http://www.vinnitsa.info/news/yednist-vinnichchini-zbirayetsya-na-vibori-verhovnoyi-radi.html?fb_comment_id=10150690323029184_21864120

¹⁰²⁰ Маліцька К. Історія міста Вінниці (найдавніші часи – початок ХХІ століття). Навчально-методичний посібник. URL: https://disted.edu.vn.ua/media/doc/hystory_Vinnytsa.pdf

проблем, які має вирішувати»¹⁰²¹. На окрузі також балотувався голова УРП «Собор» А. Матвієнко, який незадовго до голосування зняв свою кандидатуру на користь Г. Заболотного¹⁰²². За даними «Української правди», на такий крок А. Матвієнко пішов на прохання П. Порошенка. Симптоматично, що керівник штабу А. Матвієнка, його племінник С. Березенко, після зняття з виборів свого дядька перейшов у передвиборчий штаб Г. Заболотного¹⁰²³. Головним суперником Г. Заболотного був депутат Вінницької облради (фракція Партії регіонів), гендиректор і власник 10 % акцій компанії «Зернопродукт МХП» М. Кучер¹⁰²⁴. Про запеклу боротьбу між кандидатами свідчить активне використання чорного піару у передвиборчій гонці¹⁰²⁵.

О. Домбровський балотувався в одномандатному виборчому окрузі № 11. Свою виборчу кампанію він вів під гаслом «За вінничан, а не проти політичних конкурентів»¹⁰²⁶. О. Домбровський, як і П. Порошенко, у своїй передвиборчій програмі ставив акцент на особливій ролі Вінниччини («Вінниця і вінничани вже сьогодні задають стандарти вирішення багатьох загальнодержавних проблем») ¹⁰²⁷ та власній аполітичності («Ми йдемо до парламенту не від тієї чи іншої партії, йдемо командою, яка багато років працювала у Вінниці і області, ... йдемо любівати і захищати

¹⁰²¹ Редько Т. Григорій Заболотний: Я йду у Верховну Раду в команді Порошенка і горджусь цим. URL: <http://www.vinnitsa.info/news/grigoriy-zabolotniya-ydu-u-verhovnu-radu-v-komandi-poroshenka-i-gordzhus-tsim.html>

¹⁰²² Анатолий Матвиенко снялся с выборов. URL: https://lb.ua/news/2012/10/12/174256_anatoliy_matvienko_snyalsya_viborov.html

¹⁰²³ Романюк Р., Кравець Р. Організовані Партійні Групи. Хто насправді керує БПП. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2016/10/19/7124153/>

¹⁰²⁴ Вибори народних депутатів України 28 жовтня 2012 року. Одномандатний виборчий округ № 17 (Вінницька область). URL: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2012/WP040?PT001F01=900&pf7331=17>

¹⁰²⁵ На 17 округу Вінниччини проти Заболотного розгорнули чорний піар. URL: <http://www.vinnitsa.info/news/na-17-okrugu-vinnichchini-proti-grigoriya-zabolotnogo-rozgornuli-chorniy-piar.html>

¹⁰²⁶ Олександр Домбровський йде в парламент. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=jVsdJfo4DY0>

¹⁰²⁷ Вишневецький Ю., Півнев Є. 15 головних радників Порошенка. URL: https://espresso.tv/article/2014/06/10/15_holovnykh_radnykiv_poroshenka

інтереси Вінниці і Вінницької області)»¹⁰²⁸. У цьому випадку політична поведінка О. Домбровського визначалася не його власним бажанням, а груповими інтересами. Він стверджував, що не мав «великого бажання балотуватися», «не бачив в цьому сенсу, але було рішення нашої команди», «розумів, що повинен “іти в ногу” з командою»¹⁰²⁹. Виборчі перегони на окрузі відзначилися використанням брудних технологій, а в день виборів під час підрахунку голосів у приміщенні окружної виборчої комісії відбулося силове протистояння¹⁰³⁰. Тим не менше, О. Домбровському вдалося здобути перемогу над своїм основним супротивником – висуванкою ВО «Батьківщина» Н. Солейко із мінімальною перевагою – 30,16% проти 28,00%, відповідно. Розрив між ними становив 2135 голосів¹⁰³¹.

У інших мажоритарних округах, де на перемогу сподівалася «партія вінничан», їм на перешкоді стали представники іншої вінницької політичної династії – Калетніків. Якщо до 2010 р. ці дві групи могли мирно вживатися на одній території, то під час парламентських виборів розпочалося відкрите протистояння. На парламентських виборах 2012 р. у боротьбу за місця у парламенті включилися Г. Калетнік, І. Калетнік, О. Калетник.

Основою економічної могутності Г. Калетніка було сільськогосподарське підприємства ТОВ «Великокісницьке»¹⁰³², з діяльністю якого пов'язана низка скандалів, зокрема, небажання керівництва цієї структури платити селянам за оренду землі та махінації з укладанням договорів оренди^{1033;1034}. Значна частина інтересів

¹⁰²⁸ Олександр Домбровський йде в парламент, щоб працювати «по-вінницьки» і для вінничан. URL: <https://www.myvin.com.ua/ua/news/vinpol/15787.html>

¹⁰²⁹ Заиковатый И. Интервью с экс-губернатором Винниччины Александром Домбровским. URL: <http://real-vin.com/intervyu-s-eks-gubernatorom-vinnichin>

¹⁰³⁰ Сенко У. Вночі у Вінниці на ОВК розприскали газ і побили адвоката. URL: https://zaxid.net/vnochi_u_vinnitsi_na_ovk_rozpriskali_gaz_i_pobili_advokata_n1269275

¹⁰³¹ Вибори народних депутатів України 28 жовтня 2012 року. Одномандатний виборчий округ № 11 (Вінницька область) URL: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2012/WP040?PT001F01=900&pf7331=11>

¹⁰³² ТОВ Великокісницьке. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/03729687

¹⁰³³ Леменов О. Сімейні традиції Калетніків. URL: http://www.epravda.com.ua/publications/2015/03/11/533165/view_print/

бізнесу Г. Калетніка була зосереджена у виробництві спирту та лікєро-горілчаних виробів. За інформацією ЗМІ основа економічної могутності Г. Калетніка була закладена у середині 1990-х рр., коли він очолював Вінницьке обласне державне об'єднання спиртової і лікєро-горілчаної промисловості «Поділляспирт» (найбільше об'єднання спиртової промисловості в країні), за рахунок незаконних схем з виготовлення «лівого», неврахованого спирту і його подальшої незаконної реалізації¹⁰³⁵. У власності Г. Калетніка перебувало декілька спиртових заводів на території області та ЗАТ «Вінницький лікєро-горілчаний завод «Сотка-7»», де йому і фірмі його дружини «Власта Плюс» належало понад 50 % акцій^{1036;1037}. У другій половині 2000-х рр. активно просував ідею виробництва біопалива на базі спиртзаводів Вінниччини та сусідніх областей¹⁰³⁸. Також родина Калетніків володіла двома кар'єрами з видобутку пісковика в Ямпільському районі Вінницької області¹⁰³⁹. Тривалий час під контролем Г. Калетніка перебувала місцева телерадіокомпанія «Вінниччина». У 2008 р. І. Калетнік і Г. Калетнік очолили список ворогів преси, подавши вісім позовів на загальну суму 710 тис. грн проти вінницької газети «33-й канал». Вигравши суди, клан Калетніків отримав вплив на це видання¹⁰⁴⁰.

Найбільш чітко протистояння між «командою Порошенка» і кланом Калетніків виявилось на парламентських виборах 2012 р.

¹⁰³⁴ Калетнік отримав 3 тисячі гектарів, змусивши селян підписати порожні бланки і підробивши підписи. URL: <http://nashigroshi.org/2015/02/19/kaletnik-otrymav-3-tysyach-hektariv-zmusyvshy-selyan-pidpysaty-porozhni-blanky-i-pidrobyvshy-pidpysy/>

¹⁰³⁵ Оксана, Игорь, Григорий Калетники: клан и его структура. URL: <http://ord-02.com/item/31798-oksana-igor-grigoriy-kaletniki-klan-i-ego-struktura>

¹⁰³⁶ Сотка-7. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/31255289/

¹⁰³⁷ Власта Плюс. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/30744144/

¹⁰³⁸ Шапапов О. Біопальне пішло в «підпілля»? URL: <https://vn.20minut.ua/Groshi/biopalne-pishlo-v-pidpillya-123244.html>

¹⁰³⁹ Калетнік отримав 3 тисячі гектарів, змусивши селян підписати порожні бланки і підробивши підписи. URL: <http://nashigroshi.org/2015/02/19/kaletnik-otrymav-3-tysyach-hektariv-zmusyvshy-selyan-pidpysaty-porozhni-blanky-i-pidrobyvshy-pidpysy/>

¹⁰⁴⁰ Калетник Игорь. URL: <https://file.liga.net/persons/igor-kaletnik>

під час передвиборчої кампанії на мажоритарному окрузі № 16, де балотувалися О. Порошенко і племінниця Г. Калетніка – О. Єлманова (яка перед виборами змінила прізвище на Калетник).

О. Порошенко виставив свою кандидатуру на виборах до Верховної Ради України і навіть розпочав передвиборчу кампанію. 16 серпня 2012 р. відбулася зустріч із мешканцями Могилева-Подільського. У передвиборчій агітації взяли участь Г. Заболотний, О. Домбровський та депутат облради І. Спориш; на концерті виступали народний депутат і народна артистка України О. Білозір та гурт «ТІК»¹⁰⁴¹. З великим розмахом (команда КВК «Вінницькі перці», гурт «ТІК» і святковий феєрверк) пройшло «Народне віче» на підтримку О. Порошенка у Ямполі. Було досягнуто порозуміння стосовно підтримки кандидата з міським головою Могилева-Подільського П. Бровком (Партія регіонів)¹⁰⁴².

Участь у виборчих перегонах такого відомого і забезпеченого ресурсами кандидата як О. Порошенко ставило під сумнів перемогу О. Калетник і підштовхнуло Г. Калетніка втрутитися у боротьбу. Зі сфотографованої журналістом у сесійній залі Верховної Ради України записки, переданої головою фракції Партії регіонів О. Єфремовим Г. Калетнику, стало відомо, що підтримка міським головою Могилева-Подільського П. Бровком кандидатури О. Порошенка створює перешкоди для перемоги О. Калетник і «Г. Калетник здійснює тиск на П. Бровка», який погодився підтримати О. Порошенка, «заяляючи останнього ініціюванням стосовно нього кримінального переслідування, а також блокуванням роботи місцевих підприємницьких структур, наближених до Могилів-Подільського міського голови»¹⁰⁴³. На початку вересня

¹⁰⁴¹ Могилів-Подільський визначив свого депутата. URL: <https://www.myvin.com.ua/ua/news/vinpol/15897.html>

¹⁰⁴² Племянница Калетника против отца Порошенко: в ПР начались войны за округа. Скандальные фото. URL: https://censor.net.ua/photo_news/208286/plemyannitsa_kaletnika_protiv_ottsa_poroshenko_v_pr_nachalis_voyiny_za_okruga_s_kandalnye_foto

¹⁰⁴³ Племянница Калетника против отца Порошенко: в ПР начались войны за округа. Скандальные фото. URL: https://censor.net.ua/photo_news/208286/plemyannitsa_kaletnika_protiv_ottsa_poroshenko_v_pr_nachalis_voyiny_za_okruga_s_kandalnye_foto

2012 р. з'явилася інформація що, один з керівників штабу О. Порошенка отримував погрози з вимогою припинити працювати на свого кандидата¹⁰⁴⁴. Крім того, як аргументовано доводила «Українська правда», виборча комісія була сформована на користь О. Калетник з людей, наближених до Г. Калетніка або місцевої адміністрації, підконтрольної Партії регіонів¹⁰⁴⁵. 20 вересня під час «Народного віче» у райцентрі Піщанка Вінницької області П. Порошенко оголосив, що його батько знімає свою кандидатуру з виборів у Верховну Раду України у 16-му окрузі за станом здоров'я¹⁰⁴⁶. Утім, тривалий час юридичного оформлення цієї дії не було, що пояснювалося ЗМІ як торги П. Порошенка з головою Державної митної служби І. Калетніком щодо доступу до кордону в обмін на звільнення округу¹⁰⁴⁷. Таким чином, головним претендентом на отримання депутатського мандата залишилась О. Калетник, яка й перемогла з результатом 43,22 % голосів виборців¹⁰⁴⁸.

Ще більш запекла боротьба розгорнулася на виборчому окрузі № 18, на якому конкуренцію Г. Калетнику спробував створити бізнесмен Р. Демчак. На час початку передвиборчої кампанії Р. Демчак володів Корпорацією UBG («Українська бізнес група»), що об'єднувала «Єрде Банк», страхову компанію «Добробут», медичні центри «Добробут», СТО «Добробут», меблеву фабрику «Матіс», фондову компанію «Ініціатива», юридичну компанію «Консалтинг Груп», підприємство з виробництва будівельних матеріалів «Будівельник», будівельну компанію «Будмеханізація» тощо¹⁰⁴⁹.

¹⁰⁴⁴ Батько Петра Порошенка знявся з виборів. URL: <https://tyzhden.ua/News/60519>

¹⁰⁴⁵ Ніколаєнко Т. Кланові війни за Вінниччину. Калетник VS Порошенко. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2012/09/28/6973633>

¹⁰⁴⁶ Батько Петра Порошенка знявся з виборів. URL: <https://tyzhden.ua/News/60519>

¹⁰⁴⁷ Ніколаєнко Т. Кланові війни за Вінниччину. Калетник VS Порошенко. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2012/09/28/6973633>

¹⁰⁴⁸ Порошенко, Заболотний та Оксана Калетник – теж депутати. URL: <https://www.myvin.com.ua/ua/news/vinpol/17278.html>

¹⁰⁴⁹ Співвласник корпорації Руслан Демчак йде самовисуванцем. URL: <https://www.unian.ua/vinnica/683804-spivvlasnik-korporatsiji-ruslan-demchak-yde-samovisuvantsem.html>

Погана репутація Г. Калетніка на окрузі через скандали навколо невивплати плати за оренду землі та активна діяльність Р. Демчака створювали для останнього серйозні шанси на перемогу.

31 серпня 2012 р. одночасно в трьох відділеннях «Ерде Банку» працівники СБУ провели обшуки і вилучили сервери та документи¹⁰⁵⁰. Того ж дня податкова міліція Києва затримала Р. Демчака у Вінницькій області за підозрою у легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Перед арештом він зробив заяву, що на нього тиснуть і вимагають знятися з виборів. Один із юристів «Ерде Банку» заявляв, «що Калетнік запропонував Демчаку знятися з виборів», і пов'язував обшуки, проведені СБУ у банку, з політичною діяльністю його власника¹⁰⁵¹. За інформацією «Української правди» Р. Демчака просили продати банк та знятися з виборів в обмін на вихід зі СІЗО¹⁰⁵². 20 вересня 2012 р. Центральна виборча комісія скасувала реєстрацію кандидатом у депутати Р. Демчака на підставі його заяви про відмову балотуватися. Пізніше він повідомив, що заява була підроблена. Позбавившись головного конкурента, Г. Калетнік виграв вибори в окрузі, набравши 46,15 % голосів¹⁰⁵³. Із СІЗО Р. Демчак вийшов наприкінці лютого 2013 р.¹⁰⁵⁴.

Отримавши лише 3 депутатських мандати, П. Порошенко не зміг створити окрему фракцію чи депутатську групу і впливати на рішення Верховної Ради України. У парламенті «вінницька група» найчастіше займала нейтральну позицію, голосуючи кожен раз ситуативно. Прагнення П. Порошенка, Г. Заболотного і О. Домбровського залишатися позафракційними було негативно сприйняте

¹⁰⁵⁰ СБУ «наїхала» на «Ерде Банк». Через батька Калетніка? URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2012/08/31/333507/>

¹⁰⁵¹ До столичного банку увірвалися СБУшники: без документів і посвідчень. URL: https://gazeta.ua/articles/np/_do-stolichnogo-banku-uvirvalisyasbushniki-bez-dokumentiv-i-posvidchen/453554

¹⁰⁵² Ніколаєнко Т. Війни за Вінниччину. Калетнік VS Демчак. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2012/10/3/6973912/>

¹⁰⁵³ Порошенко, Заболотний та Оксана Калетник – теж депутати. URL: <https://www.myvin.com.ua/ua/news/vinpol/17278.html>

¹⁰⁵⁴ Конкурента Калетника освободили. URL: https://censor.net.ua/news/234253/konkurenta_kaletnika_osvobodili

«регіоналами». 8 лютого 2013 р. Вищий адміністративний суд за позовом народного депутата України Ю. Кармазіна про порушення під час парламентської виборчої кампанії визнав результати виборів на ВО № 11 недостовірними і скасував депутатські повноваження О. Домбровського¹⁰⁵⁵. Незважаючи на те, що для зняття депутатських повноважень обов'язково потрібен обвинувальний вирок і рішення парламенту, у липні 2013 р. голова Верховної Ради України В. Рибак скасував депутатські картки депутатів П. Балого і О. Домбровського¹⁰⁵⁶. У відповідь П. Порошенко заявив, що спікер парламенту своїми діями «відкрив скриню Пандори, що веде до повного знищення парламентаризму»¹⁰⁵⁷.

Переважання особистих інтересів над партійними у середовищі регіональної еліти яскраво демонструє приклад висування сина П. Порошенка – Олексія* кандидатом на проміжних виборах до Вінницької обласної ради 24 лютого 2013 р. не від Української партії «Єдність» (яку в облраді уже представляв його дід – О. Порошенко), а від обласної організації ВО «Батьківщина». Важливо, що за кандидатуру О. Порошенка проголосували усі 29 делегатів конференції Вінницької обласної організації ВО «Батьківщина», а її керівник Л. Щербаківська, опонент «Єдності Вінниччини», висловила впевненість, «що О. Порошенко гідно відстоюватиме інтереси району в облраді». У свою чергу, кандидат у депутати заявив, що поділяє «багато позиційних поглядів, які є у “Батьківщини”», і зобов'язався у разі перемоги на виборах вступити у фракцію

¹⁰⁵⁵ Закусило Т. Знудило від «тушкованої» капусти. URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/2222/180/79115/>

¹⁰⁵⁶ Рибак позбавив депутатських мандатів Балого і Домбровського. URL: https://dt.ua/POLITICS/ribak-pozbaviv-deputatskih-mandativ-balogu-i-dombrovskogo-124487_.html

¹⁰⁵⁷ Позафракційні депутати-мажоритарники оголосили Раді бойкот. URL: https://dt.ua/POLITICS/pozafrakciyni-deputati-mazhoritarniki-ogolosili-boykot-radi-124492_.html

* О. Порошенко на проміжних виборах до облради балотувався у Бершадському одномандатному окрузі № 3. До його програми входили питання освітлення сільських вулиць в усій області; газифікації, впорядкування сміттєзвалищ, проблем з водою, транспортного сполучення у Бершадському районі.

ВО «Батьківщина» у Вінницькій обласній раді¹⁰⁵⁸. За результатами підрахунку голосів за О. Порошенка проголосувало 76 % виборців. Його найближчий суперник – голова Бершадської районної державної адміністрації М. Бурлака (Партія регіонів) – набрав близько 18 % голосів¹⁰⁵⁹. 19 березня 2013 р. О. Порошенко вступив у фракцію ВО «Батьківщина» у Вінницькій обласній раді. За відповідне рішення проголосував 21 з 22 депутатів фракції. Під час засідання фракції ВО «Батьківщина» перед початком сесії облради проти О. Порошенка (молодого) виступив лише лідер вінницьких «рухівців» С. Свитко, який закинув йому належність до «партії вінничан», «якої де-юре не існує, але вона є де-факто»¹⁰⁶⁰.

У цьому контексті можна згадати ще одного депутата Вінницької облради у 2010–2015 рр. від ВО «Батьківщина» – І. Мельничука. У 2012 р. він балотувався від ВО «Батьківщина» у парламент по в. о. № 14. Тоді він програв «регіоналу» В. Жеребнюку. Згодом, у 2013 р., І. Мельничук, як депутат Вінницької облради, брав активну участь у передвиборчій кампанії О. Порошенка (молодшого). Після Революції Гідності обраний президент П. Порошенко призначив І. Мельничука головою Літинської РДА. Невдовзі І. Мельничук вийшов з ВО «Батьківщина» і у 2014 році на дострокових парламентських виборах виграв їх на тому ж окрузі як представник партії Блок Петра Порошенка «Солідарність»¹⁰⁶¹.

Після обрання М. Джиги народним депутатом України крісло голови ОДА виявилось вакантним. Регіональні еліти традиційно змогли домовитися про кандидатуру наступника, яка мала задовольнити і інтереси «партії вінничан», і клану Калетників, й

¹⁰⁵⁸ Син Порошенка пішов у депутати Вінницької облради від «Батьківщини». URL: <https://www.unian.ua/politics/744023-sin-poroshenka-pishov-u-deputati-vinnitskoji-oblradi-vid-batkivschini.html>

¹⁰⁵⁹ На Вінниччині обрали двох нових депутатів облради. URL: <https://www.oporaua.org/novyny/3684-na-vinnychchini-obraly-dvoh-novyh-deputativ-oblrady>

¹⁰⁶⁰ Син Порошенка став вінницьким опозиціонером. URL: <http://www.vinnitsa.info/news/sin-poroshenka-stav-vinnitskim-opozitsionerom.html>

¹⁰⁶¹ Вінницький «птенець» Юлії Тимошенко звинуватив її зятя в зв'язках з Путіним з парламентської трибуни. URL: <http://politarena.info/featured/vinnitskiy-ptenets-iulii-tymoshenko-zvynuvatv-ii-novoho-ziatia-v-zv-iazkakh-z-putinym-z-parlamentskoi-trybuny/>

інших політичних гравців. О. Домбровський та Г. Заболотний, з огляду на їх проходження до парламенту, на цю посаду не претендували. Ще обіймаючи посаду «губернатора», М. Джига заявляв, що своїм наступником він хотів бачити «чесного аграрія із Вінниччини»¹⁰⁶², очевидно, натякаючи на свого першого заступника І. Мовчана. Останній збирався брати участь у парламентських виборах 2012 р. на мажоритарному виборчому окрузі № 15 і вже навіть заявив про це, але невдовзі «віддав свій округ» губернатору М. Джигі, отримавши взамін непрохідне 152-ге місце у партійному списку Партії регіонів¹⁰⁶³. Очевидно, така рокировка забезпечила І. Мовчану місце на верхівці обласної владної вертикалі – у грудні 2012 р. указом президента він був призначений головою Вінницької ОДА.

На одній із перших пресконференції він заявив про основні пріоритети своєї роботи: підвищення рентабельності цукрової галузі в області (збільшення закупівельних цін на цукор), відновлення роботи спиртзаводів, розвиток тваринництва та птахівництва¹⁰⁶⁴. Усі ці напрями відповідали інтересам П. Порошенка, Г. Калетніка і Ю. Косяка, відповідно. Вінницькі журналісти також вважали І. Мовчана «різновекторним типажем на керівній верхівці області»¹⁰⁶⁵.

У журналістських колах І. Мовчана неодноразово називали «людиною Заболотного–Порошенка», аргументуючи тим, що створення його агроімперії «Кряж» (об'єднувало 20 сільськогосподарських підприємств у семи районах області, що обробляли майже 40 тис. га землі, і ТОВ «Подільські цукроварні», що включало Капустянський, Моївський і Соколівський цукрозаводи) «не обійшлося без благословення та тонкого керівництва досвідченого

¹⁰⁶² Жук І. Джига буде радником Президента? URL: <http://misto.vn.ua/news/item/id/5409>

¹⁰⁶³ Владислав Телень: «Вибори на Вінниччині схожі на сімейний бізнес». URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/vladislav-telen-vibori-na-vinnichchini-shozhi-na-simeyniy-biznes-10238569.html>

¹⁰⁶⁴ Іван Мовчан: «Янукович мене сказав: “Я тебе назначаю, через два дня будет указ”». URL: <https://real-vin.com/2013-01-07-17-36-13-2>

¹⁰⁶⁵ Пархомчук Т. Чого чекати від нового губернатора. URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/chogo-chekati-vid-novogo-gubernatora-10256679.html>

політика та функціонера Г. Заболотного»¹⁰⁶⁶. Журналістка Т. Пархомчук писала, що призначення І. Мовчана є роботою «депутатської групи мільйонера Порошенка»¹⁰⁶⁷. У липні 2013 р. про І. Мовчана як «людину Порошенка» писав сайт «Свобода слова в Україні»¹⁰⁶⁸.

Як би там не було, але призначення політичного конкурента із Партії регіонів представники формально опозиційних політичних сил сприйняли більш ніж тепло. Зокрема, О. Домбровський назвав його «дуже правильним рішенням... Губернатором повинна бути професійна, досвідчена, патріотично налаштована людина та ефективний менеджер. Усім цим критеріям, на мій погляд, відповідає Іван Мовчан»¹⁰⁶⁹. Міський голова Вінниці В. Гройсман охарактеризував його як «ефективного, професійного, максимально якісного управлінця»¹⁰⁷⁰. Через рік роботи І. Мовчана Г. Заболотний наголошував на ефективності його роботи, а В. Гройсман говорив про «щільну взаємодію між містом та областю», роботі «на взаєморозумінні», та спільній реалізації низки проектів¹⁰⁷¹.

«Регіонал» Г. Калетнік попервах також позитивно оцінював нового голову ОДА, заперечуючи його зв'язок з групою П. Порошенка, що свідчило про досягнення компромісу при цьому призначенні: «Іван Мовчан є абсолютно самодостатньою фігурою... його призначення не витягнуто з якоїсь кишені... всяка прив'язка до певних політичних фігур ніщо інше, як інсинуації зацікавлених груп»¹⁰⁷².

¹⁰⁶⁶ Пархомчук Т. Чого чекати від нового губернатора. URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/chogo-chekati-vid-novogo-gubernatora-10256679.html>

¹⁰⁶⁷ Пархомчук Т. Чого чекати від нового губернатора. URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/chogo-chekati-vid-novogo-gubernatora-10256679.html>

¹⁰⁶⁸ Николай Джига: «У меня был серьезный разговор с Януковичем, и увольняют губернатора он не собирается». URL: <https://real-vin.com/1-r-81>

¹⁰⁶⁹ Зотов М. «Він налаштований ефективно працювати». Новим губернатором Вінницької області став Іван Мовчан URL: <https://day.kyiv.ua/article/podrobytsi/vin-nalashtovanyu-efektyvno-pratsyuvaty>

¹⁰⁷⁰ Зотов М. Новий губернатор Вінниччини – Іван Мовчан. URL: <http://misto.vn.ua/news/item/id/5515>

¹⁰⁷¹ Як відомі вінничани оцінюють діяльність Мовчана на посаді губернатора. URL: <http://www.vinnitsa.info/news/yak-vidomi-vinnichani-otsinyuyut-diyalnist-movchana-na-posadi-gubernatora.html>

¹⁰⁷² Шарапов О. Григорій Калетнік: «Призначення Мовчана не витягнуто з якоїсь кишені чи якогось кутка». URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/grigoriy-kaletnik-priznachennya-movchana-ne-vityagnuto-z-yakoyis-kishe-10256757.html>

Утім, позитивне ставлення клану Калетників до І. Мовчана тривало не довго, і вже у травні 2013 р. представниця КПУ О. Калетник розкритикувала І. Мовчана за «побори в області» останні місяці з виплати заробітної плати і доходів громадян, поганий стан економіки, низькі темпи залучення інвестицій. «Ми маємо губернатора-бізнесмена, – заявила вона, – діяльність якого більш спрямована на перерозподіл області під свої, а можливо не тільки свої, бізнесові інтереси»¹⁰⁷³. У розпал подій на Майдані у грудні 2013 р. О. Калетник прямо заявляла, що голова Вінницької ОДА І. Мовчан «не здатний самостійно приймати рішення», «губернатором керують представники великого бізнесу», «частину завдань йому диктує Вінницький міський голова В. Гройсман, який користується справжнім авторитетом у громадськості» ... «Мене дуже дивує, як Петру Порошенку одночасно вдається стояти четвертим на трибуні Євромайдану, заявляючи про свою опозиційність до влади, і в той же час бути фактичним керівником Вінницької області»¹⁰⁷⁴.

У лютому 2014 р. у пік подій на Майдані І. Мовчан офіційно повідомив про вихід з Партії регіонів. Після того, як активісти захопили будівлю Вінницької ОДА, вів з ними переговори. 21 лютого 2014 р. депутати облради висловили губернатору І. Мовчану недовіру. 24 лютого 2014 р. «у зв'язку з суспільно-політичною ситуацією, яку допустило центральне керівництво держави і яка призвела до загибелі десятків українців», І. Мовчан подав у відставку¹⁰⁷⁵, а 2 березня того ж року в. о. президента О. Турчинов звільнив його з посади голови Вінницької ОДА. За інформацією деяких ЗМІ, після втечі В. Януковича, І. Мовчан теж виїхав за межі держави¹⁰⁷⁶.

¹⁰⁷³ Оксана Калетник запрошує губернатора Вінницької області на публічні теледебати. URL: <http://svobodaslova.in.ua/news/read/14986>

¹⁰⁷⁴ Оксана Калетник: «Губернатор Мовчан не самостоятелен в прийнятті рішення». URL: <https://golos.ua/i/204125>

¹⁰⁷⁵ Вінницький губернатор Мовчан подав у відставку. URL: https://ukr.lb.ua/news/2014/02/24/256860_vinnitskiy_gubernator_movchan_podal.html

¹⁰⁷⁶ Скрипник В. Родина останнього губернатора-регіонала Мовчана влізла у великі борги. URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/rodina-ostannogo-gubernatora-regionala-movchana-vlizla-u-veliki-borgi-10456551.html>

У відповідь на події Євромайдану демократично налаштована частина регіональної політичної еліти створила наприкінці січня 2014 р. Вінницьку народну раду, до якої увійшли представники опозиційних партій та громадських організацій: В. Базилюк (ВО «Свобода»), А. Вербецький («Народна воля»), В. Воловодюк (ГО «Вінницький козацький полк імені Івана Богуна»), А. Жучинський («Єдність Вінниччини»), Д. Котов («Народна воля»), В. Кудяров (громадська організація «Батьківщина Молода»), І. Ніколаєв (студент), Ю. Павленко (Соціал-національна асамблея), В. Палій (НРУ), О. Порошенко (молодший) (ВО «Батьківщина»), Т. Редько («Єдність Вінниччини»), С. Свитко (ВО «Батьківщина»), Г. Ткачук (партія «УДАР»), О. Фурман (ВО «Свобода»), А. Шевченко (ВО «Батьківщина»), Л. Щербаківська (ВО «Батьківщина»). Очолив раду народний депутат України А. Шевченко, заступником став О. Порошенко (молодший)¹⁰⁷⁷.

На початку 2014 р. стали помітні деякі розходження між двома патрональними пірамідами, очолюваними П. Порошенком і В. Гройсманом, що, ймовірно, було спробою останнього продемонструвати свою самостійність. 1 лютого 2014 р. у Вінницькій обласній раді виникла депутатська група політичної партії «Совість України», до якої увійшли 12 депутатів з орбіти В. Гройсмана. Зокрема, до групи приєдналися 7 депутатів з фракції партії «Фронт змін» (Т. Височанська, С. Волков, А. Ворона, В. Кістюн, С. Кудлаєнко, Ю. Мазур, С. Пугачов), яка оголосила про свій саморозпуск, та 5 з фракції «Єдність Вінниччини» (В. Коровій, П. Каленич, І. Лета, В. Тарасюк, М. Янченко). Очолив депутатську групу партії «Совість України» В. Коровій, його заступником став С. Кудлаєнко¹⁰⁷⁸.

Члени депутатської групи вже традиційно висловили занепокоєння поточною ситуацією, заявили про свою аполітичність і прагнення працювати на благо народу: «Ми вважаємо, що регулювання політичної кризи у суспільстві можливе тільки шляхом діалогу, переговорів і шляхом пошуку компромісів. ...ми

¹⁰⁷⁷ Хто є хто у Вінницькій Народній Раді (біографії). URL: <http://i-vin.info/news/khto-ye-khto-u-vinnitskiy-narodniy-radi-4148>

¹⁰⁷⁸ Гройсман створив «свою філію» у Вінницькій облраді. URL: <http://www.vinnitsa.info/news/groysman-stvoriv-svoyu-filiyu-u-vinnitskiy-oblradi.html>

вирішили створити депутатську групу, яка не буде керуватися тими чи іншими політичними гаслами та директивами політичних лідерів. Вона у своїй діяльності буде виходити винятково з інтересів громади Вінницької області... Депутатська група створюється на тих же засадах, на яких створена більшість у Вінницькій міській раді – як об'єднання позапартійних депутатів на платформі політичної партії «Совість України». Ми звернулися до Вінницького міського голови Володимира Гройсмана і членів його команди й отримали їх підтримку щодо нашої ініціативи. На сьогодні у своїй діяльності новостворена депутатська група керуватиметься тими ж принципами, які довели свою ефективність у Вінницькій міській раді та Вінницькій районній раді – націленість на вирішення життєво важливих питань, розвитку територіальних громад Вінниччини, професійний підхід та відсутність політичної заангажованості»¹⁰⁷⁹.

Це більше розходження між групами П. Порошенка і В. Гройсмана проявилися після завершення Революції Гідності і виходу «партії вінничан» на загальнодержавний рівень. Зокрема, стало помітним зростання внутрішньої конкуренції і посилення групи В. Гройсмана. Звичним явищем стала відкрита полеміка у підконтрольних обом сторонам ЗМІ. Показовим щодо посилення впливу В. Гройсмана на регіональному рівні було обрання лідера обласного осередку партії Блок Петра Порошенка «Солідарність», коли, «людину О. Домбровського посунули заради кандидатури Гройсмана». Схожою була ситуація з призначенням голови ОДА. Як стверджує «Україна молода» у березні 2014 р. лобіювалася кандидатура В. Коровія (рівнонаближеного як до П. Порошенка, так і до В. Гройсмана), однак тоді група Домбровського–Заболотного за підтримки П. Порошенка зуміла переконати Прем'єр-міністра України А. Яценюка та Голову Верховної Ради України О. Турчинова у доцільності призначення своєї кандидатури – А. Олійника¹⁰⁸⁰.

¹⁰⁷⁹ Жук І. В облраді нова депутатська група – «Совість України». URL: <http://misto.vn.ua/news/item/id/6851>

¹⁰⁸⁰ Пархомчук Т. Граблі й лопати своєї вотчини. URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/2631/180/92503/>

Першого «постреволюційного» голову Вінницької ОДА – А. Олійника – було призначено 2 березня 2014 р.¹⁰⁸¹ Про належності А. Олійника до «партії вінничан» можемо судити з його кар'єри: у 2005–2010 рр. – він очолював Томашпільську районну державну адміністрацію, на місцевих виборах 2010 р. балотувався до Томашпільської районної ради від Української партії «Єдність», переміг і згодом був обраний її головою. У 2010–2014 рр. тривало перманентне протистояння (у тому числі в суді) між головою райради і фракцією Партії регіонів, у якому А. Олійник зміг встояти. О. Домбровський характеризував його як людину професійну, порядну і патріотичну¹⁰⁸². Деякі ЗМІ називають А. Олійника безпосередньою креатурою П. Порошенка¹⁰⁸³.

Після Євромайдану регіональна політична еліта Вінниччини вкотре продемонструвала надмірну гнучкість своїх політичних та ідеологічних переконань і здатність діяти відповідно до власних інтересів. Та частина місцевих політиків, що належала до Партії регіонів і тривалий час підтримувала її авторитарні тенденції і проросійську політику, доволі швидко «демократизувалася». Після відставки голови обласної ради С. Татусяка шляхом кулуарних домовленостей між фракцією ВО «Батьківщина» та більшістю облради, утвореною з членів Партії регіонів (чисельність фракції 66 депутатів), головою облради було обрано представника від ВО «Батьківщина» С. Свитка. За це рішення проголосували 86 депутатів, проти – 4¹⁰⁸⁴. Новообраний голова облради багатьох політичних гравців не влаштував, однак в умовах постмайданівської

¹⁰⁸¹ Турчинов змінив вінницького губернатора. Олександр Олійник змінив Івана Мовчана. URL: https://ukr.lb.ua/news/2014/03/02/257851_turchinov_smenil_vinnitskogo.html

¹⁰⁸² Жук І. Олександр Домбровський: «Сьогодні деякі політики просто зводять рахунки з тими, хто їм не подобається». URL: <http://misto.vn.ua/news/item/id/7033>

¹⁰⁸³ Орлов Д. Вінниця: почему вспыхнули протесты в вотчине президента. URL: https://news.liga.net/politics/articles/vinnitsa_pochemu_vsplykhnulli_protesty_v_votchine_prezidenta

¹⁰⁸⁴ Свитка у Вінниці знімають ті самі регіонали, які його поставили. URL: <https://vindaily.info/svytku-u-vinnytsi-znimayut-ti-sami-regionaly-yaki-yoho-postavyly.html>

політичної невизначеності, активних дій для його усунення вони не вживали. Перемога П. Порошенка на президентських виборах привела до послаблення фракції ВО «Батьківщина» у Вінницькій обласній раді і переорієнтації колишніх «регіоналів» на більш сильну політичну групу. З допомогою колишньої голови фракції Партії регіонів Т. Антонєць «партія вінничан» «підм'яла» під себе колишніх «регіоналів», що дало їм змогу створити ситуативну більшість і проголосувати низку важливих для цієї групи питань. Депутати від Української партії «Єдність» і політичної партії «Совість України» та колишні «регіонали» мали спільний інтерес у заміні голови облради на більш лояльного політика¹⁰⁸⁵. У липні 2014 р. «партія вінничан» та колишні «регіонали» здійснили невдалу спробу відправити у відставку голову ОДА С. Свитка за «нездатність організувати роботу ради»¹⁰⁸⁶. Чергове загострення протистояння між більшістю облради і її головою почалося після завершення парламентських виборів 2014 р. і досягло кульмінації на початку грудня. 68 з 132 депутатів Вінницької обласної ради вимагали скликання позачергової сесії й дострокового припинення повноважень голови облради С. Свитка¹⁰⁸⁷. 6 грудня 2014 р. 68 депутатів облради спробували відсторонити С. Свитка від керівництва облрадою. Коли ж це зробити не вдалося, під стінами облради розпочалося силове протистояння, що завершилося захопленням приміщення облради¹⁰⁸⁸.

Силі дії у державній установі поставили під сумнів здатність голови Вінницької ОДА А. Олійника контролювати ситуацію в області. Невдовзі він був відправлений у відставку, а

¹⁰⁸⁵ У Вінницькій облradі змова: «команда вінничан» та экс-«регіонали» хочуть зняти Свитка? URL: <http://i-vin.info/news/u-vinnyskiy-oblradi-zmova-komanda-vinnychan-ta-eks-regionaly-khochut-znyaty-svytka-6964>

¹⁰⁸⁶ У Вінницькій облradі змова: «команда вінничан» та экс-«регіонали» хочуть зняти Свитка? URL: <http://i-vin.info/news/u-vinnyskiy-oblradi-zmova-komanda-vinnychan-ta-eks-regionaly-khochut-znyaty-svytka-6964>

¹⁰⁸⁷ Вінницькі депутати назбирали голосів на лапті Свитку. URL: <http://vindaily.info/vinnyski-deputy-nazbyraly-holosiv-na-lapti-svytku.html>

¹⁰⁸⁸ Кто организовал штурм Винницкого облсовета. Персонажи. Цели. Последствия. URL: <https://vindaily.info/kto-organizoval-shturm-vinnitskogo-oblsoveta-personazhi-tseli-posledstviya.html>

йому на зміну 28 лютого 2015 р. було призначено заступника голови Вінницької міської ради В. Коровія. До роботи в міськраді В. Коровій працював заступником і першим заступником голови ОДА О. Домбровського. Після обрання Президентом В. Януковича – протягом декількох місяців виконував функції голови ОДА, очолював наглядову раду компанії «КМТ», а потім опинився в команді В. Гройсмана на посаді заступника з економічних питань. На час призначення В. Коровій очолював у обласній раді фракцію партії «Совість України» і був креатурою В. Гройсмана, а його прихід на посаду голови ОДА засвідчив посилення позицій колишнього міського голови Вінниці в усій області¹⁰⁸⁹.

Перемога П. Порошенка на президентських виборах стала сигналом для регіональної політичної еліти Вінниччини до об'єднання навколо найбільш сильного політичного актора у державі. Завдяки підтримці регіональної еліти партія Блок Петра Порошенка «Солідарність» на парламентських виборах 2014 р. отримала у області найвищий серед усіх українських регіонів рівень підтримки – тут за політичну силу проголосувало 37,5 % виборців¹⁰⁹⁰. Візуалізація результатів виборів засвідчила унікальність регіону – підтримка блоку була приблизно рівномірною на всіх виборчих дільницях, і значно вищий за середній результат підтримки чітко збігається з адміністративними межами області (детальніше див. рис. 5.3).

Ідентичними були результати висуванців партії Блок Петра Порошенка «Солідарність» у мажоритарних округах Вінниччини. За результатами підрахунку голосів на парламентських виборах 2014 р. у регіоні перемогу здобули 5 висуванців партії Блок Петра Порошенка «Солідарність» – О. Домбровський (ОВО № 11), О. Порошенко (молодший) (ОВО № 12), І. Мельничук (ОВО № 14), І. Спориш (ОВО № 15), Р. Демчак (ОВО № 18) та троє самовисуванців – П. Юрчишин (ОВО № 13), Ю. Македон (ОВО № 16), М. Кучер (ОВО № 17). Усі три самовисуванці 27 листопада 2014 р. увійшли у фракцію партії Блок Петра Порошенка «Солідарність».

¹⁰⁸⁹ Пархомчук Т. Старі зверху – старі знизу. URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/2617/180/92070/>

¹⁰⁹⁰ Хоменко С. Хто, де і за кого: географія парламентських виборів. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/10/141029_electoral_geography_sx

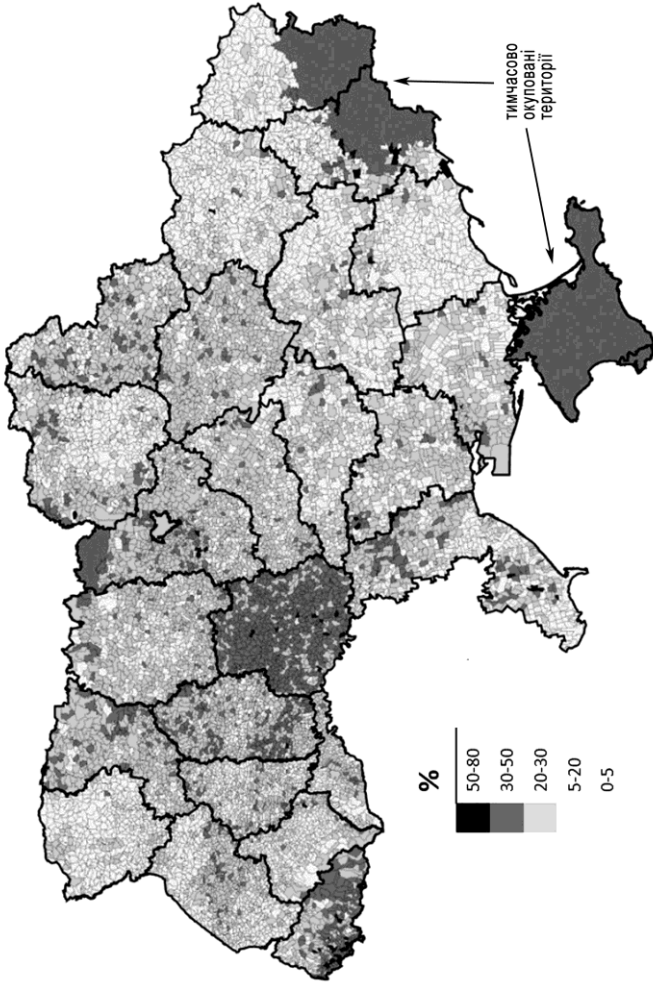

Рис. 5.3. Результати партії Блок Петра Порошенка «Солідарність» на позачергових виборах до Верховної Ради України 26 жовтня 2014 р.

Джерело: Новий політичний ландшафт України: географічні особливості президентських та парламентських виборів 2014 р. URL: <http://socialdata.org.ua/geografichni-osoblivosti-viboriv-2014/>

Партія Блок Петра Порошенка «Солідарність» мала високий рівень підтримки і на виборах до Вінницької обласної ради – за неї проголосувало 29 % виборців, що дозволило партії отримати в раді майже третину мандатів. Підтримка решти партій, по яких «розбрелися» місцеві політики, приблизно відповідала рівню підтримки у межах держави¹⁰⁹¹. Висуванці пропрезидентської партії взяли найбільшу кількість голосів у області – 32 % і отримали 2763 мандати. Члени партії Блок Петра Порошенка «Солідарність» очолили половину районних рад (13 зі 27)¹⁰⁹². Як наслідок політична сила фактично перетворилася у регіоні на «партію влади».

За результатами місцевих виборів 2015 р. А. Олійник став депутатом Вінницької облради, невдовзі очолив фракцію партії Блок Петра Порошенка «Солідарність»¹⁰⁹³. Згодом його було обрано головою Вінницької обласної ради. За його кандидатуру проголосували 62 депутати із 76 присутніх¹⁰⁹⁴.

На Вінниччині представники політичної партії «Опозиційний блок» знайшли спосіб обійти нове виборче законодавство шляхом відмови обраних до обласної ради кандидатів на користь колишніх «регіоналів». Зокрема, депутатами Вінницької облради стали О. Побережець, С. Чорноокій, Т. Антоненко, Ю. Яремчук, П. Одарченко, В. Олексієнко, які мали у списку партії 1-ше, 2-ге, 8-ме, 13-ге, 27-ме та 58-ме місця. Для того, щоб останні четверо з цього списку отримали місця в обласній раді, від своїх мандатів відмовилися 52 кандидати¹⁰⁹⁵.

¹⁰⁹¹ Вінницька ОВК оголосила результати виборів до обласної ради (список). URL: <https://vn.depo.ua/ukr/vn/vinnitska-ovk-ogolosila-rezultati-viboriv-do-oblradi-05112015074100>

¹⁰⁹² Рік при владі: вінницька «Батьківщина» «тримає» тарифи, а у «Солідарності» кадрові втрати (частина I). URL: <http://vlasno.info/politika/vlada/mistseva/item/13517-rik-pri-vladi-vinnitska-batkivshchyna-trymaie-taryfy-a-u-solida-mosti-kadrovi-vtraty-chastyna-i>

¹⁰⁹³ Фракцію «БПП “Солідарність”» у Вінницькій облradі очолив Анатолій Олійник. URL: <http://www.myvin.com.ua/ua/news/vinpol/38295.html>

¹⁰⁹⁴ Головою Вінницької обласної ради обрали Анатолія Олійника. URL: <http://www.myvin.com.ua/ua/news/politics/38541.html>

¹⁰⁹⁵ У Вінниці «Опоблок» провів до облради депутатів, яких ніхто не обирав. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2015/11/18/novyna/polityka/u-vinnyczi-opoblok-proviv-do-oblrady-deputativ-yakix-nixto-ne-obyrav>

Політична партія «Совість України», хоч мала успіх на виборах до Вінницької міської ради 2010 р., але її назва мало асоціювалася з командою В. Гройсмана і була використана вимушено – закон про вибори не дозволяв самовисування. Однак для розвитку успіху потрібна була би партія, яка б стала дещо ближчою для вінничан та асоціювалася з чимось новим. Нею стала «Вінницька європейська стратегія» (zareestrovano в січні 2015 р.), яку було сформовано для участі в місцевих виборах 2015 р. на базі команди, зібраної В. Гройсманом за два терміни перебування на посаді міського голови Вінниці. За класифікацією Національного інституту стратегічних досліджень «Вінницька європейська стратегія» була «партією одного міста» – політичною силою, чия електоральна активність сконцентрована в одному місті і спрямована на підтримку чинного мера або політика, який прагне здобути посаду міського голови. Мета – формування у місцевій раді лояльної мерові депутатської фракції¹⁰⁹⁶. Назва нової політсили В. Гройсмана після подій на майдані стала продовженням моди на європейськість. В основу програми партії було покладено стратегію розвитку міста «Вінниця–2020».

«Вінницька європейська стратегія» акумулювала в собі політиків з партії «Совість України» та низки інших політичних сил і позиціонувала себе як партію, «орієнтовану на продовження програми змін, які проводились у Вінниці під керівництвом міського голови Володимира Гройсмана»¹⁰⁹⁷. Виборчий список очолив секретар Вінницької міськради С. Моргунов (на час виборів – в. о. міського голови). С. Моргунов фактично був ставлеником В. Гройсмана, оскільки працював з ним щонайменше з часу обрання останнього міським головою. Вперше С. Моргунова було обрано секретарем міськради у травні 2006 р., при чому за нього проголосував 41 депутат з 50¹⁰⁹⁸.

¹⁰⁹⁶ Локальні політичні проєкти: чинники виникнення та перспективи політичної діяльності (за підсумками місцевих виборів – 2015). 32 с. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/lokalni_prosesu-7d35f.pdf

¹⁰⁹⁷ Вінницька команда Гройсмана йде на вибори від вінницької партії. URL: <https://www.myvin.com.ua/ua/news/events/37303.html>

¹⁰⁹⁸ Зотов М. Чим жила Вінниця 12 років тому – у рік Собаки. URL: <http://misto.vn.ua/news/item/id/11280>

За результатами місцевих виборів 2015 р. до Вінницької міської ради пройшли висуванці 6 політсил. Більшість була сформована «Вінницькою європейською стратегією» (20 мандатів) та партією Блок Петра Порошенка «Солідарність» (10 мандатів)¹⁰⁹⁹. Вибори мера Вінниці у 2015 р. виграв в. о. міського голови С. Моргунов, за якого проголосували 63,92 % виборців¹¹⁰⁰. Про співпрацю двох політсил було відомо ще під час передвиборчих перегонів, навіть списки обох партій були представлені В. Гройсманом одночасно. У міській раді було сформовано коаліцію «Вінницької європейської стратегії» та партії Блок Петра Порошенка «Солідарність», яка, маючи 30 голосів з 54, могла приймати рішення не зважаючи на опозицію. У розпорядженні коаліції була не лише більшість депутатів, а й мер, секретар міської ради та п'ять із семи голів комісій¹¹⁰¹.

На місцях перезавантаження влади на Вінниччині фактично не відбулося. Якщо порівняти результати виборів 2010 р. та 2015 р., то у 14 із 27 районних центрів області залишилися ті ж керівники¹¹⁰².

Та частина регіональної політичної еліти, що до 2014 р. була пов'язана з Партією регіонів, спробувала залишитися у політичному просторі області. До їхніх найбільш одіозних заходів можна віднести Вінницький регіональний форум бізнесу, що пройшов у Вінниці 26 травня 2016 р., під час якого було створено Вінницьку регіональну стратегічну раду. Організатором форуму був губернатор Донецької області С. Тарута. Активну участь у заході взяли колишній голова Вінницької обласної ради від Партії регіонів, перший заступник голови Партії регіонів у Вінницькій області С. Татусяк; керівник обласного штабу Партії регіонів у 2012 р.

¹⁰⁹⁹ Офіційні результати виборів депутатів Вінницької міської ради. URL: <https://www.myvin.com.ua/ua/news/events/7246.html>

¹¹⁰⁰ У Вінниці оголосили переможця виборів мера. URL: <https://tsn.ua/politika/u-vinnici-ogolosili-peremozhcu-viboriv-mera-536289.html>

¹¹⁰¹ Рибак В. Вінницька міська рада: коаліція Гройсмана–Порошенка узурпувала владу. URL: <https://www.chesno.org/post/339/>

¹¹⁰² Чи відбулося перезавантаження влади у містах на Вінниччині? (Інфографіка). URL: <https://vinbazar.com/news/nshe/chi-vidbulosya-perezavantazhennya-vladi-u-mistakh-na-vinnichchini-nfografika>

депутат облради від Партії регіонів, кандидат в нардепи від партії «Опозиційний блок» О. Гаврилов; керівник ідеологічного відділу осередку Партії регіонів у Вінницькій області, депутат облради А. Кавунець; екзаступниця губернатора С. Татусяка Л. Спірідонова, екснардеп від Партії регіонів О. Зарубінський; помічниці депутата-«регіонала» декількох скликань Г. Калетніка, сестри Гончарук. Учасники Форуму затвердили склад Вінницької регіональної стратегічної ради, до якої увійшли регіонали: М. Ільчук, С. Татусяк, О. Гаврилов, А. Кавунець, І. Луценко, П. Мельник, С. Нешик, В. Ніколаєнко, Т. Орехова, О. Романюк, М. Татомир¹¹⁰³. Якихось реальних наслідків ні форум, ні створення Вінницької регіональної стратегічної ради не мали.

Станом на вересень 2016 р. у Вінницькій області осередки Партії регіонів офіційно функціонували у Могилів-Подільському, Теплицькому, Чечельницькому, Бершадському, Піщанському, Ямпільському, Тульчинському районах¹¹⁰⁴. Крім того, станом на кінець серпня 2016 р. чинним керівником Хмільницької міської організації Партії регіонів був директор санаторію «Поділля» А. Реп'ях, нагороджений відзнакою Президента України – ювілейною медаллю «25 років незалежності України»¹¹⁰⁵.

Після завершення Революції Гідності і особливо після перемоги П. Порошенка на президентських виборах 2014 р. інкорпорація вінницької регіональної політичної еліти у загальнодержавну еліту набула рис стратегії «походу на Київ». Уже 28 лютого 2014 р. на посаду віцепрем'єр-міністра і міністра регіонального розвитку, будівництва і житлово-комунального господарства був призначений

¹¹⁰³ Троянчук П. Регіонали готуються повернути собі владу у Вінниці і зупиняти їх нікому. URL: <https://vn.20minut.ua/Novyny-Kalynivky/Vid-Chytachiv/regionali-gotuyutsya-povernuti-sobi-vladu-u-vinnitsi-i-zupinyati-yih-n-10510005.html>

¹¹⁰⁴ Боднар В. На Вінниччині й досі існують осередки Партії регіонів. URL: <http://vlasno.info/politika/vlada/mistseva/item/13401-na-vinnichchini-j-dosi-isnuyut-oseredki-partiji-regioniv>

¹¹⁰⁵ Куц Т. Директор Хмільницького санаторію Анатолій Реп'ях і досі є керівником Партії регіонів. URL: <http://vlasno.info/politika/vlada/mistseva/item/13360-dyректор-khmilnytskoho-sanatoriю-anatolii-rep-iakh-i-dosi-ie-kerivnykom-partii-rehioniv>

В. Гройсман, який на парламентських виборах 2014 р. був обраний народним депутатом України за списком партії Блок Петра Порошенка «Солідарність» і невдовзі став дванадцятим Головою Верховної Ради України. Разом із собою він привів своїх колишніх заступників на посаді Вінницького міського голови – А. Реву, В. Кістіона і В. Слишинського. А. Рева невідлучно слідував за В. Гройсманом: у 2014–2015 рр. був заступником міністра регіонального розвитку, будівництва і житлово-комунального господарства, у 2015 р. – радником голови Верховної Ради України. В. Слишинського у березні 2015 р. було призначено на посаду першого заступника керівника Апарату Верховної Ради України¹¹⁰⁶. Ще один наблизений П. Порошенка – О. Домбровський став його радником на посаді Президента України, а невдовзі пройшов до парламенту як висуванець партії Блок Петра Порошенка «Солідарність».

Головою Державного управління справами (ДУС) у червні 2014 р. було призначено племінника А. Матвієнка, депутата Київської міської ради С. Березенка, а його заступником – директора команди КВН «Вінницькі перці» С. Борзова¹¹⁰⁷. Після обрання С. Березенка у липні 2015 р. до Верховної Ради України на проміжних виборах на виборчому окрузі № 205 (Чернігів) С. Борзов був призначений в. о. голови ДУС¹¹⁰⁸. Начальником управління взаємодії з органами державної влади і роботи з підвідомчими підприємствами Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України був призначений колишній начальник відділу молоді та туризму Вінницької міської ради Р. Анфілов¹¹⁰⁹. Військовий комісар Вінницької області

¹¹⁰⁶ Вінницький клан на Печерських пагорбах. Кого привів до влади Президент України. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2015/05/27/infografika/polityka/vinnyczkuj-klan-na-pecherskyx-pahorbax.-koho-pryviv-do-vlady-prezydent-ukrayiny>

¹¹⁰⁷ Вінницький клан на Печерських пагорбах. Кого привів до влади Президент України. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2015/05/27/infografika/polityka/vinnyczkuj-klan-na-pecherskyx-pahorbax.-koho-pryviv-do-vlady-prezydent-ukrayiny>

¹¹⁰⁸ Борзов Сергей Сергеевич. URL: <https://polygraf.net/person/398>

¹¹⁰⁹ Жанін Ф. Людина з команди Гройсмана розповіла, чи складеться в Києві вінницький «клан». URL: <https://vn.depo.ua/rus/vn/ruslan-anfilov-vinnitska-shkola-upravlintsiv-kotuetsya-24072015145500>

Г. Долгашов отримав посаду заступника начальника штабу командування Сухопутних військ ЗСУ¹¹¹⁰.

Разом з В. Гройсманом до Києва перебрався директор Департаменту архітектури, містобудування та кадастру Вінницької міської ради у 2011–2014 рр. М. Мартинюк, який з березня 2014 р обіймав посаду голови Державної архітектурно-будівельної інспекції України, з березня 2015 р. – голови Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру, з липня 2016 р. – першого заступника міністра аграрної політики та продовольства України.

У липні 2016 р. – вересні 2018 рр. колишній очільник Вінницької міської податкової інспекції М. Продан обіймав посади виконувача обов'язки заступника голови та голови Державної фіскальної служби України. Голова Закарпатської ОДА Г. Москаль заявляв про встановлення контролю «вінницьких» за митницями. З його слів, «в. о. начальника Закарпатської митниці С. Балуєв раніше працював на Вінницькій митниці, заступник голови ДФС, який курирує митницю, С. Продан – із Вінницької області, «смотрящий» за митницями радник голови Державної фіскальної служби Г. Романенко – з Вінницької області». Він же зауважив, що Г. Романенко – кум голови митниці часів В. Януковича І. Калетніка¹¹¹¹.

Новий етап у існуванні вінницького клану розпочався після призначення 16 квітня 2016 р В. Гройсмана Прем'єр-міністром України. Як наслідок, одна фінансово-політична група встановила контроль майже за всіма центрами влади в Україні (тільки МВС, МОН і Мін'юст залишалися під контролем «ФПГ Яценюка–Авакова»)¹¹¹², а Індекс моніторингу реформ (iMore) засвідчив падіння динаміки реформ на кінець 2016 р. до нуля¹¹¹³. На думку

¹¹¹⁰ Рябоконт А. «Кадры расставляют винницкие». Гройсман пошел по пути Януковича. URL: <https://vesti-ukr.com/politika/221721-vinnitsa>

¹¹¹¹ Москаль: «Облдержадміністрація кадри на Закарпатській митниці не розставляє, цим займається вінницька команда». URL: <https://rakhiv-rda.gov.ua/node/11233>

¹¹¹² Чернышев Р. Михаил Минаков: «Возможно, Порошенко будет завидовать Ющенко». URL: https://news.liga.net/politics/interview/mikhail_minakov_vozmozhno_poroshenko_budet_zavidovat_yushchenko

¹¹¹³ iMore № 53. Знов «майженуль». Хто і наскільки зупинив усі реформи в Україні? URL: <https://voxukraine.org/uk/imore-53-ua/>

політолога М. Мінакова, із приходом В. Гройсмана на пост прем'єра в Україні завершилося встановлення однокланової системи¹¹¹⁴.

В уряд В. Гройсман «протягнув» декілька «своїх» людей, зокрема, у квітні 2016 р. віцепрем'єр-міністром було призначено В. Кістіона, міністром соціальної політики – А. Рева, міністром Кабінету Міністрів – О. Саєнка¹¹¹⁵. Заступником О. Саєнка став колишній директор департаменту житлового господарства Вінницької міської ради С. Кушнір¹¹¹⁶. У листопаді 2018 р. посаду т. в. о. міністра аграрної політики та продовольства України отримав згадуваний вище М. Мартинюк¹¹¹⁷.

За допомогою своєї команди В. Гройсман встановив контроль над двома ключовими комітетами Кабінету Міністрів, через які проходять головні економічні, транспортні, енергетичні, інфраструктурні та соціальні питання. «Українська правда» запевняла, що у економічному комітеті, яким керує перший віцепрем'єр С. Кубів, інтереси прем'єра представляли його «права рука» віцепрем'єр В. Кістіон, а у соціальному, за який відповідає віцепрем'єр П. Розенко – міністр соціальної політики А. Рева. Незважаючи на неприязнь між П. Розенком та А. Ревою, команді В. Гройсмана вдавалося утримувати «блокпакет» у комітетах і протискувати чи зупиняти потрібні їм рішення¹¹¹⁸.

«Похід на Київ», як широко поширена практика експансії регіональних еліт, у випадку «вінницьких» мала не лише політичне забарвлення, а й економічне. Політичний експерт В. Підгорна відзначала, що В. Гройсману і його команді необхідна політична

¹¹¹⁴ Чернышев Р. Михаил Минаков: «Возможно, Порошенко будет завидовать Ющенко». URL: https://news.liga.net/politics/interview/mikhail_minakov_vozmozhno_poroshenko_budet_zavidovat_yushchenko

¹¹¹⁵ Рада затвердила новий Кабмін Гройсмана (повний список, фото). URL: <https://ukranews.com/ua/news/422293-rada-zatverdyla-novyyu-kabmin-groysmana>

¹¹¹⁶ Кушнір Сергій Іванович. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/profile/sergiy-kushnir>

¹¹¹⁷ Т. в. о. голови Мінагрополітики став перший заступник міністра Мартинюк. URL: https://censor.net.ua/ua/news/3101033/tvo_golovy_minagropolityky_stav_pershyyi_zastupnyk_ministra_martynyuk

¹¹¹⁸ Романюк Р. #ПравительствоГройсмана – 2. Театр одного прем'єра. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2018/11/7/197450/>

вага, яка в Україні визначається наявністю контрольованих бізнес-активів. «Всі ключові політичні фігури та партії пов'язані або створені найбільшими бізнес-групами. І завдання політиків і партій – працювати в інтересах цих бізнесів, – стверджувала вона. – Тобто створювати або охороняти можливості монополізувати ті чи інші галузі, отримувати ренту з бюджету або держактивів»¹¹¹⁹. З огляду на це стає зрозумілим призначення наближеного до В. Гройсмана депутата Вінницької міської ради І. Ткачука (брата народного депутата України Г. Ткачука) гендиректором «Укрпошти», а Р. Аксельрода – першим заступником керівника Вінницької дирекції «Укрпошти», тому «вінницькі» й опиралися спробам Мінінфраструктури реформувати «Укрпошту»¹¹²⁰. У вересні 2016 р. після звільнення з «Укрпошти» І. Ткачук отримав не менш ресурсну посаду директора держпідприємства «Одеський морський торговельний порт»¹¹²¹.

Варто зауважити, що «вінничани», які залишилися на рівні регіону, продемонстрували себе як ефективні управлінці. Згідно з рейтингом аналітичного порталу «Слово і діло» станом на березень 2016 р. голова Вінницької ОДА В. Коровій входив до 10 найвідповідальніших губернаторів і посідав 7-ме місце з результатом відповідальності 56 %¹¹²². У 2018 р. Вінницька область посіла перше місце у рейтингу Regional Doing Business 2018, який формують Офіс ефективного регулювання (BRDO) і

¹¹¹⁹ Вінницька група. Оточення Гройсмана підім'яло під себе держгіганта «Укрпошту». URL: <https://nv.ua/ukr/publications/vinnitska-grupa-volodimiragrojsmana-namagajetsja-zberegti-kontrol-nad-miljonnimi-bjudzhetami-derzhkompaniji-ukrposhta-84057.html>

¹¹²⁰ Вінницька група. Оточення Гройсмана підім'яло під себе держгіганта «Укрпошту». URL: <https://nv.ua/ukr/publications/vinnitska-grupa-volodimiragrojsmana-namagajetsja-zberegti-kontrol-nad-miljonnimi-bjudzhetami-derzhkompaniji-ukrposhta-84057.html>

¹¹²¹ Головою Одеського торговельного порту став екс-голова «Укрпошти» з Вінниці. URL: <http://odesa.depo.ua/ukr/odesa/golovoyu-odeskogo-torgivel'nogo-portu-stav-eks-golova-16092016124100>

¹¹²² Рік на посаді: успіхи та провали голови Вінницької ОДА Валерія Коровія. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2016/03/02/infografika/polityka/rik-naposadi-uspixy-ta-provaly-holovy-vinnyczkoyi-oda-valeriya-koroviya>

Союз українських підприємців (СУП)¹¹²³. За даними Міністерства регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України за 2015 р., Вінницька область входила до п'ятірки кращих, поступившись м. Києву, Київській, Харківській та Дніпропетровській областям¹¹²⁴. За рівнем виконання передвиборчих обіцянок у міського голови Вінниці С. Моргунова був найвищий показник – станом на 25 жовтня 2018 р. він зміг реалізувати 46 % своїх запевнень, а за результатами опитування, ним були задоволені 68 % громадян (6-те місце в рейтингу). Дослідження показало, що Вінниця посідала найвищу позицію за рівнем задоволеності послугами в місті¹¹²⁵.

Політична поведінка представників регіональної політичної еліти Вінниччини відзначалася нестабільністю ідеологічних переконань і відображалася у частій зміні партійної належності. Належність до «партії влади» створювала додаткові можливості для просування кар'єрним шляхом і забезпечувала захист власних економічних інтересів.

Прикладів зміни партійної належності представниками регіональної політичної еліти є безліч. Наприклад, О. Домбровський, коли був депутатом і головою Вінницької міської ради у 1998–2005 рр., належав до НДП, у 2005 р., одночасно із отриманням посади голови Вінницької ОДА, перейшов у Блок Віктора Ющенка «Наша Україна»; у 2010 р. балотувався до Вінницької обласної ради як висуванець Української партії «Єдність», а до Верховної Ради України VIII скликання у 2014 р. пройшов як представник партії Блок Петра Порошенка «Солідарність». Г. Заболотний, що тривалий час наприкінці 1990-х – початку 2000-х рр. був членом НДП, після втрати нею впливу на Вінниччині також змінив свою політичну орієнтацію. У 2006 р. він балотувався до Верховної Ради України від «Народного блоку Литвина» і став депутатом

¹¹²³ Doing Business Regional 2018. URL: <http://rdb.brdo.com.ua/>

¹¹²⁴ Пік на посаді: успіхи та провали голови Вінницької ОДА Валерія Коровія. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2016/03/02/infografika/polityka/r1k-na-posadi-usp1xy-ta-provaly-holovy-vinnyczkoyi-oda-valeriya-koroviya>

¹¹²⁵ Річниця місцевих виборів: як мери виконували обіцянки протягом 3 років. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2018/10/25/infografika/polityka/richnycyami-sevnyx-vyboriv-yak-mery-vykonyvaly-obicyanky-protyahom-3-rokiv>

Вінницької обласної ради як висуванець СПУ. На місцевих виборах 2010 р. він був висуванцем Української партії «Єдність»; у 2012 р. став народним депутатом України як самовисуванець, а у 2014 р. – як представник партії Блок Петра Порошенка «Солідарність»¹¹²⁶.

Брати Петро і Микола Юрчишини розпочинали свою політичну кар'єру у «Народній партії» В. Литвина, ставши депутатами Хмельницької районної та Вінницької обласної рад у 2006 та 2010 рр. У 2007 р. П. Юрчишин балотувався до парламенту від «Блоку Литвина» як член «Народної партії»; у 2014 р. і 2019 р. обирався народним депутатом України як безпартійний самовисуванець, входив до фракцій «Блок Петра Порошенка» і «За Майбутнє», відповідно¹¹²⁷. Перед місцевими виборами 2020 р. П. Юрчишин організував обласний осередок партії «За майбутнє» і очолив список цієї партії на виборах до Вінницької обласної та міської ради¹¹²⁸. Його брат – М. Юрчишин пройшов до Вінницької обласної ради VI скликання як член «Народної партії», але після обрання увійшов до фракції ВО «Батьківщина», а у грудні 2013 р. перейшов до фракції Партії регіонів¹¹²⁹. У Вінницькій облradі VII скликання був членом фракції партії Блок Петра Порошенка «Солідарність», а на місцевих виборах 2020 р. став міським головою Хмельника як висуванець партії «За майбутнє».

Аналогічна ситуація склалася із партійними переходами В. Гройсмана. У 2006 р. на час обрання Вінницьким міським головою він був членом партії Народний Союз «Наша Україна», у 2010 р. балотувався і переміг у виборах під брендом партії «Совість України», у 2014 р. став народним депутатом України як висуванець партії Блок Петра Порошенка «Солідарність». Починаючи

¹¹²⁶ Заболотний Григорій Михайлович. URL: <https://www.chesno.org/politician/136/>

¹¹²⁷ Юрчишин Петро Васильович. URL: <https://www.chesno.org/politician/19129/>

¹¹²⁸ Народний депутат з Хмельника за дві каденції виконав лише вісім обіцянок. URL: <https://politarena.info/reputatsiia/narodnyi-deputat-z-khmilnyka-za-dvi-kadentsii-vykonav-lyshe-visim-obitsianok/>

¹¹²⁹ Микола Юрчишин перейшов у фракцію Партії регіонів. URL: <https://pravongo.org/mykola-yurchyshyn-perejshov-u-fraktsiyu-partiji-rehioniv/>

із місцевих виборів 2015 р. розвивав власний політичний проєкт – партію «Вінницька європейська стратегія», що згодом перетворилася на партію «Українська стратегія Гройсмана».

Міський голова Немирова у 2006–2010 рр. та з 2015 р. В. Качур тривалий час був функціонером ВО «Батьківщина». Під час парламентських виборів 2012 р. відзначився бійкою з головним «радикалом» О. Ляшком, фотографію якої часто демонстрував журналістам. А вже у 2015 р. він очолив партійний осередок Радикальної партії Олега Ляшка і балотувався від цієї політичної сили на посаду міського голови¹¹³⁰. Очільник Ладижина В. Коломєйцев за 20 років перебування на посаді міського голови теж кілька разів змінював свої політичні уподобання: у 2000–2006 рр. він був членом НДП, потім до лютого 2014 р. – Партії регіонів, з 2015 р. – партії «Наш край».

У районних центрах представники місцевої політичної еліти змінювали свою партійну належність не менш активно. Причому ці переходи могли здійснюватися між політичними силами, ідеологічні погляди яких кардинально відрізнялися. Визначальним критерієм вибору політичної сили для кандидатів у депутати у передвиборчий період були не програмні засади партії, а особистий інтерес і гарантія перемоги на виборах.

Нами було проаналізовано партійну належність обраних у 2015 р. голів усіх 27 районних рад Вінницької області і прослідковано еволюцію їхніх політичних поглядів порівняно із місцевими виборами 2010 р. Перш за все варто відзначити, що 2/3 (17 із 27) голів районних рад на місцевих виборах 2015 р. були обрані від партії Блок Петра Порошенка «Солідарність» – політичної сили, якої до 2014 р не існувало. Тобто всі ті, хто обирався до районних рад і у 2010 р., і у 2015 р., змінили свою партійну належність. Голови Хмільницької районної ради З. Бонсевич, Чернівецької – В. Мельничук, Шаргородської – М. Попов, Крижопільської – П. Тамбовцев до ради попереднього скликання потрапили як висуванці Партії регіонів. Ще двоє колишніх «регіоналів»

¹¹³⁰Вінницький «радикал» Віктор Качур послав немирівських дітей на операцію «Шатун». URL: <https://www.news.vn.ua/35002/>

потрапили у крісла голів районних рад, балотуючись від партій «Наш край» (В. Малярчук, Жмеринська районна рада) і Аграрної партії України (Ю. Солодкий, Тростянецька районна рада). Троє голів рад здійснили перехід у партію Блок Петра Порошенка «Солідарність» з ВО «Батьківщина» – це С. Укринський (Немирівська райрада), Т. Сокотнюк (Теплицька райрада), Я. Красовський (Тиврівська райрада). Найбільш дисциплінованими «партійцями» можемо вважати голів рад-висуванців ВО «Батьківщина», оскільки троє з них були висуванцями цієї партії і у 2010 р., і у 2015 р. – С. Сітарський (Вінницька райрада), В. Сірант (Могилів-Подільська райрада), С. Волинський (Погребищенська райрада) (детальніше див. табл. 5.3).

Таблиця 5.3.

Партійна належність голів районних рад Вінницької області VII скликання у 2010 і 2015 рр.

Районна рада	Голова районної ради у 2015–2020 рр.	Партійність на 2010 р.	Партійність на 2015 р.
Барська	Піддубний Михайло Іванович	УРП «Собор»	Партія «Об'єднання "Самопоміч"»
Бершадська	Бурлака Михайло Григорович	ВО «Батьківщина»	Аграрна партія України
Вінницька	Сітарський Сергій Миколайович	ВО «Батьківщина»	ВО «Батьківщина»
Гайсинська	Боровий Григорій Іванович	не обирався	БПП «Солідарність»
Жмеринська	Малярчук Василь Григорович	Партія регіонів	«Наш край»
Іллінецька	Загороднюк Сергій Анатолійович	не обирався	ВО «Батьківщина»
Калинівська	Поліщук Василь Кіндратович	не обирався	«Наш край»
Козятинська	Слободянюк Віктор Миколайович	не обирався	Аграрна партія України
Крижопільська	Тамбовцев Петро Серафимович	Партія регіонів	БПП «Солідарність»
Липовецька	Науменко Юрій Михайлович	СПУ	ВО «Батьківщина»

Продовження таблиці 5.3.

Літинська	Мельник Віталій Борисович	«Народна партія»	Радикальна партія Олега Ляшка
Могилів- Подільська	Сірант Володимир Володимирович	ВО «Батьківщина»	ВО «Батьківщина»
Муранокурило- вецька	Ладан Сергій Вікторович (2015–2017)	Українська партія «Єдність»	БПП «Солідарність»
	Кушнір Сергій Михайлович (з липня 2017)	«Народна партія»	БПП «Солідарність»
Немирівська	Укринський Сергій Віталійович	ВО «Батьківщина»	БПП «Солідарність»
Оратівська	Лошак Галина Василівна	не обиралася	БПП «Солідарність»
Піщанська	Чвалюк Дмитро Трохимович	СПУ	Аграрна партія України
Погребисенська	Павлюк Володимир Євгенійович (2015–2016)	не обирався	БПП «Солідарність»
	Волинський Сергій Олександрович (з 2016)	ВО «Батьківщина»	ВО «Батьківщина»
Теплицька	Романюк Василь Іванович (2015–2017)	НРУ	БПП «Солідарність»
	Сокотнюк Тетяна Степанівна (з квітня 2017)	ВО «Батьківщина»	БПП «Солідарність»
Тиврівська	Красовський Ярослав Йосипович	ВО «Батьківщина»	БПП «Солідарність»
Томашпільська	Коритчук Дмитро Іванович	Українська партія «Єдність»	БПП «Солідарність»
Тростянецька	Солодкий Юрій Федорович (до червня 2016 р.)	Партія регіонів	Аграрна партія України
	Скапровська Людмила Василівна (з червня 2016 р.)	не обиралася	БПП «Солідарність»
Тулчинська	Авраменко Олексій Петрович	«Народна партія»	Аграрна партія України
Хмільницька	Бонсевич Зоя Григорівна	Партія регіонів	БПП «Солідарність»
Чернівецька	Мельничук Василь Миколайович	Партія регіонів	БПП «Солідарність»
Чечельницька	П'яніщук Сергій Вікторович	не обирався	БПП «Солідарність»
Шаргородська	Попов Михайло Антонович	Партія регіонів	БПП «Солідарність»
Ямпільська	Гаджук Сергій Іванович	не обирався	БПП «Солідарність»

Характерною особливістю політичної поведінки політичної еліти Вінниччини був популізм, що полягав у наданні простих відповідей на складні питання. Це явище має всеукраїнський характер і глибоко вкоренилося у суспільно-політичне життя на тлі політичної нестабільності, перманентних економічних і соціальних криз, бажання народу мати «сильну владу» тощо. При цьому популізм загальнодержавних та регіональних політичних еліт має багато спільних рис. Головна відмінність – у масштабах; регіональні еліти, зокрема у таких аграрних регіонах, як Вінницька область, мають значно менші ресурси і, відповідно, менші можливості. Крім того, політики-популісти у регіонах використовують однакові механізми впливу на виборців, які у кожному окремому випадку визначаються особливостями соціально-економічного розвитку регіону та притаманними саме йому культурними, етнічними та релігійними чинниками.

Утім, незважаючи на широковживаність цього явища у середовищі регіональної еліти, популізм місцевих політичних діячів різнився як за формою, так і за масштабами. «Класикою жанру» у регіоні є багаторічний міський голова Вінниці (1992–1999), голова Вінницької ОДА (липень – листопад 1999 р.), народний депутат України III скликання Д. Дворкіс, популізм якого був доволі відвертим і масштабним. Так, зокрема, від імені міського голови випускникам шкіл роздавалися японські парасольки, 800 найкращих учнів шкіл міста отримували спеціальні стипендії, жінкам, що народили у ніч з 31 грудня на 1 січня, надавалися дитяча коляска і комплект білизни, а перший новонароджений у Новорічну ніч хлопчик разом зі свідоцтвом про народження отримував від міської ради ключі від квартири¹¹³¹. Також Д. Дворкіс був автором авантюрного (за визначенням місцевих журналістів) договору, укладеного з ізраїльською фірмою про будівництво у місті комплексу житлових будинків і лікарні швидкої допомоги,

¹¹³¹ Кацман В. Дмитрий Дворкис: «Я бы увольнял тех, кто считает, что страной управляют только из Киева». URL: https://zn.ua/politics_archive/dmitriy_dvorkis_ya_by_uvolyal_teh_kto_schitaet_chno_stranoy_upravlyayut_tolko_i_z_kieva.html

який так і не почали реалізовувати¹¹³². Ці та інші популістські заходи, такі як особисте відвідування вокзалів і тюрем, роздача подарунків малозабезпеченим, узаконення самовільного будівництва гаражів та добудов до балконів, відправка дітей на оздоровлення до Ізраїлю¹¹³³, як і легендарне вітання «Дорогие винничане», очевидно припали до смаку городянам, які обирали Д. Дворкіса на місцевих виборах у 1994 та 1998 рр.

Чудовим прикладом популізму в регіоні була спроба Вінницької міської ради очолити боротьбу проти популізму у всеукраїнському масштабі. Так, наприкінці серпня 2016 р. з ініціативи депутата від партії «Вінницька європейська стратегія» С. Бессолова депутати прийняли рішення «Про звернення Вінницької міської ради до політичних партій і об'єднань України», в якому ініціювали запровадження «Мораторію на популізм»¹¹³⁴. У документі, зокрема, йшлося про те, що міська рада «розцінює будь-які форми політичного популізму як дії, що усвідомлено та злочинно здійснюються з метою політичного та економічного ослаблення України в її виснажливій протидії зовнішній агресії. Ми розглядаємо популізм окремих політичних сил і політиків як інструмент руйнації та дестабілізації, який у нашому суспільстві, фактично, постає внутрішнім агентом країни-агресора. Намагання демагогічними гаслами та необґрунтованими обіцянками показати, що існують прості рішення для гострих соціальних та політичних проблем, – призводить лише до гальмування необхідних країні реформ та шкодить місцевому самоврядуванню»¹¹³⁵.

¹¹³² Мельник В. Каліф на два місяці. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/prodobici/kalif-na-dva-misyaci>

¹¹³³ Кацман В. Дмитрій Дворкіс: «Я бы увольнял тех, кто считает, что страной управляют только из Киева». URL: https://zn.ua/politics_archive/dmitriy_dvorkis_ya_by_uvolnyal_teh_kto_schitaet_chno_stranoy_upravlyayut_tolko_i_z_kieva.html

¹¹³⁴ Депутати Вінницької міської ради ініціювали запровадження «Мораторію на популізм». URL: <https://www.myvin.com.ua/ua/news/politics/44224.html>

¹¹³⁵ Качор А. Вінницькі депутати закликають Київ запровадити «Мораторій на популізм». URL: <https://vezha.vn.ua/vinnytski-deputaty-zaklykayut-kyiyv-zaprovadyty-moratorij-na-populizm/>

Це звернення є популістським принаймні за двома ознаками: 1) у документі немає визначення ознак популізму (перед голосуванням депутатка міськради від фракції ВО «Батьківщина» Г. Давиденко запропонувала зафіксувати їх і навіть заявила, що «запропоноване питання якраз є прикладом такого популізму», але її пропозиція залишилася без розгляду)¹¹³⁶; 2) відсутні будь-які санкції за використання популізму, що відразу поставило під сумнів імовірність дотримання депутатами цього рішення.

З ініціативою запровадити «Мораторій на популізм» депутати Вінницької міської ради звернулися до політичних партій, громадських організацій, місцевих рад у всій країні та «політиків у Києві». Позитивних відгуків на цю пропозицію нам виявити не вдалося. А голова фракція ВО «Свобода» у Черкаській міській раді А. Куча на своїй сторінці у Facebook написав: «Більшого популізму, ніж рішення Вінницької міської ради, я ще не бачив»¹¹³⁷.

Особливо активно до засобів популізму вдавалися регіональні політики напередодні парламентських виборів, зокрема, загально-вживаною стала практика трансляції шедрих передвиборчих обіцянок, на виконання яких не було належних ресурсів або які не планувалося виконувати. Так, перед парламентськими виборами 2015 р. однією з найбільш поширених тем у виборчих програмах вінницьких мажоритарників О. Домбровського, П. Юрчишина, І. Мельничука, О. Порошенка, М. Кучера було питання національної безпеки та оборони, зокрема, й у частині соціального захисту учасників АТО. Втім, у підсумку за відповідні законопроекти згадані депутати не голосували або були відсутні у сесійній залі під час їх ухвалення¹¹³⁸. Схожа ситуація склалася і з обіцянками у

¹¹³⁶ «Що таке популізм?». Депутати у Вінниці ввели мораторій на необгрунтовані обіцянки політиків? URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/populizm-deputati-u-vinnitsi-prijnali-moratorij-na-neobrunтовani-obitsjanki-politikiv-205621.html>

¹¹³⁷ Вінниця пропонує Черкасам накласти мораторій на популізм (документ). URL: <http://vikka.ua/novini/81463-vinnitsya-proponue-cherkasam-naklasti-moratorij-na-populizm-dokument.htm>

¹¹³⁸ Популізм на АТО та прогули засідань Ради. Рейтинг мажоритарників Вінниччини. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2015/06/09/novyna/polityka/populizm-na-ato-ta-prohuly-zasidan-rady.-rejtynh-mazhorytarnyktiv-vinnychchynu>

сфері економіки, державних фінансів та реформи податкової системи. Зокрема, свої обіцянки не поспішали виконувати народні депутати України Р. Демчак та О. Порошенко, які, наприклад, не голосували за проєкти законів про внесення змін до Податкового кодексу тощо¹¹³⁹.

За визначенням Ф. Шміттера, популізм є політичною ідеологією, відповідно до якої «суспільство поділене на дві однорідні й антагоністичні групи – “чистий народ” та “корумповані еліти”, а політика має виражати загальну волю народу»¹¹⁴⁰. У своїй діяльності політичні еліти Вінниччини активно використовували технологію протиставлення «народу» і «еліти» з метою творення образу ворогів зі своїх політичних опонентів. При цьому це протиставлення часто супроводжувалося нагнітанням гніву задля зниження критичності сприйняття. Прикладом використання цієї технології є розміщення 24 вересня 2015 р. обласним осередком Всеукраїнського об'єднання «Свобода» «стовпа ганьби» у Вінниці на майдані Небесної Сотні. На «стовпі ганьби» були розвішені фотографії народних депутатів України від Вінниччини, які голосували за внесення змін до Конституції України в частині децентралізації влади. Під кожною фотографією вказувалося прізвище нардепа та його виборчий округ та містився підпис: «Зрадив Україну. Голосував за надиктовані Путіним зміни до української Конституції»¹¹⁴¹.

Досить активно кандидати у депутати до обласної і Верховної Ради України на Вінниччині використовували позиціонування себе як «свого», що виявлялося у демонстрації близькості до проблем «простого народу» (наприклад, кандидат у народні депутати України П. Юрчишин на своїх агітаційних листівках розміщував

¹¹³⁹ Популізм на АТО та прогули засідань Ради. Рейтинг мажоритарників Вінниччини. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2015/06/09/novyna/polityka/populizm-na-ato-ta-prohuly-zasidan-rady.-rejtynh-mazhorytarnykyv-vynnychchyn>

¹¹⁴⁰ Schmitter Ph. C. A Balance Sheet of the Vices and Virtues of «Populisms». Paper presented at the conference «The Challenges of the New Populism». Bulgaria, Sofia : The Centre for Liberal Strategies, 2006. P. 5.

¹¹⁴¹ Сегеда Г. У Вінниці «Свобода» розмістила портрети нардепів на «стовпі ганьби». URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/mistsevi-vybory/mistsevi-vybory-2015/8416-u-vinnyci-lsvobodar-rozmistyla-portrety-nardepiv-na-ilstovp-ganbyr>

розклад руху електропоїздів з Козятина на Вінницю та графік руху автобуса «Вінниця–Козятин»; передвиборча агітація І. Зубка містила поради щодо сортування сміття, а В. Чернія – поради «господарникам у допомогу» – міри ваги продуктів харчування в різних мірах об'єму¹¹⁴².

Доволі часто депутати місцевих рад використовували таку популістську тактику, як акцентування уваги на незначних, але конкретних своїх досягненнях, зокрема, активно її застосовувала депутатка Вінницької обласної ради, співвласниця однієї з найвпливовіших обласних ЗМІ – газети «33-й канал» Т. Редько¹¹⁴³.

Досить поширеною була практика лобювання народним депутатом України виділення бюджетних коштів для свого «вотчинного» округу з метою здобуття там перемоги у майбутньому. Так, перед парламентськими виборами 2012 р. виборчий округ № 18 регіонала Г. Калетніка отримав кілька субвенцій з держбюджету: було здійснено вибіркового ремонту доріг в м. Іллінці та смт Оратів (1,27 мільйонів гривень); отримано 30 мільйонів державних субвенцій на закупівлю молока у селян. Мешканці районів, що входили до виборчого округу Г. Калетніка, дістали можливість проходження безкоштовного медогляду, що фінансували 2 родинні благодійні фонди. Громадянська організація ОПОРА фіксувала, що творчі колективи Вінницького аграрного університету, де Г. Калетнік був ректором, брали участь у концертах на його підтримку¹¹⁴⁴.

На виборах до місцевих органів влади Вінниччини політичні партії доволі часто вносили до своїх програм пункти, які не є у повноваженнях депутатів місцевих рад. Так, на виборах до Вінницької міської ради ВО «Батьківщина» обіцяло реформування всієї системи муніципального менеджменту, організацію

¹¹⁴² Сегеда Г. Вінниччина: Розклад руху електричок, сортування сміття та інший «креатив» від кандидатів. URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/2466-vinnychchyna-rozklad-ruhu-elektrychok-sortuvannja-smittja-ta-inshyj-lkreatyv-vid-kandydativ>

¹¹⁴³ Щербатюк Т. Топ-8 депутатів, яким найбільше повірили вінничани. URL: <http://vlasno.info/politika/vlada/mistseva/item/7377-top-8-deputativ-ikakym-naibilshe-poviryly-vinnychany>

¹¹⁴⁴ Ніколаєнко Т. Війни за Вінниччину. Калетнік VS Демчак. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2012/10/3/6973912/>

всеукраїнського референдуму про заборону продажу сільськогосподарської землі; оптимізацію структури органів державної влади і місцевого самоврядування; забезпечення нового та системного підходу з розвитку молодіжного руху; проголошення території місцевих громад вільними від грального бізнесу шляхом заборон створення гральних закладів у них. Передвиборча програма «Європейської Солідарності» містила інформацію про продовження реформи децентралізації та адміністративно-територіальної реформи. Політична партія «Опозиційна платформа – За життя» обіцяла зниження тарифів, зупинку продажу землі, відновлення економіки, повернення миру, відродження України як сучасної, індустріальної держави з високим рівнем науково-технічного розвитку; скасування податку на прибуток; запровадження податкових канікул для малого і середнього бізнесу тощо. Найбільше конкретних обіцянок було у передвиборчих програмах партій «Слуга Народу» та «Українська стратегія Гройсмана»¹¹⁴⁵. Аналітики центру громадського контролю «ДІЙ!-Вінниця», проаналізувавши передвиборчі програми політичних партій, які висунули своїх кандидатів у депутати Вінницької міської ради на місцевих виборах 2020 р., виявили, що для всіх них характерним є декларативність намірів, гасла, констатація фактів, бачення, сприяння, намагання, а не конкретні обіцянки з механізмом їх виконання¹¹⁴⁶.

Через тотальну бідність і малоосвіченість значної частини виборців за межами великих міст робота депутатів і кандидатів у депутати з ними часто зводилася до організації піар-акцій і безкоштовної роздачі товарів. Як показує практика, активна благодійна діяльність нардепів, роздача подарунків та встановлення дитячих майданчиків здатні підтримувати лояльність значної

¹¹⁴⁵ Місцеві вибори 25.10.2020. Виборчі списки кандидатів у депутати місцевої ради. Вінницька область. Вінницька міська рада. URL: https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2020/pvm056pid102=7199pf7691=65096pt001f01=695rej=0pt00_t001f01=695.html#52

¹¹⁴⁶ Фляжнікова І. ДІЙ!-Вінниця презентувала аналіз передвиборних програм партій, що балотуються до Вінницької міськради. URL: <https://vajr.info/novini/dij-vinnysya-prezentuvaly-analiz-peredvybornyh-program-partij-shhobalotuyutsya-vinnyskoyi-miskrady/>

кількості виборців упродовж перебування обранця на посаді. А під час передвиборчих перегонів така діяльність дає їм суттєві переваги над конкурентами.

Зокрема, активно працював на своєму окрузі П. Порошенко, який на початку 2000-х рр. регулярно влаштовував у Вінниці концерти Я. Табачника та Й. Кобзона¹¹⁴⁷, а також допомагав постраждалим від вибуху у вінницькій багатоповерхівці під час замаху на одного із місцевих кримінальних авторитетів¹¹⁴⁸. Під час парламентських виборів 2012 р. кандидат у народні депутати України Р. Демчак на виборчому окрузі № 18 фінансував спорудження дитячих майданчиків, дарував школам оргтехніку, надавав адресну допомогу малозабезпеченим людям, організовував вечори для пенсіонерів і тренінги для підприємців, а лікарі медичної мережі «Добробут», яка належала Р. Демчаку, в селах округу проводили безкоштовний медогляд.

У післявиборчий період голова фракції партії «Об'єднання «Самопоміч»» у Вінницькій облраді В. Соляник неодноразово роздавав мешканцям свого виборчого округу гумове взуття^{1149;1150}. Цікаво, що сам депутат не вбачав у таких діях нічого поганого, а лише задоволення однієї з нагальних потреб місцевого населення: «Люди звикли сприймати роботу депутата тільки в період виборчої кампанії. Я, як депутат, взяв на себе обов'язок займатися і благодійною допомогою в тому числі. Тому роздача взуття – це є і моя прерогатива. Розуміючи населення районів, розуміючи

¹¹⁴⁷ Киртока В. Во время концерта в Виннице Иосиф Кобзон предложил Яну Табачнику поменять фамилию на Тютюнник. URL: <https://fakty.ua/111496-vo-vremya-koncerta-v-vinnitsi-iosif-kobzon-predlozhit-yanu-tabachniku-pomenyat-fami-liyu-na-tyutyunnik>

¹¹⁴⁸ Малиновская Т. «Видимо, заказавшие винницкого “авторитета” мало заплатили киллеру, и он не удосужился просчитать все последствия взрыва». URL: <https://fakty.ua/105285-quot-vidimo-zakazavshie-vinnickogo-quot-avtoriteta-quot-malo-zaplatali-killeru-i-on-ne-udosuzhilsya-proschitat-vse-posledstviya-vzryva-quot>

¹¹⁴⁹ Вадим Соляник відвідав підопічних Томашпільського терцентру. URL: <https://vinrada.gov.ua/vadim-solyanik-vidvidav-pidopichnih-tomashpilskogo-tercentru.htm>

¹¹⁵⁰ Вінницька облрада: як «Самопоміч» після виборів вузла громаду. URL: <https://www.chesno.org/post/356/>

становище жителів сіл, які, дійсно, реально потребують... Люди потребують сьогодні такої допомоги, переважно сільська місцевість. Це і чоботи, і галоші, і літні шльопанці – це те, що потрібне людям... Якщо є така можливість – то чому б не допомогти людям. Я не бачу в цьому нічого поганого, я вважаю, що навпаки якби кожен депутат трошечки допомагав такими речами»¹¹⁵¹.

Новий тренд у роботі з виборцями започаткував депутат Вінницької обласної ради VII скликання С. Кривешко. Від його імені у 2018 р. напередодні Дня Незалежності у кількох місцях Вінниці роздавали прохолодний напій мохіто. Взамін просили заповнити анкету з особистими даними¹¹⁵². Також він пригощав дітей прохолодними напоями та дарував морозиво на свято села Сокиринці Вінницького району¹¹⁵³. «Мохіто від Кривешка» навіть потрапило до «Музею виборчого трешу» Громадянської мережі ОПОРА¹¹⁵⁴.

Напередодні парламентських виборів 2020 р. жителі виборчого округу №18 (центр – місто Іллінці) отримували у вигляді благодійної допомоги курятину та заморожену піцу від Громадської організації «Соціальні ініціативи Мейдича Олега». За словами спостерігача ОПОРИ, чоловік, що роздавав пакети з продуктами, сказав: «Це Олег Мейдич виділив допомогу. Не думайте, що це лише перед виборами – він весь час буде допомагати». Під час роздачі пакетів представники ГО «Соціальні ініціативи Мейдича Олега» записували на аркуші прізвище та ім'я, адресу та телефон громадян, які отримують допомогу; паспортні дані не записували. Варто відзначити, що на час роздачі продуктових наборів

¹¹⁵¹ Вінницька облрада: як «Самопоміч» після виборів взула громаду. URL: <https://www.chesno.org/post/356/>

¹¹⁵² «Радикали» змінили гречку на «Мохіто» – міняють стакан на паспортні дані. URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_radikali-zminili-grechku-na-mohitominuyut-stakan-na-pasportni-dani/855234

¹¹⁵³ «Як я провів літо». «Радикальна партія Олега Ляшка» у Немирівській області – стабільно пасивна. URL: <https://politarena.info/featured/iak-ia-proviv-lito-radykalna-partiia-oleha-liashka-u-nemyrivskii-oblasti-stabilno-pasyvna/>

¹¹⁵⁴ Депутат Сергій Кривешко з командою вітає жителів сіл зі святом Івана Купала безкоштовним мохіто. URL: https://www.chesno.org/political-ads/4142/?page=1&party=&categories=&locations=3&starts=1985&ends=2021&person=&full_name=&grechka=true

О. Мейдич був депутатом Вінницької обласної ради і кандидатом у народні депутати України зареєстрований не був¹¹⁵⁵. Утім, він брав участь у виборах і переміг на цьому мажоритарному окрузі.

Доволі часто депутати місцевих рад використовували для піару різні урочистості та масові заходи. 1 вересня 2018 р. депутат облради від БПП та заступник голови облдержадміністрації О. Крученюк подарував принтер школі у с. Уланів Хмільницького району. Інформацію про це було розміщено на офіційному сайті Вінницької ОДА¹¹⁵⁶. Також роздавав принтери і депутат фракції ВО «Батьківщина» Г. Мазур, голова обласної фракції РПЛ С. Кривешко розносив по школах надувні кульки та м'ячі, а депутат від «Свободи» В. Зарічанський помпезно, з перерізнаннями стрічок відкрив дитячий майданчик¹¹⁵⁷.

Не відставали у подібних акціях і народні депутати України від регіону. Особливо це було помітним під час відзначення різних свят. Попри законодавчу заборону політикам втручатися в освітні процеси депутати різних рівнів регулярно відвідували шкільні лінійки. Для прикладу, до Дня знань 1 вересня 2018 р. від депутата-мажоритарника П. Юрчишина (БПП) першокласники Козятинщини отримали шкільне приладдя (роздано 780 наборів). О. Домбровський (БПП) подарував школам свого округу № 11 книги: двотомник «Екстракт-200» і власноруч написану книжку «Україна на розломі цивілізацій». Нардеп М. Кучер (БПП) побував на декількох лінійках у Гайсинському та Теплицькому районах, де він роздавав школярам рюкзаки, а один навчальний заклад отримав від нього електроплиту. Олексій Порошенко (молодший) у компанії голови ОДА В. Коровія, голови облради А. Олійника та митрополита

¹¹⁵⁵ На Вінниччині людям роздають курятину та заморожену піцу від ГО «Соціальні ініціативи Мейдича Олега». URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/parlamentski-vybory/parlamentski-vybory-2019/18253-na-vinnichchini-liudiam-rozdaiut-kuriatinu-ta-zamorozhenu-pitsu-vid-go-sotsialni-initsiativi-meidicha-olega>

¹¹⁵⁶ Олександр Крученюк завітав на святкові заходи до опорної загальноосвітньої школи I–III ступенів с. Уланів Хмільницького району. URL: <http://www.vin.gov.ua/news/ostanni-novyny/13159-oleksandr-krucheniuk-zavitav-na-sviatkovi-zakhody-do-opornoj-zahalnoosvitnoi-shkoly-i-iii-stupeniv-sulaniv-khmilnytskoho-raionu>

¹¹⁵⁷ Гайда Т., Басюк І. Вінницька облрада: сезон політичного піару розпочато шльопанцями. URL: <https://www.chesno.org/postu/729/>

Вінницького і Барського Симеона брав участь в урочистому відкритті реконструйованої Сосонської школи¹¹⁵⁸.

У серпні 2020 р. мешканці Калинівського району отримували заморожені курячі стегенця як благодійну допомогу від Громадської організації «Соціальні ініціативи Мейдича Олега». На той час О. Мейдич був народним депутатом України, обраним на одному із мажоритарних округів області¹¹⁵⁹.

Упродовж 2020 р. депутати рад різних рівнів, регіональні політики і потенційні кандидати надавали благодійну допомогу громадянам і закладам, роблячи це або від себе особисто, або від своїх добродійних фондів, громадських організацій чи партійних осередків. Навесні головним приводом для цієї діяльності та для публічного інформування про неї стала пандемія коронавірусу. Боротися із наслідками пандемії малозабезпеченим вінничанам допомагав депутат Вінницької міської ради В. Кудіаров – вони отримували «продуктову допомогу» у пакетах, що містили прізвище депутата¹¹⁶⁰. Політичні партії «Голос» і «Європейська солідарність» регулярно повідомляли про надання лікарням регіону засобів індивідуального захисту і медичного обладнання. Благодійний фонд «Подільська громада» від імені В. Гройсмана, С. Моргунова та В. Скальського надавали благодійну допомогу медичним закладам, у т.ч. було роздано 3,5 тонни цукерок лікарям 46 медичних закладів міста Вінниці та Вінницької області. Про допомогу у реалізації проєктів у громадах власних мажоритарних округів повідомляли народні депутати України Л. Білозір і М. Кучер¹¹⁶¹.

¹¹⁵⁸ Ставнійчук О. День знань з політиками: які нардепи не посоромилися піару на дітях. URL: <https://www.chesno.org/post/724/>

¹¹⁵⁹ На Вінниччині роздають заморожену курятину. URL: https://www.oporaua.org/news/vybory/mistsevi-vybory/mistsevi_2020/20316-na-vinnichchini-rozdaiut-zamorozhenu-kuriatynu

¹¹⁶⁰ Вадим Кудіаров: «Допомагаємо малозабезпеченим вінничанам боротися із наслідками пандемії». URL: <https://www.vinnitsa.info/news/vadym-kudiyarov-dopomahayemo-malozabezpechenym-vinnychanam-borotysya-iz-naslidkamy-pandemiyi.html?fbclid=IwAR0CrvGsogpT024SRz0COgaER3J85XEWRD5OwH7zgUBsrlZbGdv480u2Jfk>

¹¹⁶¹ Вінниччина: благодійність «із політичним відтінком» активізується. URL: https://www.oporaua.org/news/vybory/mistsevi-vybory/mistsevi_2020/20372-vinnichchina-blagodiinist-iz-politichnim-vidtinkom-aktivizuietsia

Типовим для регіональної політичної еліти Вінниччини було зосередження влади у руках обмеженого кола осіб і низька циркуляція еліт. Н. Селютіна охарактеризувала політико-адміністративну еліту регіонального рівня як закриту соціальну групу, «коли процес її рекрутування характеризується як самовідтворення»¹¹⁶². На Вінниччині це виявилось у суміщенні представниками еліти кількох владних посад, регулярному переобранні одних і тих самих осіб на виборні посади, існуванні кланів і політичних династій.

Найбільш яскравим прикладом суміщення посад є Д. Дворкіс, який у 1999 р. одночасно був народним депутатом України, міським головою Вінниці і головою Вінницької ОДА. На Вінниччині сформувалася низка владних династій, де кілька поколінь родичів посідають ключові посади у органах державної влади та місцевого самоврядування. Найбільш відомими є родини П. Порошенка, Г. Ткачука, Г. Калетніка, В. Гройсмана, М. Кучера тощо.

Г. Ткачук у політиці з 2002 р., був депутатом Вінницької міської ради IV, V, VI скликань, у 2012 і 2014 рр. обирався депутатом ВРУ, відповідно, від партії «УДАР» та партії Блок Петра Порошенка «Солідарність», у 2020 р. став депутатом Вінницької обласної ради від політичної партії «Українська стратегія Гройсмана». Брат Г. Ткачука – Ігор був депутатом Вінницької міської ради IV, V, VI, VII скликань, причому у різний час належав до БЮТ, партії «УДАР», партії Блок Петра Порошенка «Солідарність»¹¹⁶³. У часи президентства П. Порошенка і прем'єрства В. Гройсмана очолював «Укрпошту» і Одеський морський порт. Дружина І. Ткачука – Л. Станіславенко обиралася депутаткою Вінницької обласної ради VII і VIII скликань. Син Г. Ткачука – Сергій з 2013 р. працював заступником начальника Головного територіального управління юстиції у Вінницькій області, з 2020 р. – заступником начальника відділу Закарпатської митниці Державної

¹¹⁶² Селютіна Н. Інкорпораційні канали формування регіональної політико-адміністративної еліти. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2010. № 889. С. 22–24.

¹¹⁶³ Ткачук Ігор Віталійович. URL: <https://www.myvin.com.ua/people/141-tkachuk-igor-vitaliiovych>

митної служби України¹¹⁶⁴, був депутатом Вінницької обласної ради VII і VIII скликань, причому вперше балотувався від партії Блок Петра Порошенка «Солідарність», вдруге – політичної партії «Опозиційна платформа – За життя»¹¹⁶⁵.

Микола Кучер, що розпочав свою кар'єру секретарем парткому колгоспу «Перемога» с. Летківка Тростянецького району, після проголошення незалежності України працював на різних посадах у Тростянецькій райдержадміністрації та Вінницькій облдержадміністрації; був депутатом Вінницької обласної ради VI скликання і Верховної Ради України VIII і IX скликань¹¹⁶⁶. Його дочка – Лариса Білозір (невістка народної депутатки України IV, V, VI, IX скликань О. Білозір) була депутаткою Вінницької обласної ради VII скликання, а у 2019 р. стала народною депутаткою України від мажоритарного виборчого округу № 15¹¹⁶⁷. Чоловік Л. Білозір – Андрій був депутатом Київської міської ради VII скликання, а у 2018 р. призначений в.о. генерального директора Національної акціонерної компанії «Укравролізинг».

На своєму «вотчинному» окрузі № 12 (м. Вінниця) тричі з 1998 р. до 2012 р. народним депутатом України ставав П. Порошенко. Його батько – О. Порошенко – був депутатом Вінницької обласної ради V і VI скликання. У 2012–2014 рр. депутатом облради був також син П. Порошенка – О. Порошенко (молодший), при чому дід і внук представляли різні політичні сили – Українську партію «Єдність» і ВО «Батьківщина», відповідно.

Міцні родинно-політичні зв'язки має нинішній (з червня 2020 р.) голова Вінницької ОДА С. Борзов. Його дружина – І. Борзова – була обрана народним депутатом України IX скликання на одномандатному виборчому окрузі № 14. Тесть – Н. Баруля очолював компанію Drive Production, яка в співавторстві зі студією «Квартал 95» виробляла гумористичне шоу «Ліга сміху». В. Зеленський був ведучим цього шоу до обрання на пост президента. До того ж Н. Баруля і В. Зеленський до недавнього часу були партнерами по

¹¹⁶⁴ Ткачук Сергій Геннадійович. URL: <https://www.chesno.org/politician/1091/>

¹¹⁶⁵ Ткачук Сергій Геннадійович. URL: https://vinrada.gov.ua/deputy_info.php?id=411&lang_id=1

¹¹⁶⁶ Кучер Микола Іванович. URL: <https://www.chesno.org/politician/19171/>

¹¹⁶⁷ Білозір Лариса Миколаївна. URL: <https://www.chesno.org/politician/35401/>

Drive Production (через кіпрську компанію В. Зеленського ГРІН ФЕМІЛІ ЛТД), ТОВ «Продюсерський центр Ліга Сміху» і ГО «Молодіжний центр “Ліга сміху”». Раніше Н. Боруля був «правою рукою» О. Маслякова у грі КВН і обіймав посаду гендиректора компанії «Амік» («Александр Масляков і компанія») ¹¹⁶⁸. ЗМІ повідомляли, що призначена першим заступником голови ОДА Н. Заболотна є кумою чинного голови ОДА С. Борзова ¹¹⁶⁹. Правда, сам С. Борзов цю інформацію заперечував ¹¹⁷⁰.

Для Вінниччини характерна низька циркуляція еліт, що відбувається переважно на горизонтальному рівні. Відображається це у регулярному переобранні голів і депутатів місцевих рад.

Так, з 2006 р. і до цього часу містом Немирів керує династія Качурів. Уперше В. Качур був обраний міським головою під час місцевих виборів 2006 р. У 2010 р. він не зміг взяти участь у виборах, оскільки у червні цього року був затриманий під час отримання хабаря розміром 1,85 млн гривень за вирішення питання щодо передачі земельної ділянки площею 1,5 га в оренду з подальшим її викупом ¹¹⁷¹. Замість нього на посаду міського голови балотувався і переміг у виборах його син – 24-річний О. Качур. Незважаючи на підірвану корупційним скандалом репутацію, В. Качуру вдалося вибороти крісло міського голови у 2015 та 2020 рр. О. Качур у 2014 р. балотувався у парламент від Радикальної партії Олега Ляшка. У 2015 р. він очолив список цієї ж політсили до Вінницької облради, був обраний та деякий час обіймав посаду заступника голови ¹¹⁷².

¹¹⁶⁸ Тиждень в регіонах. Перший Зе-губернатор потрапив у корупційний скандал, а ще одному допоможе дружина. URL: <https://www.dsnews.ua/ukr/politics/nedelya-v-regionah-vinnitskiy-perets-v-kresle-gubernatora--13062020080000>

¹¹⁶⁹ Вальтер І. Губернатору Вінниччини затвердили трьох заступників. двоє із них – люди Гройсмана. Наталя Заболотна – кума нардепа Борзової. URL: <https://33kanal.com/news/75743.html>

¹¹⁷⁰ Інтерв'ю голови ОДА Сергія Борзова виданню «33-й канал». URL: <http://www.vin.gov.ua/news/ostanni-novyny/28301-interviu-holovy-oda-serhiia-borzova-vydanniu-33-i-kanal>

¹¹⁷¹ Мера Немирова піймали на хабарі майже в 2 млн гривень. URL: <https://tyzhden.ua/News/13721>

¹¹⁷² Федорів І., Гайда Т. Радикальний Немирів: династія Качурів і далі править містом. URL: <https://www.chesno.org/post/395/>

Містом Ладижин – важливим промисловим центром Вінниччини – з 2001 р. і до травня 2022 р. керував В. Коломєйцев¹¹⁷³. За більше ніж 20 років перебування на посаді міського голови він брав участь і перемагав на семи виборах, причому рівень його підтримки коливався між 48,3 % та 81,5 % голосів виборців¹¹⁷⁴. У лютому 2014 р. В. Коломєйцев був змушений піти у відставку через звинувачення у підтримці Антимайдану і участі в організації «тітушок»¹¹⁷⁵. Але вже у травні 2014 р. на позачергових виборах міського голови він знову здобув перемогу. Ілюстрацією політичної поведінки і далеких від демократичних ідеалів методів управління В. Коломєйцева є те, що у 2006 та 2007 рр. він входив у першу десятку рейтингу «Вороги преси» Інституту масової інформації^{1176;1177}. У 2019 р. був притягнений до адміністративної відповідальності за «Невиконання законних вимог Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»; правопорушення стосувалося неоприлюднення наборів відкритих даних громади¹¹⁷⁸.

Ще одним політичним довгожителем Вінниччини є П. Бровко, який був міським головою Могилева-Подільського понад 20 років. Уперше його було обрано головою міської ради у 1994 р. після чого він ще двічі переобирався на місцевих виборах у 1998 і 2002 рр. Після перерви на одну каденцію у 2010 р він став «мером» як висуванець Партії регіонів, а у 2015 р. як безпартійний, що

¹¹⁷³ Останній «хід конем» Коломєйцева: містом керуватиме новий секретар ради – його наступник. URL: <https://ladyzhyn.news/novyny/misto/1875-ostannij-khid-konem-valeriya-kolomyejceva-novyj-sekretar-rady-jogov-nastupnyk.html>

¹¹⁷⁴ Валерій Коломєйцев. URL: <https://ladrada.gov.ua/vlada-mista/miskyi-holova.html>

¹¹⁷⁵ В Ладижині захоплено міську раду! URL: <http://lad.vn.ua/rss-ladyjin/v-ladizhini-zahopili-misku-radu.html>

¹¹⁷⁶ ІМІ й КНМП назвали ворогів преси 2007 року. URL: <https://detector.media/withoutsection/article/38162/2008-05-02-imi-y-knmp-nazvaly-vorogiv-presy-2007-roku/>

¹¹⁷⁷ Мер Ладижина у списку «вороги преси-2006». URL: <http://old.33kanal.com/2007/07-20-07.php>

¹¹⁷⁸ Коломєйцев Валерій Іванович. URL: <https://www.chesno.org/politician/206989/>

заручився підтримкою П. Порошенка¹¹⁷⁹. У 2020 р. він програв вибори представникові партії «Слуга Народу» Г. Глухманюку¹¹⁸⁰.

Низка місцевих політиків очолювала районні ради кілька термінів підряд: головою Бершадської районної ради у 2006–2020 рр. був М. Бурлака (3 терміни), головою Козятинської у 2002–2015 рр. – В. Стахов (3 терміни); головою Погребищенської у 2002–2015 рр. – В. Олексієнко (3 терміни), головою Чечельницької у 2002–2015 рр. – С. Шепітко (3 терміни); головою Вінницької у 2006–2010 та 2015–2020 рр. С. Сігарський (2 терміни); головою Іллінецької у 2006–2015 рр. О. Дмитрик (2 терміни); головою Могилів-Подільської у 2006–2010 та 2015–2020 рр. В. Сірант (2 терміни); головою Теплицької у 2002–2006 та 2010–2015 рр. Л. Габінський (2 терміни); головою Томашпільської у 2006–2015 рр. А. Олійник (2 терміни, у 2015–2020 рр. був головою Вінницької облради); головою Тульчинської у 2002–2010 рр. А. Бuzік (2 терміни) тощо.

Регіональна політична еліта Вінниччини активно впливала на формування регіональної ідентичності місцевих мешканців, відновленні історичної пам'яті, а згодом брала участь у декомунізації. Виступаючи суб'єктом конструювання історії, регіональна політична еліта в основному своєму загалі займала демократичну, проукраїнську і проєвропейську позицію.

Вінниця була одним із найперших міст України, де було знесено пам'ятник Леніну. Рішення про демонтаж прийняв Вінницький міськвиконком ще у 1990 р. на хвилі масових антикомуністичних протестів, при цьому засідання виконкому трансливалося на вулицю, де у той час відбувався мітинг¹¹⁸¹. Утім, пам'ятник простояв ще близько двох років і був прибраний з площі перед

¹¹⁷⁹ Мером Могилів-Подільського офіційно втретє став Бровко. URL: <https://www.vinnitsa.info/news/merom-mogiliv-podilskogo-ofitsiyno-vtretye-stav-brovko.html>

¹¹⁸⁰ Скрипник В. Кінець епохи Бровка. Уперше за 20 років у Могилеві склав присягу новий голова міста. URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/kinets-epohi-brovka-upershe-za-20-rokiv-u-mogilevi-sklav-prisyagu-novi-11165070.html>

¹¹⁸¹ Скрипник В. Соломонове рішення міськради. 30 років тому у Вінниці уперше підняли синьо-жовтий прапор. URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/solomonove-rishennya-miskradi-30-rokiv-tomu-u-vinnitsi-pidnyali-sino-z-11152155.html>

міськradoю 20 травня 1992 р. Міська влада, побоюючись сутичок між прихильниками компартії і «рухівцями», організувала демонтаж уночі. Площу оточили кордони міліції, а комунальникам, які знімали пам'ятник із постаменту, пропонували одягнути бронежилети. Втім, ця подія особливого резонансу у місті не викликала, але випадок у Вінниці став унікальним для Центральної України, оскільки у сусідніх обласних центрах пам'ятники Леніну не чіпали¹¹⁸².

На хвилі зростання національно-демократичних настроїв населення міська рада прийняла рішення усунути з міського простору частину радянської топоніміки. Перша хвиля перейменувань припала на 1989–1996 рр. Найбільша кількість топонімів отримала нові назви у 1992 р. Тоді вул. М. Горького було перейменовано на вул. В. Винниченка, вул. Г. Котовського на вул. М. Грушевського, вул. Є. Бош на вул. П. Дорошенка, вул. Комуністичну на вул. М. Кропивницького, вул. Калініна на вул. С. Наливайка, площу Леніна на майдан Незалежності, вул. Ф. Дзержинського на вул. Театральну, проспект Ленінського Комсомолу на проспект Юності тощо. До 5-ї річниці Незалежності України міська влада перейменувала вул. Леніна на вул. Соборну, вул. Рози Люксембург на вул. В. Стуса¹¹⁸³.

В умовах перманентної економічної та суспільно-політичної кризи 1990-х – початку 2000-х років питання боротьби з комуністичною символікою у порядку денному регіональної політичної еліти відходило на задній план, тим більше у певній частини населення зростала ностальгія за радянським минулим. Лише після видання Указу Президента Віктора Ющенка «Про демонтаж пам'ятників та пам'ятних знаків, присвячених особам, причетним до організації та здійснення Голодомору 1932–1933 років в Україні та політичних репресій» у цій площині розпочався повільний рух. Вінниччина була одним із тих регіонів, де розгорілося жорстке

¹¹⁸² Гайдай О. Протистояння навколо минулого, або пам'ятники Леніну в Центральній Україні. URL: <https://uamoderna.com/demontazh-pamyati/gaidai-lenin-monuments>

¹¹⁸³ Каросва Т. Вулиці Вінниці: з історії декомунізації : довідник. Вінниця : ВІНДРУК, 2016. С. 6, 18–22.

протистояння між представниками націоналістичних сил та комуністами за долю радянської культурно-ідеологічної спадщини. У Вінницькій області лише окремі районні центри наважилися на демонтаж пам'ятників Леніну. Наприклад, у місті Бар з ініціативи міського голови О. Козака в середині літа 2007 р. відбулися громадські слухання, за результатами яких міська рада прийняла рішення про перенесення пам'ятника. Через протидію прихильників КПУ пам'ятник було переміщено з центру міста на територію перед школою лише у 2010 р.¹¹⁸⁴.

Значно змінилося ставлення представників політичної еліти до боротьби зі символами комуністичного минулого у часи президентства В. Януковича. Найбільш активну позицію у той час зайняли представники КПУ, які, не зазнавши спротиву з боку інших політичних сил, здійснювали відновлення пам'ятників В. Леніну. Зокрема, з ініціативи і за кошти місцевих комуністів було відреставровано і урочисто відкрито пам'ятники у Тульчині (червень 2011 р.)¹¹⁸⁵ та Жмеринці (квітень 2013 р.)¹¹⁸⁶.

Ситуацію кардинально змінили події Євромайдану. Ухвалений на тлі зростання національно-патріотичних почуттів та «поправління» значної частини населення Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) режимів та заборону пропаганди їхньої символіки» розв'язав руки правим силам та змусив популістів триматися загальнодержавного тренду. Декомунізація не зіткнулася з відчутним спротивом у середовищі регіональної політичної еліти. При Вінницькій міській раді було створено робочу групу з питань заборони використання комуністичної та націонал-соціалістичної (нацистської) символіки на території Вінниці, завданням якої було виявлення знаків і символів

¹¹⁸⁴ Гайдай О. Протистояння навколо минулого, або пам'ятники Леніну в Центральній Україні. URL: <https://uamoderna.com/demontazh-pamyati/gaidai-lenin-monuments>

¹¹⁸⁵ На Вінниччині комуністи відреставрували Леніна. URL: <https://tyzhden.ua/News/24089>

¹¹⁸⁶ Вінницькі комуністи «реанімували» Леніна у Жмеринці. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/1485875-vinnitski_komunisti_reanimovali_lenina_u_gmerintsi_1820708.html

у публічному міському просторі, що містили комуністичну символіку, та розробка пропозицій щодо зміни радянських топонімів. До складу комісії увійшли місцеві історики Ю. Легун, О. Коляструк, Т. Кароєва, С. Калитко, К. Висоцька, О. Федоришен та депутати міськради Н. Космина, С. Бессолов, А. Івашук, А. Ворона, О. Дан, Н. Панчук; головою робочої групи було призначено заступника міського голови А. Реву¹¹⁸⁷. За результатами роботи комісії міська рада до кінця 2015 р. перейменувала 135 вулиць та провулків міста, на початку 2016 р. – ще 57¹¹⁸⁸. Пізніше, у квітні 2019 р., міська рада прийняла ще одне рішення про перейменування, але фактично назви топонімів залишилися ті ж самі, лише змінилися особи чи події, на честь яких вони були названі. Для прикладу, вулиця, названа на честь діяча російського революційного руху П. Запорожця, отримала ім'я військового Армії УНР П. Запорожця; вулиця Константиновича тепер трактувалася не як названа на честь місцевого революційного діяча, а на честь українського історика М. Константиновича; а вулиця імені радянського розвідника М. Кузнецова після перейменування стала носити ім'я психіатра, організатора і першого директора Вінницької окружної лікарні для душевнохворих В. Кузнецова¹¹⁸⁹. У 2016 р. в ході «декомунізації» було демонтовано зображення ордену Трудового Червоного Прапора з даху Центрального універмагу¹¹⁹⁰ та барельєф радянської доби на вул. Соборній¹¹⁹¹.

Позиція міського голови повністю збігалася з позицією центральної влади. Зокрема, С. Моргунов заявив: «Ми перегорнули комуністичне минуле і будемо у всіх відношеннях

¹¹⁸⁷ Кароєва Т. Вулиці Вінниці: з історії декомунізації: довідник. Вінниця: ВІНДРУК, 2016. С. 7–8.

¹¹⁸⁸ Вінниця завершила процес декомунізації. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2009434-vinnica-zaversila-proces-dekomunizacii.html>

¹¹⁸⁹ Рішення Вінницької міської ради № 1748 від 26 квітня 2019 р. «Про зміну тлумачення назв топонімів міста Вінниці». URL: <https://www.vmr.gov.ua/Docs/CityCouncilDecisions/2019/%E2%84%961748%2026-04-2019.pdf>

¹¹⁹⁰ Як у Вінниці декомунізували універмаг. URL: <https://vn.depo.ua/ukr/vn/yak-u-vinnitsi-dekomunizovali-univermag-13012016204200>

¹¹⁹¹ Куди понесли вінницьких «советів». URL: <https://vn.depo.ua/ukr/vn/kudi-unesli-vinnitskih-sovetiv--13012016124800>

європейське, сучасне, українське суспільство і українську державу»¹¹⁹². Плутанину і невдоволення містян, що виникли у зв'язку із одномоментним перейменуванням величезної кількості топонімів, міська влада спробувала пом'якшити, розмістивши у Вінниці на деяких зупинках громадського транспорту інформаційні плакати з ілюстрацією події або портретом особистості, на честь якої названо вулицю¹¹⁹³.

Аналогічні процеси відбувалися на рівні області. Вінницька обласна рада рекомендувала головам районних рад спільно з головами районних державних адміністрацій, сільським, селищним, міським головам відповідно до закону «про декомунізацію» здійснити перейменування об'єктів топоніміки, демонтаж пам'ятників та пам'ятних знаків, проконтролювати проведення у територіальних громадах робіт зі зміни написів на пам'ятниках, що увічнюють пам'ять загиблих у Другій світовій війні з «1941–1945» на «1939–1945»¹¹⁹⁴.

Упродовж 2014–2016 рр. у районних центрах повсюдно були знесені монументальні твори радянської доби, переважно пам'ятники В. Леніну. При цьому в основному демонтувалися лише пам'ятники, а постаменти залишалися стояти на місці. Доволі часто з ініціативи місцевої політичної еліти на звільненому місці розміщувалися артефакти, що зображали державні символи, або флагаштоки з державним прапором. Варто зазначити, що у окремих випадках представники місцевих органів влади не знали обставин знесення пам'ятника чи/та де він перебував після демонтажу¹¹⁹⁵.

¹¹⁹² Вінниця завершила процес декомунізації. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2009434-vinnica-zaversila-proces-dekomunizacii.html>

¹¹⁹³ Революція гідності стала черговим потужним стимулом піднесення патріотизму в Україні. URL: <https://vezha.ua/dekomunizatsiya-vinnitsi-tsyfry-fakty-postati/>

¹¹⁹⁴ Рішення Координаційної ради з питань місцевого самоврядування при голові Вінницької обласної ради від 06 грудня 2016 р. № 9 «Про виконання в області Закону України “Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки”». URL: <https://vinrada.gov.ua/rishennya-9.htm>

¹¹⁹⁵ Жовтун В. Кобзарі й тризуби замість вождів: хто зайняв місце Леніна на постаментах Вінниччини. URL: <https://vezha.ua/kobzari-j-tryzuby-zamist-vozhdiv-h-to-zajnyav-mistse-lenina-na-postamentah-vinnychchyni-oglyad/>

У переломні моменти української історії регіональна політична еліта Вінниччини і особливо міста Вінниці підтримувала демократичний шлях розвитку держави. У розпал Помаранчевої революції тодішній міський голова О. Домбровський відкрито заявив про підтримку В. Ющенка, що у числі інших факторів вплинуло на перемогу останнього. Відчутною була і підтримка Євромайдану. За тиждень до саміту Східного партнерства у Вільнюсі 28 листопада 2013 р. міський голова В. Гройсман висловив сподівання, «що всі учасники цього процесу докладуть максимум зусиль, щоб ця історична угода все-таки була підписана», він же заявив, що «шлях євроінтеграції є єдиний стратегічно правильний шлях для України і він невідворотний»¹¹⁹⁶. 28 листопада 2013 р. депутати Вінницької міської ради одногосно під час сесії міської ради затвердили звернення до Президента України В. Януковича, Президента Ради Євросоюзу Герману Ван Ромпея та Президента Європейської Комісії Ж. М. Баррозу щодо європейського курсу України. Тоді ж одну із площ у історичному центрі Вінниці було названо «Європейською»¹¹⁹⁷. Представники місцевої влади у переважній більшості позитивно сприйняли перемогу Євромайдану. Вінницька міська рада 21 лютого 2014 р. ухвалила рішення про відкриття з Києва підрозділів силових структур, дислокованих на Вінниччині, а також підтримала план урегулювання конфлікту, запропонований центральною владою¹¹⁹⁸. Тоді ж площу Радянську у центрі міста було перейменовано на площу Героїв Майдану¹¹⁹⁹.

Поряд із цим, починаючи зі середини 2000-х років регіональна політична еліта стала на шлях позиціонування Вінниці і області як

¹¹⁹⁶ Володимир Гройсман: «До Вільнюського саміту залишився ще тиждень. То ж ще є час». URL: <http://www.vinnitsa.info/news/volodimir-groysman-dovilnyuskogo-samitu-zalishivsia-shche-tizhden-to-zh-shche-ye-chas.html>

¹¹⁹⁷ У Вінниці з'явилась нова площа – «Європейська». URL: <http://www.vinnitsa.info/news/u-vinnitsi-zyavilas-nova-ploshcha-yevropeyska.html>

¹¹⁹⁸ Вінницька міська рада ухвалила звернення щодо подій 20 лютого. URL: <https://www.vmr.gov.ua/Lists/CityNews/ShowNews.aspx?ID=1001>

¹¹⁹⁹ Рішення Вінницької міської ради № 1605 від 21 лютого 2014 р. «Про перейменування площі Радянської на площу Героїв Майдану». URL: <https://www.vmr.gov.ua/Docs/CityCouncilDecisions/2014/%E2%84%961605%2021-02-2014%20%D0%9F%D1%80%D0%BE%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B9%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf>

«європейських». Слоган «Вінниця – європейське місто» часто лунав з 2010 р. У жовтні 2012 р. Вінниччина, як учасниця Єврорегіону «Дністер», перша серед регіонів України відкрила своє представництво в Брюсселі¹²⁰⁰. Особливо активними на цьому шляху виявилася політична еліта обласного центру. Міська влада здійснила низку кроків на шляху створення Вінниці позитивного іміджу європейського міста. У вересні 2010 р. було презентовано концепцію стратегічного розвитку міста на 2010–2020 рр. «Вінниця-2020: сучасне та комфортне європейське місто», у якій пропонувалася низка заходів, спрямованих на якісні перетворення у місті¹²⁰¹. Таке позиціонування Вінниці на тлі реальних кроків у цьому напрямі призвело до зростання регіонального патріотизму. В області культивувалась думка про Вінницю як центр Поділля, але при цьому наголошувалося, що для цього місто має бути найрозвиненішим у регіоні. Міська влада публічно підкреслювала свою аполітичність та зосередженість на розв’язанні проблем міста, а не на політичній боротьбі¹²⁰². У 2012 р. П. Порошенко заявляв, що «Вінниця є найбільш європейським містом держави», «досягнення Вінниччини дають підстави пишатись тим, що ти є вінничанином», і, на його погляд, «щоб робити Україну європейською, треба приїжджати і вчитися тут. Саме Вінниця – є зразком справжньої України»¹²⁰³.

¹²⁰⁰ Маліцька К. Історія міста Вінниці (найдавніші часи – початок XXI століття). Навчально-методичний посібник. URL: https://disted.edu.vn.ua/media/doc/hystory_Vinnysa.pdf

¹²⁰¹ Гнатюк О. Територіальна ідентичність та просторові трансформації: приклад міста Вінниці. URL: <http://www.geograf.com.ua/blogs/entry/teritorialna-identichnist-ta-prostorovi-transformatsiji-priklad-mista-vinnitsi>

¹²⁰² Мельничук А. Л., Гнатюк О. М., Растворова М. О. Порівняльний аналіз регіональної ідентичності міст Запоріжжя, Вінниці та Києва. *Регіональні проблеми України: Географічний аналіз та пошук шляхів вирішення: зб. наук. пр.* Херсон: ПП. Вишемирський, 2011. С. 212–222. URL: http://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/%D0%A0%D0%B5%D0%B3%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8_2011.pdf?id=731c200b-4058-4f56-a405-3299812c60b2

¹²⁰³ Петро Порошенко: «Вінниця – є зразком європейської України». URL: <http://www.vinnitsa.info/news/petro-poroshenko-vinnitsya-ye-zrazkom-yeuropeyskoji-ukrayini.html>

У 2013 р. було затверджено «Стратегію розвитку – Вінниця 2020», що включала в себе 5 ключових пріоритетів розвитку міста: формування сильної місцевої громади; економічний розвиток, спрямований на високий та якісний рівень зайнятості; сталий екологічний розвиток і покращення якості надання комунальних послуг; якість соціального життя; збалансований просторовий розвиток. У кінцевому підсумку, за задумом авторів стратегії, Вінниця має стати «містом усміхнених людей» – містом зі сильною громадою, містом сучасним, цікавим, зручним для життя і сповненим енергією (Strong, Modern, Interesting, Liveable, Energetic – SMILE City)¹²⁰⁴. На рівні культурного життя міста імідж «SMILE City» втілюється у фестивалі «Smile Fest», який проводився у Вінниці починаючи з 2016 р. 5 жовтня, з нагоди Дня усмішки¹²⁰⁵.

Починаючи зі середини 2010-х рр. регіональна політична еліта, у першу чергу еліта обласного центру, активно здійснювала брендинг території, тобто створювала «сукупність смислів, образів, ідей, асоціативних реакцій, символів, візуальних елементів, які виникають у свідомості людини (групи людей) при згадці назви цієї території», а також вела «процес формування, презентації і просування території на ринку товарів і послуг в якості ліквідної пропозиції зі зростаючою додатковою вартістю»¹²⁰⁶. Формування образу (бренду) території, регіону має практичне соціально-психологічне та економічне значення, оскільки символічний капітал та позитивний імідж зараз розцінюється перш за все як засіб економічної конкуренції та знаряддя у боротьбі за залучення інвестицій, якісну робочу силу, туристичні потоки тощо.

Згідно із затвердженою у червні 2018 р. «Маркетинговою стратегією міста Вінниці – 2020» за допомогою брендингу міста міська влада прагнула вирішити низку завдань: 1. Формування унікального іміджу міста через позиціонування його історичних,

¹²⁰⁴ Вінниця – місто усміхнених людей. URL: <https://sway.office.com/Hps--LzIv-FiMnfK?accessible=true>

¹²⁰⁵ У Вінниці влаштують парад усміхнених людей. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2550144-u-vinnici-vlastuut-parad-usmihnenih-ludej.html>

¹²⁰⁶ Нагорняк Т. Л. Зачем Донецку бренд? URL: <http://lifedon.com.ua/home/3503-zachem-donecku-brend.html>

архітектурних, культурних ресурсів у вигляді системи «брендових продуктів». Створення індивідуального образу Вінниці, єдиного і позитивного. Уніфікація його сприйняття як в Україні, так і за кордоном. 2. Формування належного інвестиційного клімату для залучення зовнішніх інвестицій. Впорядкування міської інфраструктури з поступовим створенням туристичної інфраструктури. 3. Зміна менталітету периферійного міста на рівні свідомості вінничан з використанням патріотизму, активності громадського сектору, інтелектуального потенціалу, удосконалення системи надання публічних послуг і управління містом¹²⁰⁷.

Унікальність образу Вінниці формувалася завдяки низці нових культурних заходів, зокрема, це: Міжнародний музичний фестиваль імені П. Чайковського та фон Мекк, фестиваль сучасного українського мистецтва «Подільська пектораль», Міжнародний дитячий фестиваль народної хореографії «Барвінкове кружало», ВІННИЦАНСЬКИЙ фестиваль комедійного та пародійного кіно, фестиваль «Vinnytsia Jazzfest», Всеукраїнський чемпіонат колядок, Форум молоді музики ХХ сторіччя «Авангард. Класика. Джаз.», фестиваль «Вінницька студентська весна» тощо¹²⁰⁸.

Таким чином, останнім часом у Вінницькій області спостерігався високий рівень усвідомлення населенням та політичною елітою своєї окремішності, що, у свою чергу, стимулювало артикуляцію її інтересів. У кінцевому результаті ці процеси сприяли перетворенню «території» у «регіон», а місцевих чиновників та бізнесменів на регіональну політичну еліту. Еліта, прагнучи бути виразником суспільства, спрямовувала свою активність не лише на реалізацію директив «центру» на «підконтрольній території», але й на утворення сприятливих умов для реалізації специфічних інтересів свого регіону.

Утім, виконання представниками регіональної політичної еліти обов'язків, які вони взяли на себе разом зі здобуттям

¹²⁰⁷ Маркетингова стратегія міста Вінниці – 2020. URL: <http://www.vmr.gov.ua/Docs/CityCouncilDecisions/2018/%E2%84%961222%2027-06-2018.pdf>

¹²⁰⁸ Маліцька К. Історія міста Вінниці (найдавніші часи – початок ХХІ століття). Навчально-методичний посібник. URL: https://disted.edu.vn.ua/media/doc/hystory_Vinnytsa.pdf

представницького мандату у обласній та місцевих радах, є далеким від зразкового. Зокрема, поширеними є такі явища, як прогули та «кнопкодавство».

Незважаючи на те, що відповідно до Регламенту Вінницької обласної ради для депутата, що «голосує за іншого депутата, передає свою картку для голосування іншому депутатові», передбачено покарання у формі «попередження з повідомленням в засобах масової інформації», самі депутати ради часто ігнорують цю норму. Депутати-порушники на питання журналістів про «кнопкодавство» або уникали відповіді на питання, або посилалися на життєву чи робочу необхідність. Голова постійної комісії ради з питань законності, боротьби з корупцією, люстрації, регламенту та депутатської діяльності депутат від ВО «Свободи» А. Вигонюк стверджував, що покарання «кнопкодавів» блокує голова облради А. Олійник, оскільки були прецеденти, коли комісія встановлювала порушників, але голова не підписував стягнення з депутата¹²⁰⁹. Також А. Вигонюк стверджував, що на одному із засідань «регламентної» комісії її члени взагалі відмовилися переглядати відеозапис із звинуваченням чергового депутата у «кнопкодавстві», кажучи що «1 раз можна»¹²¹⁰. Проблема із особистим голосуванням у Вінницькій обласній раді була розв'язана у грудні 2019 р. шляхом встановлення електронної системи «Рада-В» (т. з. «сенсорна кнопка»), яка унеможливила «кнопкодавство»¹²¹¹.

Відповідно до ст. 37 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад», якщо депутат пропустив понад 50% засідань протягом року, його можна позбавити мандату. За підрахунками громадського руху «Чесно» у 2011–2014 рр у Вінницькій обласній раді нараховувалося 30 депутатів зі 132, що за один або кілька років каденції пропустили понад 50% засідань протягом року, з них четверо – пропустили всі 100 % засідань (О. Конотоп,

¹²⁰⁹ Вінницька облрада: дерібан 10 га лісу намагались протягнути кнопкодавством. URL: <https://www.chesno.org/post/1305/>

¹²¹⁰ Рік роботи Вінницької облради: «маркерна область» прогулює найбільше. URL: <https://www.chesno.org/t/20/vinnycya-oblrada-2016.html>

¹²¹¹ Свободу сенсорній кнопці: Вінницька облрада остаточно поборолла кнопкодавство. URL: <https://www.chesno.org/post/3743/>

О. Кривопішин, Н. Добринська з Партії регіонів та О. Лев з ВО «Батьківщина»). Загалом, найбільше прогульників належало до фракції Партії регіонів – 14 осіб, та ВО «Батьківщина» – 6 осіб¹²¹².

Ставлення депутатів, обраних на місцевих виборах 2015 р., щодо відвідування сесій ради кардинально не змінилося. За даними громадського руху «Чесно» за підсумками роботи у 2016 р. кандидатами на відкликання, тобто тими, хто пропустив понад 50 % засідань сесій та комісій, було 17 депутатів, ще 10 – пропустили більше 25 % засідань. Були депутати, які майже на з'являлися у раді. Так, В. Барцьось пропустив 80 % засідань сесій, В. Сколотяний – 70 %, В. Цибульський та М. Юрчишин – 60 %. Найзатятіший прогульник, депутат від Аграрної партії України В. Барцьось за рік взяв участь в 11 голосуваннях із 760. За його словами: «Депутатська робота ж не означає тільки прийти на сесію і проголосувати чи не проголосувати, є ж інші питання, тому питання про відкликання можуть поставити тільки ті люди, які мене обрали»¹²¹³. У 2017 р. 50 % і більше сесій та/чи засідань комісій пропустили і були претендентами на відкликання 16 депутатів Вінницької облради¹²¹⁴, у 2018 р. – 23 депутати¹²¹⁵. Аналогічною ситуація із депутатами-прогульниками була і у Вінницькій міській раді, де у першому півріччі 2016 р. більше 25 % сесій пропустили 11 депутатів, четверо з яких (І. Ткачук, Ю. Зажирко, Б. Гройсман, О. Третяк) – 50 % засідань і більше¹²¹⁶.

Загалом депутати місцевих рад не дуже серйозно ставилися до своїх обов'язків. Зокрема, громадський рух «Чесно» повідомляв, що дві третини обранців до Вінницької обласної ради не опублікували депутатських звітів на офіційному сайті ради, частина із них не оприлюднили жодного звіту за весь час депутатської

¹²¹² Вінницька облрада. URL: <https://www.chesno.org/infographics/205/>

¹²¹³ Рік роботи Вінницької облради: «маркерна область» прогулює найбільше. URL: <https://www.chesno.org/t/20/vinnycya-oblrada-2016.html>

¹²¹⁴ Гайда Т. «Маркерна область» допрогулювалася до ручки: майже 20% у Вінницькій облradі можна відкликати. URL: <https://www.chesno.org/post/677/>

¹²¹⁵ Гайда Т., Басюк І. Вінницька облрада: найбільше прогульників у «Батьківщини». URL: <https://www.chesno.org/post/900/>

¹²¹⁶ Огородник С. Вінницька міськрада: майже 40% депутатів – прогульники. URL: <https://www.chesno.org/post/360/>

каденції. Жодного звіту не подали представники фракцій «Опозиційного блоку» та Аграрної партії України, у той час як всі депутати від партії «УКРОП» та ВО «Свобода» регулярно звітували перед виборцями¹²¹⁷.

Заяви про відданість демократичним і загальнолюдським цінностям, що були проаналізовані у попередньому розділі, були швидше формальними деклараціями, виголошеними з метою здобуття влади, а не інструкцією до дії. Для окремих представників регіональної політичної еліти Вінниччини за весь період дослідження були характерними такі негативні сторони політичної діяльності, як корупція, хабарництво, невиконання передвиборчих обіцянок, сексизм, неетична поведінка тощо.

Голова Вінницької ОДА з червня 2020 р. С. Борзов, який у 2015–2016 рр. і у 2019 рр. перебував на посаді в. о. голови ДУС, відомий тим, що отримав від своїх підлеглих квартиру площею 187 кв. м у столичній новобудові і тим самим потрапив у гучний скандал. Як повідомляв проєкт журналістських розслідувань Bihus.Info, комерційна вартість подібної нерухомості – понад 10 млн грн. Житло було оформлено не як службове, а одразу у власність. У квартиру вписали не тільки голову ДУС з дружиною, але і додали чотирьох родичів (двох дітей і двох батьків С. Борзова), що дозволило збільшити площу отриманого житла. Однак навіть для шести осіб квартира площею 187 кв. м перевищує державні норми¹²¹⁸. Відразу після виходу сюжету про отримання С. Борзовим квартири Центр протидії корупції звернувся із заявою про злочин у Національне антикорупційне бюро України¹²¹⁹. В липні 2016 р. НАБУ порушило кримінальне провадження за фактом передачі квартири в центрі столиці посадовими особами ДУС у приватну

¹²¹⁷ Гайда Т., Басюк І. Чому не звітують депутати Вінницької обласної ради. URL: <https://www.chesno.org/post/795/>

¹²¹⁸ Мотрунич М. Керівник ДУС Сергій Борзов отримав від підлеглих квартиру вартістю в 10 млн грн. URL: <https://bihus.info/kerivnik-dus-sergij-borzov-otrimav-vid-pidleglih-kvartiru-vartistyu-v-10-mln-grn/>

¹²¹⁹ Заява про вчинення злочину голови правління громадської організації «Центр протидії корупції» В. Шабуніна директору Національного антикорупційного бюро України А. Ситнику № ЦПК-2507-470-16 від 25 липня 2016 р. URL: https://pep.org.ua/media/documents/letter_Antac_NABU_Borzov_flat_25.07.2016_UA.pdf

власність С. Борзову. Також ЗМІ повідомляли про причетність С. Борзова до корупційної схеми отримання ділянки землі на березі Південного Бугу у Вінниці для будівництва ресторану Fusion¹²²⁰. Значну увагу журналістів і громадськості привернуло непрозоре виділення Вінницькою обласною радою землі фірмам, пов'язаним із династією Ткачуків^{1221;1222}.

У вересні 2017 р. співробітники СБУ затримали депутата Вінницької обласної ради від Радикальної партії Олега Ляшка В. Криська під час отримання хабара. Він вимагав 3 тис. дол. США від місцевого підприємця за сприяння у затвердженні пакета документів, необхідних для дозволу на видобуток пісковиків у Ямпільському районі та включення розгляду цього питання на сесії облради¹²²³. В ході досудового розслідування справа була перекваліфікована з «хабарництва» на «шахрайство», а підприємець відмовився від претензій до В. Криська, внаслідок чого депутат unikнув покарання¹²²⁴. У подібну ситуацію потрапив і один із депутатів обласної ради, якого у компанії двох інших осіб затримали співробітники Національної поліції за підозрою у вимаганні 4 тис. дол. США у місцевого підприємця¹²²⁵.

У іншому випадку прокуратурою Вінницької області спільно із Національною поліцією 7 лютого 2020 р. було викрито депутата однієї з міських рад Вінницької області, який, за даними слідства,

¹²²⁰ Власенко А. Родинний бізнес очільника Вінницької ОДА, або Пів гектара землі на березі Південного Бугу. URL: <https://regionews.ua/ukr/articles/1597653476-rodinniy-biznes-ochilnika-vinnitskoyi-oda-abo-piv-gektara-zemli-na-berezi-pivdenного-bugu>

¹²²¹ Як у Вінниці династія депутатів Ткачуків роздерибанила заплаву річки. URL: <https://www.chesno.org/t/11/vinnycya.html>

¹²²² Гайда Т., Басюк І. Як «Самопоміч» здала 10 га вінницького лісу – партійців викликають на розмову до Києва. URL: <https://www.chesno.org/post/809/>

¹²²³ У Вінниці депутата-«ляшківця» спіймали з хабарем. URL: <https://vn.depo.ua/ukr/vn/u-vinnici-deputata-vid-radikalnoyi-partiyi-lyashka-spiymali-z-habarem-20170905634396>

¹²²⁴ Панасенко М. Лайфхак від депутата Криська: потрапити в корупційний скандал та вийти «сухим із води». URL: <https://vn.20minut.ua/Kryminal/chomu-zakrili-habarnitsku-spravu-deputata-kriska-10746360.html>

¹²²⁵ У Вінниці на хабарі погорів депутат облради з двома поплічниками. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2609668-u-vinnici-na-habari-pogoriv-deputat-oblradi-z-dvoma-poplicnikami.html>

заручившись підтримкою міського голови та ще трьох пособників, двоє з яких нібито є «впливовими в кримінальному світі особами», обіцяв підприємцю забезпечити голосування депутатами міськради за рішення щодо надання у користування 10 га землі для здійснення підприємницької діяльності. Крім того, згадані особи нібито гарантували безумовне підписання міським головою прийнятого рішення та відповідного договору за неправомірну вигоду у сумі 100 тис. дол. США¹²²⁶.

Начальник одного із відділів управління податкової служби був затриманий співробітниками ДБР під час отримання 50 тис. грн від директора одного з фермерських господарств Вінницької області за непроведення податкової перевірки, а також за ненарахування штрафів у сумі близько 10 млн грн за, нібито, несплату податків¹²²⁷.

У лютому 2019 р. було відкрите кримінальне провадження проти міського голови Могилева-Подільського П. Бровка за звинуваченням у отриманні, спільно з начальником земельного відділу міськради, 15 тис. дол. США хабара за виділення 0,3 га земельної ділянки під забудову. Згодом «мера» було тимчасово відсторонено від посади¹²²⁸.

У жовтні 2020 р. стало відомо про спробу начальника Служби автомобільних доріг у Вінницькій області І. Алексеєва підкупити за 4,2 млн грн голову Вінницької ОДА С. Борзова для вирішення питання щодо зміни бюджетних видатків. Чиновника було заарештовано, Вищий антикорупційний суд відправив його у СІЗО на 2 місяці з альтернативою застави в розмірі 3,9 млн грн¹²²⁹.

¹²²⁶ Правоохоронці затримали депутата міської ради, який ймовірно вимагав 100 тис. доларів США за голосування. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/news/?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=266665

¹²²⁷ 50000 за відсутність податкової перевірки – ДБР затримало «на гарячому» начальника відділу ГУ ДПС. URL: <https://dbr.gov.ua/news/neprovedennya-podatkovoi-perevirki-za-50-000-grn-dbr-zatrimalo-na-garyachomu-nachalnika-viddilugu-dps>

¹²²⁸ Суд відсторонив від посади мера Могилева-Подільського. URL: <https://glavcom.ua/vinnysia/news/sud-vidstroniv-vid-posadi-mera-mogileva-podilskogo-570765.html>

¹²²⁹ Спроба підкупу голови ОДА: суд арештував керівника Служби автодоріг Вінниччини. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/10/9/7269423/>

Подекуди представники регіональної політичної еліти Вінниччини відстоювали свої інтереси та політичні переконання не лише з допомогою риторики і голосувань, а й використовуючи фізичне насильство.

На початку серпня 2021 р. місцева поліція відкрила кримінальне провадження за фактом завдання легких тілесних ушкоджень лікарю Барської міської лікарні В. Косюку¹²³⁰. Зі слів потерпілого, його побив керівник фракції «Українська стратегія Гройсмана» у Вінницькій обласній раді О. Хомяк. Сам депутат ці звинувачення заперечував¹²³¹.

У вересні 2020 р. у Калинівському районі стався конфлікт між кандидатом у депутати Вінницької облради, депутатом облради і депутатом Калинівської райради. За повідомленням прес-служби Міністерства внутрішніх справ конфлікт виник через виборчу кампанію. В його ході кандидат у депутати облради вдарив у голову депутата райради. У відповідь потерпілий пошкодив кривдникові автомобіль Toyota Land Cruiser. Зупинив конфлікт один з працівників депутата райради, який вистрілив у повітря з травматичної зброї. Заявник був госпіталізований із закритою черепно-мозковою травмою, нападник затриманий^{1232;1233}.

У квітні 2017 р. відбулася бійка між двома депутатками Вінницької міської ради Г. Давиденко та Н. Панчук через відмову останньої, яка очолює Асоціацію органів самоорганізації населення, надати протоколи засідань квартальних комітетів по мікрорайону

¹²³⁰ За фактом нанесення тілесних ушкоджень лікарю Барської міської лікарні розпочато кримінальне провадження. URL: <https://vn.npu.gov.ua/news/novini/za-faktom-nanesennya-tilesnix-ushkodzhen-likaryu-barskoji-miskoji-likarni-rozpochato-kriminalne-provadžhennya/>

¹²³¹ Квасневська Д. Скандал на Вінниччині через довідку МСЕК: лікар скаржиться, що його побив депутат. URL: https://24tv.ua/vinnitskiy-deputat-nibitopobiv-likarya-politik-ukrayina-novini_n1706673

¹²³² Національна поліція України. [Сторінка у Facebook]. URL: <https://www.facebook.com/UA.National.Police/photos/a.1675213072733500/2679343652320432/?type=3&theater>

¹²³³ На Вінниччині побилися місцеві депутати і кандидат: один із них у лікарні. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/09/24/7267512/>

Тяжилів¹²³⁴. У вересні 2019 р. суд визнав Г. Давиденко винною і призначив їй штраф у розмірі 100 неоподаткованих мінімумів громадян, що на той час становило 1700 гривень¹²³⁵.

Подекуди спостерігалось використання фізичного насильства як аргумент під час прийняття політичних рішень. 27 лютого 2020 р. приміщення Жмеринської міської ради штурмували близько 30 представників громадських об'єднань «Едельвейс» та «Національні дружини» м. Вінниці. У цей час депутати розглядали питання про позбавлення повноважень в.о. міського голови, секретаря міськради Ю. Світлака. Організацію штурму приписували опонентам останнього. Внаслідок штурму було заарештовано більше 20 осіб, у т.ч. 2 депутати ради, 8 поліцейських зазнали поранення, було завдано шкоди будівлі міськради^{1236;1237}.

Неетична поведінка також була доволі поширеним явищем у роботі депутатів рад різних рівнів. Низка випадків неетичної поведінки щодо своїх колег міститься у політичній біографії депутата Вінницької обласної ради V, VI, VII скликань Ю. Яремчука. У грудні 2011 р. його виключили із фракції Партії регіонів «за поведінку, що ганьбить партію»¹²³⁸. В червні 2015 р. стався конфлікт між Ю. Яремчуком та колишнім головою облради С. Татусяком¹²³⁹, а незадовго до цього він публічно образив заступницю голови облради,

¹²³⁴ Демянчук А. Квартальний комітет покаже свій протокол лише у випадку антитерористичної операції у Вінниці. URL: <https://vajr.info/novini/kvartalnij-komitet-pokazhe-svij-protokol-lishe-u-vipadku-antiteroristichnoyi-operatsiyi-u-vinnitsi/>

¹²³⁵ Качор А. «Без ізоляції від суспільства»: за напад на колегу суд покарав депутатку Давиденко штрафом. URL: <https://vezha.ua/bez-izolyatsiyi-vid-suspilstva-za-napad-na-kolegu-sud-pokarav-deputatku-davydenko-shtrafom-foto/>

¹²³⁶ Мніх А. Етюд «по фені», або Що стоїть за «штурмом» міськради у Жмеринці? URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2889339-etud-po-feni-abo-so-stoit-za-sturmom-miskradi-u-zmerinci.html>

¹²³⁷ Сутички під час сесії Жмеринської міської ради. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=OuU7AePfriU&t=1s>

¹²³⁸ Вінницькі регіонали втратили «бійця». URL: <https://www.vinnitsa.info/news/vinnitski-regionami-vtratile-biytsya.html>

¹²³⁹ У Вінницькій облradі депутати побилися через шкірвендиспансер. URL: <https://vn.depo.ua/rus/vn/u-vinnitskiy-oblradi-vpershe-pobilis-deputati-foto--24062015142700>

депутатку від ВО «Батьківщина» Н. Солейко¹²⁴⁰. У березні 2018 р. між Ю. Яремчуком та його колегою Т. Редько під час сесії Вінницької облради виник конфлікт, унаслідок якого остання потрапила до лікарні. Було відкрито кримінальне провадження проти Ю. Яремчука за тілесне ушкодження середньої тяжкості, але на судові засідання він не з'являвся. У квітні 2020 р. під час чергової сварки з Ю. Яремчуком Т. Редько плюнула йому в обличчя¹²⁴¹.

Депутат Вінницької обласної ради від партії ВО «Батьківщина» О. Масленников під час сесійного засідання використовував проти активіста нецензурну лайку і погрози¹²⁴². Під час сесії Ладижинської міськради міський голова В. Коломейцев назвав депутата від ВО «Батьківщина» В. Сутика «клоуном», «прибацаним» та «придурком» і наказав «піти повіситися» у відповідь на пропозицію останнього внести зміни до проєкту рішення про скорочення відділень лікарні. Варто відмітити, що ані колеги депутата, ані регламентний комітет на таку поведінку міського голови ніяк не відреагували¹²⁴³.

Депутатка Вінницької міської ради VII та VIII скликань Н. Панчук, яка раніше (з 2007 р.) очолювала Вінницьку асоціацію органів самоврядування населення, «попалася» на підробці офіційних документів. Проти неї було відкрито кримінальне провадження за «шахрайство» і «використання завідомо підробленого документа». За свідченням місцевих журналістів, розслідування

¹²⁴⁰ Наталія Солейко звернулась до голови облдержадміністрації Валерія Коровія з проханням дати оцінку діям державного службовця Юрія Яремчука. URL: <https://vinrada.gov.ua/nataliya-solejko-zvernullas-do-golovi-oblderzhadministracii-valeriya-koroviya-z-prohannyam-dati-ocinku-diyam-derzhavnogo-sluzhbovcya-juriya-yaremchuka.htm>

¹²⁴¹ У Вінниці депутатка облради плюнула в обличчя колезі: сварка потрапила на відео. URL: <https://incident.obozrevatel.com/ukr/crime/u-vinnitsi-deputatka-redko-plyunula-v-oblichchya-yaremchuku-video.htm>

¹²⁴² Депутат Вінницької облради «обклав» активіста матюками. URL: <https://vn.depo.ua/ukr/vn/deputat-vinnickoyi-oblradi-obklav-aktivista-matyukami-20180330751366>

¹²⁴³ Мер наказав депутату повіситися на сесії. URL: <https://www.chesno.org/post/1381/>

порушених справ затягувалося силовиками¹²⁴⁴. Також наявна інформація про причетність Н. Панчук до фальсифікацій на парламентських виборах 2012 р.¹²⁴⁵.

Аналіз опрацьованої інформації показав, що політична поведінка регіональної політичної еліти Вінниччини була доволі гнучкою і адаптивною та характеризувалася частими змінами акторами своєї політичної орієнтації і партійної належності, зрощенням політичних і бізнесових інтересів, схильністю до неопатримоніальних відносин тощо.

Притаманна першим рокам незалежності висока конфліктність у середовищі регіональної політичної еліти (зокрема, протистояння між владою області та обласного центру) у другій половині 1990-х років змінилася на більш консенсусну і компромісну поведінку. Об'єднавчим фактором виступила створена у 1996 р. Народно-демократична партія. Після призначення лідера партії А. Матвієнка головою Вінницької ОДА і розбудови мережі партійних осередків у регіоні значна частина представників місцевої еліти зосередилася під «парасолькою» цієї політичної сили. Завдяки тому, що належність до партії забезпечувала можливість перебування при владі і дозволяла відрізнити «своїх» від «чужих», період «НДПізації» Вінниччини тривав близько 10 років – до 2005 р. На початку 2000-х років у регіоні навколо П. Порошенка паралельно сформувалася ще одна група впливу. Її характерною особливістю було те, що, об'єднані спільними політико-економічними інтересами, представники еліти могли належати до різних політичних партій, а подекуди до партій-антагоністів. Особливістю політичного життя регіону була здатність еліт об'єднуватися під маловідомими чи місцевими політичними брендами (Українська партія «Єдність», «Совість України», «Вінницька європейська стратегія», «Українська стратегія Гройсмана»), що забезпечувало їм відносну незалежність від «центру».

¹²⁴⁴ Фляжников А. В уличкомах Винницы торгуют фальшивыми дипломами вузов? URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/v-ulichkomah-vinnitsyi-torguyut-falshiviyimi-diplomami-vuzov-10270064.html>

¹²⁴⁵ Фляжников А. Как на Малых Хуторах в Виннице выборы фальсифицировали. URL: <https://vn.20minut.ua/Polityka/kak-na-malyih-hutorah-v-vinnitse-vyiboryi-falsifitsirovali-10216528.html>

Регіональна політична еліта відіграла значну роль у загальнодержавних процесах. Зокрема, певний вплив на ситуацію у державі мала підтримка ключовими фігурами владної вертикалі області Помаранчевої революції та Революції Гідності. Після Євромайдану та обрання П. Порошенка п'ятим Президентом України виникли сприятливі умови для застосування місцевою політичною елітою тактики «походу на Київ», унаслідок чого низка її представників посіла ключові пости у вищому владному ешелоні та дістала змогу впливати на загальнодержавні справи у багатьох секторах.

Регіональна політична еліта Вінниччини у своїй діяльності активно використовувала популістські методи взаємодії із населенням/виборцями, зокрема такі, як: маніпулювання громадською думкою; «флірт» з виборцем; пропозиція простих відповідей на складні питання; наголошення на малих, але конкретних справах; «просування» патерналістської концепції відносин влади і суспільства; протиставлення «народу» і «еліти»; творення образу ворогів зі своїх політичних опонентів; демонстрація турботи про «простого громадянина» тощо. У боротьбі за підтримку виборців політики регіонального рівня не соромилися влаштовувати піар-акції та фактично підкупляти мешканців виборчих округів, роздаючи їм різні товари чи організовуючи безоплатне надання певних послуг. Стратегія регіональної еліти була дуже простою: отримати найбільший рівень підтримки не зважаючи на наявні можливості і не думаючи про наслідки. При цьому відсутність чітких ідеологічних пріоритетів у дискурсі політиків Вінниччини ставили і надалі ставлять під сумнів подальший соціально-економічний розвиток регіону.

ВИСНОВКИ

Формування і функціонування держави як форми політико-територіальної організації суспільства в усі історичні часи були пов'язані з діяльністю найбільш активної і впливової пасіонарної частини людської спільноти, що в різні часи називалася «аристократією», «правлячим класом», «панівним класом», «істеблішментом», «кращими», «політичною елітою» тощо. Не зважаючи на варіативність назв цього прошарку (у монографії автор обґрунтував використання терміну «політична еліта»), його функції переважно були сталими: вироблення ідеології та визначення напрямку суспільного розвитку; розробка і ухвалення стратегічних рішень, забезпечення мобілізації народних мас для їх реалізації; забезпечення цілісності і єдності суспільства, стійкості його політичної та економічної систем, уникнення та розв'язання конфліктів; розподіл і перерозподіл ресурсів тощо. Політична еліта України, що почала формуватися на базі старої компартійної номенклатури і керівників радянських підприємств після здобуття незалежності у 1991 р., виявилася неготовою до виконання більшості перерахованих функцій, що привело, з одного боку до її критики, аж до заперечення існування, а з іншого – до економічної стагнації та перманентної кризи у суспільно-політичному житті держави.

Проведене дослідження оголило низку проблем, пов'язаних із методологією і методикою вивчення регіональних політичних еліт в Україні. Ключовою є проблема визначення критеріїв, на основі яких здійснюється віднесення тих чи інших осіб до елітного прошарку, оскільки навіть при побіжному огляді дуже помітна «неелітарність» того людського матеріалу, з якого формуються як національні, так і регіональні еліти. Цей кричущий фактор навіть сформував у публічному та частково науковому дискурсі тези про несформованість політичної еліти в Україні, її низьку якість чи, навіть, відсутність. Складається враження існування в українській політичній системі певного механізму, здатного надати статус представника політичної еліти практично будь-якій людині. Все це пояснює, чому українські дослідники регіональних політичних еліт віддають перевагу позиційному методу, і при аналізі

діяльності елітних груп та лідерів, перш за все орієнтуються на їх статусну позицію. Також позиційний метод дозволяє оперувати найбільш явною ознакою представника політичної еліти – займаною посадою, тоді як використання репутаційного методу та методу аналізу прийнятих рішень значно ускладненні через неpubлічність реального ходу прийняття політичних рішень в Україні. Використання композиції перерахованих методів із залученням біографічного

Процес становлення регіональної політичної еліти Вінниччини було досліджено на основі аналізу результатів національних та місцевих виборів, що відбулися на території виборчих округів Вінницької області, біографій народних депутатів від регіону, депутатів Вінницької обласної та міської рад, керівників Вінницької обласної державної адміністрації, голів районних державних адміністрацій та районних рад області, а також низки публіцистичних та наукових статей.

На початковому етапі існування незалежної України ключову роль у формуванні нової регіональної політичної еліти Вінниччини відігравали вихідці із «номенклатури» та колишні керівники радянських підприємств до яких примкнули деякі представники бізнесу та лідери організованих злочинних груп. Проведений аналіз наявних даних дає можливість стверджувати, що ця соціальна група була основним басейном рекрутування керівників Вінницької ОДА та РДА області до середини 2000-х років, а традиції, привнесені ними у новочасну політичну культуру, вплинули на формування політико-економічних груп (кланів) та домінування неопатрімоніальних відносин у взаємодії між різними акторами.

На жаль, непублічність та часові відмінності політичного процесу у регіоні не дають можливості вибудувати чітку ієрархію механізмів рекрутування та каналів просування політичної еліти у Вінницькій області. Втім, проглядаються такі основні тенденції. Головними механізмами рекрутування регіональної еліти у досліджуваній період були обрання та призначення на посади до представницьких та виконавчих органів влади регіонального та субрегіонального рівня, а також органів місцевого самоврядування. Значний вплив на цей процес мали наявність у акторів

неабияких владних чи/та економічних ресурсів, досвід спільної діяльності з ключовими політичними гравцями національного та регіонального рівня, спільність політико-економічних інтересів, родинні, земляцькі, бізнесові зв'язки тощо. Не зважаючи на превалювання публічних механізмів входження політичних акторів до регіональної еліти, вкрай важливу роль відігравала неформальна підтримка з боку груп впливу, що виражалася у фаворитизмі та протекціонізмі. На превеликий жаль, успішність політичної кар'єри на регіональному рівні наразі залежить не від освіти, досвіду та особистих якостей, а від підтримки однієї з політико-економічних груп.

Каналами просування регіональної політичної еліти у різні історичні періоди були загальнодержавні та регіональні органи влади, органи місцевого самоврядування, комерційні структури, комунальні підприємства, політичні партії, громадські організації, мас-медіа, заклади науки, освіти, культури тощо. У формуванні сучасної політичної еліти Вінниччини беруть участь вихідці із різних сфер економічного і суспільно-політичного життя області. Зокрема, це представники економічної еліти (власники бізнесу, керівники приватних і державних підприємств); партійної еліти; еліти засобів масової інформації і громадських організацій; інтелектуальної еліти (керівники і співробітники закладів науки, освіти, медицини і культури). На сучасному етапі помітні тенденції до зростання у представницьких органах влади кількості вихідців з бізнесу при зменшенні кількості представників органів державної влади, місцевого самоврядування та комунальних підприємств; водночас, рівень числа вихідців з інтелектуальної еліти в обласній та міській радах залишається відчутно високим. Особливістю регіональної політичної еліти у весь досліджуваний період було те, що майже всі ключові актори були уродженцями краю або переїхали сюди до початку політичної діяльності, при низькому показнику ставлеників центру (т.з. «варягів» / «парашутистів»).

Аналіз цінностей та ідентичностей регіональної політичної еліти Вінниччини показав, що вони заклали основу під політичну поведінку та державотворчу діяльність самої еліти. Тобто, ціннісні орієнтації представників еліти, рано чи пізно виливалися у

конкретні політичні дії та вчинки, що мали вплив на все суспільство. Крім того регіональна політична еліта була тим інфлюенсером, який «просував» серед населення краю певне бачення того, що є ціннісним, а що – ні, та пропонував певну картину майбутнього, нехай навіть лише у одній області. Важливим у цьому контексті є те, що доволі часто регіональна політична еліта насправді була носієм інших цінностей, відмінних від декларованих, внаслідок чого результат політичної діяльності різко відрізнявся від проголошеної позиції акторів. У інших випадках, цінності політичної еліти вступали у дисонанс із аксіологічними переконаннями населення, що тягнуло за собою політичну і громадянську пасивність мас. Перебуваючи у постійному пошуку суспільно-політичних компромісів усередині елітної групи, з центральною владою та з місцевим населенням, регіональна політична еліта Вінниччини намагалася узгоджувати декларовані цінності із суспільними очікуваннями, що виявлялося у перманентних змінах її представниками ідеологічних поглядів та партійної приналежності, нереалістичних передвиборчих обіцянок та відвертому популізмі.

Надії на появу нової суспільно-політичної реальності у незалежній Україні, які поклалися на нову українську еліту, регіональна політична еліта Вінниччини не виправдала, оскільки її ротації не відбулося, і вона продовжувала сповідувати все ті ж комуністичні цінності, хоча й дещо трансформовані. Відповідно, вона не винесла на порядок денний політичного життя регіону модернізаційний дискурс і не змогла власним прикладом започаткувати процес зміни ціннісних орієнтацій населення. Новістарі еліти не отримали високої довіри у населення, оскільки їх цінності не стали стереотипами масової свідомості.

Цінності та ідентичності регіональної політичної еліти Вінниччини не є остаточно сформованими, стійкими та усталеними. Вони перманентно модифікуються, перебуваючи у залежності від поточної політичної ситуації у державі та домінуючої у суспільстві думки. Саме така «плаваюча» ідентичність змушувала одних і тих же діячів регіонального масштабу у різний час одягати «георгієвську стрічку», вишиванку та однострій ЗСУ. Водночас, можемо говорити про наявність певного ціннісного ядра у свідомості середньостатистичного представника регіональної політичної еліти Вінниччини, яке

включає загальнолюдські, демократичні, європейські, традиційні та професійні цінності. До певної міри специфічною рисою політичної еліти регіону було зведення у ранг цінності місцевого патріотизму та концепту «сильної громади», які швидше за все виконували утилітарні функції – набуття символічного капіталу, демонстрації місцевому населенню турботи про регіон та поділу на «своїх» і «чужих». Впадає в око і те, що такі цінності як державництво і патріотизм часто вербалізувалися із надмірним пафосом, а мотивами входження у владу переважно називали прагнення працювати на благо держави, регіону і суспільства заперечуючи наявність особистого інтересу в перебуванні на посаді. Логічним підсумком спостережень є те, що справжні цінності та ідентичності представників політичної еліти регіонального і субрегіонального рівня були латентними, неявними для широких громадських мас.

Незважаючи на декларування регіональною політичною елітою Вінниччини розриву з радянським минулим та позиціонування себе як політиків і державних діячів європейського типу, на рівні політичної поведінки вона і надалі залишалася носієм культурної матриці посткомунізму. Для неї характерні тренди патерналізму, непотизму та станової замкненості. Низька циркуляція політичної еліти на регіональному рівні у випадку Вінниччини поєднувалася із політичною мімікрією, що виражалася у нестабільності політичних поглядів її представників та перманентній зміні ними партійної належності. У своїй політичній поведінці представники регіональної політичної еліти часто керувалися особистими чи вузькогруповими інтересами в збиток регіональним та національним; їм були властиві невідповідність декларованих політичних позицій і цінностей та реальних дій, регулярне невиконання передвиборчих обіцянок. Також еліта Вінниччини демонструвала схильність до реалізації своїх інтересів за допомогою неформальних інститутів та практик. У кінцевому результаті своєю поведінкою політична еліта регіону сприяла укоріненню різноманітних неконвенційних та девіантних соціальних практик серед різних верств населення.

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

Наукове видання

Горбатюк Микола Володимирович

**ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА ВІННИЧЧИНИ:
ОРГАНІЗАЦІЙНІ, АКСІОЛОГІЧНІ Й ПОВЕДІНКОВІ МОДЕЛІ**

Монографія

Літературний редактор – С. Носова
Комп'ютерна верстка та макетування – Н. Лисенко

Підписано до друку 16.10.2023 р. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times. Ум. друк. арк. 17,21. Обл.-вид. арк. 15,7.
Наклад 120 прим. Зам. № 2150

Видавець
Національна академія наук України
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень
ім. І. Ф. Кураса
вул. Генерала Алмазова, 8, м. Київ, 01011. Тел. +38 (044) 285-65-61.
www.ipiend.gov.ua; e-mail: office@ipiend.gov.ua

Виготовлювач ПП Лисенко М. М.
вул. Шевченка, 20, м. Ніжин, Чернігівська область, 16600.
Тел. +38 (067) 441-21-24; e-mail: vidavec.lisenko@gmail.com
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 2776 від 26.02.2007 р.